

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:3

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 3
Eylül-Ekim-Kasım 2016

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Rojda Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni

Nahide Ermiş

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Berktaş

Sayı Editorleri

Elif Berk, Nacihan Akarsel

Yayın Kurulu:

Elif Kaya, Emine Özmen, Meral Çiçek,
Nacihan Akarsel, Nahide Ermiş,
Laleş Çeliker, Nesrin Orun, Rojda Yıldız,
Sakine Esen

Danışma Kurulu:

Aksu Bora, Candan Yıldız,
Dilar Dirik, Feryal Saygılı,
Gönül Kaya, Havin Güneşer,
Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Sara Aktaş, Seda Altuğ,
Sevilay Çelenk, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M.Moghodam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Feyza Akın Erdem,
Zeynep Kivılcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 50 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 60 Euro
Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Yenişehir Mah. Prof. Dr. Selahat-
tin Yazıcıoğlu Cad. No:24/ 70
Karakoç Plaza
Yenişehir/ Diyarbakır
Tel: 0412 229 63 89

e-posta: jineolojidergisi@gmail.com

internet adresi:

http://www.jineolojidergisi.com

facebook: jineoloji.com

twitter: @jineoloji

**Jineoloji dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla kullanılabilir. Dergiye gönderilen yazıların yayımlanıp yayımlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi

Meral Geylani

Görsel Yönetmen

Nazemin Çap

Basımevi

Gün Matbaası
Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23
Küçükçekmece-İSTANBUL
Tel: 0212 580 63 81

BU SAYIDA...

- 5 | Editörden
- 9 | Neolitik Devrim Kadının Toplumsal Devrimidir / Hüsna Emek
- 22 | Matriarkal Ekonomi - Toplum - Politika - Maneviyat / Heide Goettner-Abendroth
- 34 | Kadın Devriminin Tarihsel Dayanakları / Arin Viyan
- 46 | Devrimin Geleceği Feminist mi ? / Valentine M. Moghdam
- 58 | Devrimler Çağında Feminist Devrim / Hülya Osmanağaoğlu
- 65 | Feminizm ve Kadın Devrimi / Ruken Van Der Meer
- 78 | Cumhuriyetin Toplumsal Cinsiyet Rejimi / Nesrin Orun
- 94 | “Var” Olma Mücadelesinden Dönüştürmeye ya da Kadınlar: En Uzun Devrim / Gülsen Ülker
- 104 | ‘Tamamlanmamış Devrim’: Toplumsal Cinsiyet ve İrlanda Cumhuriyetçiliği / Theresa O’Keefe
- 114 | Özgür Kadınların Yüz Yılı / Zawra Vallbona
- 120 | Latin Amerika’da Özgürlüğü Dokuyan Kadınlar / Latin Afrika Kollektifi Kadınları
- 127 | Jineoloji Özgürlük İdeolojilerinin Bilimidir / Yüksel Genç
- 141 | Bilim, Politik Eylem ve Özgürlük Arasındaki İlişki Üzerine Feminist Düşünceler / Özlem Barın
- 157 | Özgür Bir Toplum için Bir Bilimsel Yöntem Önerisi / Yvonne Heine
- 167 | Kadın Devriminde Kavram-Kuram ve Eylem / Seyhan Şahin
- 177 | Ortadoğu’da İkinci Kadın Devrimi ve Kürdistan / Aysun Genç
- 195 | Demokratik Modernite Kadın Kimlikli Bir Sistemdir / Mizgin Aydın
- 200 | Özgür Yaşam için Bir Sistem Önermesi: Demokratik Özerklik / Ayşe Gökkan
- 209 | Erkek ve Özgürlük Problemi / Zeynep Yıldırımçı
- 219 | Kendim Olmak için Savaşıyorum / Şenel Karataş
- 225 | Sen Kendini Anlat: Sakine Cansız / Haskar Kırmızıgül
- 232 | Jineoloji Söyleşileri / Bir Kadın Devrimi: Rojava / İlham Ehmed-Nujin Derik

"Büyük bir özgürlük devrimi, anlamlı bir yaşamın olmazsa olmazıdır. Sistem reformla düzelme şansını çoktan yitirmiştir. Gerekli olan, tüm toplumsal alanlarda yürütülecek bir 'kadın devrimi'dir.

Nasıl ki kadın köleliği en derin kölelikse, kadın devrimi de en derin özgürlük ve eşitlik devrimi olmak durumundadır. Bu nedenle Ortadoğu devrimi bir kadın özgürlük devrimi olarak geliştirilmek durumundadır. Bizim devrimimiz kadın devrimidir. Kadın devrimi öncü devrimdir. Geline aşama olsa olsa yolun yarısıdır. Ama unutmayalım ki önemli olan yolun sonu değil yolda coşkuyla, kolektif aşkla, güzelliklerle yürümektir, koşmaktır."

Abdullah Öcalan

"Kadın Devrimi bir eyleyiş. Hayatın bir çok alanında varoluş hali. Okurken, savaşırken, yazarken, kooperative veya tarlada çalışırken, sağaltırken, gazete çıkarırken, siyaset yaparken, eğitimde, dans ederken, tiyatro, sanat yaparken, şarkı söylerken..."

'Zamanın anlamına dokunan ve direnen kadınlar, bitki çaylarını içerken adaleti, özgürlüğü konuşur' diye yazıyor Maya kadınları. Hayatın doğa ve toplum ile olan mükemmel uyumunda kendini yaratan ve yaratımlarıyla direnişi sürdüren kadınlar az değilmiş hayatımızda. Her birisi farklı coğrafyalarda ve çalışmalarda olan, buna rağmen yazan, yazdıklarıyla birbirine, bize, yüreğimize dokunan kadınlar ile yol almanın ne büyük bir mutluluk olduğunu bir kez daha yaşadık bu sayımızda. Tek işi yazmak olmayan yazarlarımızın renkli, derin yaşam tecrübelerini bizimle paylaşmaları bize bütünlüklü bir özgürlük ütopyasının şifrelerini sunuyor. Sözü eyleme, yazının zamana teyellendiği dergimizde devrim ütopyası olan ve bunu gerçekleştirmek için eyleme duran kadınlar ile şimdi her zamankinden daha fazla güçlüyüz. Hayatımızı güzelleştiren ve yazılarıyla kadın devriminin ne kadar kolektif bir eyleyiş olduğunu bize anlatan yazarlarımıza teşekkür ederiz.

Savaş, darbe, katliam, tecrit, kırım ve ahlaki çöküntünün en üst düzeyde yaşandığı bir dönemde bu sayımızın hazırlık çalışmasını yaptık. Oldukça gerilimli zamanlar yaşadık. Ancak herşeye rağmen ne biz ne de yazarlarımız pes etmedik. Savaşa, darbeye, katliamlara inat toplumun özgürlüğünün kadın özgürlüğü ile bağının bilinciyle özgür yaşam diyalogımızı yaratma kararlılığını gösterdik. Muazzam bir dayanışmayı yaşadık. *Kadın Devrimi ve Jineoloji* konulu sayımızın aynı zamanda böylesi bir anlamı bulunmaktadır: Savaşa, darbelere, tecrite, ahlaki çöküntüye karşı Kadın Devrimi yani...

Kollektivizmin, dayanışmanın, hissetmenin, yaratmanın adı olan kadın devrimi öyle bir zaman diliminde gerçekleşip biten bir şey değil. Devam eden ve an'da süren bir diyalektiğe sahip. Kadın tarihi ve toplumsal sözleşme ile birbirini tamamlayan bir diyalektiği esas alıyor. Yani kadın devrimi, kadın tarihinin yazılması ve toplumsal sözleşmenin hazırlanması birbiriyle bağlantılı ele alınması gereken üç temel konu ve görev olarak önümüzde duruyor. Kadın devrimini bu kapsamda ele almak, kadın devrimi ile toplumun, doğanın, hayatın özgür akışının teminatını sağlamak ve bunun bilincinde olmak önemli. Zira kadınların hayatın bir çok alanındaki varoluşunu gerçekleştirmeye halleri bize muazzam bir güç veriyor. Yazı işleri müdürümüz Ayşe Berktaş'ın dediği gibi "*Kadın Devrimi bir eyleyış. Hayatın bir çok alanında varoluş hali. Okurken, savaşırken, yazarken, kooperatifte veya tarlada çalışırken, sağaltırken, gazete çıkarırken, siyaset yaparken, eğitimde, dans ederken, tiyatro, sanat yaparken, şarkı söylerken...*" Evet hayatın her alanında bir eyleyış, bir etik estetik ölçüsü olma, yaşamı güzelleştirme, toplumu özgürleştirme, toplumla özgürleşme hali. Ve biz bunu en çok bu sayımızı hazırlarken hissettik.

Kadın devrimi kavramına dair ciddi spekülasyonların yapıldığı bir zamanda bunun gerçek anlamını hakkını nasıl veririz konusu bir soru işaretiydi. Ancak yazı istediğimiz her arkadaş hem önerileriyle hem de yazılarıyla kadın devriminin anlamını bize ifşa etti. Dünyanın öbür ucunda Latin Amerika'da olan kadınlardan yazı istediğimizde, "*Durun her ülkeden bir arkadaşımızı kendi ülkeleri hakkında yazsın*" dediler. Alman bilim felsefecisi Heide Göttner Abendroth'tan yazı istediğimizde, "*Altın Hilal'de devrim geleneğinin bugüne yansımaları da gelecek sayıya yazayım*" dedi. Jineolojinin bir sosyal bilim olarak kadın devrimine katkısına dair yazı istediğimizde, "*Arkadaşlar ile ortak bir tartışma daha güçlü bir sonuç yaratır*" dedi yazarlarımız ve tartışmalarını bizimle paylaştılar. İrlanda'dan, İran'dan, Türkiye'den, Kolombiya'dan, Kürdistan'dan, Arjantin'den, Hollanda'dan, Guatemala'dan, Almanya'dan, Katolonya'dan, zindandan yazarlarımız yazılarıyla hem bu coğrafyalarda ne kadar zorlu bir mücadele yürütüldüğünü, hem de kadın devriminin bir hayal olmadığını, tam da hayatın içinde an'da gerçekleştiğini bize anlattı; ve hepimizin bir şekilde ulus devletin çıkışı yaptığı Fransa'da katledilen Sakine Cansız'ların yaşam diyalektiğinin, felsefesinin ardılları olduğunu anlattı; Rojava devriminin bir kadın devrimi olduğunu, bunun için dünyanın dört bir yanından oraya akmanın önemini hissettiğini hissettirdi.

Kavramların bir tılsımı olduğuna daha çok ikna olduk bu sayımızda. Dergimizi çıkardığımızdan bu yana jineolojinin kavram olarak kadınları hemen sardığına bizzat tanıklık ettik. Kadın devrimi ve jineoloji kavramlarını yan yana koyduğumuzda bu tılsımın daha da güçlendiğine bir kez daha tanık olduk. Doğrusunu isterseniz dergiyi çıkarmadan önce neyi nasıl yapacağımızı tam bilmiyorduk. Bir bilim-kuram dergisini çıkarmak öyle kolay değildi. Abdullah Öcalan'ın "*her bilimin temelde sosyal olduğu*" belirlemesi ekseninde

hakikate doğru yol almak, bağlantıları güçlü kurmak, pozitivizmin hücrelerimize kadar işlediği bir zaman diliminde çok zordu. Ancak her üç sayımızda da bir kez daha öğrendik ki kadınlar sadece fiziki olarak değil, duygu olarak da, toplumsal olarak da, kültürel olarak da bir direnişi gerçekleştirmişlerdi. En önemlisi de kadın devriminin bir kültür devrimi olduğunun bilinciyle toplumun her hücresinde yarattıkları kültür ile bugüne sahici değerleri taşımayı başarmışlardı. Evet, köklü bir kültür ve direniş geleneğinden geliyoruz.

Yazıda ortaklaşmak, ortak bir dil yaratmak, tartışmak, ismi ile sahici bir tılsımı barındıran jineolojî ile yaşamın toplum ile kadın ile bağıı yeniden yaratmak öyle kolay değil. Toplumun özgürlüğünün kadının özgürlüğünden geçtiğinin, doğanın ancak kadın gücüyle özgür akacağıının bilincinde olan kadınlar olarak birbirimize aktıkça dilimizin de ortaklaşacağıına, ortak bir dil duygusunu hep birlikte yaratacağımıza inanıyoruz. Mesela bunun formülünün "Jin Jiyan Azadi" olduğunu biliyoruz. Dünya kadın hareketlerinin literatüründe artık yer bulan ve her dile çevrilen bu formül aramızdaki bağı her geçen gün daha fazla güçlendiriyor. Kadınlar bu formülün içinden özgürlüklerine doğru yol alıyorlar. Kadının yaşamın toplumun bilimi olan Jineolojî, bunlar arasındaki bağı her geçen gün birbirimizle tartışıkça, birbirimize yazılar yazdıkça, daha çok güçlendiriyor. Ancak ortak bir dil duygusunu yaratmak, dilimizi sade kılmak biraz zaman istiyor. İlk iki sayımızda ortak dil sorunu olduğu, tekrarlara düştüğü şeklinde gelen eleştirileri bu vesileyle sizinle paylaşmak istiyoruz.

Bu sayımızda Hüsna, Heide ve Arin'in yazılarıyla kadın devriminin tarihsel dayanaklarına odaklanacağız. Neolitik devrimin yarattığı toplumsallığın ışığında, ekonomiye, topluma, maneviyata ve politikaya yön veren değerlerin ana eksenli olduğuna tanık olacağız. Matriarkal kavramını ana kavramının sosyal olduğu gerçeği ile bağlantılı ele alacağız. Ana eksenli değerlerin demokratik uygarlık nehrinde nasıl aktığına dair örnekler sunacağız. Hülya ve Ruken'in yazısında feminizm ve kadın devrimini anlatacağıız. Nesrin ve Gülsen'in yazısı ile Türkiye'de kadın devriminin olanakları ve dinamiklerine bakacağız. İran, Afganistan, Yemen gibi ülkelerde kadınların mücadelelerine odaklanan ve Fransa, Bolşevik, İran ve Doğu Avrupa devrimlerini inceleyen Valentine'nin yazısı ile devrimin geleceğinin feminist olup olmadığını tartışacağız. Theresa'nın yazısı ile İrlanda'da ki, Zawra'nın yazısı ile Katolonya'daki, Latin Amerikalı kadınların yazılarıyla Guatemala, Arjantin ve Kolombiya'daki kadın mücadelesine ve devrim olanaklarına odaklanacağız. Jineolojî Özgürlük İdeolojilerinin Bilimidir tartışmasında bir sosyal bilim olarak kadın devriminin dayanaklarını oluşturan jineolojînin farklarına ve ölçülerine odaklanan bir tartışmaya tanıklık edeceğiz. Kafalarımızdaki soru işaretlerine cevap olması açısından oldukça özgür bir tartışma platformunun yaratıldığını ve bunun verimli sonuçlar oluşturduğunu göreceğiz. Bilim, politik eylem ve özgürlük üzerine feminist düşüncelerini paylaşan Özlem'in yazısından sonra bilimi devrimci mücadeleyle ilişkilendirmenin,

bilimin toplumsal bağlamını kadın enerjisiyle oluşturma'nın önemine işaret eden Yvonne'nin tüm dünya kadınlarını Rojava devrimine davet eden çağrısına kulak vereceğiz. Seyhan'ın yazısı ile kadın devriminin kuram ve eylemine jineolojinin eylem kılavuzlarından örnekler vererek bakacağız. Aysun, Mizgin, Ayşe ve Zeynep'in yazılarında merceğimizi Ortadoğu'da özelde de Kürdistan'da gerçekleşen ikinci kadın devrimine, bu devrimin sistemi olan demokratik modernite sisteminin kadın kimlikli olmasının özgünlüklerine çevireceğiz. İkinci kadın devriminin kolektif bir devrim olduğu gerçeğinden hareketle, erkeğin özgürlük probleminde özgürleşme iddiası olan ve direnen erkeğin mücadele diyalektiği ile cevap olacağız. Şenel'in yazısı ile Azer Nefisi ve Iris Murdoch şahsında kadın devrimini gerçekleştiren karakterlerin kendisi olma savaşındaki edebi sanatsal yönüne merceğimizi çevirirken, yaşamıyla bunun somut ifadesi olan ve 21. yüzyılın kadın yüzyılı olduğu mesajını direnişiyle asaletiyle kanıtlayan Sakine Cansız arkadaşın portresini Haskar'ın kaleminden okuyacağız. Sakine Cansız arkadaşın ardılları olduklarını gerçekleştirdikleri devrimle dünyaya kanıtlayan Rojava devriminin militan kadınları ile söyleşimizi gerçekleştiren kadın devriminin hayal olmadığını bir kez daha göreceğiz.

Özgürlüğü canları pahasına arayan Sakinelerin, Sevêlerin, Rozalardan, Emma Goldmanlardan, Mujeres Libres'lerden devrıldıkları meşale ile yaşamı ören, özgürleştiren kadınların yürüyüşünü yansıtan kapak resmimiz için ayrıca Meral Geylanî'ye teşekkür ediyoruz. Yeri gelmişken, ilk iki sayımızda çizimleriyle bize güç katan Zehra Doğan'ı bir an önce özgürlüğüne kavuşması dileğiyle selamlıyoruz! Özgürlüğü dokuyan kadınlardan yüzyılın özgür kadınlarına, ilk kadın devriminin mekanından ikinci kadın devriminin an'da yaratılışına, toplumsal sorunun kolektif bir sorun olduğunun bilinciyle yaşamın toplumun kadının bilimi olan jineoloji ile kadın devrimini sözümüzle, eylemimizle, sanatımızla anlatmaya devam edeceğiz.

Gelecek sayımızda tüm bu konularla bağlantılı 'Öz savunma Olarak Jineoloji' dosya konusuna odaklanacağız. Devletli uygarlığın hayatın her alanındaki saldırılarına karşı kendimizi, toprağımızı, suyumuzu, özgürlüğümüzü yani yaşamı nasıl savunacağımıza dair tez, öneri ve tartışmalarımızı paylaşacağız. Bu vesileyle yazılarıyla jineolojiye katkı sunmak isteyen tüm kadınlara çağrımızı yineliyoruz.

İyi okumalar...

Neolitik Devrim Kadının Toplumsallık Devrimidir

Hüsna Emek

Öncelikle Jineoloji gibi bir dergide yazmak, yazılanı okumanın oluşturduğu duygu ve düşünceleri paylaşmak istiyorum. Tarihsel süreçlerden geçenlerin, tarihsel dönüşümlere vesile olan işler yaptığı ve kendini oluşturduğu duygusuyla, insanın tüylerini ürperten, iyilik, doğruluk ve güzellik adına ne varsa insanın içine dolduran bir etkiye yol açıyor. Uyuma, zenginliğe, güzelliğe ve yeniden varoluşa dair tüm duyguları insanın beynine üşüştüren; evrimsel sürecin tüm halkalarını beyninde, yüreğinde, bedeninde hissettiren bir duygusal ve zihinsel dönüşüm yaşanıyor. Evrenin, insanın oluşumuna götürüyor, bozulmayan toplumsal doğanın o harika çekiminin etkisine alıyor. “İnsan budur, kadın budur, tarih ve toplum budur” diyebileceğin bir ayna rolünü oynayarak; insan olmanın, kadın olmanın gururunu, onurunu yaşatarak sürüklüyor. Toplumun ve kadının kendi olarak kalabilmesinin büyüleyen, özgürleştiren etkisine kapılıyor; hakikatin kapısı aralandı ve gerçeğe ulaşmak çok uzakta değil, duygusunu oluşturuyor: “Tarih ölü değil, canlı ve sana yol gösteriyor; başlangıca dön, bugüne gel, kendini gör, yarına uzan ve tüm biriktirdiğin enerjini ‘anda oluşturarak’ hakikate ulaş. Gerçek olan sensin, o gerçeği bul ve açığa çıkar” diyebilmenin gücünü, enerjisini veriyor. Kendinde yol alan kadının tarihte, toplumda yol alışının bin bir türlü hikayesi, güzelliği, zorluğu ve emekçiliğiyle tarih canlanıyor ve “yürü” diyor: “Yürü ki, evreni tanı; yürü ki doğayı, kendini tanı; toplumsallığın, özgürlüğün, güzelliğin, yaşamın kaynağı kendini tanı. Evrende gerçekleşen tüm süreçlerin ve oluşumların döngüsünü bedeninde tükenmeyen bir enerji olarak taşıyan ve yeniden yeniden üreten kendini tanı” diyor. Tıpkı tarihte olduğu gibi, bunun bin bir türlü zorluğunu, işkencesini göze al; direnişle büyü; mücadeleyle özgürleş, güzelleş ve toplumsallaş, diyor. Kadınlar olarak, bunca güzelleştiren, özgürleştiren ve kendi olma yolunda ilerlemenin önündeki her türlü engeli aşma cesareti, gücü veren bir yolu

tutmanın anlam biriktirme zamanındayız. Jineolojinin bu birikime katkısının çok olacağına inanarak, uzun tuttuğum bu girişi, insanı heyecanlandıran ve enerjisine ivme kazandıran konumuza geçerek tamamlamak istiyorum.

Tarihe ve Toplumsallığa Dönüş

Kadın devrimi ve neolitik devrim, köy-tarım devrimi de denilen birinci kadın devrimi; bizi biz yapan, “özgürlük, yaratılış anı”nın tüm toplumsal süreçlere yön veren yaratımlarının oluştuğu an ve zaman. Böyle bir oluşum anı; kendi kökleri üzerinde, aynı mekanda yenilenmektedir. Kapitalist endüstriyalizmin yarattığı toplumsal, ekolojik, ekonomik kırım ve yıkımın köyü, tarımı, toplumu ve kadını bitişe sürüklemeye macerasından kurtulmak için ikinci köy-tarım devrimi ihtiyacının oluştuğu ve ikinci kadın devriminin yaşandığı bir zaman ve mekanda birinci kadın devrimini değerlendirmek, tarihin günde yaşandığı gerçeğini kanıtlayan önemli bir gösterge oluyor. Yukarı Mezopotamya’nın emekçi, bereketli kadınlarının devrimi, toplumsallık, özgürlük ruhu ve bilinci Kürdistan özgürlük mücadelesine, kadın özgürlük devrimine yol gösteriyor.

Kadın devrimi, kadın hakikatine ulaşma devrimidir. Toplumsal hakikate ulaşmanın mihenk taşı ve vazgeçilmezidir. Tarihten, toplumdan ve kendinden çalınan, koparılan kadının kendi olma mücadelesinde yol alışı ve toplumsal devrime yol gösterişini kapsamaktadır. Bu anlamda tek başına bir kadın kurtuluşundan bahsetmek mümkün değildir. Kadının düşüşü toplumsal düşüşün sınırını belirlediği gibi, kadının kurtuluşu da toplumsal kurtuluşun gerçekleşme ölçüsünü göstermektedir. Yirminci yüzyıla damgasını vuran devrimlerin en büyük yenilgiyi bu iki olguyu birbirinden kopararak ele almasında yattığı gerçeği bugün daha somut olarak görülüyor. Bu bağlantı, toplumsallığın kadınlara gerçekleştiği, kadın olmadan bir toplumsallaşmanın gelişemeyeceği, bırakalım gelişmesini, varlığından bile bahsedilemeyeceğini anlatmaktadır. Bu anlamda kadını ve toplumu birbirinden koparmak mümkün değildir. Bütün felaketlerin kaynağı olan bu kopuşun bütün verilerinin ortaya çıktığı bir dönemden geçmekteyiz. Tarihten ve toplumsallıktan kopan toplum, kadından kopmuştur. Ekonomiden, doğadan, kültürel değerlerinden kopmuş, toplum olmaktan çıkmış bir toplumdur. Erkek egemen zihniyet ve kurumlaşmaların geldiği aşama, böyle bir parçalanmayı açığa çıkarmış ve birey, toplum, kadın paramparça oluşun her biçimini yaşamaya mahkum edilmiş durumdadır. Kadın devrimi bu parçalanmaya karşı gelişen bir devrimdir. Önce kendi olmayı başaran kadın, toplumsallığın öncülüğünü yapabilmekte, özgürleşmenin önünü açmakta, yeni kadın ve toplum olmanın demokratik ölçülerini belirlemektedir. Bu gerçek, toplumsal devrim olmadan kadın devriminin olamayacağı, kadın devrimi gerçekleşmeden de toplumsal özgürlük devriminin gerçekleşmeyeceğinin kanıtıdır. Kadın devrimini Abdullah Öcalan “devrim içinde devrim” olarak tanımladı. Birbirini kapsayan, oluşturan, olgunlaştıran devrimler zincirinin ana halkasını kadın devrimi oluşturmaktadır.

Kadın devrimi, erkek egemen sistemin günümüze kadar yarattığı tüm ideolojilere (dincilik, bilimcilik, cinsiyetçilik, milliyetçilik vb), kurumlara ve iktidarcı sistemin verili yaşamına karşı durarak gelişiyor. Kapitalist moderniteye, ulus devlete, endüstriyalizme karşı, demokratik komünal ekonomiye, demokratik ulus ve demokratik konfederalizme, doğayla uyumlu bir yaşam faaliyetine dayanıyor. Kadın devriminin dayanağı kadın özgürlük ideolojisi, demokratik sosyalizmin yaşam alanı, güvencesidir. Tarihi, toprağı ve kendini var eden bütün değerlerinin somutlaştığı yurtseverlik özünüyle varlık kazanır. Bu özün üzerine serpilmiş ölü toprağı kaldırmanın özgür düşünce ve iradesiyle yeni kavramlar oluşturma, kuramsal adımları atma, örgütlenerek kurumsal yapılarını yaratıp demokratik sistemini güvenceye alma zorunluluğu vardır. Bu da ancak, kendi olma yolunda çetin bir özgürlük mücadelesi ile, egemen erkek sisteminin oluşturduğu kalıplar, yükselttiği duvarları aşarak, bu mücadele içinde etik ve estetik ölçüleri özgür yaşamın temeli yaparak gerçekleşebilir.

Kadının özsavunması öncelikli zihniyet devriminden geçer. Zihniyet devrimi, kaybedilenlerin kazanılmasına dayanan bir duygusal-düşünsel oluşum sürecidir. Yazısız tarihinin yazıcısı olmak, görünmeyen emeğinin yaşam yaratan sonuçlarını keşfederek paylaşmak; toplumsallığı, tarihsel toplumun öznesi olmayı başaran kadın olmanın ilk şartıdır. İdeolojik oluşumla birlikte, demokratik kurumsal yapılarını örerek, özgür yaşam alanlarını oluşturarak varlığını ve geleceğini güvence altına alma zorunluluğu vardır. Bu alanlar başta ekonomi olmak üzere, demografya, etik-estetik, politika, kültür, eğitim, sağlık, özsavunma gibi temel yaşam alanlarıdır.

Ana-Kadın Toplumsallığın ve Özgürlüğün Kök Hücresidir

İkinci kadın devrimi, hakikate ulaşma mücadelesidir. Erkek egemen sistemin paramparça ettiği gerçeği görünür kılmak, bu gerçeğe ulaşma, özgürleşme ve gerçek yaşam gücüne dönüşme mücadelesidir. Birinci kadın devrimi olarak tanımladığımız, neolitik köy devriminde gerçekleşenin bugüne taşınmasıdır. Bu doğrultuda tarihi bilmek, canlı kılmak ve tarihten güç alarak bugünün bütün toplumsal sorunlarını çözmeye öncülük etmek temelde kadının görevidir. Çünkü kadın toplumsallığın yaratıcısı, yürütücüsü ve insanı insan yapan özelliklerinin açığa çıkarıcısıdır. Yüz binlerce yıllık insanlaşma sürecinin devrimsel aşamasını ifade eden toplumsallaşma, toplumsallığın yarattığı yaşam ve özgürleşme düzeyi her boyutuyla irdelenmeyi gerektiriyor. Bu dönem kadının varlık ve özgürlük mücadelesinde kök hücre rolünü oynamakta, toplum gerçeğine ulaşmada belirleyici olmaktadır.

Tarım-köy devrimi olan neolitik devrimin bir kadın devrimi olmasının nedeni, toplumsallaşma ve toplum varlığını sürdürmede kadının belirleyiciliği ve üretimin öznesi olmasıyla ilgilidir. Varlığını sürdürmenin beslenme, barınma-korunma ve üremeyle ilgili olduğu biliniyor. Beslenme denilen yaşamsal alanın örgütlenmesinde kadının rolü belirleyicidir. Doğurganlık özelliğinden kaynaklı, yaşama yoğunlaşma, başlangıçta çocukların bakımıyla

ilgili olarak gelişse de, giderek toplumsal görev ve sorumluluklara yoğunlaşma doğası gereği gelişen bir özelliktir. Biliniyor, doğada en geç büyüyen ve kendine yetebilen tür insandır. Diğer canlı yavruları en fazla iki-üç ay içinde kendine yetmeyi, kendini korumayı ve giderek yaşamını sürdürmeyi başarabilirken, insan böyle bir özellikten yoksundur. Bu gecikmeli süreç, ana rolünü ön plana çıkarıyor. Çocuğu düşünme, büyütme ve topluma katma sürecinde bütün ihtiyaçlarını karşılama, yaşamını sürdürmesinin güvencesi olarak ana-kadını görmeyi pekiştiren bir rol oynar. Dezavantajlı gibi görünen bu özellik, toplumsal bir kimlik oluşturur. Toplumsallığın kaynağı analık rolüdür. Bugün bildiğimiz anlamda sınırlandırılmış bir analıktan; dar, dört duvar arası hapsedilmişlikten bahsetmiyoruz. Toplumun toplum olarak gelişmesinin, korunmasının ve varlığını sürdürmesinin güvencesi kadın gerçekleşmesinden bahsediyoruz. On binlerce yıllık sürecin kazandırdığı bu özellik, yaşama karşı bu hassasiyet, beslenme sorununu sürekli çözecek bir yoğunlaşmayı gerektirir. Bu sorunu ilk aşamada kendi bedeninde ürettiği sütüyle sağlarken, hem bu besini sağlamak için kendi beslenmesi hem belli bir aşamadan sonra bu besinin yetmemesinden kaynaklı doğadan beslenme zorunluluğu, aynı zamanda toplumsal yaşamın sürdürülme zorunluluğu vardır. Doğaya bakarak, canlı bitki ve hayvan yaşamını inceleyerek oluşan yaşam deneyiminde kadının toplayıcılıkla sağladığı besin, erkeğin avla getirdiği besine göre tesadüflere bağlı değildir, daha garanti ve sürekli. Toplumun varlığını sürdürmede beslenme sorununu çözme, bunu başta yaşamın kaynağı olarak kendi bedeninden sunma, doğadan getirdikleriyle tamamlama, toplumsal yaşamın merkezinde yer almayı getirir. Neden bu bölümü bu kadar geniş açtığımızı düşünebilirsiniz, ancak toplumsal ve yaşamsal özellikler anlamında temel duygu ve düşüncenin bu süreçte olduğu gerçektir. Kadının sosyolojik yapılanması bu süreçle bağlantılıdır. Bu oluşum özelliklerini milyonlarca, yüz binlerce ve son toplumsallaşma süreciyle birlikte ele alırsak, binlerce yıllık deneyimiyle kazanan kadın kök hücredir. Yaşam veren, yaşamı koruyan ve süreklileştiren kadın gerçeğidir. Bu gerçekliğin içinde erkeğin rolü tamamlayıcılık biçimindedir. “Nasıl oldu da bu rol tam tersine döndü” sorusu, tarihin en köklü ve cevaplanmasıyla birlikte, özgürlük ve yaşamın yeniden kaynağına dönmeyi sağlayan stratejik bir özellik taşımaktadır.

Ataerki ve Birikim kitabında Maria Mies, “Kadınların toplayıcı etkinlikleriyle erkeklerin ara sıra avlanması arasındaki cinse dayalı olarak yapılan ilk işbölümü büyük ihtimalle kadınların ister istemez gündelik maddi yaşamın üretiminden sorumlu olmaları gerçeğinden kaynaklanır. Bitkilerin, köklerin, meyvelerin, mantarların, yemişlerin, küçük hayvanların vb. toplanması en baştan itibaren kadının ortaklaşa (kollektif) eylemi idi. Günlük yiyeceğin sağlanması mecburiyeti ile bitkiler ve bitkisel hayat hakkında uzunca zamandır edinilmiş deneyimlerin en sonunda düzenli tabul ve yumru ekiminin bulunmasına yol açtığı varsayılmaktadır. Kadınlar yabani kökleri ve yumruları kazıp çıkarmak için gerekli aletlerin de, kazma ve çapa gibi mucitleridir. Yenilebilir bitkilerin (çoğunlukla yumrular ve tabılların) düzenli ekimi, yeni bir aşama ve kadın emeğinin üretkenliğinde muazzam bir artış anlamına gelir. Bazı yazarlara göre ise, bu tarihte ilk kez artı üretimi olanaklı kaldı. Childe, bu nedenle düzenli tabul ekimine bağladığı bu değişime neolitik devrim adını verir” diyor. Kadın ve çocukların ilk toplumsal birim ve üretim birimi olduğunu savunan yazarların çokluğuna dikkat çekiyor.

Toplayıcılık, kadının doğayla kopmayan, diyalektik bir bağ içinde, bütünlük oluşturmalarını sağlar. Doğaya zarar vermeden, izleyerek, öğrenerek sabırlı bir emekçilik içinde doğayı keşfettikçe kendi doğasını, yeteneklerini keşfeder. Yaşama karşı duyarlılık, üretime dönüşür. Artan yaşam ihtiyaçları ile öğrendiklerini pratikleştirmenin ilk adımı olarak bitkileri evcilleştirme, ekme, ekim için tarımsal araçları bulmaya yoğunlaşır. Toplayıcılık ve gezici olmaya son verme anlamına gelen, toprağa yerleşme, yurt edinme, yurt edinilen toprağı işleme, insanlığın o güne kadar biriktirdiğı bilgi ve birikiminde büyük bir patlama anlamına gelir. Devrim denmesinin nedeni budur ve kadın ekseninde gelişmiştir. Bu devrim beraberinde, iç içe ve birbirini doğuran devrimler zincirini oluşturur. Kadında yaşam, kadında üretim, kadında özgürlük, sevgi, yaşamı koruma, güzelleştirme gibi bin bir çiçeklenmeye; toplumsal doğada zenginleşmeye, buluşlara, zihniyet devriminin gelişmesine yol açar. Yaşatan kadın, üreten ve toprağı işleyen kadında kin, düşmanlık duyguları yoktur. Yok, etme, öldürme kadın ekseninde geliştirilen toplumsallığa çok uzak kavramlardır. Avcılık ve erkek kültürünün bir ürünü olarak vardır. Bedeninden yaşam yaratan ve besleyen kadın; toplumu doğru, iyi ve güzel bir ahlakla donatır. Yaşamı ilgilendiren tüm çalışmalar, yerleşik yaşam etrafında yeniden şekillenir. İşlenen toprağın etrafında yaşanacak evler, evcilleştirilen bitkilerin ekimi-toplanması, hayvanların bakımı, giderek toplumsallaşmanın gücü ve bilgi birikimi ile toplumunu ve üretimini koruyacak, güvenceye alacak stratejiler belirleme işleri devreye girer. Köylere yerleşen başta klan, giderek sayının artması ile kabilelere ait sağlık, eğitim, öz savunma gibi yaşamsal çalışmalar kadın etrafında ve komünal örgütlenir. Üreten, kendi yaşamını bu üretim etrafında örgütleyen ve yöneten bir toplumsallık politikanın özüdür.

Kavga ve çatışmanın yer bulmadığı yaşamı, üretimi ortak düzenleme, planlama ve üretimin artmasıyla ihtiyaç için fazlasını saklama, zor zamanlarda kullanma ve köylerin çoğalması ard arda gelişir, yayılır. İnsanlık ilk yerleştiğı yerleri hiçbir zaman bırakmamıştır. Bu anlamda kadındaki yurtseverlik duygusu, üretime ve etrafında ördüğü yaşama dayanan köklü bir duygudur. Hep kendi zamanını ve mekanını arar. Bu boşluk hiçbir güç ve egemen tarafından yok edilememiş, aynı zamanda doldurulamamıştır. Yerleşik yaşam toplumsal değerlerde derinleşmeyi, olgunlaşmayı ve tüm toplumu bağlayacak yaşam ilkelerini getirir. Bu yerler ve ilkeler binlerce yıl kendini korumuş ve günümüze kadar gelmiştir. Toprağı bağlılık, üretime bağlılık, topraktan, tarımdan ve üretimden koptu mu her şeyinden kopan insan, kadın gerçeğinde tespitlidir. Emek verilen mekanın insanı insan yapan, doğal, özgürlük duygusuyla dolu, kendini tam hissedene, edindiğı bilgiyi toplumla buluşturan, paylaşan ve daha geniş üretimlerin kaynağına dönüştüren bir duygu ve düşünce dünyası bu dönem toplumunun ana karakteridir.

Yaşamın Kaynağı Bereketli Kadın

Üretileni kullanmak, saklamak için taştan, kilden çanak, çömleklerin yapıldığı, taştan aletlerin geliştirildiğı, yerleşik yaşam yeri olan köyleri tanımlayan analık kültürünün

sembollerinin yaratıldığı, tapınakların yapıldığı, zihinsel üretimin maddi üretimle iç içe birbirini doğurarak geliştiği bir altın çağ yaşanmaktadır. Öcalan bu dönemi şöyle şiirsel bir dille anlatıyor; *“Gıdanın temelinde ne var? Emek var, ana emeği var. Yaratıcısı, buluşçusu, yetiştiricisi odur. Kim bilir, ilk başaklarını derlediğinde nasıl sevinmiştir! Nasıl sevinmesin ki? İnsanlık yalnız onunla neslini sürdürmektedir. Bundan daha değerli iş, eylem olur mu? Savaşların, işkencelerin burada işi olur mu? O sadece üretme ile uğraşıyor, onu taniyor; insanlığı onunla sürdürüyor. İnsanlığı da böyle anlıyor. Ananın insanlığı, kadının insanlığı bu anlama geliyor. Bu, kutsal insanlık anlamına da gelen bir insanlık anlayışıdır. Sümerler doğru değerlendiriyorlar. Gıdanın elde edilmesinde kullanılan en önemli araçlar da kutsal sayılıyor. Çapa, saban, balta, öküz, boğa ve uzanıp giden listeye kutsallık atfediliyor. Hepsinin birer tanrısı bile var. Tüm gıdalar ve gıdaları elde etmeye yarayan toprağın, havanın, yağmurun, güneşin, rüzgarın, ağların, hayvanların kendileri ya tanrılaştırılıyor ya da bir tanrıyla temsil ediliyor.”*

Yukarı Mezopotamya topraklarında Toros-Zagros iç eteklerinde gerçekleşen Neolitik Köy Devrimi'nin tarihi MÖ 12-10 binlere kadar dayanmaktadır. En gelişkin dönemini MÖ 6 binlerde bugünkü Rojava Kürdistanı topraklarında bulunan Tel Xalaf'ta yaşayan birinci kadın devrimi, Altın Hilal veya Verimli Hilal olarak da adlandırılan bu topraklarda gerçekleşmiştir. Anaerkil toplum olarak tarihe damgasını vuran on bin yıllık dönemin toplumsal hafızada oluşturduğu yeri düşünmek bile, heyecanlanmaya, gerçek güç kaynağına dönmeye yetiyor. Tarihin en uzun, en görkemli, insanı insan yapan dönemini anasoylu bir toplumun ürünü olarak düşünmek, beş bin yıllık egemen erkek dünyasının yarattığı bütün kavram, kuram ve kurumlara başkaldırmaya yeter. Ancak tarihin yazıyla başlatılması gibi bir handikap, mutlaka deneyli, somut verilere dayandırılması gibi pozitif bilim hastalığı yüzünden, iğneyle kuyu kazar gibi toprağın derinlerinden çıkarılan arkeolojik bulgulara göz dikerek kendini kanıtlama sorunuyla karşı karşıya olan gerçek tarih yazıcısı bir toplum gerçeğiyle karşı karşıyayız. Tıpkı on binlerce yıllık tarihi olan Kürtlerin bugün varlığını kanıtlama zorunluluğuyla karşı karşıya kalması gibi, neolitik toplum-ana soylu toplumun da yaşanmışlığını kanıtlama zorunluluğu egemen sistem ve zihniyeti tarafından dayatılmaktadır. Hatta varlığı tartışma konusu yapılarak şüphe yaratılmak, binlerce yıllık gerçek, yaşanmışlık, toplumsallık ve özgürlük zamanı karartılmak istenmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra, birçok arkeolojik kazı ve bulgunun yorumlanması, okunmasına rağmen en önemli kanıt olarak, Sümer yazıtları ve tabletlerine dayanma geçerliliğini koruyor. Bu muğlaklığı gideren yeterince veri var; kadınların dillerinde bitmeyen söylenceler olarak yaşamakta, kadın yüreği ve bedeninde varlığını sürdürmekte, toplumsal bir gen olarak taşınmaktadır. Yaşam enerjisi tükenmeyen kadının, yeni yaşamları yaratmaya yetecek gücü, deneyimi ve birikimi olduğu, kendi tarihinin izini sürmesiyle kanıtlanmaktadır.

Bereket sembolü kadın tanrıçaların üretimi sembolize eden kutsal bedenleri; küçük, ama capcanlı tanrıça heykelciklerinin neredeyse her tümsek kazısının, o eski köy devrimlerinin yaşandığı yerlerin sembolü olarak üzerine örtülen ölü toprağı silkercesine

gün yüzüne çıkması bereketli hilalin ay kadar, güneş kadar gerçek olduğunu gösteriyor. Yaşamın doğayla uyumlu, özgürce yaşanabildiğinin, toplumsallaşmanın ortak yaşam ve üretim ekseninde şekillendiğinin, ana-kadın kültürünün tüm yaratımların kaynağı olduğunun ve bugünün çocuklarının doğurucusu analık kültürünün kanıtlanmaya ihtiyacı yok. Sahiplenme, yaşama ve yaşatma mücadelesini süreklileştirme ihtiyacı var. Aynı eserde ana kadını tanımlayan Mies, *“Onlar, kendi öz bedenlerinin ya da toprağın sahibi değil, ‘üremek ve üretmek’ için bedenleriyle ve toprakla işbirliği yapan öznelere. Yeni yaşamın üreticileri olurlar, maddi yaşamın ilk üreticileri ve ilk üretken ekonominin yaratıcıları da olurlar. Bu başından beri toplumsal üretimin ve toplumsal ilişkilerin, yani toplumun ve tarihin yaratılmasını beraberine getirir”* belirlemesiyle kadın dünyasının toplum dünyası, toplum dünyasının da kadın dünyası ile özdeş olduğuna, tarih yazıcılığına gönderme yapmaktadır.

Anaerkil tarihin giderek izlerinin silinmek istendiği Sümerler’de; ataerkil topluma geçişin kavramsal, kuramsal, kurumsal bütün verilerinin oluştuğu ve devletli sistemin kurumsallaşmaya başladığı bir dönemde bile, Tanrıça İnanna tarafından ana tanrıça kültürünü yaşatmanın ölümüne mücadelesi verilmektedir. Yerleşik yaşam, üretim ve birinci kadın devriminin ürünü 104 Me olarak sembolize edilen yasalarını Kurnaz Tanrı Enki’ye kaptırmamak için, bütün kötülük tanrılarıyla savaşa girmiştir. İyiliği, güzelliği, doğruluğu, özgürlüğü, yaşamı temsil eden kadın ve toplum değerlerini korumaya kilitlenmiştir. Kadın yaratımları o kadar etkilidir ki; ataerkilliğe geçiş ve savaş döneminin, her türlü kurnazlık, kirlilik, entrika ve komplonun geliştiği iktidar döneminin inkar edemediği bir kadın temsili vardır. Tabletlerde geçen Sümer mitoloji anlatımlarında, ana toplumunun sembolü Tanrıça Star’ın Sümer zamanındaki devamı olan İnanna, tabletlerde “toplumun süsü, Sümer’in neşesi, bereketi yöneten” olarak tanımlanmaktadır. Ana kadın, toplumu güzelleştiren, sevgi ve neşe kaynağı olmaya devam etmektedir. Me’lerin kraliçesi olarak tanımlanmaktadır. Tanrı ve tanrıçalar savaşımının kıyasıya mücadele içinde olduğu bir dönemde Aşk ve Savaş Tanrıçası İnanna, Sümerli şairlerce “tanrılar serçe, tanrıça şahin” olarak tanımlanmakta ve şöyle anlatılmaktadır:

“Ben İnannayım

Babam bana göğü Verdi

Babam bana yeri Verdi

Krallığı Verdi bana

Savaşta ilerlemeyi verdi bana

Sel fırtınasını verdi bana

Seli, tayfunu verdi bana

Göğü taç yaptı başıma

Yeri sandal yaptı ayağıma

Kutsal elbiseyi sardı vücuduma

Kutsal asayı verdi elime

Tanrılar serçe, ben şahinim

Enlil babanın görkemli ineğiyim

Göğü ayak bastım, yağmur düştü aşağı

Yere ayak bastım, bitkiler fışkırdı yukarı”

Yine savaş tanrıçası olarak İnanna kendini anlatmaktadır:

“Savaşın önünde durursam

Ülkenin öncüsüyüm

Savaşın dışında durursam

Elde hazır okluğum

Savaşın ortasında durursam

Savaşın kalbiyim

Savaşın sonunda

Korkunç bir tufanım

Savaşı izlerken askerlere

İlerle yaklaş derim düşmana”

Büyük yenilginin hemen öncesinde yaşanan gerçeklik budur. İki bin yıllık kurnazlık savaşının ardından, sevginin, aşkın, toplumsallığın yarattığı bütün güzelliklerin kaynağı ana-kadın toplumu, kendi yaratımlarından da yararlanarak kurumlaşan ataerkil uygarlık güçleri tarafından hapsedilmiş, boğulmak ve yok edilmek istenmiştir.

Bu direnişin kaynağı toplumsal gerçekliği anlatmak, bugünden bakan, özgürlüğü, toplumsallığı, güzelliği çalınmış ve yeniden toplumsallaşma, özgürleşme ve güzelleşme mücadelesi içinde olan biz kadınlar için zor, ama bir o kadar da anlamlı. Tarif etmek, tanımlamak, sadece ulaşılan bilgiler ekseninde yorumlamak yetmeyecek. Bir tanrıçanın duruşundan, bakışından, asaletinden, hüznünden anlamlar çıkarmak; bereketinin, kutsallığının büyüüne kapılmak, coşmak; acısına hüznülenmek, ama hep güç almak, tanrıçaların yolunda yürümek, ama hep yürümek anlamına gelecek. Anlatılan kadar anlatılamayanın olduğunu bilmek, zihniyetimizin özgürleşme düzeyiyle yeniden yeniden analık tarihine dalmak, bir bitkinin yetiştirilişini bir çocuğun yetiştirilişi kadar anlamlı, önemli görmek, “bir atın gözündeki anlam”dan süzülen hissiyata ulaşmak, binlerce kez

parçalanmış beynimiz, yüreğimiz ve bedenimizle, her konuda ve düzeyde tamlığı ifade eden kadın-insan gerçeğini tasavvur etmek zorluyor insanı. Sınırlı da olsa ulaştığımız toplumsallık düzeyi, bu gerçeğin peşini bırakmamanın tek yaşam gerekçesi olduğu his-sini uyandırıyor özgürlükten yana yüreği çarpan biz tanrıça torunları, kızları olmaya aday olan, olmak isteyen kadınlara. Bu gerçeği kavradıkça, büyülü gücüne kapılıp kendini tanrıçalaştıran Zilan'lar, Sema'lar oldukça bütün ürkekliğimizi, parçalılığımızı, yarımılığı-mızı aşarak bu yolda ilerlemenin bizi biz yapacağına şüphemiz olmadığından tüm ener-jimizi biriktirerek, nefesimizi tutarak ilerleyeceğiz kesin.

Özgürleşmiş değil, özgürlüğe susamış; toplumsallaşmış değil, toplumsallığa susamış kadın gözüyle bakarak mütevazı bir çaba ile Bereketli Hilal Çağı ana-kadın yaratımları-nın temel dayanakları ve 104 Me'yi anlamaya ihtiyacımız var. Arkasına son 6 bin yıllık toplumsallaşma serüvenini alarak gerçekleşen bu büyük patlama, tıpkı evrenin oluşumu gibi, insan oluşumunun kök hücrelerini taşımaya devam ediyor. Yaşam ve üretimin bir-birini tamamlaması ve yeniden üretmesi bu dönemin özünü oluşturmaktadır. Ev (ya-şanılan yer anlamında) yasası da denilen ekonomi, neolitik köy ve köylerin üretim ve yaşam yasaları kadın emeğiyle gelişir. Emek ve tarımsal üretimle, giderek hayvan evcil-leştirme ile kadın ve yanı başında çocukları, ilk toplumsal üretim birimlerini oluşturarak kutsal bir çalışma içinde, yaşama dair duygu ve düşünce yapısı şekillenir. Ürünün ço-ğalması ile beslenme sorunu kalmayan toplum, daha huzurlu, geleceğe güvenle bakan, birbiriyle uyum içinde, karşılıklı saygı ve sevgiyi pekiştirerek yaşamını sürdürür. Üreten ve emeğinin sonuçlarını kendisi örgütleyen; ne zaman, nasıl, hangi ihtiyaçlar çerçevesinde kullanacağına karar veren, birbiriyle paylaşan bir toplum yapısında, hırsızlık, kavga, öl-dürme, birbirine kurnazlık yapma, başkası hakkında kötü düşünme, kötü eylemlerde bulunma gelişmez. Çünkü ihtiyacını karşılayacak kolektif bir yaşam vardır. Birlikte üre-ten, birlikte tüketen, ihtiyacın fazlasını hangi amaç çerçevesinde kullanacağına birlikte karar veren bir toplumsallık vardır. Toplumsallığa katılım ölçüsü emek ölçüsüdür. Gücü oranında bir katılımla ortak bir yaşam inşa edilir. Çocuğun yeri ayrı, gençlerin yeri ayrı, yaşlıların yeri ayrı, kadın ve erkeğin yeri ayrı, ama tamamlayıcılık içinde bir uyum vardır. Bilgi toplumun bilgisidir. Toplumun, yaşamın ihtiyaçlarını bilme, nasıl gidereceğini bir-likte kafa yorma, sorunlarını ve nasıl çözeceğini bilme bilgisi ortaktır. Toplumsallığa zarar veren davranışlar, toplum dışı bırakma cezası en ağır olmak biçiminde kabul gör-mez, yadırganır ve mutlaka eğitici bir yöntemle kazanma esas alınır. Sorun toplumsal ola-rak algılanır ve toplum olarak çözülür. Ana eksenli bir ahlaki şekillenme, adalet ve barış duygularının binlerce yıla yön verdiği bir toplumsallık vardır. Bugün “kadın barışçıldır, adaletlidir, şiddet-kavga-öldürme kadının işi değildir” tespitleri yapıldığında, kadınlarda bile tam inanmayan, “genellemeci tespitler” biçiminde bir karşı duruşun gelişebilmesi zihinlerde yaşanan erkek egemen çarpıtımayla bağlantılıdır. Özünde ise kadının doğası böyle şekillenmiştir. Yaşam kaynağıdır, doğanın en iyi öğrencisi ve dostudur. Kurduğu köyleri yeşildir. Birçok şeyi öğrendiği ormanı yanında taşımak istercesine, ağaçlandı-rmayı geliştiren, yeşille özdeşleşmiş, bir kadın ruhu, duygusu ve bilinci vardır. Doğaya

zarar verme, canlıya zarar verme böyle bir ruhsal şekillenmeye uzak durumlardır. Bunun kadın tarihini irdeleyen kitaplarda, tabletlerde anlatımı vardır. Neolitik köylerde eşitliğin, özgürlüğün, barışçıl bir yaşamın sürdürüldüğü, yaşamsal bütünlüğün, insan beyni, bedeni ve yüreğinde yarattığı bütünlük, hakikat bütünlüğü olarak gelişkin bir toplumsallaşmadan bahsedebiliriz.

Canlı Evren Canlı Doğa ve Canlı Toplum Diyalektiği

Üretimin zenginliğinin kutsanması, üretimi kolaylaştıran kazma, balta, saban gibi buluşların kutsanması, toplumsal zenginliğin kutsanması, kutsallığın bir yaşam biçimine dönüşmesi, coşkulu, şenlikli bir yaşamın ana kadın-ana tanrıça etrafında sürdürülmesi söz konusudur. Kutsallıklarla tarif edilen bir yaşam örgüsü toplumsal doğanın ana karakteridir. Hasat zamanlarının bereket şenlikleri sanatı doğuran, yaşamı sanata dönüştüren güzelliكتedir. Tarım ve köy devrimi ile gelişen bu toplumsallığı Öcalan *‘Kutsallık kavramımız habire genişliyor. Haklıdır da. Çünkü insanlık, bu gıdaları yetiştirmenin yol ve yöntemleriyle büyütiliyor, geliştiriliyor ve sürdürülüyor. Dünnün hayvana benzeyen avcısı ve toplayıcısından, üreten insanına geçiş yapmak kolay değil. Bu, olağanüstü ve büyüleyici bir devrimdir. Bu gerçeklik kutsanıyor, tanrılaştırılıyor. Demek ki, tanrılaştırılmanın temelinde kutsallıkla aynı anlama gelen gıda var. Gıda tanrıları, yararlarından ötürü, insanın kimlik verdiği tanrılardır. Dostları gibi, en yakınları olan kimliklerdir. Henüz insanı ezmeyen, hep onlara gıda olup kendilerini sunan, tanrıçalar döneminin doğuran ve besleyen tanrıları dönemidir. Kutsallık, bu tanrılara mahsus oluyor. Yani en temel gıdalar gerçeğine kutsallıkla bahşediliyor. Bu tanrıların yalancı ve baskısı yoktur. Bu tanrıların anası da, ana tanrıçadır. Tanrıların gerçeği ve tarihi böyledir. Çok açık; temelinde insan emeği olan, en vazgeçilmez ihtiyaçları gideren, kutsal gıdalara kimlik olan, öyle anlam kazanan kutsal tanrılardır’* biçiminde yorumluyor.

Kadın devrimi olan neolitik devrimin zihniyet dünyası bu kutsallıklar üzerine kurulu, bereketin kaynağı ana tanrıça inancı ve kültürüdür. Dost, insanı incitmeyen, sorunlarını çözen, yaşamı kolaylaştıran, kutsallaştıran öze sahiptir. Doğanın ürünü olan insanlaşmanın, doğanın bir parçası ve bütünleyeni olarak kendini sürdürmenin uyumunu yansıtır. Yaşamın kendisi doğal ve doğanın kendisi yaşam kaynağıdır. Bütün doğa canlı ve insan canlılığı bunun içindedir; ayrıştırma, kendini dışında görme yoktur. Ağaçlar, rüzgar, bitkiler, taşlar hepsi de doğanın canlılık özelliğini taşıyan bir parçadır. Her parçanın bir anlamı, yeri ve özelliği vardır. İnsan kendi farkına vardıkça, doğanın farkına varabilmekte, doğanın farkına vardıkça kendini tamamlayabilmektedir. Toplumsallığın ilk inancını, felsefesini, yaşam kültürünü oluşturan canlılık inancı böyle bir uyum ve bütünlüğün parçası olarak gelişmiştir. Kendi farkına varan, tanıyan, bilmek isteyen doğa, kendi farkına varan, tanıyan, bilmek isteyen insan ve toplum olarak; diyalektik bir bütünlük, etkileşim içinde yürümekte, büyümekte ve varlığını yüceltmektedir.

Öcalan canlılık-ruhçuluk olarak bilinen animizmi tarih öncesinin sosyal bilimi olarak değerlendiriyor ve *‘Avrupa merkezli sosyal bilimin bir kavramı olan animizm (canlılık), acaba*

söylendiği kadar ilkel insanların ilkel bilinci mi oluyor? Bugünkü sosyal bilimin özne-nesne ayrımına dayalı yapısının animizmden daha üstün olduğuna ilişkin fetvayı kimler veriyor? Yine aynı sosyal bilimciler! Ama gittikçe anlaşıyor ki, canlılık ekolü özne-nesne parçalanmasından, dolayısıyla nesneyi cansızlaştırmaktan daha değerli bir paradigmadır. Evrenin canlılıkla tanımının cansızlaştırmacı tanımından daha doğru sonuçlar verdiği açıktır. Tüm bilimsel gelişmeler bu bususu doğruluyor. Atomaltı parçacıkların müthiş ve henüz bir sır olan hareketleri olmazsa, bir tek çeşitliliğin oluşamayacağı gerçeği canlılıktan (animizmden) başka nasıl izah edilebilir” tespitinde bulunuyor.

Animizm olarak tanımlanan inanç ve toplumsallık düzeyi, doğada bulunan her şeyin bir ruhu olduğu ve ruhlarla yönetildiğine, toplumu çevreleyen doğanın canlı bir organizma olduğuna dayanır. Böyle bir ruhsal dünya ile şekillenen toplumsal yaşamda, bütün canlılara, doğaya saygı esastır. Üretkenliğin öğrenildiği yer doğanın kendisi, insan da bu doğanın bir parçası ve ürünü sayıldığından, karşılıklı bir saygı ve sevgi ilişkisi kesindir. İddia edildiği gibi korkunun ürünü bir ilk inanç biçiminden çok, saygının, kutsamanın ve sevginin ürünü bir inanç, felsefe olgusundan, sosyolojik bir yapılanmadan bahsetmek mümkündür. Kutsadığı gıdayı sağlamaya bütün doğanın bir katkısı vardır. Bu gözlem; toplumsal yaşamın oluştuğu dönem kadar, oluşmadan önceki toplayıcılık süreçlerinde de edinilmiş bir yaşam deneyimidir. Ekolojik yaşamın kaynağı, böyle bir oluşum, üretim ve yaşam bağı ile ilgilidir. Bereket, dostluk, canlılık ve yaşam birbirini tamamlayan olgular olarak ana tarihada somutlaşmakta, ana toplumun karakterine dönüşmektedir. Dışsal bir olgudan ziyade, toplumun-kadının kendinde gördüğü, yaşadığından yola çıkarak, içsel bir olgu olarak gelişen inanma-oluşma-sosyolojik bir gerçeklik söz konusudur. Toplum da kendini yenileyerek, yaşamı, üretimi kolaylaştıran yeni keşiflerde bulunarak canlı bir organizma olarak ilerlemekte, yeniden oluşmaktadır. Canlı doğa, canlı toplumun kendisidir. Öğretmenine sadık, ihanet etmeyen, şefkatle yaklaşan, bütüncül bir bağlanma, karşılıklı birbirini tamamlama durumu vardır. Bu bağın örülme biçimini, yaşadığımız zihinsel, ruhsal tahribat düzeyini göz önünde bulundurduğumuzda; hissetmenin, anlamının ve yaşamının zor olduğunu belirtebiliriz. Bunun için binlerce yıl gerekmebilir, ulaşılan bilme düzeyi ile tahribat hızla giderilebilir, ancak uzun süreceğini bilmek gerek. Aynı düşüncüyü edinebiliriz, fakat aynı duyguyu edinme ve hissetme düzeyine ulaşma daha yavaş ve sancılı gelişmektedir. Canlı bir organizma olarak doğayı oluşturan her bir zerreye bağ kurmak, evrensel döngüyü hissetmek; düşüncesini edinmek kadar kolay olmayacak.

Başta kadın olmak üzere, toplumda en çok tahribata uğrayan duygusal zekadır, doğadan edinilmiştir. Başlangıçta duygusal zeka ön plandadır. Bunu tamamlayan analitik zeka, bedenini kullanma, beslenmeyi ve yaşamı kolaylaştıracak çeşitli araçlar geliştirme, mağaralar-yerler keşfetme, ardından yerleşik yaşama geçişle daha üst aşamalara taşıyan toplumsal bilinç ve bilimde ilerleme süreci vardır. Her iki zeka biçimi anaerik dönemde uyumlu ve birbirini tamamlayan bir mükemmelliği yaratmıştır. Animizm bu zeka uyumunun, tüm doğanın böyle bir kutsanmayı birlikte yarattığının ruhu ve bilinci olarak gelişmiştir. Bu anlamda yaşam örgüsünün böyle geliştiği, toplumsallığın böyle oluştuğu

ve doğayla bağı bu bütünlük içinde sunmanın bir ruhsal şekillenmesi olduğu görülüyor. Bu hissiyat, bu düşünce biçimi ile yaşama ve topluma dönen kadının, topluma ve insana karşı duyarlılığının hangi boyutta geliştiğini hayal edelim. Çünkü öğrendiğiyle yarattığı kendi toplumu ve yaşamıdır. Bir çocuğa, yaşlıya duyarlılığını, emek verilerek üretilen bir ürüne duyarlılığı, onu koruma, paylaşmaya, yeni yaşamları ve toplumsal ortamları yaratmaya karşı duyarlılık biçimini bir nebze hayal edebiliriz. Tahayyül sınırlarımızı aşıyor. En çok kaybettiğimiz şeyin burada ve bu sınırları zorlayarak ulaşacağımız özgürlük alanı olduğu kesin.

Güven Umut İnanç Sevgi ve Güzellikle Yaşanılmalı Kadın

Böyle inanan, toplumsallığı bu duyarlılıkla adım adım ören ana-tanrıçanın sevilmemesi, saygı duyulmaması, etrafında toplanmamak mümkün mü? Kendisinden hiçbir zararın gelmeyeceğine inanılan insan! Yanında güvenle, umutla sonsuz yaşanacak insan! Emekle güzelleşen, koruyan, toplumu ve emeği çoğaltan, verimli kılan insan! Yaşamı kolektif, özgür kılan insan! Kötülüğün en büyük cezalandırma nedeni, hırsızlığın yanına bile yaklaşamayacağı bir yaşam! İçinde olmaktan, birlikte yaşamaktan ve üretmekten gurur, onur duyulan bir toplum! Birbirini incitmeyi bırakalım, bir karıncayı incitmeyen hissiyatta yaşayan bir toplum! Bir çiçeğin, bir ağacın, bir buğdayın, suyun ve bir çocuğun aynı hissiyatta korunduğu, büyütüldüğü bir ruhsal-zihinsel uyum gücü! Büyüleyici, besleyici ve koruyucu bir toplumsallık, kadının en kutsal emeğinin ürünü ve etrafında örülen yaşam en kutsal yaşamıdır. Bu yaşamın örgütlenmesi kendi doğallığı içinde gelişir. Üretimi, yerleşimi kolaylaştıracak, yaşamı güzelleştirecek işler, toplumun esas işleridir, kolektiftir. Toplumun etik ve estetiği bu kolektivizm etrafında örülür. Dayanağı: Ana duygulu kadının eğiticiliği ve öğreticiliği etrafında gelişen bereketli üretim, kolektif yaşam ve paylaşımdır; doğayı ve toplumu canlı bir organizma olarak gören ve karşısında sürekli kutsanan varlık biçimidir; özgürlük ruhu, duygusu ile yüreği, beyni ve bedeniyle uyum içinde, yaratıcılığın doruğundaki insandır; ana tanrıça kültürü, inancı, bu kutsal yaşamın binlerce yıl ilmik ilmik ruhlara yedirildiği, öze dönüştüğü, bedenleştiği toplumsallığın kendisidir. Caziptir, çekicidir, güzeldir, yaşanılalıdır. Özsavunması, bu toplumsallığın oluşturduğu çekicilik, üretkenliktir. Kötülüklerin cezalandırılmasıdır. Toplumsallığın büyüsunü bozacak bir duyguya, düşünceye bile tahammül edilmemesidir.

Ana sisteminin güvenceye alınmasının en önemli çalışmalarından birinin eğitim olduğunu, tapınakların bu amaçla oluşturulduğunu görüyoruz. Ana tanrıça tapınaklarında genç kadınlar ana tanrıça inancı ve kültürüne yoğunlaşarak toplumsallığın gücüne ulaşırlar. Etik, estetik, kültür, sanat, müzik, tarım, doğa-evren başta olmak üzere, toplumsallığın sürdürülmesini sağlayan, bereketle özdeşleştirilerek kutsanan cinsellik dersleri verilmektedir. Tanrılar sisteminin ele geçirdikten sonra kirlettiği tapınaklara benzemeyecek kadar, güzellik, yaşam, üretim merkezleri olarak kadının toplumsallaşması, toplumsal yaşamı

zenginleştirmesi ve süreklileştirmesi amacına hizmet ederler. Ana toplumunun ulaştığı bilgi, birikim ve kültür düzeyinin genç kadınlara aktararak güvenceye alınması, yeni zihinlerin yetiştirilmesiyle güçlenen, ilerleyen bir toplumsallık, özgürlük, bereketin gerçekleşmesini amaçlarlar. Günübirlik yaşamın sürdürülmesini sağlayan avcılık ve toplayıcılıktan, köy toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak bir devrimsel dönüşümün geçmişi, günü ve geleceği besleyecek toplumsal patlamaya yol açan yeni buluşlarının bilgisi paylaşılır. Kadın devriminin zihniyet dünyası, ahlaki ilkeleri, inancı, toplumsallığı bu zeminlerde güçlendirilir, kalıcılaştırılır. Ana tanrıçanın bereketin, onurun, yaratıcılığının gücüne ulaşmanın yoğunlaşmaları, özgürlük ve güzelliğin duygu yüklü zeka yaratıcılığıyla gelişkinliği kavratılır. Toplumsallığın büyümesi, üretim ve kolektif yaşamın çekiciliği paylaşılır. Başta kadınların eğitildikleri tanrıça mekanları tapınaklar, ataerkilliğe geçiş döneminde erkeklerin de eğitildiği yerlere dönüşür.

Neolitik devrimi yaratan doğal toplum özellikleri olduğu kadar, neolitik devrim de doğal toplumun gelişiminde köklü dönüşümleri getirir. Bilimsel, duygusal ve yaşamsal dünyanın zenginleşmesi, teknik araçların geliştirilmesi, ahlaki ve politik toplumsallığın büyüyen bütünlüğü, tanrıçalar çağı olarak tarihte yerini alır. Hızla yayılan kültür, çoğalan köyler birbirleriyle dayanışma içinde süreklileşen bir devrim yaşanır. Kadın devrimi etrafında büyüyen toplumsallık ve üretim, biriken deneyim, ulaşılan bilgi düzeyi, buluşlar, büyüyen köyler, oluşan zihniyet dünyası, Verimli Hilal'den başlangıçta Sümer ve Mısır olmak üzere, tüm dünyaya yayılmış, kent yaşamının kaynağına dönüşmüştür. Sümer'i, yani devletli uygarlık sistemini yaratan Yukarı Mezopotamya köy devriminin yaratımlarıdır. Sümer'de kutsanan üretimden, aletlerden tutalım, dile, kültüre kadar tanrıça toplumsallığının ürünüdür. Aynı adlandırmalarla birçok buluş olduğu gibi taşınmış, devlet kurumlaşmasının, ataerki zihniyet ve sisteminin el koyduğu yasalara, kurumlara dönüşmüştür.

Kadın etrafında kutsanan köy yaşamı, komunal üretim bereketi, özgürlük, demokrasi, ahlaki ve politik toplum ilkeleri, estetik ölçüleri, tanrıça kültürü, yücelen toplumsallığın yarattığı duygusal ve düşünsel dünya, insanlık hafızasında yerini korumaktadır. Üstü örtülü veya çok gerilere çekilmiş de olabilir, ancak günümüzde doğal toplum özelliklerini kaybetmeyen her toplumsal yapıda, birim ve bireyde, özellikle de kadında varlığını sürdürmekte, bulduğu her fırsatta yaşamsal ve toplumsal bir güce dönüşme eğilimini, direnişini geliştirmeye koyulmaktadır.

Kaynakça

- Maria Mies, Ataerki ve Birikim
- Abdullah Öcalan, Urfa Savunması
- Muazzez İlmiye Çığ, Bereket Kültü ve Mabet Fahışeliği
- Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

Matriarkal Ekonomi - Toplum - Politika - Maneviyat ¹

Heide Goettner-Abendroth
Çeviri: Elmas Taştan

Bölüm I: Matriarkalar – Toplum, Ekonomi, Politika ve Maneviyat

Öncelikle amacım, “matriarkal toplum” kavramının ne anlama geldiğini, bahsedilenin nasıl bir toplum olduğunu açıklamaktır. Matriarkal bir toplumda insanlar nasıl yaşar, toplumsal hayat nasıl örgütlenir, ekonomi ve politika nasıl yapılır, toplumun değerleri ve dünya görüşleri nelerdir? Bu soruların cevabını geçmişten bulup çıkarmak pek mümkün değildir, çünkü antik kültürlerden günümüze ev ve mezar harabeleri, heykeller, imgeler ve toprak kaplar gibi, insan yapımı nesneler ile bin yılın patriarkal yorumlarının ağır bir biçimde üzerini örttüğü mitoloji parçaları gibi ancak birkaç kalıntı ulaşmıştır. Bu kalıntılar sayıca çok olsa da bize “matriarkal toplumun” ne olduğuna dair tam bir bilgi veremez. Bu nedenle, on yıldır çalışmalarımı günümüzde var olan matriarkal toplumlara adadım. Çok uzakta değil, bugün Asya, Amerika ve Afrika kıtalarında varlığını süren matriarkal toplumlar var. Bu toplumlardan çok şey öğrendim. Dünya genelinde, kültürler arası bir araştırmayla “matriarkal topluma” dair tam bir tablo geliştirebilmem mümkün oldu. Bu araştırmanın sonuçlarını kısaca sizlerle paylaşmak istiyorum:

Matriarka kavramı, patriarka kavramının tersine çevrilmesinden ibaret değildir. Yaygın olarak yorumlandığı gibi, kadınların erkeklere hükmetmesi anlamına gelmez. Matriarkal toplumlar anne merkezli toplumlardır; herkes için, hem anneler hem anne olmayanlar, hem kadınlar hem erkekler için şefkat, besleme, ana yüreği gibi *anaç değerler* üzerine kuruludur. Matriarkal “anaçlık” kavramı, patriarkanın sık sık resmettiği gibi anaç değerleri

¹ Makalenin orijinal dili İngilizcedir.

değersizleştiren ve sadece duygusallığa indirgeyen romantik bir imge değildir. Bu, anneliğin her toplumda en önemli işlev olduğu gerçeğini gizleme yönündeki sistematik bir çabadır, çünkü annelik toplumun varlığını sürdürmesini sağlar.

Matriarkal toplumlar bilinçli bir şekilde anaç değerler ile anaç emek üzerine kuruludur ve bu nedenle patriarkalardan daha gerçekçidir. İlkesel olarak ihtiyaç yönelimlidirler. Temel ilkesi herkesin ihtiyacının en büyük fayda ile karşılanmasıdır. Yani, bu toplumlarda (biyolojik bir olgu olarak ortaya çıkan) annelik, bir *kültürel model* halini almıştır. Bu tür bir toplum modeli, patriarkal toplumun yaptığı gibi, anneliği kavramsallaştıran ve bunu kadınları, özellikle anneleri, köleleştirerek yapan anlayışa nazaran insan türünün gerçeğine çok daha uygundur.

Dünyanın her tarafından matriarkal toplumları araştıran ve sunan, Modern Matriarkal Çalışmalar alanının konusu budur. Bu araştırmalar, sadece geçmişe odaklanmakla kalmaz; Asya, Afrika, Amerika ve Pasifik bölgelerindeki matriarkal örüntülere sahip toplumlarla da ilgilenir. Yaygın kaniya karşın, bu toplumların hiçbirisi patriarkanın tersine çevrilmiş hâli değildir. Aksine, tümü cinsiyet eşitlikçidir, hatta pek çoğu tamamen eşitlikçidir. Yani hiyerarşiler, sınıflar veya bir cinsiyetin diğeri üzerinde tahakkümü söz konusu değildir.

Matriarkal kültürlerde eşitlik, farklılıkların eşitlenmesinden daha geniş bir anlam ifade eder. Cinsiyetler ve kuşaklar arasındaki doğal farklılıklara saygı gösterilir ancak farklılıklar, patriarkada sıklıkla görülenin aksine, asla hiyerarşi yaratmaz. Farklı cinsiyetler ve kuşakların kendi saygınlıkları vardır ve birbirlerini tamamlarlar. Faaliyet alanları üzerinden birbirleriyle uyumlu işlev gösterirler. Toplumun her alanında, toplumsal alanda, ekonomik alanda, politik alanda ve dünya görüşleri ile inançlar alanında bu durumu gözlemlemek mümkündür.

Matriarkal Toplumun Derinlikli Yapısı

Bu nasıl hayata geçirilmektedir? Yukarıda bahsi geçen matriarkal toplumları, toplumsal ilişkilere dair dört boyut üzerinden açıklamak isterim:

Toplumsal boyutta, matriarkalar, klan üzerine ve “annenin sembolik düzeni” üzerine kuruludur. Yani, anaç değerler, insanların doğadan aldığı manevi ilkelerdir. Doğa Ana, ne kadar farklı olursa olsun, tüm varlıklara bakar. Annelik de böyledir: İyi bir anne, tüm çocuklarına bakar, onların farklılıklarına kucak açar.

Bu, erkekler için de geçerlidir. Matriarkal bir toplumda, bir erkek, eşitleri arasında statü kazanmak, hatta klanın dış dünyada temsilcisi olmak isterse (Sumatra’daki Minangkabau matriarkal toplumunda söylendiği gibi) “İyi bir anne gibi olmalıdır.”

Matriarkal toplumlarda, kadın olarak kabul görmek için biyolojik olarak anne olmak

şart değildir; çünkü bu toplumlar, kız kardeş grubunun ortak anneliğini hayata geçirir. Her bir kız kardeşin çocuk sahibi olması şart değildir, fakat herhangi birinin çocuğunun, hepsi birlikte “anneleridir.” Kadın, biyolojik olarak çocuk sahibi olup olmama kararını verme özgürlüğüne sahiptir.

Matriarkal topluluklar, *anasoyluluk* ilkesi gereğince şekillenmiştir; bunu mümkün kılan büyük akraba grupları içerisinde birlikte yaşamalarıdır. Klanın adı, tüm toplumsal statü ve politik ünvanlar annenin soyu üzerinden aktarılır.

Böyle bir *matriklan*, en az üç nesil kadının yanı sıra erkek kardeşler, erkek yeğenler ve dayılardan oluşur. Klasik hâllerde matriklan, tek ve büyük bir klan evinde yaşar. Buna *matriyerellik* denir. Eşleri veya sevgilileri ise yalnızca geceyi burada geçirebilir ve bu örüntüye ziyaret evlilik denir. Bu anasoyluluk ve *matriyerellik* ilkeleri, anneyi merkeze koyarak kadınların klanlarına hükmetmeden rehberlik etmelerini sağlar.

Aynı köy veya kentteki klanlar arasında toplumsal ilişkiyi sağlamak üzere, klanları birbiriyle karşılıklı fayda temelinde ilişkilendiren karmaşık evlilik gelenekleri geliştirilmiştir. Amaç, köyün veya kentin tüm sakinlerinin birbirleriyle doğum veya evlilik üzerinden ilişkilenebilmesidir. Bu da herkesin birbirinin “annesi,” “kız kardeşi” veya “erkek kardeşi” olduğu, kendisini büyük bir klan olarak gören bir toplumu şekillendirir. **Matriarkal toplumlar, hiyerarşik olmayan, yatay, anasoylu akrabalık toplumlarıdır.**

Anneliği temel alan bu toplumsal düzen, **ekonomik boyutta** da geniş kapsamlı sonuçlar taşır:

Matriarkal ekonomi, bir geçim ekonomisidir. Özel mülk ve toprak iddiaları yoktur. İnsanlar basitçe, sürdükleri veya hayvanlarını otlattıkları toprak üzerinde kullanım hakkına sahiptir, çünkü Doğa Ana’ya sahip olunamaz; Doğa Ana kesilip parçalara ayrılamaz. Doğa Ana, tarladaki ürünü, her yeni doğan hayvanı verendir. Her bir *matriklana* birkaç parsel toprak ve belli sayıda hayvan verilir ve işler komünal olarak görülür.

En önemlisi, mallar, klan evleri ile özellikle tarlalar, hayvan sürüleri ve gıda gibi beslenme kaynakları üzerinde tasarruf gücü kadınlardadır. Bu, bir toplumu “matriarkal” kılan, yalnızca “anasoylu” olan toplumlardan ayıran en önemli farktır. Tüm mallar klan annesinin, *matriarkan* eline bırakılır ve tüm klan üyelerinin annesi olan *matriark*, bunları çocukları ve torunları arasında eşit paylaştırır. Tüm klan üyelerinin beslenme ve korunmasından *matriark* sorumludur.

Matriarkal bir toplulukta klanlar kusursuz bir karşılıklılık tecrübe eder: Malların edinilmesine dair her bir nispi avantaj yahut dezavantaj durumunda, toplumsal ilkelerle ara bulunur. Örneğin tarım yılının mevsim bayramlarında nispeten daha iyi durumda olan klanlar, tüm sakinleri konuk eder. Yıllık bayramlarda ziyafet, ritüeller, müzik ve dans gibi organizasyonları bu klanın üyeleri üstlenir ve sonrasında mallarını tüm komşularına hediye olarak sunar. Bununla onur hariç bir şey elde etmezler. Döngünün bir sonraki

bayramında başka bir şanslı klan öne çıkar, elinden gelenin fazlasını yaparak köy veya mahalledeki herkesi davet eder, onları eğlendirir ve onlara hediyeler dağıtır. Genel tutum bu olduğundan, matriarkal ekonomiye “armağan ekonomisi” demek mümkündür. Bu, *annelik* ilkesinin ekonomik tezahürüdür ve insanları istismar eden bir değişim ekonomisinin gelişmesini önler. Bunun yerine, Genevieve Vaughan tarafından ortaya konduğu üzere, tam olarak armağan ekonomisini hayata geçirir. Bu özellikleri nedeniyle matriarkal toplumlara ***armağanların dolaşımı üzerine kurulu ekonomik karşılıklılık toplumları*** demek mümkündür.

Politik boyuttaki örüntüler ise konsensüs, yani tüm kararlarda görüş birliği ilkesini takip eder. Bu gibi bir ilkeyi hayata geçirmek için toplum özel olarak buna uygun biçimde örgütlenmiş olmalıdır ve bir kez daha anasoylu akrabalık hattı başlangıç noktasını teşkil eder. Tüm karar alma süreçlerinin temeli, klan evidir. Klan evini ilgilendiren meseleler, kadınlar ve erkekler tarafından bir konsensüs süreciyle karara bağlanır ve bu süreçte matriark kolaylaştırıcılık görevini yerine getirir. Matriark dâhil olmak üzere herkesin sadece bir oyu vardır ve ev ahalisinin tek bir üyesi dahi süreçten dışalanmaz.

Tüm köyü ilgilendiren kararlarda da durum böyledir. Klan temsilcileri köy meclisinde bir araya gelir, ancak kararları kendi başlarına vermezler; basitçe klan evlerinde verilen kararları buraya taşırlar ve tüm köyde konsensüse ulaşılan kadar klan evi ve köy meclisi arasında gidip gelirler. Bölgesel düzeyde de süreç aynıdır. Tüm köyler konsensüse ulaşılan dek temsilciler yerel meclisle bölgesel meclis arasında gidip gelirler.

Her türlü politikanın kaynağı insanların yaşadığı klan evleridir ve böylelikle gerçek bir “tabandan demokrasi” hayata geçirilir. Matriarkal toplumlar, ***eşitlikçi konsensüs toplumlarıdır***. Anaç değerlerin, politik pratiğe nasıl nüfuz ettiği açıkça ortadadır.

Ne var ki matriarka gibi bir toplumsal sistemin, derin ve destekleyici, tüme yayılan manevi bir tutum olmadan çalışması mümkün değildir. ***Manevi ve kültürel boyutta***, matriarkal toplumların, kadir-i mutlak, ancak görünmez bir eril tanrıyı temel alan hiyerarşik dinleri yoktur. Matriarkal toplumlarda, kutsallık içkindir, zira tüm dünya kutsal olarak, kadınsı kutsallık biçiminde görülür. Bu, hayli yaygın olan, her şeyi doğuran Yüce Tanrıça ve yaşayan her şeyi yaratmış olan, Yüce Ana gibi evren konseptlerinde açıkça görülür. Yüce Doğa Ana’nın çocuğu olma fazileti ile kutsallık lütfu herkese, her varlığa bahşedilmiştir.

Böyle bir kültürde her şey manevidir. Mevsim döngüsü ve hayat döngüsünü takip eden bayramlarında her şey kutlanır. Kutsal ve seküler alan arasında bir ayrım yoktur, dolayısıyla gündelik görevlerin ritüel anlamları vardır. Bu anlamda matriarkal toplumlar, kutsal toplumlardır.

Toplumların, yaratıcı Doğa Ana imgesiyle baştan aşağı inşa edildiğini burada görebiliriz.

Sumatra'daki Minangkabau'lar, "Doğa Ana öğretmenimizdir" diyor. Bu kutsal ana, her bir kadına, onların varlıklarına ve yaratma becerilerine yansımaktadır. Her toplumsal, ekonomik ve politik eylem, dünyanın –ve evrenin– herkesi kapsayan anaç tutumunun ilkeleştirilmesinden bilinç almaktadır.

Bu nedenle maneviyat düzeyinde matriarkal toplumlar, Kutsal Kadın veya Tanrıça'nın kutsal toplumları ve kültürleridir.

Bölüm II: Eşitlikçi Bir Topluma Giden Yol veya Günümüzde Matriarkal İlkelerin Uygulanması

Bu, 1986 yılında **Uluslararası HAGIA Akademisi'**ni (Almanya'daki **Matriarkal Çalışmalar ve Matriarkal Maneviyat Akademisi.**) kurduğumda başladı. Akademinin amacı, geçmiş ve günümüzdeki matriarkal toplumların ve bu toplumların dünya çapındaki varlığının incelenmesidir. Bu bakımdan, Modern Martiarka Çalışmaları, yeni bir sosyokültürel bilgi alanı olarak gelişmiştir. Birçok kadın eğitime katılmış ve matriarkal toplumlar hakkındaki bilgi birikimi yayılmıştır.

Daha sonra, benim rehberliğimde **Dünya Matriarka Çalışmaları Kongresi** gerçekleştirilmiş ve bu kongrede matriarkal toplumlar üzerine yapılan çalışma, uluslararası araştırmacılar tarafından daha geniş bir kitleye sunulmuştur. 2003 yılında, Avrupa'nın Lüksemburg kentinde Dengedeki Toplumlar (Societies in Balance) isimli ilk kongre ve 2005 yılında San Marcos/Teksas'ta Barış Toplumları (Societies of Peace) isimli ikinci kongre gerçekleştirilmiştir. Başta ikinci kongre olmak üzere, her iki kongre de dünyada halen varlığını devam ettiren matriarkal toplumlardan çoğunluğu kadın ve bir bölümü erkek yerel araştırmacıları bir araya getirmiştir.

2011 yılında ise, yakın çağda matriarkal ilkelerin uygulanmasını araştıran, **Matriarkal Politika'yı** konu alan üçüncü büyük konferans İsviçre'de düzenlenmiştir.

Aynı zamanda bu kongreler, diğer çalışmaların yanı sıra, otuz yıldır öncülüğünü yaptığım **Matriarka Hareketini** görünür kılmıştır. Almanya ve Orta Avrupa'da gelişen bu hareket, şu anda ABD ve diğer ülkelerde de başlamıştır. Dolayısıyla, kökten farklılık gösteren bu modelin, kadınlar ve anneler olarak geleceğimiz için büyük bir önem taşıyacağı her geçen gün netlik kazanmaktadır.

Bu nedenle, yeni matriarkal toplumların nasıl bir görünüme sahip olacağını anlatmak amacıyla yeni, ana merkezli, eşitlikçi ve barışçıl toplumlara yönelik yeni önerilerde bulunmak istiyorum. Elbette geleneksel matriarkal toplumları örnek alamayız; ancak soyut ütopyaların aksine bin yılı aşkın bir süre boyunca süregelen bu toplumlardan ilham ve fikir alabiliriz. Yeni matriarkal modelleri uygulamak isteyenler için, bu teorik ve sistematik öneriler bir başlangıç noktası olabilir.

Daha sonraki uygulamayı uzun süreli ve güçlü kılmak için rehberlik sağlayabilecek açık bir vizyon gereklidir. Önerilerim, yeni matriarkal *mikro yapılar, makro yapılar ve küresel yapılara* işaret etmektedir.

Mikro yapılar

Toplumsal düzeyde, insanları ayrılık ve yalnızlığa iten, onları hasta ve zararlı hale getiren ve giderek artan toplumsal parçalanmadan kaçış anlamına gelmektedir. Bu bakımdan parçalanma, artan şiddetin yerleşme alanıdır. Bu daha ziyade, komünler, birbirine komşu toplumların ittifakı ve ağlar gibi çeşitli *benzeşim topluluklarını* veya *kasıtlı toplulukları* besleyen yapılar geliştirme anlamına gelmektedir. Ancak benzeşim toplulukları, yalnızca hızla bir araya gelen ve çabukça ayrılan yapılar olan ortak topluluklardan oluşmamaktadır. Daha ziyade, ortak topluluklar, sembolik bir klanın gelişimini sağlayan ve yalnızca ortak bir topluluktan daha derin bağlara sahip bir grupla sonuçlanan, manevi/düşünsel ortak bir zeminden doğmaktadır.

Buradaki matriarkal ilke, söz konusu benzeşim gruplarının genellikle *kadınların öncülüğünde başlatılması, kadınlar tarafından desteklenmesi ve yönetilmesidir*. Belirleyici kriterler, erkeklerin güç ve iktidar arzularından ziyade insanlığın geleceği olan kadınların ve çocukların ihtiyaçlarıdır. Yeni matriklerde kadınlar erkekleri ancak, iktidarı değil, karşılıklı özen ve sevgiyi temel alan farklı bir değer sistemine göre bütünüyle dâhil etmektedir. Bu tür bir toplulukta erkekler de patriarkada olduğundan daha iyi bir yaşam sürmektedir.

Her bakımdan bu toplulukların gelişimini desteklemek politik bir hedef olacaktır. Bunların birçoğu, yeni *Topluluk Hareketinin* bize gösterebileceği üzere hâlihazırda mevcuttur. Farklı türdeki benzeşim toplulukları Avrupa'da, ABD'de ve diğer yerlerde yayılım göstermektedir. Ne yazık ki, bu topluluklar genellikle kadınlar tarafından idare edilmemekte ve bunun sonucunda geleneksel cinsiyet rolleri değerlendirilmemekte, aşılamamakta, yani fikir sahipleri ve belirleyicileri olarak erkekler merkezdeki yerlerini korumaktadır. Geleneksel cinsiyet rollerini aşmak için yeni ve kapsamlı *Feminist Hareketler* ve *Matriarka Hareketi* son derece büyük öneme sahiptir. Bu hareketler kökleri derine dayanan patriarkal cinsiyetçiliği parçalamakta ve toplumun her alanında buna bir son vermek için modeller yaratmaktadır. Dolayısıyla toplumlarda fikir sağlayıcı ve yaratıcıların kadınlar olması, Kongo ve Kolombiya'daki yeni kadın kasabalarındaki örneklerden de görüleceği üzere tamamen farklı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Kolombiya'daki kadın kasabası *Nashira*, kasti olarak matriarkal fikirlere dayandırılmaktadır.

Ekonomik düzeyde ise büyük ölçekli endüstri, genişleyen ordu ve sözde

“yaşam standardındaki” ileri artış, biyosferin tamamen tahribatı ve dünyadaki yaşamın yok olması tehlikesi göz önünde bulundurulduğunda mümkün olmayacaktır. Burada, halkın ekonomik bağımsızlığı anlamına gelen alternatif, yerel ve bölgesel geçim ekonomisi perspektifi ortaya çıkmaktadır. Geçim yapılarında, yaşam kalitesinin nicelikten daha önemli olduğu, kendi kendine yeten ve bağımsız faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bu yalnızca yerel bahçıvanlık ve tarım işleri yapmak değil, aynı zamanda bölgesel iletişimi, sanatı, ticareti ve teknolojiyi geliştirmek anlamına gelmektedir. Uluslar ötesi kurumların tekelleştirilmesine son verilmesi halinde, bölgesel düzeyde yüksek teknoloji üretimi dahi mümkündür. Bu kurumlar dünya halklarını yalnızca ürettikleri teknolojiye değil, aynı zamanda yaşamın temeli olan su ve tohumda da insanları bağımlı hale getirmeye çalışmaktadır. Buna kesinlikle son verilmelidir!

Dünya çapında geçim ekonomisinin gelişimi, halen uygulanmakta olan ve özellikle sözde Üçüncü Dünya ülkelerinde ailelerinin bakımını üstlenen kadınların genellikle geçim kaynağı sağladığı geçim ekonomisi ve armağan ekonomisinin güçlendirilmesi ve genişletilmesi ile başlamaktadır. Bunlar, dünyanın her yerinde benzer yapıların geliştirilmesine dair iyi örnekler sunmaktadır. Dünya üzerinde insan yaşamının temelini oluşturmaları nedeniyle, *kadınların ya da ailelerinin ya da klanlarının* yararına tarımın, ticaretin vs. bölgeselleştirilmesi matriarkal bir ilkedir.

Modern açıdan, çeşitli Ekolojik Hareketler bu hedef üzerinde yol almaktadır. Bu hareketler çok sayıda olup her yerde varlıklarını göstermektedir. Bu hareketler arasında, Avrupa'da başlayan ve vatandaşların parklar ve park alanları gibi halka açık yerleri kendileri için yiyecek yetiştirebilecekleri bahçelere dönüştürdüğü *Kentsel Bahçecilik ve Dönüşüm Kentleri Hareketleri* (Movements of Urban Gardening & Transitions Towns) yer almaktadır. Bu hareketleri, birçok hediye verme çemberlerinin yapıldığı *Hediye Verme Hareketi* (Movement for Gift Giving) ve bir bölge halkının kapitalist para kavramından, yani uluslararası kapitalist bankacılık işletmelerinin manipülasyonlarından kurtulmak için kendi para birimlerini kullandığı Bölgesel Para Birimi Hareketi (Movement for Regional Currency) hareketleri izlemiştir. Bu para faizsizdir. Para yalnızca temel hediye verme çemberlerinin ötesindeki bir bölge içinde uzak ticareti kolaylaştırmak amacıyla "kupon" olarak kullanılabilir.

Politik karar alma düzeyinde, matriarkal konsensüs ilkesi, gerçekten eşitlikçi bir toplum için elzemdir. Hemen, anında ve her yerde uygulanabilir. Matriarkal bir topluluk oluşturmak için ilham verici bir uyarıcı olan bu ilkenin her tür yeni ve sembolik klanı, kişilerin veya grupların hâkimiyetini kısıtlamaktadır. Bu ilke, kadınlar ve erkeklerin yanı sıra yaşlıların ve gençlerin de söz sahibi olabilmesi nedeniyle nesiller arasında da bir denge kurmaktadır. Buna ek olarak, resmi demokrasilerin vaat ettiği ancak gerçekleştiremediklerini ortaya koyması sebebiyle demokrasinin gerçek anlamda temelidir.

Bu ilkeye göre, yeni matrikianların küçük birimleri asıl karar verici mercilerdir, ancak bu politikalar bölgesel düzeyin ötesinde uygulanamamaktadır. Yukarıda bahsi geçen hareketler bu ilkeyi az çok uygulamaya çalışmakta olup bu bakımdan birçok deneyim kazanmıştır. Gelecekte konsensüs ilkesini uygulamak, topluluk düzeyinde ve yerel/bölgesel düzeylerde karar verme bakımından birbirine bağlı olan küçük ya da büyük bir meclisler sistemi geliştirmek anlamına gelmektedir. Bu açıdan hedef halen, uluslar, devlet birlikleri ve süper güçler gibi hükümdarlarına giderek daha fazla güç sağlayan ve geriye kalan demokratik ilkeleri adım adım yok eden daha büyük yapılardan ziyade, *bağımsız bölgeleri geliştirmektir*.

Manevi/kültürel düzeyde ise, transandantal tanrıları içeren ve mutlak hakikat iddiasında bulunan ve dünyayı, insanlığı ve özellikle kadınları önemli ölçüde alttan hiyerarşik tüm dinlerin reddedilmesi zorunludur. Daha ziyade, tüm dünyanın, içinde ve üzerinde bulunan tüm unsurlarla birlikte kutsal olduğunu varsayan matriarkal perspektifle uyumlu bir şekilde, dünyanın yeniden kutsallaştırılması arayışındayız. Bu, her şeyin özgürce ve yaratıcı bir biçimde onurlandırılması ve takdir edilmesini sağlayacaktır.

Bu sayede matriarkal maneviyat her alana yayılabilir ve yeniden günlük yaşamın normal bir parçası haline gelebilir. Aynı zamanda bu maneviyat, *matriarkal tolerans* ilkesini içermektedir, böylelikle hiç kimse belirli bir kavrama "inanmak" zorunda bırakılmaz ve misyonerleşme yer bulamaz. Matriarkal maneviyat bir dogma ya da güçlü bir yüce kastın doktrini değil, yaşamın ve görünür dünyanın ebedi ve çok yönlü kutsanışıdır.

Hâlihazırda bu yolda ilerleyen hareketler bulunmaktadır: Feminist Hareketler içinde gelişen uluslararası *Tanrıça Hareketi ve Matriarkal Maneviyat Hareketi* (Goddess Movement & Movement of Matriarchal Spirituality). Kadınlar dünya ve yaşam döngülerini birçok kişisel yöntemle kutsamaktadır ve içlerinde herhangi bir hiyerarşik düzen ya da dini başkan bulunmamaktadır.

En önemli hareketlerden biri, her kıtadan birçok yerel halkın, onlar için ana nitelikteki manevi geleneklerinden başlayarak, kendi toprakları, dilleri ve kültürleri üzerinde hak iddia ettikleri *Yerel Halk Hareketidir* (Movement of Indigenous Peoples). Bu hareketlerin birçoğu matriarkal modelleri ya da en azından matriarkal unsurların birçoğunu korumuştur.

Yukarıda bahsi geçen alternatif hareketlerin tümünde ve burada adı geçmeyen hareketlerin birçoğunda, annelik değerleri ve matriarkal unsurlar da yer almaktadır. Ancak Yerli Halk Hareketinin aksine, bu hareketler bunun farkında değildir. Bu nedenle bunları görünür kılmak ve bu hareketler arasındaki farklılıklara köprü kurmak, bu sayede *işbirliği yapmaya başlamalarını sağlamak* gereklidir. Bu işbirliği hemen sağlanmalıdır, bu sayede tüm bunları içeren yeni bir matriarkal toplum vizyonu bu bağları kurabilir.

Makro yapılar

Bölgeselcilik:

Yeni bir matriarkal toplumda daha büyük olmak daha iyi olmak demek değildir. Tercih edilen, yüz yüze ve şeffaf politikaları oluşturmaktan sorumlu daha küçük toplumsal birimlerdir. Toplumsal yapılar, günümüz devletlerinin ve süper güçlerinin çoğunda olduğu gibi insanların anlayamadığı ve kararlarına katılamadığı kadar büyük olamaz. Fakat kendi özyeterliliğini ve el işi, teknoloji ve sanat çeşitliliğini koruyacak kadar da büyük olmalıdır. İdeal büyüklük *bölge'*dir. Bir bölgenin sınırları ulusal sınırlarda olduğu gibi rastgele belirlenmez; tersine, doğa şartlarına ve kültürel geleneklere göre belirlenir. Bölgesel sınırlar, ortak kültürel ve manevi gelenekler üzerinden birlikte yaşamayı isteyen insanların kendi kararlarına göre oluşturulur; bu, olası bir kültür veya din savaşını önler. Doğa sıklıkla bu kültürel sınırlarla örtüşür, çünkü doğal sınırlar insanları bölgesel yerlerine bağlayan sınırlardır, nehirler, büyük göller veya denizler tarafından oluşturulabilir.

Matriarkal bir toplum kendi bölgesinin dışına doğru büyüyemez; bu toplum kasabaların köy ve mahallelerindeki toplulukların bir ağıdır. Karşılıklı bağımsız köy ve kasaba cumhuriyetleri türünden yapılardır, konsensüs ilkesi kasaba ve şehirlerin büyüklüğünü sınırlar.

Geçim ekonomisi için de böyledir, ekonominin büyüklüğü bölgenin büyüklüğünü yansıtır. Geçim ekonomisi yoğun çalışmayı ve toprakla gayretli, dikkatli bir işbirliğini esas alır; üstelik ekolojik ve verimli olduğu kanıtlanmıştır. Boyutları, mekanik bir süper büyüklük yerine *insani ölçekte*dir. Sonuç, kolektif çaba için belirli bir ortamda neyin muhtemel olduğuna göre değişen bölgesel ekonomilerin çeşitliliğidir. Böylesi yerel ve ekonomik çeşitlilikler büyük bir avantajdır, çünkü yaşam tarzı ve kültür çeşitliliği buna dayanır.

Bu düşünceler, *Topluluklar Hareketi'*nden yaratılan ve politik uygulamayı araştıran modern Bölgeselcilik Hareketi içinde formüle edilmiştir.

Toplumun iki yüzü:

İnsanlık kadınlar ve erkeklerden oluşur. Tüm geleneksel matriarkal toplumlar bu basit gerçeği dikkate almış, böylece *tamamlayıcı cinsiyet eşitliğine ve cinsiyetler arası mükemmel dengeye dayalı* bir toplumsal düzeni sürdürmüştür. Modern matriarkal toplum da bu şekilde kurulacaktır.

Bu demektir ki, toplumun her alanında kadınlar ve erkekler eşit olarak temsil edilir. Matriarkal politikalarda, bir kadın ve erkek klan için seçilmiş sözcüler olarak dış dünyadaki temsiliyette her zaman birliktedir. Bu aynı zamanda köy, kasaba ve bölge düzeyinde de geçerlidir: Köy, kasaba veya tüm bölge için sözcü her zaman bir kadın ve erkektir. Toplumun iki yüzünün temsili olarak birlikte hareket ederler.

Bu sadece politikada değil, toplumla ilgili her hususta geçerlidir: örneğin özel

gruplarda, zanaat işçilerinin, teknisyenlerin, sanatçıların ve bilim insanlarının loncalarında, ekonomik işlerde, dinsel hizmetlerde... Her bir görev aynı anda bir kadın ve erkek tarafından temsil edilir, ikiyeşerli olarak icra edilir.

Bölgelerarası düzeyde kültür ve maneviyat:

Bölgesel düzeyde kültür, maneviyat, modern ya da geleneksel bir matriarkal toplumdaki tüm durumlar ve işler arasında birleştirici güçtür. Matriarkal maneviyat kurumsallaştırılmamıştır ve dolayısıyla özgürdür, fakat keyfi değildir. Bağlayıcı bir esasa sahiptir: her şeye kadir Toprak Ana ve her şeye nüfuz eden hayat akışı...

Matriarkal bir toplum, yapı olarak bölgesel düzeyin ötesinde oluşamaz, lakin diğer bölgelerle dostça ittifaklar kurabilir. *Bölgelerarası birlikler* tamamen manevi türdendir ve sembolik olarak beyan edilir. Bu, komşu bölgelerin insanlarının, diğerlerini, kendi yaşam tarzına razı etmek için herhangi bir manipülasyona başvurmada sadece birbirinden öğrenmek amacıyla birbirini ziyaret edebileceği, dostluk hediyeleri verebileceği ve festivalleri birlikte kutlayabileceği anlamına gelir. Böylece, kültürel hegemonya ve manevi kolonyalizmden kaçınılır. Bu şekilde bugünün merkezi, hiyerarşik devlet yapılarından tamamen uzak, kardeş bölgeler arasında yatay, özgür bir ağ kurulabilir.

Avrupa'da, aynı büyüklükte fakat farklı ulusların birbiriyle dostça ilişki kurması için bir kardeş kasabalar sistemi mevcuttur. Yurttaşlar birbirini ziyaret etmek ve ortak festivaller boyunca yiyeceklerinin veya kültürlerinin özelliklerini paylaşmak üzere geziler yapar. Elbette bunlar bugünün patriarkal biçimde yönetilen kasabalarıdır, fakat bu örnekler bölgelerarası "sembolik ilişkiler" in nasıl uygulanabileceğini gösterir.

Modern iletişim teknolojileri çağında bu kültürel ve manevi ittifaklar komşu bölgelerle sınırlı değildir, diğer ülkeler ve hatta diğer kıtalarla bağ kurulabilir. Böylelikle, Avrupa'daki bir kardeş bölge Güney Amerika veya Afrika ya da Ortadoğu'daki bir diğer kardeş bölgeyle dayanışabilir; hâlihazırda bireyler ve bireylerden oluşan gruplarca dünya çapında kullanılan İnternet aracılığıyla iletişim kurabilir ve kültürel hediyeleri paylaşabilir. Bu şekilde, *matriarkal topluluklar, kasabalar ve bölgeler arasında bölgelerarası dayanışmalar dünya çapında yükselecektir.*

Küresel yapılar:

Küresel sorunları çözmek için tabandan gelecek bu adımlar yine de kapsamlı yapılarla tamamlanmalıdır. Bunlar, matriarkal toplumlarda bağlam olarak "yukarıdan" kavramı olmadığından "yukarıdan" değildir; daha kapsamlı, sade yapılardır.

Ulus devletler artık ihtiyaca uygun değildir: insani, şeffaf politik süreçler için fazla yüküktürler. Aynı zamanda, mevcut patriarkanın gelecek kuşaklar için yarattığı ve arkasında bıraktığı sorunları çözmek için çok küçüktürler; bu özellikle de dünyadaki biyosferin ileri derecede tahribatı ile ilgili problemler konusunda geçerlidir. Ulusal ve

hatta bölgesel hükümetler için artık bu problemleri çözmek mümkün değildir. Bunlar tüm insanlığı etkilemektedir ve çözüm için küresel stratejilere ihtiyaç vardır.

Ulus devletlere son:

Mevcut ulus devletler iki açıdan son bulmalıdır: bir yandan yaşam merkezli özerk bölgeler açısından, diğer taraftan devlet gücü olmayan sadece idari statü ile küresel bir yapı açısından. Böyle bir yapı, yarısı *Küresel Kadınlar Meclisi* ve diğer yarısı *Küresel Erkekler Meclisi*'nden oluşan Küresel Meclis şeklinde olabilir. Bugün BM böyle bir küresel meclis oluşturmayı deniyor, fakat kadın sorunlarını dışlayan patriarkal yapısı ve süper güçlerin güç oyunları nedeniyle idealleri gerçekleştirme konusunda başarısız kalıyor. Bu tarz kurumlar, durumda radikal bir değişiklik söz konusu olduğunda çok da faydalı olmuyor; bilakis mevcut patriarkal durumu sürdürüyor.

Ulusal zenginliğin dağılımı:

Birinci ve esas zorlu iş, ulus devletin finansal zenginliğini ilk olarak bölgelere ve bölgelerde de topluluklara doğru dağıtmaktır. Elbette bu, paranın bireylere veya patriarkal kurumlara gideceği anlamına gelmiyor, bilakis sadece matriarkal yapıdaki topluluklara dağıtılması anlamına geliyor. Bu zenginliğin net olarak yarısı toplulukların kadınlarına, diğer yarısı da toplulukların erkeklerine gitmelidir. Böylece her bir cinsiyet, kendi toplum ve bölgesinin ilgili alanını geliştirebilir. Böyle bir toplumda hâlihazırda her bir birim iki kişiden oluştuğu için, bu her bir cinsiyet tarafından ayrı olarak hayata geçirilebilir.

Kadınların ulusal zenginliğin %50'sini aldığı ve %50'sinin erkeklere kaldığı bu esas, kadınların birçok durumda çocukların ve yaşlıların birincil bakıcıları olduğu gerçeği göz önünde tutulursa (ki sadece bu işle kadınlar ulusun finansal zenginliğinin büyük bir bölümünü kazanabilecekken) oldukça ölçülüdür. Fakat bu para, annelik ve kadın emeği için bir ücret değil, uzun süreler boyunca ücretsiz yapmış olduğu ne varsa hepsi için küçük bir ödüdür. Zenginliğin adil bölüşümü, kadınların, herkesin bildiği gibi yetersiz olan devlet desteği için dilenmesini durdurmaya olanak sağlayacaktır.

Günümüz ulus devletlerinin hepsinin içinde olduğu sürekli toplumsal ve ekonomik kriz modu sona erecektir. Bugün askeriye, çok uluslu şirketler, devasa ego ürünü mimari ve spor stadyumları gibi yüz milyonlarca dolara mal olan erkek projelerine aşırı para akışı, kadınların ücretsiz olarak sunması beklenen (kadınların olağanlaştırmış sömürülme durumu) toplumsal hizmetler için gülünç derecede küçük bir miktarın kalması anlamına geliyor. Finansal ulusal zenginliğin bölüşümü ile kadınlar, muhtemelen kültür ve eğitimin geleceği, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak altyapılar kuracaklardır. Ve kadınlar kendi üniversitelerini kuracaklardır, çünkü sahip oldukları bilgi hiçbir zaman patriarkal toplumlar da saygı görmüyor. Erkekler de kendi paylarına düşen parayla ne yapacakları konusunda özgür değildir; topluluklar ve bölgelerdeki kadınların ve erkeklerin projeleri matriarkal değerlere göre, yerel ve bölgesel konsensüs meclislerince kararlaştırılacaktır.

Küresel sorunlar için küresel yapılar:

Ulus devletlerin kamusal zenginliğini sona erdirecek bir diğer husus, Küresel Kadınlar Meclisi ve Küresel Erkekler Meclisi biçimindeki yapılar olacaktır. Tüm bölgelerden kadınların ve erkeklerin zenginliğinin üzerinde anlaşma sağlanmış bir oranı, sorumluluğu bu iki yanrı yönetmek ve gözetmek olan, her iki cinsiyetin delegelerince yönetilen Küresel Meclisin iki kesimine gidecektir. Küresel Meclis'in varlıkları sadece hava, su, toprak kirliliği ve dünyadaki bozulmuş yaşam gibi küresel sorunları çözmek için kullanılacaktır. Bu, askeri ve endüstriyel şirketlerin yarattığı teknoloji kaynaklı kirlenme atıklarının temizlenmesi demektir.

İki cinsiyetli Küresel Meclis aracılığıyla, her iki cinsiyetin farklı perspektifleri korunabilir. Böylece, "toplumun iki yüzü" en geniş kurumlarca görülebilir. Küresel Kadınlar Meclisi ve Küresel Erkekler Meclisi'nin üyeleri her bir bölgeden delegeler tarafından seçilir ve kendi bölgelerine karşı sorumludur; fakat kendi bölgelerinin kararları konusunda bağımsız olarak karar verme gücüne sahip değildirler. Bölgesel ve yerel meclislerin matriarkal klanların kararlarını koordine etmesi gibi, bu her iki meclis de dünyanın tüm bölgelerindeki kararları koordine eder.

Bu yapılarla “devlet” olarak adlandırdığımız şey (ister monarşi, ister imparatorluk isterse ulus devlet olsun) sona erer. Hiyerarşik “devlet” konsepti ve görüntüsü, nasıl oluştuğuna bakılmaksızın, gereksizleşiyor. Patriarkal tahakkümün tarihi her zaman “devletlerin” oluşumuyla başlamıştır. Hümanist kültürel tarih, ancak matriarkal toplumların tahakküm içermeyen yeni biçimlerinin gelişimi ile başlayabilir.

Kaynakça

- Modern Matriarka Çalışmalar için bkz. International Academy HAGIA:
www.hagia.de / www.goettner-abendroth.de
- Heide Goettner-Abendroth:
 - Matriarkal Toplamlar. Dünya Genelinde Yerli Kùltürler Üzerine Çalışmalar (Matriarchal Societies. Studies on Indigenous Cultures across the Globe)
New York 2012, Peter Lang.
 - Matriarkal Çalışmalar üzerine iki Dünya Kongresi'nin seçilmiş sayfaları,
Toronto 2009, Inanna Press, York University.
 - Tanrıça ve Kahramanları. Matriarkal Mitoloji üzerine Çalışmalar
(The Goddess and her Heros. Studies on Matriarchal Mythology)
Stow, Massachusetts 1995, Anthony Publishing Co.
- Heide Goettner-Abendroth (ed.):
Barışçıl Toplamlar. Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte Matriarkalar
(Societies of Peace. Matriarchies Past, Present and Future)

Kadın Devriminin Tarihsel Dayanakları

Arin Viyan

Tarihin barındırdığı cinsiyetçilik her çağın kendine özgü temel çelişkisiyle karakter kazanmıştır. Bu yüzdendirki kadın tarihinde gerçekleşen her çıkış cins çelişkisinin ve mücadelesinin ifadesi olmaktadır. Kadın devriminin tarihsel dayanakları incelendiğinde ekonomik, siyasal, sınıfsal gibi görünen çatışma ve mücadelelerin cins çelişkisi temelli olduğu görülecektir. Esas olan ise çelişkinin oluşum nedeni ve tarihsel zaman aralığıdır. Çelişkinin cinsler arası mücadeleyle oluşması toplumsal sonuçları doğuran nitelikte olmuştur.

Toplumsal bağlamından kopartılmış yaratımların zaman içerisinde geçerliliğini kaybedeceği ve yerini giderek yeni bir sisteme bırakacağı açıktır. Kadınların tarihsel olarak deneyimlediği tam da budur. Toplumsallığın geniş anlamda sistemi, kadın devriminin en uzun süreli deneyimi ve dayanağı durumundadır. Burada söz konusu edilecek olan uzun uzadıya Neolitik devrimin oluşum süreci olmayacaktır. Belki daha fazlasıyla kadının özgürlük geçmişine özlemin ifade edilişi olacaktır. Elbette tarih bütünlüklü bir yapıdadır ve her gelişim kendi gerçekliğinde incelenmeyi hak eder. Ancak kadın tarihinin doğru anlaşılması demek bilim, felsefe, ahlak ve daha birçok şeyin esas tanımına oturacağı anlamına gelecektir. Kadının hem özgürlük geçmişinin hem de direniş tarihinin büyük çarpıtmalara maruz kalmış olması hatırlandığında sorunun tarihi doğru okumakla sınırlandırılmayacağı ve esasında ideolojik mücadelenin olduğu görülecektir. Toplumun yarısını ifade eden kadınların, demokratik uygarlığın en dinamik gücü olarak tarihte oynadığı rol en çokta bu bakımdan önemli olmaktadır. Neolitik dönem ataerkil tarih yazıcılığının

ideolojik yaklaşımı dolayısıyla çok uzun bir zaman boyunca görülmeyen, yok sayılan bir dönem olarak tersyüz edildi. Gerek ideolojik bulguların her geçen gün artması gerekse de kadının özgürleşmesiyle dünyanın değişebileceğine inananların sayısının artması tarihi aydınlatmamıza yardımcı oluyor. Her kesim, her çevre, sınıf, kimlik kendi ufukları gereğince kadın özgürlüğüne eğiliyor. Kapitalist uygarlığın dengesiz, kontrolsüz, aşırıcı hayat tarzı her kimlik ve çevreden mağdurların sayısının gün geçtikçe artması özgürlük sorununu gündelik hayata taşıyor.

Hakikatin gücü, kadının gizli kalmış özgürlük tutkusuyla bulunduğu ölçüde ve her fırsatta önemli çıkışları yarattığını tarih yazıyor. Mevcut sonuçlarıyla tarihçilerin, tarihi erkek için yazdığını söylemek zor değil. Ancak kadınların tarihi yazabilecek dinamizmi sağlamaları demek, insanın özgürleşme serüveninin bütünlüklü yaklaşımı sağlamak anlamına gelecektir. Zira Neolitik devrimde de görüldüğü gibi kadının düşünsel, duygusal ve maddi hayatta varlık gösterme biçimi oldukça esnek, dengeli, gerçekçi, kapsayıcı özelliğiyle oldukça bilimseldir. Toplumsal doğa ile ikinci doğa arasında kurduğu ahenk, bu bilimsel dengenin kilit noktasıdır. Odak olan insan değil “canlı”dır. Toplumsallaşmanın güçlü sistemsel karşılığı olan Neolitik devrimin esas başardığı budur. Anlam gücü derindedir. Anlam gücünün toplumsallaşmadaki güçlü etkisi düşünceyi, zihni ve maddi üretim araçlarını, insan doğa ilişkisini doğal ve değişebilir bir döngüye kavuşturuyor. İnsanın kendi dışındaki dünya ile bu ilişkisi cinsler ve sınıflar hiyerarşisinden uzak kurulduğundan tahakküm veya iktidar içermemektedir. Daha başka bir ifadeyle toplumsal alanda insan ilişkileri ve bunun sonucu yaratımlar dışıl karakterli olduğundan sürekli üreten özelliğiyle hakikatin temsili bir süreçtir. Düşünsel, felsefi, maddi, araçsal ve ebedi olarak insanlığın bütününe katkıları özgür düşüncenin varlığı sebebiyle mümkün olabilmiştir. Bu nedenledir ki demokratik uygarlık güçleri ve bunun dinamik öznesi olan kadınların bu süreci güçlü bir tarihsel dayanak olarak ele alıp yararlanması oldukça anlamlı olacaktır.

Neolitik devrimin canlı merkezli, anlamlı ve toplumsal cinsiyetçiliğin ötesinde oluşturabildiği düşünsel felsefik etkilerin yalnızca mitoloji ve dinlerde değil birçok felsefik grup, tasavvufi hareket, mezhep ve devrimci çıkışlarda etkisi olduğunu görmek mümkündür. Eşitlik, özgürlük, adalet fikrinin mücadelesini verenler yalnızca eşitsizlik, kölelik veya adaletsizlik sorunu yaşadıklarından dolayı başkaldırmadılar. Toplumsal hafızamız erkek aklın çalıp kendine yonttuğu bir tarihin varlığını fısıldıyor. Dolayısıyla demokratik uygarlık güçlerinin insanlık adına içerisine girdiği her hareketlenme, kıpırtı, başkaldırı aynı zamanda kadın devriminin tarihsel dayanaklarıdır. Toplumsal alanın varedilmesi çabası aynı zamanda kapitalist modernitenin karşı devrim hareketini derinleştirdiği ana sebeptir. Dikkatli bakılacak olursa bastırılan ve yönelim gören tarihsel gerçekleştirmelerin ortak noktası bu

gerçekleşmelerin güçlü bir toplumsallığa-komünaliteye karşılık gelmiş olmasıdır. Toplumsallık kadın mirasıdır ve toplumsallığın zayıflamaya başladığı yer erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünün sağlandığı eşiktir. Bu nedenledir ki tüm eşitsizlik, sömürü, dengesizlik, aşırılık kadın aklının vrettiği toplumsallığın kan kaybetmesiyle başlamıştır. Dolayısıyla demokratik uygarlık güçleri ve özelde kadının tarihsel çabalarının toplumsal parçalanmayı yeniden onarmaya dönük olması tarihsel bir bilinç durumudur. Doğal toplumun eşitliği, adaletli zihniyet yapısı da bu tarihsel bilincin temel perspektifi olarak çeşitli deneyimlerde ön plana çıkmaktadır.

Kadının Demokratik Ana Sisteminin Direnişi: Hürremizm

Neolitik devrimin özelde felsefi, ideolojik ve yaşam kültürüyle Ortadoğu kökenli direnişlere kaynaklık ettiği bir gerçektir. Özellikle felsefe, inanç, ahlak alanında kendi toplumsal formasyonuna karşılık gelen gelişmeler karşısında daha çok ahlak felsefesini temel alan ve toplumsal perspektifi oldukça geniş direnişlerdir. Hürremizm, Alevilik, Haricilik, Batinilik, Müslimiye, İsrailiye, Karmatilik, Babailik gibi Ortadoğu kökenli direnişler demokratik-doğal toplum hedefinin arayışları sonucu ortaya çıktı. Bu hareketler içerisinde Hürremizm konumuz bağlamında ele alınabilecek özelliktedir. Hürrem Bin Qade Mazdek'in eşi, Hürremizm de Mazdekizmin bir devamı, sürdürücüsü olarak tarih kitaplarında yerini alır. Ancak Hürremizmin bir simge isim olmasından öte kadının demokratik, toplumcu ana sisteminin direnişi olarak kabul edilmesi hakikate daha yakın bir düşünüş biçimi olacaktır. Mazdekizm de dahil, Hürrem hareketlerinin en belirgin yanı kadın özgürlüğüne verdikleri önem ve doğal toplum ölçüsünde öne çıkardıkları toplumsallıktır.

Ataerkil sistem ve devletli toplum gerçeğinin her anlamda kendini yapılandırdığı bir süreçtir. Buna karşın ortakçı, özgürlükçü ve eşitlikçi Hürremi hareketler demokratik uygarlık geleneğinin devrimci direnişçileri olarak yüzyıllarca varlık göstermiştir. Mazdek'in 499 yıllarında ölümünden sonra Hürremi hareket somut çıkış yapan bir harekettir. Ancak Mazdekizm de kendini Zerdüştî ve Neolitik toplum değerleriyle açıklar. Zerdüştî, dualizmi felsefesinin odağı olarak belirler. Aydınlık-karanlık, iyilik-kötülük ikilikleri doğa ve toplum ilişkilerinde açıklayıcı bir yere sahiptir. İyiliğin yaratılması için kötülükle mücadele etme yalın bir ahlaki ilke konumundadır ki Hürremi hareketlerin hemen hepsinde toplumsal birey mücadele etmekle sorumlu kılınmıştır. İyilik ve kötülüğü, karanlık ve aydınlığı her an ve her yerde bir savaşım hali olarak kabul edilişle insan toplumu için güçlü bir ahlak felsefesi öngörür. Özel mülkiyete dayalı sosyal tabakalaşmaların kastlaşmaya varan yapısının yarattığı sonuçlar isyanın temel nedenidir. Hürremizmin açıklanabilmesine

dair tarihi kaynaklar oldukça sınırlı ve taraflı kaynaklardır. Ancak kadın kültürü ve tarihine yabancılaşma ve tersyüz edilmesine karşın verilen sistematik bir mücadele çizgisi olduğu açıktır. Hürremiliğinataerkil, tahakkümcü sisteme karşı bir isyan, bir hareket olduğu, kendinden sonraki Batini birçok hareketi, isyanı sü-reklileştirecek kadar etki gücünün geniş olduğu anlaşılmaktadır. Maddi yaşamı her yönüyle düzenleme gücünden tutalım inanç, felsefe konularında kadının toplumsallığına karşılık gelecek bir evrensel özellik gösteriyor. Hürremizmin fikri temeli bu kadın evrenselciliğine dayandığından, egemen iktidarcı ataerkil sisteme karşı bir tehlike olarak, şiddet yöntemleriyle bastırıldığını görüyoruz. Maddi yaşam, mal mülk konusunda toplumsal ortakçılık, kadın-erkek arasında eşitliğin sağlanması ve yine insan üzerinde iktidar ve tahakküm kurulamayacağını esas alan felsefik yaklaşımıyla Hürremizm kendi çağının devrimci kadın öncülüğüdür. Hürreme ilişkin tarihte bilgi çok yetersizdir. Ataerkil tarih yazıcılığının bu kaydı ideolojik nedenlerle yapmaması yaşanan hakikati örtmeye yetmemektedir. Hürremizm, Ortadoğu’da her anlamda etki yaratacak İslamiyetin çıkışından önceki kadın öncüllüklü son başkaldırı olması dolayısıyla da önemini halen koruyor. Neolitik kadın devrim değerleri tarihin en kaosu süreçlerinde uygun mekan ve zamanı bulduğu her fırsatta su yüzüne vurmaya çalıştığını görüyoruz. Bu, tersyüz edilmeye çalışılmış insan toplumunun ve kadın şahsında tarihinin, hakikatin direnişi olarak okunabilir. Hürremizm bu hakikatin doğuda yüzyıllar süren direnişini ifade etmiştir. Batıda benzer bir süreci Heretik karakterli hareketlerde ve başkaldırılarda görmek mümkün.

Tabu Düzeyindeki Konularda Değişimi Başlatan Heretik Kadınlar

Avrupa tarihinin üçyüz yıllık dönemine yayılan Heretik halk hareketine egemen tarihçiler tarafından çok az yer verilmiştir. Kilise otoritesini yerle bir eden, feodal sistemin hiyerarşik yapısını değiştiren, dinde reformasyonun asıl oluşturucusu, toplumsal değerlerin komünalitesine kadını da dahil ederek muazzam bir sistem inşa eden Heretik halk hareketine özel bir başlıkla yer vermek gerekir. Ancak konomuz açısından kısaca demokratik modernitenin dayanaklarından biri olan Heretik halk hareketi içindeki kadınlara yer vereceğiz.

Ortaçağ Avrupasını kasıp kavuran kilisenin ve feodal iktidarın baskısı altında yaşayan insanların isyanı Avrupa’ya yön verir. 14. yy’a kadar feodalizm karşıtı mücadelelerin odağı serfliklerdir. Serflik, kölecilik sistemin yıkılışından sonra feodal düzen içinde yer alan, ezilen, sömürülen sınıftır. Toprak sahipleri kendilerine karşı isyan eden köleleri bastırmak ve imparatorluk sınırları dışında bağımsız yaşayan toplulukların oluşturduğu “çalılara kaçmalarını engellemek için kimi zorunlu

reformları geliştirerek iktidarlarını sürdürmeyi“ amaçlamışlardır. Buna göre onlara bir parça toprak ve kendi ailelerine sahip olma hakkını tanımak zorunda kaldılar. Böylece kölelik serfliğe dönüştürüldü. Serfler, toprak sahibinin mülküydü ve toprak sahibi lordun tasarrufundaydı. Kadınlar da kocalarından önce lordun mülkü sayılırdı ve kadın hakkındaki kararlara lord karar verirdi. Avrupa'nın kimi bölgelerinde lordun “ilk gece hakkı” olacak kadar derin bir mülkiyet ve cinsel sömürü vardı.

13. yy'da topraksız ve işsiz kalan köylülerin sayısı her geçen gün artar ve Avrupa'da dilencilik hızla yayılır. Yaşam koşulları hızla ağırlaşan kadınlar çalışmak için kentlere yönelirler. 15. yy'a gelindiğinde kent nüfusunun çoğunluğu kadınlardan oluşacak kadar artmıştır. En düşük ücretle en zor işleri yapıyorlardı. Kadınlar toplumsal alanda yer aldıkça toplumsal sorunların da muhatabı haline gelen önemli bir güce ulaşmışlardı. Hem ekonomik hem cinsel sömürünün bir biçimine maruz kaldıkları için çelişkileri de daha derin yaşıyorlardı.

Ortaçağ'da ekonomik sömürüye eşlik eden ve asıl sömürü odağı haline gelen güç kilisedi. Vergiler üzerinden şatafatlı yaşama sahip kilise, savaşın ve yoksulluğun pençesinde kıvranan halkın tepkisini çekiyordu. Örneğin Binyılcı hareket ile kendini mesih ilan edenlerin ilk eleştirdikleri ve karşı durdukları kilisenin boşlukları karşısında bir isyan gücüne kavuşmadan dağılır.

Heretik hareket, toplumsal çözülüşün yaşandığı bir ortamda doğuya hac ve ticaret yapmak için gidip gelişlerden etkilenenlerin batıya taşıdıkları inançla çıkış yapmıştır. Heretik hareket kilisenin sapkınlıkla suçlanmasının aksine toplumsal hayatın köklü bir şekilde demokratikleşmesini talep eden bir protesto hareketi ve özgürlük inancı olarak çıkış yapmıştır. Ortaçağ Avrupası'nda yaşayan insanların derin bir boşluk, inanç ve moral kırılması yaşamaları bir arayışa yöneltmiştir. Bu anlamda Heretiklik, insanların ruhsal yenilenme ve toplumsal adalet taleplerine bir zemin sunar. Heretiklik, daha yüksek bir hakikate başvurarak hem kiliseye hem de laik otoriteye karşı çıkmıştır. Toplumsal statülerin insan aklıyla (ruhban sınıfın) inşa edilip tanrısal ve doğuştan gelen bir hak gibi sunulmasının yalanı ortaya çıkınca Heretik hareket toplumsal hiyerarşiye ve bu hiyerarşiden doğan bütün iktidara, durumlara, özel mülkiyete, servet birikimine bir tepki ve reddetme duruşu sergiler. Heretik hareket içinde yer alan topluluklar kendi yaşam ve inançlarını kolektivizme dönük inşa etmeye yönelmişlerdir. Böylesi bir toplum anlayışı Ortaçağ'da ilk defa çalışma, mülkiyet, üreme ve kadınların rollerini yeniden tanımlama ihtiyacı doğurmuştur. Toplum bu yeni tanımların mücadelesine yönelecektir. Heretiklere katılanların artmasının bir nedeni de kurtuluş için öbür dünyayı beklemeye gerek olmadığı, bu dünya da kurtuluşun mümkün olduğu inancının gelişmesidir.

Heretik hareketin özgürlük inancı doğrultusunda örgütlenmesi bu hareketin üyelerine yaşam imkanları sağlar. Mezhep üyelerinin ihtiyaçları doğrultusunda daha rahat ve özgür bir hayat sürmelerine yardımcı olacak olanakları yaratırlar. Herhangi bir üyenin desteğe ihtiyaç duyduğunda sırtını dayayabileceği geniş bir ilişki, okul, sığınma evinden faydalanması için uluslararası bir ağ kurarlar. Bu, Ortaçağ feodal sistemine karşı alternatif bir topluluktur. Bu ağ, ticari ilişkiler, hac ziyaretleri ve baskılar yüzünden göç edenlerin dolaşımı yoluyla sağlanmıştır.

Heretik hareketlerin en belirgin özelliği dini yeniden yorumlayarak toplumsal bir program oluşturmaları, yeniden üretim ilişkilerini belirlemeleri, fikirlerini örgütlemeleri, bütün fikir ve inançlara yer vermeleri ve öz savunmalarını geliştirmeleri olmuştur. Bu özellikleri nedeniyle kilise Heretiklerle baş edemez ve üçyüz yıl aralarındaki mücadele sürer. Heretik hareket içinde yer alan kimi toplulukların perspektifleri oldukça etkileyicidir. Heretiklerin altın kuralı güçlü bir komünaliteye dayanmalarıdır. Farklı gruplar, mezheplerin ortaklaştıkları konu ve tercihlerin yanısıra özgünlüklerini koruyan topluluklar da Heretik hareket içinde varlıklarını sürdürebiliyorlardı. Bu anlamıyla kadının demokrasi ve hoşgörüyü sağladığı bir toplumsallık biçimidir.

Heretiklerin içinde yer alan Bohemyalı Taboritler komünal yaşamı esas alıyorlardı. Farklılıklarını bir arada, aynı komünalite altında birleştirmenin güçlü bilincini varolma koşulu olarak kabul ediyorlardı. Eşitlik ve komünal mülkiyeti dini reform kadar önemseyen bir topluluktur. Yine 1381’de İngiltere’de bir köylü ayaklanmasına öncülük eden John Ball “efendiler ve hizmetkarlar olduğu sürece İngiltere’de hiçbir şey yolunda gitmeyecek.” diyordu. Sosyal, siyasal, ekonomik yaşamın bütün alanlarında eşitlik talepleri vardı. Katharlar savaşa, idam cezasına karşıydılar. Bütün dinlere hoşgörüyle yaklaşıyor, bu dünyanın herkese yeteceğine ve paylaşılması gerektiğine inanıyorlardı. Avrupa’da anti-semitik dalga yükselişe geçip Yahudiler kovulmaya başlayınca ilk sığındıkları yer Kathar topluluğuydu. Kathar ve Yahudi düşüncesinin kaynaşmasına olanak tanıyan bu süreçte Yahudi mistikleri kabalayı geliştirirler. Katharlar evliliğe, üremeye karşıydılar. Cinsel birleşme sonucu oluşan hiçbir şeyi yemiyorlardı ve bu nedenle et ve yumurtayı da tüketmiyor, hayvan öldürmüyorlardı. Yine Paulculer ruhu maddi dünyaya bağladığını düşündükleri için üremeyi reddediyorlardı. Balkan köylerinde Begemoiller, içinde bulundukları yoksulluğa, sefalete ve kötülüğe karşın bu dünyanın şeytanın işi olduğunu ve zevklere kanmamak gerektiğini savunarak “Keder ülkesi” dedikleri dünyaya doğum yoluyla yeni köleleri getirmeyi reddetdikleri için üremeye karşıydılar. Üremeye karşı olan kimi gruplarda cinsellik reddedilmediği için eşcinsellik tercih ediliyordu. Bazı gruplar yoksulluğa karşı üremeyi kısmen reddediyorlardı. Kimisi evliliği erteliyordu. Daha da çoğaltılabilecek farklılıklarla Heretik hareket geniş bir yelpazeyi ifade

ediyordu. Ortaçağ toplumundaki işsizlik, sömürü, kıtlık, hastalık bir araya gelince sistem karşıtı demokratik bir güç Heretik olarak çıkış imkanı yakalamış oluyordu.

Kilisenin dışladığı, günah saydığı, hatta cennetten kovulmanın tek sorumlusu ve bütün günahların, kötülüklerin kaynağı olarak gördüğü kadınlar da Heretik hareket içinde yer aldılar. Tarihten bugüne sistem karşıtı tepki ve başkaldırıların merkezinde kadınlar hep yer aldılar. Bunun temelde iki nedeni belirgindir. Birincisi, sistem ataerkil yapısıyla kadınları bilinçli olarak toplumsal alanın dışına sürükledi. İkincisi, kadınlar mevcut ataerkil yapıda zaten varlık bulma şansına sahip olamayacak kadar uzlaşmaz çelişiklere sahipti. Kilisenin bütün negatif tanım ve rollerinin aksine Heretik hareket içinde yaşam alanları yaratma imkanını buldular. Böylece toplumsal birçok gelişimde itekleyici rol oynadılar.

Heretik hareket içinde kadınlar daha özgür, erkeklerle daha eşit bir toplumsal statü sahibiydiler. Kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri kurmakta kararlı bir çizgi sahibidir. Dinsel alanda verdikleri vaazlar ve vaftiz törenlerini yönetmeleri, papazlık yapabilmeleri ve evlilik dışında kadın ve erkeklerin birlikte olabilmelerine cesaret etmeleri kilisenin ve mevcut toplumsal cinsiyet rollerinin ezberlerini alt-üst etmişti. Heretik kadınlar inanılmaz bir özgüvene sahiptiler; ne istediklerini biliyorlardı ve bu yüzden cesurdular. Almanya ve Flamanca'da Beguinler manastırdan, erkeklerden tamamen bağımsız özerk bir topluluk olarak yaşıyorlardı. Bütün yaşam ihtiyaçlarını kendileri karşılıyor ve oluşturdukları bilinci inşa ediyorlardı. Kadınların yoğun katılımıyla Heretik hareket toplumsal niteliğini arttırmış oluyordu. Cinsel politikayı geliştirme amaçları, belirginlik kazanan yönlerinden biridir. Toplumsal cinsiyet rollerine maruz kalan kadınlar sorunlarını bu baskıların dışında özgürce tartışarak verili rollerini öteleyerek kadın ahlakını oluşturma çabasıdır. Pek çok topluluğa mensup kadınlar ya cinselliği tamamen reddediyor ya çocuk doğurmayı ve evliliği öteleyerek daha az çocuk doğurmayı tercih eden seçenekler oluşturuyorlardı. Tercihlerin, sorunu algılama biçimlerine göre değiştiğini görmekteyiz. Bu çok önemli bir bilinç düzeyini ifade eder. Kilisenin kadın bedeni üzerinde dahi söz hakkı sahibi olması düşünüldüğünde kadınların çocuk doğurup doğurmayacağına, cinsel ilişkiye, kürtaja dair tabu düzeyinde tartışmasız konularda değişimi başlatmış olmaları kendinden sonraki kadın hareketlerine de ideolojik bir perspektif sağlıyor. Değeri ve varlık nedeni çocuk doğurmaya indirgenmiş kadının konumu hanedanlık kültürüne dayalı feodal sisteminde en çok beslemek istediği bir statü ve roldür. Bu karşı duruşun sonuçlarından korkan kilise ve kral bu hareketi bölüp parçalamaya dönük politikalarla yönelirler. 15 yy'da tamamı kadın karşıtlığı üzerine kurulu yasalar çıkartılır. Toplum, soylu ve ruhban sınıfı ile yoksullar arasındaki bölünme üzerine kuruluydu. Bütün yoksul ve alt kesimler krala ve kiliseye karşı tepkiliydiler. Heretik hareket içinde bu yüzden yer alıyorlardı.

Egemenler, Heretik hareket içerisindeki bölünmenin ancak kadın ve erkekler arasındaki tarihsel çelişkinin canlandırılmasıyla mümkün olacağını biliyorlardı. Örneğin Fransa’da belediye yetkilileri kurbanların alt sınıftan kadınlar olması koşuluyla pratikte tecavüzü suç olmaktan çıkarmıştı. Pek çok yerde toplu tecavüz vakaları sıklıkla görüldü. Kadına dönük şiddet ve tecavüz öne çıkarılarak kadınların değersizleştirilmesi, toplum içi rollerini oynayabilmesinin önünün alınması sağlanarak güven ve cesareti kırdırılmaya çalışılmıştır. Böylece kadın eve kapanacaktı. Kötülüğün kaynağı olarak kadına işaret edilerek de cadı avının zemini atılmış oluyordu. Devletin yasayla teşvik ettiği tecavüz toplum içinde, özelde de Heretik kardeşliğine dönük güvensizlik (Heretiklerde kadın ve erkek kardeşliği yaygındı) çelişki, çatışma yaratmaya dönüktü. Tecavüze uğrayan kadınlar ya kenti terk edecek ya da fahişeliğe zorlanacaktı. Fahişeleştirilerek, kadınların Heretik harekete karşı durması ve toplum dışına itilmesi amaçlanmaktaydı ki Heretik hareket içerisindeki bir kısım kadın fahişeleştirilerek bastırıldı; geriye kalanları da cadı avlarında katledilecekti. Toplumun tümünü karşısına alamayan feodal iktidar gücü, “tecavüzü hak eden kadın” “yakılmayı hak eden kadın” vb. kategorilerle Heretiklere yönelerek sistemin komünal inşasını engellemiş olur. 15. hatta 16. yy’a geldiğimizde dahi bu bastırma hareketi sürer. Dinde reformasyon ve Protestanlığın kapitalist ahlakın öncülüğünü yapacağı koşullar hazırdır. Heretik hareketin oluşturduğu devrimsel sonuçlar kapitalistlerce gasp edilerek devrimin akışı tersine çevrilir. Silvia Federici çok doğru bir belirlemeyle, “*Kapitalizm, feodalizmle karşıt mücadeleden doğan olanakları yok eden bir karşı devrimdir*” demektedir.

Ortaçağ karanlığında engizisyonun mahkemeleri Heretik hareket ve cadı avı için kurulmuştur. 14.yy’ın sonlarında engizisyon ilk kez sadece kadınlardan oluşan bir Heretikliğin ve şeytana tapan bir mezhebin varlığını kayıtlara geçirir. Fahişeliğe hız veren politikalar giderek yaygınlaşır ve genel evler kurumsallaşır. Genel evlerin açılmasına hız vermelerinin bir başka nedeni de eşcinselliğin yaygınlaşmasına dönüktür. Bu nedenle 1350-1450 yılları arasında Fransa ve İtalya’nın her köy ve kentinde kamu tarafından işletilen, vergilerle finanse edilen genel evler açıldı. Fahişelik kamusal bir hizmet kapsamına alındığı için her yerde rahat çalışıldı. Öyleki ayın günleri kilisenin kapısında müşteri bekliyorlardı. İktidar Heretiklerin etkisini yok etmek için her türlü yöntemi denedi. Hafızalardan silmek istedi. 1340-50 yılları arasında Avrupa’da baş gösteren veba salgınında Avrupa’nın nüfusu yarıya iner. Kilise vebanın nedenini Heretiklere bağlayarak “Tanrı Heretiklerin işledikleri günahın bedeli olan insanları cezalandırdı” diyerek Heretikliği cinsel sapkınlık olarak ilan eder. Kadınların doğum kontrol yöntemlerini “kısırlaştırıcı cadı” olarak nitelendirir ve yakılmaları kararını alabilecektir. 14.yy’ın sonlarına gelindiğinde Heretiklik cinsel sapkınlıkla, yüz kızartıcı suçlarla, hayvana, şeytana tapmakla,

çocukları kurban etme törenleri düzenlemekle, gece uçuşları yapmakla suçlanır. Heretikliğin bastırılmasından sonra gerçekleştirilen cadı avları nedeniyle Heretiklik kadınla özdeşleştirilir. Ve 15.yy'da "Cadı"lar Heretikliğin ezilmesinin ilk hedefi haline gelirler. Heretiklik 1533'te Almanya'nın Münster kentinde Anabaptislerin "Tanrı kent" kurmaya yöneldiği gerekçesiyle düzenlenen hacı seferiyle yapılan bir katliamın sonucunda yok edilir. Kilise bu harekete dair tek bir satırın bile kalmasına izin vermez, yok eder.

Heretiklerden Devralınan Mirasın Yansımaları

Tarihsel ve toplumsal hafızanın gücü, tüm yasak sistemlerini aşabilecek güçte olduğunu birkez daha Fransa devriminin şafağında ve daha sonrasında feminist hareketlerin doğuşunda kanıtlayacaktır. Kadınların cadı diye yakıldığı aynı topraklarda yükselen devrimin öncü gücü yine kadınlar olacaktır. 18.yy Fransa'sında baş gösteren ekonomik kriz aristokrasinin başkaldırısı ve kralın buna karşı koymasıyla bir süreci başlatmıştır. Ekonomik krizin en çok kadınları etkilemesi ve koşulların her geçen gün ağırlaşması nedeniyle 5 Ekim 1789 tarihinde kadınların başlattığı *Ekmek ayaklanması* aynı zamanda devrime giden yolu açmaktadır. Bu ayaklanma binlerce proleter, pazarcı, zanaatçı kadını yoksulluk, sefalet ve açlık nedeniyle sokaklara döktü. Belediye binasına yürürken askerlerle girdikleri çatışma ve buna benzer engeller kadınları durdurmayacaktır. Versailles sarayını da işgal ettikten sonra kralın Fransız halkının bazı hakları sağlaması kadınların zaferi olmuştur. Seçmenlik yasası bunlardan biridir. Ne varki kadınlara oy hakkı verilmeyecektir. Bu, yeni kadın direnişleri anlamına gelecek bir gelişmeydi. Hedef kısa ve nettir: "Kadının idam sehпасına çıkma hakkı varsa kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır" der.

Fransız devriminin sloganları aydınlanmaya değil Heretiklere dayanır; dikkatli incelendiğinde bunun böyle olduğu görülecektir. Devrimin belirli bir aşamaya kadar daha sosyalist bir karakterde olması kadının bu devrimdeki çabasıyla ilgilidir. Kadın öncüler hiç durmadan devrim çalışmalarını yürütüyorlar. Kadınlar silahlı, halk içinde, sokaklarda, barikatlarda öncü düzeyinde savaşıyorlar. Politik sahada kulüpler kurup başına geçiyor, kendi kurdukları bu kulüplerde güzel konuşma yeteneklerini geliştirip, tarih ve felsefe konularında kendilerini eğitiyorlar. Fransa'daki gelişmeler bir yandan devrimin yol açtığı muazzam kazanımlarla her ülkede özgürlük rüzgarı ve idealini yükseltirken, öte yandan kadın hakları ve özgürlüğüne dair bir perspektifi olmayışı ve üstelik Olympe De Gouges gibi kadın liderleri idam edecek sert uygulamalara başvuruyla devrim ideallerine ters düşmüştü. Politik eşitlik sorunu, beraberinde sosyal ve ekonomik eşitlik sorununu da gün yüzüne vurmaktaydı. Kadın-erkek devrime birlikte yürümüş ve aynı idealleri pay-

laşmıştı. Kadınların umudu ve mücadelesi belli bir politik bilinç zemini de yaratmıştı. Ülkenin her yanında Amazon taburları kurulmuş, bu fedakar kadınlar gündüz savaşmış, geceleri ise erkek yoldaşlarının üniformalarını dikmişlerdi. Sadece kırsal kesimde değil küçük burjuva kadın çevrelerinde de devrime en büyük desteği veren kadınların varlığı mevcuttur. Devrim sonrasında kadın için çok büyük değişimlerin olmaması feminist teori ve arayışların da tetikleyicisi olacaktır.

Feminizmin kavramsallaştırılması sosyal filozof Charles Fourier tarafından yapılmıştır. Ancak feminist hareketler bu kavramsallaştırmanın çok öncesinde, 17.yy'da ortaya çıkmıştır. 17. yy, aynı zamanda kadın haklarının hümanizm, rasyonel düşünce, Rönesans ve aydınlanmanın etkisiyle insan hakları çerçevesinde en çok tartışıldığı yüzyıldır. Ancak kadınlar, kadın sorunu ve hakları teorisini 18.yy'ın sonlarında gündemlerine alırlar. İngiltere'de 1903'te kadın eşitlik ve özgürlüğü mücadelesi için Emmeline Pankhurst'un öncülüğünde "kadınların sosyal ve politik birliği"ni kurarlar. Bu birlik, açlık grevleri, mitingler düzenler. Parti toplantıları, parlamentoları basma gibi eylemlerle alışılmışlığın dışına çıkarlar. Bu eylemlerde öncü kadınlar katledilir. Ancak 1918'de 30 yaş üstü ve mülk sahibi kadınlara oy hakkı tanınır. Mülke dayalı bir hakkın burjuva kadınlar tarafından kabulü feminist hareketin birinci dalgasının liberal olarak tanımlanmasının bir nedenidir. Kadınların cins olarak ortaklaşıp etkili bir güç haline gelmelerini engellemiştir. Birinci dalga liberal feministlerin yasal hakların tanımlanmasıyla sorunun çözüleceğine inanmaları sorunun tarihsel derinliğine inememelerinden kaynaklanır. Rönesans ve aydınlanmanın da etkisiyle kadın özgürlüğünden ziyade insan kavramını esas almışlardır.

Toplumsal cinsiyet tahlilini gerçekleştiremedikleri için ataerkilliğin tarihsel çelişkileri yeterli ifade zemini bulamayacaktır. Cinsiyet eşitsizliği sorunun yasa ve gelenekler aracılığıyla insanların potansiyellerini kısıtlayan iki rastgele ve mantıksız toplumsal cinsiyet rolüne zorlanmalarıdır. Bu görüş liberal feminizmin hem bakış açısını hem de çözüm önerisini iyi ifade eder. Liberalizmin bakış açısının yoğun etkisi sonucu algılama tarzını problemli kılmıştır. Kadın özgürlük sorunu yasalardaki yurttaşlık haklarından yararlanılarak çözülecek kadar basit bir çelişki değildir. Çünkü sözkonusu yasa toplumsal özgürlüğü içermiyordu. Yine özgürlüğün parametresi olarak erkek gösterilmiş ve kadın verili sınırlara hapsedilmiş oluyordu. Oysa erkek ataerkil sistemin öncü gücü olması nedeniyle kadına karşı, karşı devrimin gücü ve ölçüsünü ifade eder. Karşıtının ölçütüyle eşitliği, özgürleşmeyi hedeflemek erkeğe benzeyerek çelişkiyi perdelemeye hizmet eder. Birinci dalga feminizmin dünyanın çeşitli yerlerinde harekete geçirdiği önemli oluşumlar kuruldu. ABD'de "Milan Kadınlar Partisi" kurulur. 1920'de oy hakkını elde edene kadar eylemlerini sürdürürler. 1905'te kurulan ve halen de farklı taleplerle

mücadele eden önemli hareketlerden biri Filipinler’de İspanya sömürgeciliğine karşı kuruldu. Gabriela Sllang’ın öncülük ettiği hareket Filipinli kadınlar hareketine güçlü bir miras bıraktı. Bundan esinlenerek komünist partinin yeni halk ordusu içinde özgün olarak bine yakın gerilla örgütlenir. Daha sonra da ulusal kadın ittifakı olan Gabriella Kadın Partisi kurulur ve dünyanın pek çok ülkesinde (ABD, Çin, Japonya, Hollanda, Birleşik Arap Emirlikleri, İtalya ve Tayvan) şubeler açarak, kadın örgütlenmesine giderek bütün sorunlarda çözüm için yer alırlar. 1900’lerde Mısır’da başlayan kadın mücadelesi de önemli bir deneyimdir. 1937’de kurulan “Müslüman Kadınlar Derneği” bu deneyimin en görünür sonucudur. Diktatöryal otoritelere karşı mücadele temel hedefleri olmuştur.

Birinci dalgaya dönük dünyanın pek çok yerinden örnekler vermek mümkün. Ancak konumuz gereği bunlarla yetinelim. Birinci dalga feminist hareketlerin kadın sorununu tanımlama ve çözüm yöntemlerine dair oy hakkı, seçilme hakkını da içeren haklara dönük mücadelesinin ciddi bir mücadele konumunda oldukları biliniyor. Kadının toplumsal bir güç olarak varlık göstermesinin mücadelesi olarak ele almak bu yönüyle demokratik modernitenin dayanağı olarak değerlendirmek gerekir.

İkinci dalga feminist hareketler, birinci dalganın kazanım zemininden ve aynı zamanda eleştirisinden başlayarak, kadın sorununda derinleşmeyi esas alır. 1960’larda ortaya çıkan ikinci dalga, 20.yy’ın ideolojik, siyasal ve felsefik yapılarının kadın perspektifi olarak çıkış yapıp bir akıma dönüşürler. Ancak perspektif farkları kadınların ayrışmasının da nedeni olacaktır. 8 akım ikinci dalga feminist hareketin içinde yer aldılar. Radikal, kültürel, ekolojist, psikanalitik, Marksist, sosyalist, farklılık ve post-modernist feministler ikinci dalgayı oluşturdular ve kadın sorununun patriarkal bir sorun olarak tanımlar ve buna karşı mücadele etmeyi esas alırlar. Erkeğin kadına uyguladığı şiddeti hedef almalarıyla ön plana çıkarlar. Sınıfsal farkın kadının gördüğü şiddeti değiştirmediyi ileri sürmeleri öncelikli tespitlerindendir. Aile kurumuna yönelmeleri ataerkil, iktidarcı zihniyeti yıkmak amacıyladır çünkü erkek iktidarcılığının geliştiği zemin ailedir. Radikal feministlerin analizlerinden bir diğeri, bireyin toplum içerisinde şekillenmesi gerektiği ve tarihte ilk sömürülen kadın olduğu için kadının sömürüye karşı mücadele etmesi gerektiğini belirlemiş olmalarıydı. Yine aşka, savunmasızlığı, sahipsizliği, bağımlılığı ve acıya duyarlılığı arttırdığı için, kadının insan olarak gelişimini engelleyen gerçeklik olarak bakarlar. “Tecavüz eril bir ideolojidir, tecavüz eden erkekler eril öncü şok birlikleridir, dünyadaki en uzun süreli savaşın teröristleri.” belirlemesi çarpıcı bir tarihsel bilincin kanıtıdır. İkinci dalga kapsamındaki sekiz akım, aslında bir sorunun sekiz ayrı nedenini belirginleştirdikleri için oldukça önemlidir. Mesele bütünün önemini görünür kılabilmektedir. Bu da 21.yy. kadın hareketlerinin geliştirdiği bir yaklaşımdır.

Üçüncü dalga feminizm, 1. ve 2. Dalgayı da kapsayarak sürmektedir. Toplumsal sorunların niteliğine göre yeni akımlar; öteki feminizmler, post-yapısalcılar, varoluşçu, İslami feminizm yer alır. Birinci dalga feministlerden sonra giderek kadın kimliği görünür olacaktır. Çünkü kadınlar kadın kimliklerinin yanı sıra diğer aidiyet kimlikleriyle de varlık gösterir, mücadele ederler. Bu genel mücadele içinde kadın sorunun ikincil değil birinci çelişki olduğundan hareketle inanç, akım vb. yapılarda yer alan kadınları cins kimlikleriyle ifade etme arayışına yönlendirir. Yöntem farklılıklarından dolayı akımı barındırması aynı zamanda niteliği de pozitif olarak yüceltmıştır.

Kadın devrimi mücadelesi açısından feminist hareketler sonucun toplumsallaşması açısından oldukça değerli katkılarda bulunmuştur. 5 bin yıllık erkek egemenlikli sistemin yarattığı sorunların derinliği giderek sisteme muhalif kesimlerin de ilgisini sorunun kaynağında odaklayabilmiştir. Demokratik modernitenin kadın gücü sisteme muhalif bu demokratik deneyimlerin tarihsel mesajını doğru okumakla kadının özgürlük mücadelesini daha ileri taşıyacaktır.

Kadın devrimi tarihsel dayanaklarını oluştururken hakikat savaşımını en doğru noktada oluşturuyor. Çelişkinin özü cinsler arası ilişkilerde somutlaşıyor ve eve kapatılan kadının mevcut duruma gelmesinde erk ve devlet gibi tahakküm ve iktidar odakları en aktif rollerin sahibi oluyorlar. Sorunun politik ve ahlaki olduğunu sıraladığımız önemli süreçlerden de çıkarsamak zor değil. Dolayısıyla tersyüz edilen hakikatlerin su yüzüne çıkartılması da politik mücadelenin yüceltilmesini şart koşar. Tarihsel bilincimizin bir parçası bu tarihi ortaya çıkarmak ise önemli bir parçası da kadın toplumsallığının demokratik değerlerini adlandırmak ve bunun için mücadele eden kadınların varlığını çoğaltabilmektir. Tüm hegemonya ve iktidar odaklarının tahtını sarsmak insanlık tarihini kadın açısından doğru aydınlatmakla mümkün olacak. Kadın bilimi hakikate kavuşmuş tarihsel arka plan ve güncel mücadele koşullarında gelişebilme şansına sahiptir. Kapitalist modernitenin yaşam kıskacındaki kadınların mevcut kölelik ve baskı koşullarının Ortaçağda ve daha sonra yaşananlardan basit olmadığı bir gerçektir. Yüzbinlerce kadın, cins kimliği dolayısıyla büyük bedeller ödedi ve halen milyonlarca çağın yumuşatılmış yöntemleriyle ödemeye devam etmektedir. Devlet, iktidarın her biçimi ve sistem karşıtı her kadın için tarih, eril zihniyetle mücadele etme alanıdır. Zira eril zihniyet, her çağın geçerli argümanlarına uygun olarak kadın için “sus” tarifleri yaptı. Ancak asla hesap vermedi. Kadın devriminin demokratik mücadelesi bu hesaplaşmanın adı da olmalıdır.

Devrimin Geleceği Feminist mi? Küreselleşen Bir Dünya İçin 'Toplumsal Cinsiyet ve Devrim'i Tekrar Yazmak ^{1*}

Valentine M. Moghadam
Çeviri: Delal Aydın

Toplumsal cinsiyet ve devrim üzerine olan daha önceki teorik çalışmalarımda, devrimci süreçler ve bunların sonuçlarını toplumsal cinsiyet açısından değerlendiren bir model geliştirmiştım. Bu modelle burjuva, sosyalist ve halkçı devrimleri ya eşitlikçi ('kadınları öz-gürleştiren model') ya da ataerkil ('kadınların aile içinde konumlandırıdığı model') olarak sınıflandırmıştım. Bu modeli, başkalarına ek olarak, 1789 Fransız Devrimi, 1917 Bolşevik Devrimi, 1979 İran Devrimi ve 1989 Doğu Avrupa devrimlerindeki toplumsal cinsiyet dinamiklerini analiz etmek için kullandım. Şimdi aynı modeli küreselleşmenin çok cep-heli sürecinin yaşandığı, Soğuk Savaş'ın sonunun geldiği, feminist söylemlerin küresel olarak yayıldığı ve kadın hareketleri ve örgütlenmelerinin ülkelerde ve bölgelerde geniş

¹ Bu yazı ilk olarak Santa Barbara California Üniversitesi'nde Ocak 2001 tarihinde yapılan "Devrimlerin Geleceği" konferansı için hazırlanmıştır ve John Foran tarafından derlenen (Devrimlerin Geleceği: Küreselleşme Çağında Radikal Değişimi Yeniden Düşünmek (The Future of Revolutions: Rethinking Radical Change in the Age of Globalization (London: ZedBooks, 2003)) kitabında yayınlanmıştır. Bu yazıda, asıl makalem olan "Toplumsal Cinsiyet ve Devrimler" (1997) çalışmasına bir geri dönüş yapmıştım. Yazının bu dergide yayınlanan hali küçük düzeltmeler ve bazı güncellemeler içermektedir.

* Makalenin orijinal dili İngilizcedir.

bir şekilde ortaya çıktığı bir dönemin ışığında tekrar ele alıyorum. Şöyle bir varsayımım var: devrimler ya da muhalif hareketler kadınları ve feminizmi kendilerine dahil etmezlerse bu onların zararına olacaktır çünkü hem ulusal düzeyde hem de uluslar arası düzeyde destek kazanma ihtimalleri azalacaktır. Uluslararası desteğin az olmasının günümüzdeki bir örneği Afganistan'daki Taliban hareketidir (ki başka örnekleri aşağıda görebilirsiniz). Ayrıca şöyle bir varsayımım da var, devrimler muhakkak gerçekleşecektir çünkü küreselleşme – yani kapitalizmin şimdiki aşaması – küresel olarak ve toplumların kendi içinde eşitsizliği artırmakla sonuçlanmaktadır (UNDP, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 1999). Muhalif hareketler, hem ulusal hem de küresel ölçeklerde ortaya çıkma ve kitleleşme eğilimindedir ki bunu 1999-2001 tarihleri arasındaki küreselleşme karşıtı gösterilerde ve Dünya Sosyal Forumu'nun oluşturulmasında gördük. Yeni sivil-toplum-hareket yapıları ve ulus aşırı toplumsal hareketler ile emek, kadın, insan hakları ve çevreyle ilgili küresel sivil toplum kuruluşlarının yarattığı bir küresel altyapı, örgütlenme ve kitleleşmeye olanak sağlayabilir. Uluslararası toplumsal hareketleri içeren pek çok örgüt küresel kapitalizmin güçlü bir eleştirisini yapmaktadır. Dolayısıyla gelecekteki devrimler sosyalist ve feminist benzeri özellikleri işaret etmektedir.

Toplumsal Cinsiyet ve Devrimler: Feminizm ve Küreselleşmenin Öncesi ve Sonrası

Daha önceki çalışmada, devrimleri onların (hâlihazırdaki) toplumsal cinsiyet sonuçlarına göre sınıflandıran bir model geliştirmiştim. Bu çalışma, kadınlar ve devrimler üzerine olan feminist yazın ile devrimler üzerine olan daha ana akım çalışmalar arasındaki ayrıma bir köprü kurmak hedefini taşımaktadır. Kadınlar ve devrimler üzerine olan feminist çalışmalar, kadınların devrimlerdeki rolüne dair var olan tarih yazımındaki belirsizliği yeniden ele almakta ve kadınların rolünün devrimin gidişatı ve sonuçları kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca çok sayıda feminist, devrimci hareketlerin kadınların menfaatlerinin 'geniş' ve 'temel' devrimci hedeflere tabi kıldıklarını ve devrimden sonra kurulan devletlerin de kadınları iktidardan marjinalize ettiği ya da dışladığını ve kadının ailedeki rolüne vurgu yapan kanunları yürürlüğe koyduğunu tartışmaya açtı. Feminist çalışmaların tam tersine, devrim üzerine olan ana akım çalışmalar kadınlarla ve toplumsal cinsiyetle ilgili konuları göz ardı etme eğiliminde oldu; devrimci mücadeleler ve bunların sonuçları üzerine olan anlatı ve analizlerinde sınıf, devlet ve dünya-sistemine ana faktörler olarak odaklandılar. Bu yazıdaki yaklaşım, devrim üzerine olan üçüncü nesil akademik çalışmaların temel özelliği olan "yapı" konusuna olan vurgu ile daha yeni çalışmalarda ortaya çıkan ve dördüncü nesil devrim çalışmalarının belirleyici özelliği olduğu söylenen faillik' ve 'kültür' meselelerinin önemine olan vurguyu birleştirmeyi hedeflemektedir.

Diğer bir deyişle benim daha önceki çalışmalarım, daha geniş bir alandaki devrim çalışmalarına toplumsal cinsiyet analizini dahil etme konusundaki bir çabaydı. Bunu toplumsal cinsiyetin (tıpkı sınıf gibi) sosyo- yapısal öneminin kabul edilmesi ve devrimlerin

toplumsal cinsiyet açısından sonuçlarına göre ayrıştırılması açısından yaptım. Bu, neredeyse tüm devrimlerin mevcut toplumsal cinsiyet ilişkilerini bozan bir şekilde kadınların katılımını içerdiği ve sonra bu devrimci durumun yerini kadınlar ve aileye ilişkin politikalar geliştirme, yasalar çıkarmanın aldığı gibi basit bir gözlemden başladı. Büyük toplumsal devrimlere ve çeşitli Üçüncü Dünya halkçı devrimlerine baktığımda iki tür devrim olduğunu ve bunların kadınlar ve toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından sonuçları olduğunu anladım.

Birinci grup devrimler ‘aile içindeki kadın’ ya da ataerkil model devrimlere girerken (Fransız devrimi, Meksika devrimi, İran devrimi), diğer gruptaki devrimler kadın özgürlükçü ya da eşitlikçi devrim modeli özelliği göstermektedirler (Bolşevik devrimi ve açıkça sosyalist olan bazı Üçüncü Dünya devrimleri, örneğin 1967 Yemen ve 1978 Afganistan devrimleri). Bu gruplar ideal-tip dediğimiz şeylerdir ve her bir vakanın kadınlar arasındaki toplumsal sınıf, ırk/etnisite ve ideolojik ayrımlara bağlı olarak kadınlar üzerinde değişken etkileri olduğu akılda tutulmalıdır. Yine de şimdiye kadar kadınlar, aile ve yurttaşlıkla ilgili devrimci söylemler ve politikalar bu iki kategoriden birine girmişlerdir diyebiliriz.

Kadın özgürlükçü modele göre kadınların özgürleşmesi devrimin ya da toplumsal dönüşümün ayrılmaz bir parçasıdır. Bu model, Kadın’ı üretici güçlerin ve yurttaşlığın bir parçası, ekonomik ve siyasi hedefler için mobilize edilecek bir güç olarak görür ve Kadın bu hedefler doğrultusunda ve kendi özgürlüğü için ataerkil denetimden kurtarılmalıdır. Buradaki söylem toplumsal cinsiyet farklarından çok toplumsal cinsiyet eşitliğine yöneliktir. Tarihsel açıdan bu devrim modelinin ilk örneği Rusya’daki Bolşevik devrimidir. Bolşevik devrim özellikle de ilk yıllarına bakıldığında avangard devrimin mükemmel bir örneğidir ve toplumsal cinsiyete yaklaşımı açısından kendisinden öncesinde ve sonrasında olan tüm devrimlerden çok daha gözüpektir. Bu modele uyan diğer devrimler - bazı örneklerde bariz bir şekilde - Çin, Küba, Vietnam, Demokratik Yemen, Demokratik Afganistan ve Nikaragua (sosyalist ya da halkçı devrimleri) ile Türkiye’deki Kemalist devrimdir (burjuva bir devrim).

Aile-içindeki-kadın modeli olan devrim kadını bağımsızlık, özgürleşme ve özgürlük tanımlamalarından ve kurgularından dışlar ve bazen de açıkça kadını ikinci sınıf vatandaş ya da yasal olarak reşit değil kabul eder. Bu model sıklıkla ataerkil değerler, milliyetçilik ve dini düzen arasında ideolojik bir bağ kurar. Kadına eş ve anne rolü yükler ve kadınları ailenin yanı sıra gelenek, kültür ve din ile ilişkilendirir. Ataerkil modelin tarihsel öncüsü Fransız devrimiydi ve bu devrim pek çok ilerici özelliğine rağmen kadınlar açısından son derece muhafazakar bir şekilde sonuçlandı. Fransız kadınının Cumhuriyet içindeki temel sorumluluğu çocuk yapma ve bu çocukları cumhuriyetçi değerlerle yetiştirme olarak tanımlanmıştı. Kadınlar açısından ataerkil bir şekilde neticelenen yirminci yüzyıl devrimlerinde de – bunlar arasında en dikkat çekici olanlar Meksika, Cezayir ve İran devrimleridir – kadınlar devrimci hareketlerdeki önemli rollerine rağmen özel alana sürgün edilmiştir.

Bu üç örnekte de erkekler iktidarın idaresine sahip olurken kadınlar aile, din ya da gelenkle özdeşleştirilmiş ve ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerini kodlayan yasalar çıkarılmıştır. Komünizm sonrası Rusya ve Doğu ve Orta Avrupa üzerine olan 1990'lardaki feminist çalışmalar (örneğin Einhorn 1993; Moghadam 1993), buralarda siyasi ve ekonomik değişimlerin de ataerkil devrim modeline uyum sağladığını doğrulamaktadır.

Bu devrim türlerini ve bunların toplumsal cinsiyet açısından sonuçlarını belirleyen şey nedir? Burada ideoloji ve toplumsal yapı eşit derecede önemlidir. Genel olarak, devrimciler modernleştirici ve sosyalist ideolojiyle hareket ediyorsa devrimin toplumsal cinsiyet açısından özgürleştirici olması daha muhtemeldir. Devrimcilerin temel olarak dini ya da milliyetçi ideolojiyle hareket ettikleri durumlarda ise ataerkil sonuçların olması daha muhtemeldir. Buna ek olarak bir toplumdaki mevcut toplumsal cinsiyet rolleri (kadının toplumdaki ve ekonomideki konumu) ve kadının devrimci hareket içindeki yeri devrimin toplumsal cinsiyet açısından nasıl sonuçlanacağını güçlü bir şekilde belirler. Toplumda önceden var olan ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkileri, kadınların eylemlere ve mücadeleye katılımları sonucu devrim sırasında bozulmalara uğrasa da, sıklıkla devrim sonrası duruma taşınır. Ancak devrim öncesi durumdaki kamusal alanda 'yeterli çoğunlukta' kadının yer alması durumunda ve büyük sayıda kadının devrime dahil olması ve karar verici ve öncü roller alması durumunda bunun olma ihtimali azalır. Bu durumda, toplumsal cinsiyet eksenli devrimci neticenin yapısal belirleyicileri şunlardır gibi görünmektedir: (1) daha önceden var olan toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin niteliği; (2) devrimci ideoloji ve devrimci hareketin hedefleri; (3) kadınların devrimci harekete ve öncülüğe katılım düzeyleri.

Şimdi bu modeli İran örneğine uygulayalım. İran devriminin toplumsal cinsiyet açısından en dolaysız sonuçlarından biri ataerkil ve gerici olmasıydı. Bunun bir nedeni toplumda önceden var olan sosyal yapı ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin niteliğiydi. 1970'li yıllarda İran modernleşen bir toplumdur ama bu modernleşme ikicil bir niteliğe sahipti yani bir yanda gelişmekte olan modern bir orta sınıf ve işçi sınıfı vardı, diğer yanda ise daha büyük sayılarda ve gelenekçi olan bir şehirli küçük burjuvazi ve kırsal nüfus vardı. 1960'larda bir ölçüde Pehlevi devletinin çabaları sonucu olarak kadınların eğitime, iş yaşamına ve siyasi katılıma olan erişimleri artmıştı ancak bu toplumsal değişimler ve bunlara eşlik eden yasal reformlar kadın nüfusunun görece olarak küçük bir oranını temsil eden ve temel olarak büyük şehirlerde yaşayan kesimini etkiledi.² Dahası, şehirli kadınların 1970'lerdeki daha önce görülmemiş fiziksel ve toplumsal varlığı İslamcı hareket biçiminde bir ters tepkiyle karşılaştı. Bu hareket Pehlevi dönemindeki yasal reformları tersine çevirme, cinsiyet ayrımcı politikalar inşa etme ve kadının anneliğine dair rollerini vurgulama yoluna gitti. Bu yeni toplumsal cinsiyet rejimine yönelik olan muhalefet sınırlıydı ve çoğunlukla şehirli üst-orta sınıftan gelen solcu ve liberal kadınlardan oluşuyordu.

²Tohidi 1994; Moghadam 1999b

Bu neticenin temel belirleyicilerinden bir diğeri de devrimcilerin ideolojileri oldu. Bu özellikle İslamcı devrimciler için geçerlidir, ki bunlar Şah karşıtı devrimci koalisyonun egemen gücü durumundaydılar ve bir İslam devleti kurma yoluna gittiler. İslamcı devrimciler dinci ve kültürel milliyetçi bir ideolojiye sahiptiler ve geleneksel Müslüman ailenin yeniden inşa edilmesini istiyorlardı. Bu doğrultuda para kazanan erkek ve evle ilgilenen kadın idealine dayalı bir ataerkil cinsiyet sözleşmesini sistemleştirdiler. (Devrimin uzun vadeli sonuçları bu resmi bir şekilde karmaşıklştırmaktadır ancak İslamlaştırmanın tam gerçekleşmediğini söylemek mümkün görünüyor. 1990'larda iyice otaya çıkan kadınların toplumsal, siyasal ve ekonomik katılımı daha önce ve daha hızlı bir biçimde gerçekleşebilirdi.) Buna ek olarak, İran'lı kadınlar devasa sokak gösterilerinde yer almış olsalar da, sloganları daha geniş devrimci koalisyonun sloganlarıydı, kadınların taleplerini dile getiren tipteki sloganlar değildi (örneğin kadın erkek eşitliği, kadının özerkliği ve kendi geleceğini tayin hakkı, tam siyasal ve toplumsal yurttaşlık hakları vb. gibi sloganlar değildi). En önemlisi ise kadınlar devrimci liderliğin hiçbir yerinde yer almıyorlardı ki bu liderliğe din adamları (tamamı erkek), erkek milliyetçi liderler ve erkek solcular hakimdiler.

Esasında muhtemelen solcular arasında daha büyük bir kadın katılımı vardı ama böyle olsa bile kadınlar gerillanın ve liderliğin içinde küçük bir grubu oluşturuyorlardı. Çok sayıda İran'lı feminist o dönemki solcuların neden kadın sorunu konusunda bu kadar muğlak olduklarını ve feminizme neden bu kadar düşman olduklarını sorgulamaktadırlar.³ Bence bu durum 1970'lerdeki ikinci dalga feminist hareketin henüz çok yeni oluşuyla ve ayrıca tüm dünyaya yayılmış olan burjuva ya da radikal feminizme karşı işçi sınıfı ya da sosyalist feminizim ayrımı, ya da 'Batı feminizmi'ne karşı 'Üçüncü Dünya feminizmi' ayrımlarıyla ilgilidir. İkinci olarak katılım ve temsiliyet meseleleriyle ilgilidir: sol örgütlerde ezici çoğunlukta olarak erkek mevcudiyeti varken kadın mevcudiyeti sınırlıydı. Hayatını kaybeden gerillalar arasında ve devrim sırasında ya da sonrasında ortaya çıkan sol partilerin içinde elbette ünlü komünist kadınlar da vardı. Ve ayrıca devrimden hemen sonraki süreçte Ulusal Kadın Birliği kurulmuştu - ancak bu kadınların oluşturduğu bir toplumsal hareketin yokluğunda gerçekleşti. Feminizmin bir ideoloji olarak henüz yeni oluşu, bağımsız kadın örgütlenmelerinin yeni oluşu ve belki de en önemlisi, hacimli bir kadın işçi sınıfının olmayışı kadınların siyasete gerçek bir etkide bulunmalarını ve sol örgütlerde iyi pozisyonlar almalarını engelledi. Bunun tam tersine, Rus devrimi örneğinde Bolşevikler, özellikle de Alexandra Kollontai, kadın işçileri 1905 gibi erken bir tarihte bile örgütüyorlardı.

Başka bir ifadeyle söylersem, İran devrimi dahil olmak üzere pek çok erken tarihteki

³ Moghissi 1999; Paidar 1995; Sanasarian 1983; Shahidian 1994; Yeganeh 1982

devrim, kadınları ve cinsiyet meselelerini ideolojilerine, hedeflerine, devlet-inşasına ve hukuki projelerine dahil etme kapasitesine sahip değildi. Bunun nedenleri yapısaldır: feminizmin ya çok yeni olması ya da hiç olmaması, kurumsallaşmış bir kadın hareketinin ya da ciddi bir aktivist veya 'kamusal' kadın varlığının olmaması, devrimden önceki toplumsal yapıdaki ataerkil cinsiyet ilişkilerinin ve ideolojilerinin gücü bunda etkili olmuştur.

Öte yandan küreselleşmenin ve küresel feminizmin olduğu bir dönemde gelecekteki devrimlerin gerçekleşeceği yapısal bağlam değişmiş durumdadır. Dünya çapında son derece etkili ulus aşırı feminist ağların da dahil olduğu ciddi bir kadın aktivistler ve kadın örgütleri kitlesinin yanı sıra kadın hakları söylemlerinin dünya ölçeğinde yayılmış olması toplumların kendi içlerinde ve küresel olarak cinsiyet eksenli toplumsal ilişkileri değiştirmiştir. Küresel feminizm en azından 1985'te, Nairobi'de Birleşmiş Milletler Üçüncü Dünya Kadın Konferansı yapıldığında ve çok sayıda uluslararası feminist iletişim ağı oluşturulduğunda ortaya çıktı. Bu feminist ağ, 1995'te Pekin'de yapılan Birleşmiş Milletler Dördüncü Dünya Kadın Konferansından beri büyüyor. Bu konferans, bir Eylem Platformu'nun benimsenmesi ve hükümetlerin kadınların eşitliği ve güçlendirilmesi doğrultusunda tavsiye kararı verme konusunda taahhütte bulunmalarıyla sonuçlandı.⁴ Dahası, 1990'lardaki bütün Birleşmiş Milletler konferanslarında kadın kurultayları aktifti – 1992 Rio çevre ve kalkınma konferansı, 1993 Viyana insan hakları konferansı, 1994 Kahire nüfus ve kalkınma konferansı ve 1995 Kopenhag toplumsal kalkınma konferansı. 2000'li yıllarda tüm dünyadan kadın aktivistler ve gitgide etkisini artıran uluslararası feminist ağların temsilcileri Dünya Toplumsal Kalkınma Önerisi ve Pekin Konferansı'nın beş yıllık denetiminde yer aldılar, pozisyon yazıları yazıp delegelerle lobi çalışmaları yaptılar ve yürütme için daha katı bir zaman çizelgesi ve değerlendirme noktaları gözlemciliği yaptılar. Şuna dikkat etmek gerekir ki Latin Amerika, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Sahra altı Afrika ve Avrupa'daki çok sayıda feminist, uluslar arası feminist ağların kurucuları da dahil olmak üzere, sol partilerin ve Üçüncü Dünya devrimlerinin emektaşlarıdır. Onların yazdıkları dikkatli bir şekilde incelendiğinde bir tür sosyalist-feminist söylemi yeniden canlandırdıkları görülmektedir.⁵

Bu yerel değişimler ve küresel süreçler kadınların katılım, bağımsızlık ve yurttaşlık taleplerine çok daha büyük bir bir meşruiyet sağlamaya hizmet etti. Bugün feminist fikirlerin yayıldığı ve kadın haklarının küresel ve ulusal alanlarda gündemde olduğu bir dönemde, yeni yüzyılın devrimci hareketleri ve devlet inşası projelerinin kadınları ve feminizmi kendilerine dahil etmeleri daha olasıdır.

Feminist ya da kadın hakları temelli hedefleri bünyesine alan günümüzdeki devrimci hareketler ve devletlerin örnekleri, Güney Afrika'daki ANC, Meksika'daki Zapatistalar

⁴ Moghadam, 2000

⁵ Moghadam, 2001

ve Kuzey İrlanda'daki cumhuriyetçi hareketlerdir. Bu örneklerde devrimci ideoloji ve kadınların bu hareketlerdeki rolleri, özgürleştirici toplumsal cinsiyet sonuçları açısından çok daha uyumludur ve hatta Güney Afrika feminist taleplerin yasal ve bütçelemeye ilgili çerçevelerle bilinçli bir entegrasyonuna öncülük etmiştir.⁶ Özellikle de Güney Afrika açısından daha genel bir problem varlığını sürdürmektedir ki bu da yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik ve zayıf altyapı sorunlarıyla nasıl baş edileceğidir. Bunlar kadına yönelik şiddeti pekiştiren ana koşullardır ve ortadan kaldırılmaları gerekmektedir.

Bu saydıklarımız dünya çapında ilerici olarak yaygın kabul gören hareketler ve devletlerdir. İslamcı Afganistan bu iddianın tersi bir örneğini sunmaktadır. Taliban rejiminin dışlanmış bir devlet olduğu, uluslararası toplum tarafından uzak tutulduğu ve sadece üç devlet tarafından tanındığına dikkat etmek gerekmektedir. Taliban rejimi kendi ülkesinde de halk desteğine sahip değildir, kendini Afgan nüfusuna zorla kabul ettirmiştir (yani sürgünde olmayan Afganlara). Taliban'ın uluslararası izolasyonu küresel feminist hareketin bir başarısıdır. 1996 yılı Eylül ayında Taliban iktidara geldiğinde ABD'deki Clinton yönetimi ve dünyadaki diğer hükümetler yeni rejimi tanımaya yakınlardı. ABD, Avrupa ve Pakistan'daki sürgün edilmiş Afgan feministler tarafından yapılan ortak eylemlerin yanı sıra dünya genelinde feministlerin yaptığı eylemler (örn. ABD Feminist Çoğunluk hareketi tarafından yapılan 'cinsiyetçi apartheid' mücadelesi, İtalya'daki feminist eylem ve pek çok ülkedeki kadın örgütleri tarafından imzaya açılan bir dilekçe) Taliban'ın o dönemde tanınmasını engelledi ve daha sonrasında da planlanmış olan petrol boru hattı anlaşmasının önünü kesti.

Taliban hükümetinin ve onun baskıcı cinsiyet rejiminin yıkılmasından sonra Afganistan'daki gelişmelerin neler olacağını değerlendirmek için henüz çok erken. Benim kavrayışıma göre, 1980'lerde ABD'nin gerici aşiretçi-İslamcı silahlı bir ayaklanmayı modernleştirici Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'ne karşı desteklemesi akıl almaz bir şeydir; bu müdahale Afganistan'ın cinsiyet rejiminde ve siyasi durumunda uzun süreli bir etkiye sahip olabilirdi. Hala Taliban sonrası hükümetin uluslararası feminist kaygılara karşı duyarlı olması ve Afgan kadınlarını karar alma süreçlerine dahil etmesinin gerekmesi dikkate değer bir durumdur.

Öğrenilecek ders çok açık görünüyor. Feminizmin ve küreselleşmenin olduğu bir çağda, devrimler ya da muhalif hareketler kadınları ve feminizmi kendilerine dahil etmezlerse bu onların dezavantajı olacaktır. Ulusal ya da uluslararası destek kazanmaları olasılığı düşecektir.

Dünya Devrimi Üzerine

Terry Boswell ve Christopher Chase-Dunn, yakın zamanda yayınlanmış bir kitaplarında

⁶örn. bkz. McWilliams 1995; Marcos 1995; Meintjes 1998; Ponce de Leon 2001

toplumsal devrimlerle dünya devrimleri arasında bir ayırım yapmaktadırlar. Toplumsal devrimlerin sınıf-temelli dönüşüm projeleri olduklarını ve devlet inşa ettiklerini ya da devletleri güçlendirdiklerini söylemektedirler. Bunun tersine dünya devrimleri devrimci pratikler ve toplumsal hareketlerden oluşan bir salkımdır ki buna ayrılıkçı ve sömürge karşıtı devrimler de dahildir. Bu yaklaşım devrimin daha geniş bir şekilde tanımlanmasıdır. Burada devrim tekil ve süresiz bir şey değil, tarihsel bir bakış açısıyla anlaşılması gereken döngüsel bir süreçtir. Dünya devrimlerinin gerçekleştiği dönemleri ve alanları haritalandırmanın yanı sıra; Boswell ve Chase-Dunn, devrimlerin (hem toplumsal devrimlerin hem de dünya devrimlerinin) taleplerinin ve hedeflerinin zaman ve mekanda devamlılık göstermeleri açısından ilerici bir niteliğe sahip olduklarını öne sürerler. Bu yaklaşım oldukça elverişlidir. Boswell ve Chase-Dunn, devrimler ve toplumsal hareketler arasındaki ayırımı flulaştırarak ve sistem karşıtı eylemliliği dünya-tarihi bakış açısından ele alarak, küreselleşme çağında gerçekleşecek bir devrimin nasıl bir yol çizeceğine dair bir anlayış ortaya koyarlar.

Ekonomik küreselleşme - ya da diğer adıyla dünya kapitalizminin şu anki biçimi - çok ciddi bir tatminsizliğe ve hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Bunun temel nedenleri artan gelir eşitsizlikleri, düşen emek standartları, süregiden ekonomik zorluklar ve hegemonik ve demokratik olmayan bir biçimde kendini gösteren yeni biçimlerdeki küresel yönetim biçimleridir. Peki şimdiki dönemde kim dünya devriminin başını çekecek? Sol yelpaze-deki siyasi partiler eski Enternasyonelleri yeniden sahnelemek için sendikaların yanı sıra ittifaklar kurabilecekler mi? Boswell ve ChaseDunn'a göre *“küreselleşmeye rağmen uluslararası siyasi partiler ve emek örgütleri yükselişte olan uluslararası örgütlenmeler arasına dahi değillerdir.”*⁷ Buradan şu sonuca varılır, *“merkez ülkelerdeki toplumsal hareketler ve çevre ülke devletlerinin talepleriyle karşılaştırıldığında yarı-çevre ülkelerdeki devrim kümelenmeleri tartışmalı küresel standartlar meselelerini açık bir çözüm olarak gösterebilmektedir. Geçmişe dönük olarak bakıldığında bu bir dünya devrimi olarak ortaya çıkmaktadır, öyle bir devrim ki küresel dönüşüm için yeni hareketleri başlatabilir.”*⁸

Belirli bir ölçüde bu zaten gerçekleşmektedir ve şu biçimleri alıyor görünmektedir; (1) 1999'dan beri ortaya çıkan ve küresel Kuzey ve Güney'deki örgütlenmiş grupları da içeren bir küreselleşme karşıtı eylemler serisi; (2) kapitalizmi ve ataerkil düzeni hedefleyen uluslar arası feminist ağlardaki çoğalma (ekonomik adalet ve toplumsal cinsiyette adalet talep ediyor); (3) dizginlenmemiş bir ekonomik gelişme yerine sürdürülebilir insani gelişme talep eden küresel çevre hareketi; (4) dünyanın çeşitli yerlerinde işçi hakları için yapılan münferit mücadeleler.

Haklarını verelim, Boswell ve Chase-Dunn kadın hareketinin niteliği, eylemlilikleri

⁷ Boswell ve ChaseDunn; 2000:196

⁸ A.g.e.:245

ve talepleri üzerine bir tartışma yürütmeseler de bu hareketin ilerici niteliğini kabul etmektedirler ve küresel hareketler – emek, çevre ve kadın hareketleri – arasında kurulacak bir ittifakın önemini çok ciddiye almaktadırlar.⁹ Esasında, bence de feminizm ve emek arasında – yani kadın toplumsal hareketleri ve sendikacı toplumsal hareketler arasında – müthiş bir ittifak kurulabilir. Böyle bir ittifak kesinlikle mümkündür, özellikle de küresel feminizmin küresel ekonomide kadın emeğinin nasıl sömürüldüğüne dair olan kaygıları¹⁰ ve sendikalara artan orandaki kadın katılımı düşünüldüğünde.¹¹ Sendikalar-daki kadınlar ve özellikle de sendikalardaki feministler, feminist hareket ile emek hareketi arasında bir köprü kurabilirler. Ancak böyle bir ittifak son yirmi otuz yıldır görmeye alıştığımızdan daha eylemci ve uluslararası bir emek hareketini gerektirir.¹² Bu arada feministler ekonomik küreselleşmenin aşırılıklarına karşı olan mücadelede çevre ve insan hakları örgütlerine dahil olmuşlardır.

Kadın, çevre ve emek hareketleri arasında resmi bir ittifak, bir dünya sosyalist hareketi, inşa edilebilir mi? Şu an için, mobilize edici yapılar dünya devrimci pratiği için son derece elverişli olabilecek şekildedir. Özelde, uluslar arası destek grupları ile kadın, insan hakları ve çevre hareketlerinin de dahil olduğu küresel toplumsal hareketler arasında otuz yıllık bir toplumsal hareket örgütlenmesi ve karşılıklı etkileşimi sonucu olarak ortaya çıkan bir küresel altyapı mevcuttur.¹³ Araştırma, destek, lobicilik ve doğrudan eylem, bilgi teknolojileri kullanılarak planlanmakta ve koordine edilmektedir. Diğer yandan da uluslar arası ulaşımın eskiye göre daha ucuz olması ve rahatlatılmış vize mevzuatı büyük olaylara katılımı ya da protesto eylemleri için harekete geçmeyi kolaylaştırmaktadır.

Peki işçi eylemleri için ne diyeceğiz? Devrimler çağının sona erdiği iddia edilmektedir. Bunun nedeni kısmen üçüncü dalga demokratikleştirme denilen şeyin Üçüncü Dünya’da devrimi engellemesi, aksatması veya söndürmesi olarak ortaya konmaktadır. Peki üçüncü dalga demokratikleşme ekonomik adaleti temin ediyor mu? Demokratikleşmeye karşın ülkeler arasında ve toplumların kendi içlerinde gelir eşitsizliği ve toplumsal eşitsizlikler artmaktadır (Bornschiefer 2001; UNDP 1999). Bunun en önemli nedeni ekonomik küreselleşmenin alamet-i farikası olan serbest piyasa ekonomisi ve özelleştirmelerdir. Bu eşitsizlikler geçmişte sınıf çatışmalarının ve devrimlerin temeli oldular ve bugün de aynı önemlerini korumaktadırlar ve öngörülebilir bir gelecekte de koruyacaklardır. Amerikan sendikaları 1999’daki Seattle Dünya Ekonomik Forumu karşıtı gösterilerde iyi bir şekilde temsil edilmişlerdi. 2000 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Hindistan, Arjantin, Nijerya,

⁹ A.g.e.: 245

¹⁰ Ward 1990; Moghadam 1999a

¹¹ Chhachhi ve Pittin 1996; Cobble 1993; Dannecker 2000; Hastings ve Coleman 1992; Martens ve Mitter 1994

¹² bkz. örneğin, Moody 1997

¹³ Keck ve Sikkink 1998; Moghadam 2000; Smith, Chatfield ve Pagnucco 1997

Güney Kore, Güney Afrika ve Uruguay'da küreselleşmenin ve neoliberalizmin etkilerine karşı altı genel grev yapıldı.¹⁴ Türkiye'de işçiler daha yüksek ücret ve karar süreçlerinde yer almak için greve gittiler¹⁵ ve aynı şey İran'da da gerçekleşti.¹⁶ Yunanistan'da Yunan telekomünikasyon işçileri federasyonuna bağlı işçileri ki Helenik Telekomünikasyon Örgütü (OTE) içindeki 19.700 işçiden 18.500'ünü temsil ediyorlardı, 2000 sonbaharında hükümetin OTE hisselerini keseceğini ve özelleştirmeyi destekleyeceğini açıklaması üzerine yedi günlük bir grev başlattılar.¹⁷ Ulusal düzeydeki tetikleyici işçi eylemlerine ek olarak, sınıflar, cinsiyetler ve ülkeler arasında eşitsizliklerin var olması küreselleşme karşıtı eylemliliklerin temelini oluşturmakta ve başta gelen uluslararası toplumsal hareketleri eylemleri ve hedefleri açısından beslemektedir.

O zaman feminist, sosyalist ve küresel bir devrimci eylemlilikle sonuçlanabilecek yeni koşullar nelerdir?

- Feminist söylemin ve uluslararası feminist ağların dünya çapında gelişmesi;
- Uluslararası destek grupları ağlarının ve sınırları aşan bir örgütlenme ve mobilize etme kapasitesine sahip küresel toplumsal hareketlerin ortaya çıkması;
- Gelir dağılımındaki ve sosyal eşitsizliklerdeki uçurumun büyümesi ve neoliberal kapitalizmin yıkımlarıyla ilgili olarak hoşnutsuzlukların artması.

Geçmişte devrimler, ulus devletler ve lokal sosyal sınıflarla ilgili süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkardı. Ancak yirmi birinci yüzyılda ve küreselleşme çağında bu artık devrimlerin gerek yeter koşulu olmak zorunda değildir. İlk olarak yirminci yüzyılın başında ortaya çıkmış olan örgütlü uluslararası devrimci eylemlilik türleri küresel toplumsal hareketler çağında gelişmiş altyapıyla beraber yaygınlaşabilir. Son yıllarda çapraz geçişli uluslararası destek ağlarının ve toplumsal hareket örgütlenmelerinin yaygınlaştığını görmekteyiz. Bunların pek çoğu açıkça ya da pratikte anti-kapitalist ya da sosyalist söylemlere ve hedeflere sahiptirler çünkü Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi kapitalizmin günümüzdeki başlıca kurumlarını hedef almaktadırlar. Ulusal temelli ayaklanmalarla birlikte düşünüldüğünde bu hareketler ve örgütlenmeler önemli toplumsal ve siyasi dönüşümlere öncülük edebilirler. Klasik Marksist öngörü olan bir dünya devrimi aslında gerçekleşebilir.

Bu nedenle, devrimin geleceğinin tayin edilmesinde yapı ve faillikle ilişkili olarak ortaya çıkan kısıtları ve olanakları anlamak zorundayız - bunlar kapitalist dünya site-mindeki çelişkiler ve mevcut toplumsal hareketlerin ve sınıf mücadelelerinin

¹⁴ Brecher, Costello, ve Smith 2000: 20

¹⁵ Frantz 2000

¹⁶ İran Bülteni, çeşitli sayılar

¹⁷ Simkins 2000

gelecekteki beklentileridir. Immanuel Wallerstein'in yerinde bir tahminine katıldığımı belirterek bu yazıyı bitirmek istiyorum: *"Modern dünya sistemi bir kriz içindedir ve kaotik bir davranış dönemine girmiştir. Bu durum sistemik bir çatallaşmaya ve niteliği henüz belirlenmemiş olan ancak zaten prensipte önceden belirlenmesi imkansız olan, ama insan müdahalesine ve yaratıcılığına açık olan yeni bir yapıya geçişe yol açacaktır."*¹⁸ Buna sadece şunu eklemek istiyorum, kadınların müdahalesi ve yaratıcılığı yeni demokratik ve sosyalist düzenin yaratılmasında merkezi rol oynayacaktır.

¹⁸ Wallerstein 2000: 249

Kaynakça

- Bornschier, V. 2001. 'Changing income inequality in the second half of the 20th century – preliminary findings and propositions for explanations.' Paper presented at the meetings of the International Studies Association, Chicago.
- Boswell, Terry and Christopher Chase-Dunn. 2000. The Spiral of Capitalism and Socialism: Toward a Global Democracy. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Brecher, J., T. Costello, and B. Smith. 2000. 'Globalization from below.' The Nation (4 Dec.): 19-22.
- Chhachhi, A. and R. Pittin (eds.). 1996. Confront State, Capital, and Patriarchy: Women Organizing in the Process of Globalization. London: Macmillan.
- Cobble, Dorothy (ed.). 1993. Women and Unions: Forging a Partnership. Ithaca, NY: ILR Press.
- Dannecker, P. 2000. 'Collective action, organization building, and leadership: Women workers in the garment sector in Bangladesh.' Gender and Development, vol. 8, no. 3 (Nov.): 31-38.
- Einhorn, Barbara. 1993. Cinderella Goes to Market: Citizenship, Gender, and Women's Movements in East-Central Europe. London: Verso.
- Foran, John. 1993. 'Theories of revolution revisited: Toward a fourth generation?' Sociological Theory, vol. 11, no. 1 (March): 1-20.
- Frantz, D. 2000. 'Turkey struggling for solutions to economic crisis.' Chicago Tribune (5 Dec.)
- Goldstone, Jack. 2001. 'Toward a fourth generation of revolutionary theory.' Annual Review of Political Science, vol. 4: 139-187.
- Hastings, S. and M. Coleman. 1992. Women Workers and Unions in Europe: An Analysis by Industrial Sector. Geneva: International Labour Organization, IDP Women/Working Paper 4.
- Keck, M. and K. Sikkink. 1998. Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Marcos, Subcomandante. 1995. Shadows of Tender Fury: The Letters and Communiqués of Subcomandante Marcos and the Zapatista Army of National Liberation, trans. F. Bardacke, L. Lopez and the Watsonville, California, Human Rights Committee. New York: Monthly Review Press.
- Martens, M.H. and S. Mitter (eds.). 1994. Women in Trade Unions: Organizing the Unorganized. Geneva: ILO.

- McWilliams, Monica. 1995. 'Struggling for peace and justice: Reflections on women's activism in Northern Ireland.' *Journal of Women's History*, vols. 6 & 7, nos. 4 & 1 (Winter/Spring): 13-39.
- Meintjes, S. 1998. 'Gender, nationalism, and transformation: Difference and commonality in South's Africa's past and present.' Pp. 62-86 in R. Wilford and R. L. Miller (eds.), *Women, Ethnicity, and Nationalism: The Politics of Transition*. London: Routledge.
- Moghadam, Valentine M. 2001. 'For gender justice and economic justice: Transnational feminism and global inequalities.' Paper prepared for the meetings of the International Studies Association, Chicago.
- 2000. 'Transnational feminist networks: Collective action in an era of globalization.' *International Sociology*, vol. 15, no. 1 (Spring): 19-31.
- 1999a. 'Gender and the global economy.' Pp. 128-160 in M. M. Ferree, J. Lorber, and Bb. Hess (eds.), *Revisioning Gender*. Thousand Oaks, Calif.:Sage.
- 1999b. 'Revolution, religion, and gender politics: Iran and Afghanistan compared.' *Journal of Women's History*, vol. 10, no. 4 (Winter): 172-95.
- 1997. 'Gender and revolutions.' Pp. 137-167 in John Foran (ed.), *Theorizing Revolutions*. NY: Routledge.
- (ed). *Democratic Reform and the Position of Women in Transnational Economies*. Oxford: Clarendon Press.
- Moghissi, Haideh. 1999. *Feminism and Islamic Fundamentalism: The Limits of Postmodern Analysis*. London: ZedBooks.
- Moody, Ken. 1997. *Workers in a Lean World: Unions in the International Economy*. London: Verso.
- Paidar, Parvin. 1995. *Women and the Political Process in Twentieth Century Iran*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Ponce de Leon, J. (ed.).2001. *Our Wind is Our Weapon : Selected Writings of Subcomandante Insurgente Marcos*. NY: Seven Seas Press.
- Sanasarian, Elise. 1983. 'An analysis of Fida'I and Mujahidin positions on women's rights.' Pp. 92-108 in G. Neshat (ed.), *Women and Revolution in Iran*. Boulder, CO: Westview Press.
- Shahidian, Hammed. 1994. 'The Iranian left and "the woman question" in the revolution of 1978-19.' *International Journal of Middle East Studies*, vol. 26, no. 2: 223-247.
- Simkins, J. 2000. 'Investors will need some convincing: Economic survey of Greece', *Financial Times* (13 Dec.).
- Smith, Jackie, C. Chatfield, and R. Pagnucco(eds.). 1997. *Transnational Social Movements and Global Politics*. Syracuse, NY: Syracuse University Press.
- Tohidi, Nayerreh. 1994. 'Modernity, Islamization, and women in Iran.' Pp. 110-147 in V. M. Moghadam (ed.), *Gender and National Identity: Women and Politics in Muslim Societies*. London: ZedBooks.
- UNDP [United Nations Development Programme]. 1999. *Human Development Report 1999*. NY: Oxford University Press.
- Wallerstein, Immanuel. 2000. 'Globalization or the age of transition? A long-term view of the trajectory of the world-system.' *International Sociology* vol. 15, no. 2: 249-265.
- Ward, Kathryn (ed.). 1990. *Women Workers and Global Restructuring*. Ithaca, NY: ILR Press.
- Yeganeh, Nahid. 1982. 'Women's struggles in theIslamic Republic of Iran.' Pp. 26-74 in Azar Tabari and Nahid Yeganeh (eds.). *In the Shadow of Islam: The Women's Movement in Iran*. London: ZedBooks.

Devrimler Çağında Feminist Devrim...

Hülya Osmanağaoğlu

Herkes gerçekten de “yerinden kınıldadı”: Yeniçağı sıkı giysiler ve ısmarlama ceketler giyerek karşıladılar ya da toplumsal yardım kurumlarında ve anarşist komünlerde yaşamaya gittiler. Sendikalara katıldılar, grev gözçülüğü yaptılar. Yerel yönetim kurullarına üye oldular, geceleri bobem kahvelere gitmeyi göze aldılar, ırklara göre ayrılmış tren vagonlarına karşı çıktılar, yoksullar için ucuz ve sağlıklı yemek tarifleri yaptılar, evlenmeden çocuk doğurdular, erkeklerle olduğu gibi kadınlara da aşık oldular, ekonomiyle ilgili ciltlerce kitap yazdılar ve saçlarını kestiler. Yeni, “ilerici” ve modern; anaç, dediği dedik, çekici, becerikli ve öfkeliydiler.¹

18. yüzyılın sonunda gerçekleşen Fransız Devrimi ile başlayan ve 150 yıl boyunca peşi sıra gelen sınıf mücadeleleri, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika’da ortaya çıkan devrimler, mücadele içinde yer alan erkeklerin özgürleşme / kurtuluş paradigmaları ile şekillendi. Bu yıllar içinde kadınlar esen özgürlük rüzgârlarının kendi hayatlarında bir değişiklik yaratmadığını gördükçe örgütlendiler ve sokağa çıktılar. Kadınların özgürlükleri için verdikleri mücadele hemen her sınıftan kadını kimi zamanlar farklı örgütler içinde kimi zaman ise sınıfları dikey kesen bir bileşimle ortak örgütlerde şekillendi ve yol aldı. Feminist hareketin ciddi bir politik güç olarak toplumsal mücadeleye katılmasıyla birlikte bugüne değin, neredeyse 150 yıl, varlığını sürdürecektir, feministlerin sınıf mücadelesini böldükleri iddiası da, politik söylemdeki yerini aldı. Bu nedenle feminist hareketin ortaya çıkış sürecini özellikle sosyalizm mücadelesi ile ilişkileri / değme noktaları bağlamında ele almak bugün için hala yürüyen bağımsız bir mücadele

¹ Rowbotham; 2010

olarak feminizm ve feminist devrim nedir/nasıl olabilir tartışmalarına ışık tutabilir.

Fransız devriminin ve aslında bütün burjuva devrimlerinin, eşitlik özgürlük kardeşlik iddialarının hayata geçmese bile sadece erkekleri içerdiğinin farkına varmak kadınların devrimlerle ve devrimci erkeklerle kurdukları ilişkilerde bir dönüm noktası oluşturmuştu denilebilir. Olympe de Gouges 1791 yılında erkeklerden oluşan Ulusal Meclis'e sunduğu *Kadının ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi*'nin ilk maddesinde “*Kadın özgür olarak doğar ve erkeklerle eşit haklara sahip olarak yaşar. Toplumsal farklılıklar yalnızca genel yarar sebebiyle kabul edilebilir*”² derken kadınların kurtuluşunun ne anlama geldiğini de gösteriyordu: Toplumsal cinsiyetin ve onun yarattığı eşitsizliklerin ortadan kalması gerekliliğini. Fransız devriminden etkilenen Mary Wollstonecraft 1792'de yayımladığı *Kadın Haklarının Savunusu*'nda kadınların ayrı mücadelesinin fitilini ateşlercesine “*Kadınların uğruna savaş vermesi gereken imparatorluk değil, eşitliktir*”³ diyor. Yine de bildiğimiz anlamıyla örgütlü bir feminist hareketin ortaya çıkışı 19.yy ortalarında gerçekleşiyor.

Kadınlar bir tercihle kadın haklarını savunmak için değil yaşam koşullarının dayatması sonucu mücadeleye başladılar. Toplumsal sarsıntıların ve devrimci dönüşümlerin hızla boy verdiği bu yüzyılda kadınların yaşam koşulları da dönüşmek zorundaydı. Dönemin kadın hareketinde üst ve orta sınıf kadınlar mülkiyet, miras, eğitim ve evlilik içi kadın erkek ilişkilerini sorgularken işçi kadınlar da çalışma koşullarını dönüştürmek çalışma yasaklarını aşmak için hem devlet ve sermaye ile hem de erkek işçi sınıfıyla mücadele etmek zorunda kalıyorlardı. Kuşkusuz bu işçi kadınların da ev içindeki erkek egemenliğini sorgulamadığı anlamına gelmiyordu.

19. yüzyılda ilk [erkek] sosyalist düşünürler (Robert Owen, Charles Fourier, Saint Simon) insanlar arasında mutlak eşitliğin sağlanacağı günleri tahayyül etseler de kadınlarla erkekler arasındaki eşitliğin nasıl sağlanacağına ilişkin somut politikalar önermiyorlardı. Aile kurumunu eleştirmiyor en ileri talep olarak kadınlara eğitim hakkını savunuyorlardı. Dönemin işçi hareketlerinin kadınların çalışmasını engelleme yönündeki girişimlerine açıkça karşı durdukları da söylenemez.⁴ Aynı yıllarda bir başka Fransız ütöpik sosyalisti Flora Tristan ise erkek sosyalistlerden farklı olarak, “İşçiler mevcut koşullar altında evlerinizde ne olduğunun farkındasınız. Siz erkekler, karılarının hakları üzerinde egemenlik kuranlar bu hayatınızdan hoşnut musunuz? Söyleyin mutlu musunuz?” diye soruyordu. Tüm kadınlar için çalışma ve eğitim hakkını savunan Tristan kadınlarla erkekler arasında ilkel olarak yasal eşitliğin sağlanmasının insanların birliği için şart olduğunu söylüyordu.⁵

² <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/297/2716.pdf>

³ <http://elifinkutuphanesinden.blogspot.com/2012/11/mary-wollstonecraft-kadn-haklarnn.html>

⁴ Michel ; 1984; 92 Holmstrom; 2002; 12

⁵ Holmstrom; 2002; 15

Ancak yine de dönemin sosyalist hareketinin sıcak gündeminde kadınların kurtuluşuna ilişkin somut politikaların yer aldığı söylenemez. Paris Komünü'ne kadar...

Komün süresince kadınlar erkeklerle birlikte savaşırken, silah üretiminde çalıştılar ve geri hizmetleri üstlendiler. Yoksullara yardım, hasta ve yaralıların bakımı tümüyle kadınların göreviydi. Ayrıca eğitim reformlarının hayata geçirilmesinde ve uygulanmasında görev aldılar. Öğrenimin laikleştirilmesi ve kız öğrencilerin de eğitim hakkından faydalanabilmesi için çok sayıda kulüp kuruldu. Enternasyonalin kadın kolu olarak kurulan Kadınlar Birliği kadınları üretime ve mücadeleye katmayı hedefliyordu. Hatta *The Times* muhabiri 19 Mayıs 1871'de "eğer Fransız ulusu sadece kadınlardan oluşsaydı ne müthiş bir ulus olurdu" der.⁶ Devrimin, Proudhon gibi önderlerinin kadınlar konusundaki tüm tutuculuğuna rağmen kadınlar ve erkekler Komün boyunca birlikte mücadele ettiler. Ancak bu süreçte yapılan düzenlemelerin eşitlikçi yaklaşımlar içerdiğini söylemek mümkün değil. Çok sayıda işçi önderinin ve Komün önderinin zihninde kadınların çalışması erkek işçilerin işlerini kaybetmesi anlamına gelmekteydi. Sanayinin küçük atölye ve ustalık işlerine dayalı yapısı da bu yaklaşımı besliyordu. Yine de Komün döneminde kadınların yeni bir cinsel ahlaki tartışmaya açmış olması oldukça önemlidir. Komün evlilik kurumunu şiddetle kınamıştı. 10 Nisan'da "halkın davasını savunurken öldürülen bütün yurttaşların" meşru ya da gayri meşru çocuklarına ve eşlerine aylık bağlanması kararlaştırılır. Bu Parisli işçilerin evlilikle eşit koşullarda serbest birliktelikler kurabilmelerine izin anlamına geliyordu. Hatta bazı kadınlar evliliğin insanlığın geçmişindeki en büyük yanlış olarak kabul edilmesini ve ölen Ulusal Muhafız üyeleri arasında sadece evlenmeden birlikte yaşayanlara maaş bağlanmasını istemişlerdi. Keza kimi olumsuz tepkilere rağmen çok sayıda fahişe Komün için savaşmıştı. Komün'ün önderlerinden Louise Mitchell ise bu birlikteliği destekler ve şöyle der, "*Kim yaşamlarını yeni bir dünya için feda eden eski dünyanın bu zavallı kurbanlarından daha namusludur.*"⁷ Sonuçta barikatlarda birlikte ölmelerine rağmen Komün kadınlara oy hakkı dahi vermez.

Komünle aynı yıllarda ilk ciddi örgütülüklerini yaratan birinci dalga feminist hareket, siyasal tarih yazınında burjuva kadınların oy hakkı mücadelesiyle özdeşleştirilse de oy hakkı mücadelesi kadınların top yekûn hayatlarını değiştirme mücadelesinin bir eşiği olarak ortaya çıkmıştı. İkinci dalga feminist hareketin en ünlü kuramsal aforizması "özel alan politiktir" 1912 yılında Amerikalı toplumsal reformcu Mary Beard tarafından "*Günlük yaşamda geçerli olan her şey politiktir*" diye ifade ediliyordu.⁸ 1889'da Emmeline Pankhurst mücadelenin ilk büyük örgütlerinden Oy Hakkı Birliği'ni kurmuştu ancak birlik aslında evli kadınların haklarıyla ilgileniyordu. Boşanma, miras, çocukların velayeti gibi konularda tüm kadınların eşit haklara sahip olması için uğraşıyordu. İlerleyen süreçlerde işçi

⁶ Cliff;1981; 44

⁷ A.g.e. ;42

⁸ Rowbotham; 2010; 11

sınıfından kadınların da kendilerini oy hakkı mücadelesi içinde işçi örgütleri ve partileri aracılığıyla var ettiği görölse de bu örgütlerin erkek yapısı ve kadınların mücadelesine koydukları rezervler işçi sınıfından çok sayıda kadının da bağımsız kadın örgütleri ile mücadele içinde yer almaya başlamasıyla sonuçlandı.

Meclis oturumlarını etkilemek/engellemek için yapılan sokak eylemlerinden posta kurtularını kırıp kiliseleri ateşe vermeye değin çok sayıda devrimci şiddet örneği feminist hareketin direngenliğini artırırken erkek iktidarların şiddet dolu yüzünü de açığa çıkartıyordu. Kadınların saldırılarından, erkeklerin kendilerine ayırıp büyük önem verdiği hiçbir yer kurtulmuyordu. “Kadınlara Seçilme Hakkı” sözü asitle yakılarak golf alanlarına bile yazılmıştı. Gerek İngiltere’de gerekse ABD’de şiddete dayalı eylemler nedeniyle tutuklanan feministler siyasal bir hareket olarak kabul edilmek üzere cezaevlerinde de çok ciddi bir direniş göstermek ve “siyasi mahkûm” olarak kabul edilmek için açlık grevi örgütlemek zorunda kalmışlardı. Ancak tüm örgüt-lülüklere ve mücadelenin olduğu boyuta rağmen kadınların saldırılarından kuşkusuz elde etmek istedikleri salt oy hakkı değil bunu kazandıkları zaman sahip olacaklarına inandıkları güçtü. Oy hakkını kazandıktan sonra mecliste reformlar yoluyla eşitlik adımlarının gerçekleştirileceğine inanıyorlardı.⁹

1900’lerin başında Avrupa’yı sarsan sınıf mücadelesi ve savaş 1917’de Rusya’da proletaryanın iktidarı ala geçirmesiyle sonuçlandı. Ekim Devrimi’nin ardından iktidarı ele geçiren Bolşevikler, kadınlara yönelik düzenlemelerle düşüncelerini hayata geçirmeye başladılar. Devrimden dört gün sonra sekiz saatlik iş gününü getiren bir kararname yürürlüğe kondu ve kadınların uzun çalışması yasaklandı. Kadınların ve çocukların ağır ve sağlıksız koşullarda, yeraltı ve gece işlerinde çalışması da yine aynı kararnameyle yasaklandı. Devrimden sonraki ilk yılda kadınlarla ilintili olarak çıkarılan kararnameler, kadınlara tam oy hakkı tanıdı (sadece Norveç ve Danimarka’da vardı); aile reislerinin otoritesine son verdi, miras hakkını kaldırdı, evliliği gönüllü bir ilişkiye dönüştüren boşanma ve sivil yasaları çıkardı; meşru ve gayri meşru çocuklar arasındaki ayrıma son verip, eşit ücret, eşit çalışma hakkı ve ücretli doğum izni hakkı verdi. Zina, ensest ve eşcinsellik ceza yasasından çıkarıldı.¹⁰

Tüm eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen Bolşevikler de, kadınların kurtuluşunun tek başına yasal düzenlemelerle gerçekleşmeyeceğinin bilincindeydi. Kadınlara yönelik düzenlemeler anne evleri, kreşler, çocuk bahçeleri, okullar, ortak yemekhaneler, çamaşırhaneler ve bakım merkezleri gibi komünal kurumların açılmasını içeren bir dizi yasa ve tüzükle sürdürüldü. Yapılan yasal değişiklikler için Kollontay, “*evlilikle mutfağın ayrılması kadının tarihinde Kilise ve Devletin ayrılmasından daha*

⁹ Rowbotham; 2011

¹⁰ Rosenberg; 1990; 101

önemsiz bir reform değildir” diyordu. Bu yılları, daha sonra ikinci dalga feminist hareketin önemli isimlerinden Amerikalı radikal feminist Kate Millet “devrim” diye tanımladı.

1918 Kasım’ında Lenin’in de önerisiyle düzenlenen Birinci Kadın İşçiler Kongresi aralarında Krupskaya, Inessa Armand ve Kollontay’ın bulunduğu kadınlar tarafından örgütlendi. Partiye bağlı kadın örgütlenmesinin ilk adımının atıldığı bu kongreden sonra yapılan çalışmaların devamında, 1919 yılında Jenotdel (Zhenotdel) adını alan Bolşevik Partisi’nin kadın seksiyonu oluşturuldu. Neredeyse tüm reel sosyalizm yılları boyunca, hatta hala, sosyalist örgütlerin kadın örgütlenmesi konusunda model aldığı bu örgüt, Bolşeviklerin kadınların kurtuluşuna ilişkin yaklaşımlarının da bir sonucudur. Lenin’in sözleri ise bu yaklaşımın en etkili düzeydeki yansımasıydı: *“Elbette ayrı kadın örgütleri kurulması düşünülemez, ama parti için kadın nüfusunun bilinçlilik düzeyini yükseltme sorumluluğunu üstlenecek uygun bir organ geliştirilebilir. Böylelikle, kadınlara Sovyet devletinin kurulması, yani daha iyi bir geleceğin oluşturulması yolunda kadınların haklarını nasıl kullanabilecekleri öğretilir.”*¹¹

Bolşeviklerin kadın ezilmişliğini tümüyle kapitalist sömürüye ve onun ideolojisine bağlıyor olması, erkek egemenliğinin kapitalizmin ve onun ideolojisinin ortadan kalkmasıyla yok olacağını düşünmeleri, bağımsız bir kadın örgütlenmesi fikrini dışlamalarına ve burjuva feminizmi diye damgalamalarına neden oldu.

1919’da kadınların özgürlüğü için yürüttüğü kampanyalarla işe başlayan Jenotdel 1930’lara gelindiğinde hükümetin/partinin önceliklerini tümüyle benimseyerek “Yüzde yüz Kolektifleştirme” kampanyası düzenlemekteydi. Bağımsız bir örgüt olarak kurulmamış olması sebebiyle, Parti kararlarına karşı kadınları savunma gücü yoktu. Yine de 1932’de feshedildi. Kadınlara yeraltında çalışma yasağı 1933’te kalktı. Aynı yıllarda vasıfsız işlerde kadın emeği yoğunlaşırken eşit işe eşit ücret de bir hayal olmaktan öteye gidemedi.

Önce eşcinsellik yasaklandı ve ceza kapsamına alındı. 1936 yılında çıkarılan “Anne ve Çocuğun Savunulması” kararnamesiyle kadınların devrim ertesinde aile hukukunda elde ettikleri bütün kazanımlar geri alındı. Kürtaj yasaklandı. Zina ve gayri meşru çocuklar gibi kavramlar yeniden kullanılmaya başlandı. Boşanma neredeyse imkânsız denecek kadar zorlaştırıldı. Dönemin politik ruhunu en iyi özetleyen ise Stalin’in şu sözleriydi: *“İnsana gereksinmemiz var. Yaşamı yok eden kürtaj bizim ülkemizde kabul edilemez.”*¹² Sonuçta yirmi yıldan az bir süre içinde Rusya’daki kadınlar neredeyse bütün yasal kazanımlarını kaybettiler. Parti hiyerarşisine, sosyalizmi kurma hedefine, dolayısıyla erkek yoldaşlarına bağlılıkları umutları, bir direniş göstermeden yenilmelerine yol açarken, 20.

¹¹ Kollontai; 1986; 73

¹² Tony Cliff: age

yüzyıl boyunca tüm sosyalizm deneylerinde ve sosyalist örgütlerde, kadınların makûs talihinin de temelini oluşturdu.*

Aynı yıllarda, 1900'lerin ilk otuz yılında – aslında mücadelesini sonuç alıcı bir biçimde örgütlediğini ispatlayan- feminist hareketin eğitimden miras hakkına, elde ettiği her hak için, uzun yıllar süren mücadeleler ve çoğu kez erkek parlamentoların kapısından geri dönüşler ortaya çıkarmıştı. Tam da bu nedenle birinci dalga feminist hareket, ikinci dalga'daki gibi bir sistem olarak patriyarka analizinden, özel-kamusal alan ilişkisinin kuramsal bağını kurmak gibi bir çerçeveden yol çıkmamış olsa da tümüyle kadınların ev-aile içindeki erkek egemenliğine karşı başkaldırısı ekseninde bir politik mücadele örgütlemişti. Ev içinde, evlilik kurumu dâhilinde yaşadıkları baskı ve sömürüye direnişle başlayan mücadele, yönetenlerin hep erkek olduğu bir dünyada yönetenlerin dünyasına girmeden hakların elde edilemeyeceği düşüncesiyle oy hakkı mücadelesine kilitlendi ve kazandı.¹³ Oy hakkının kazanılmasıyla birlikte kadınlar/feministler parlamento mücadelesi aracılığıyla haklarına ulaşmak için mücadelenin seyrini ve yöntemlerini değiştirdiler. Feministler oy hakkı mücadelesi süresince evlilik kurumuna yönelik, evdeki erkeklerin baskısına direnişte güçlenmelerini sağlayacak haklar için de mücadeleye devam ettiler. Yıllarca boşanma hakkı için mücadele ettikten sonra örneğin İngiltere'de kadınlar ancak 1878 yılında erkeğin şiddet uyguladığını ya da evi terk ettiğini ispat ettiklerinde boşanma ve nafaka hakkına sahip oldular. 1902'de alkol alışkanlığı, 1925'te uyuşturucu bağımlılığı ve zührevi hastalıklar, 1937'de ise zina kadınlar için boşanma ve nafaka hakkına sahip olmalarını sağlayacak gerekçeler oldu (Ancak 1984'te nafaka için evlilik suçu olması gerekliliği ortadan kalktı).¹⁴

Bugünden bakıldığında birinci dalga feminist hareketin somut kazanımları göz önünde bulundurulduğunda sonuçları itibarıyla kadınlar açısından bir “siyasal devrim”¹⁵ olarak nitelendirilebilir. Bu dönem aslında kadın kurtuluş hareketinin kendini bağımsız bir siyasal özne olarak kabul ettirmenin ötesinde tüm kadınlar adına toplumsal bir temsile sahip olduğunu göstermesi açısından da önemlidir. 1900'lerin ilk çeyreğinde, burjuva ve sosyalist devrimlerin gerçekleştiği ya da tüm toplumu sarstığı yıllarda kadın kurtuluş mücadelesi tüm devrim perspektiflerinin

* Geniş kadın kesimleri nezdinde, uygulamadaki ve kadın örgütlenmesindeki eksikliğin Marksist teorinin yeniden ele alınmasıyla bilince çıkışı ancak 1960'larla birlikte feminist hareketin yükselişe geçmesiyle mümkün olur.

¹³ Walby: age., Rowbotham: age

¹⁴ Walby; 2016; 256

¹⁵ Feminist mücadele süreçlerini sınıf mücadelesine ilişkin tarihsel kavramlarla tanımlamak gerekmiyor. Burada da “siyasal devrim” tanımını bir analogi olarak kullandım.

gündeminde yer almayı başardı. Kadınların mücadelenin değişik aşamalarında eğitim, boşanma, çalışma, mülkiyet ve miras haklarını elde etmelerinde kilit rol oynayan oy hakkı mücadelesi/kazanımı, kadınların kolektif siyasal özne olarak egemenlerin ve ezilenlerin mücadelesine resmen kabulünün önünü açtı. Bu anlamıyla erkeklerden bağımsız bir siyasal varoluş kadınlar için mümkün oldu. Bu siyasal devrimin bir üst aşamaya sıçraması [kadınlar için] bir toplumsal devrim de gerektiriyordu ve kadınların toplum içinde varoluş koşullarının top yekûn sorgulanması ve dönüşmesi mücadelesi ancak ikinci dalga feminist hareketin ortaya çıkmasıyla mümkün oldu.

Kaynakça

- <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/297/2716.pdf> çev. Ece Göztepe
- <http://elifinkutuphanesinden.blogspot.com/2012/11/mary-wollstonecraft-kadn-haklarinn.html>
- Alexandra Kollontai: *Kadınların Özgürlüğü*, Çev. Yasemin Çongar, İstanbul, Yarın,1986
- Andree Michel : *Feminizm*, Kadın Çevresi Yay. Çev. Şirin Tekeli, 1984
- Chanie Rosenberg: *Kadınlar ve Perestrojka*, Çev. Osman Akınhay İstanbul, Pencere,1990
- Nancy Holmstrom: Foremothers/Fathers, *The Socialist Feminist Project*, Monthly Review Press, 2002
- Sheila Rowbotham: *Kadının Gizlenmiş Tarihi*, Çev. Nilgün Şarman, Payel yay. 2011
- Sheila Rowbotham: *Yeni Bir Çağ Hayali*, Çev. Suğra Öncü, Sel Yay. 2010
- Sylvia Walby: *Patriyarka Kuramı*, Çev. Hülya Osmanağaoğlu, Dipnot Yay. 2016
- Tony Cliff: *Kadınların Özgürlüğü ve Sınıf Mücadelesi*, Çev.Şamil Beştöy, İstanbul, Ataol,1981

Feminizm ve Kadın Devrimi ¹

Ruken Van Der Meer
Çeviri: Habibe Şentürk

“Feminizm kadın devrimini gerçekleştirebilir mi?” Avrupa feminist hareketinden gelen, şu anda Kürt kadın hareketinin içinde yer alan ve Kongreya Star’da çalışan bir kadın olarak, benden bu soru üzerine bir yazı yazmam istendi. Kendimden bahsedecek olursam, uzun süre Avrupa’daki feminist ve sol hareketlerde yer aldım. Kürt kadın hareketinde bir kadın devrimi perspektifi gördüğüm için bu hareketin içinde yer almayı seçtim, bu Avrupa’da olmayan bir şeydi. Bu soru, ‘evet’ ya da ‘hayır’ diye cevaplanamayacak kadar önemli bir soru. Kadın devrimini belki Rojava’da (Batı Kürdistan) deneyimliyoruz; ancak diğer pek çok yerde ataerkinin kadınlara yönelik saldırısı sürüyor. Bu yüzden acilen dünya çapında bir kadın devrimine ihtiyacımız var. Ayrıca, içinde bulunduğumuz küresel dünyada, böylesi bir devrimin başarısının kalıcılığı Rojava’daki mücadelenin sürekliliğiyle olduğu kadar, diğer ülkelerdeki feminizmin ve demokrasinin durumuyla dayakından ilişkilidir.

Devrim

Devrim, toplumda ve toplumsal yapıdaki radikal ve hayatın her alanında gerçekleşecek dönüşümdür. Devrim, bir süreç olarak görülmelidir: Mevcut yapıları, düşünme biçimlerini ve düşünce yapısını değiştirmek zaman alır. Ataerkinin uzun bir geçmişi vardır, topluma ve insanların kişiliğine kök salmıştır. Bu yüzden

¹ Makalenin orijinal dili İngilizcedir.

özellikle de ataerkil bir toplumun, kadın ve erkeğin özgürlüğü, eşitlik, ekoloji ve demokrasi gibi değerlere dayalı bir topluma dönüşmesi anlamına gelen bir kadın devrimi uzun soluklu bir süreç olacaktır.

Feminizm

Feminizmin farklı ideolojileri ve pratikleri vardır, çok uzun ve renkli bir tarihesa-hiptir ve çoğul bir kavramdır. Feminizmin bir kavram olarak kullanılmasından önce de kadınların mücadeleleri sürüyordu. Ataerkinin ortaya çıkışıyla birlikte, kadınlar ataerkiye karşı mücadele etmeye başladılar; bu mücadele devam etti ve edecek. Bir sonraki bölümde feminizm kuramlarını ve pratiklerini daha kapsamlı ele alacağım.

Ataerkinin Durumu

Feminizm adı altında pek çok mücadele gerçekleşmiştir. Radikal mücadeleler verilmiş ve çok emek harcanmıştır. Tarih boyunca pek çok kadın bu mücadelelere katılmış, bu uğurda hayatlarını feda etmiş ya da hapse girmiştir. Bunların sonucunda değişimler yaşanmış, büyük kazanımlar elde edilmiştir. Bir kadın olarak, bu uğurda savaşan ve bu değişimleri mümkün kılan kadınlara minnettarım.

Buna rağmen bir kadın devriminin gerçekleştiğini söylemek mümkün değil. Belki, özellikle Batı'da bu konuya dair bilincin yükseldiğini ve kadınların belli bir düzeye kadar eşitlik kazandığını söyleyebiliriz, ancak aynı zamanda kadına yönelik şiddet de artmıştır; kadınlar hala bir (cinsel) obje olarak görülmektedir. Toplum ve değerler aynı kalmış, değişen tek şey kadınların geleneksel olarak erkeklere ait rolleri üstlenmesi olmuştur. Eşitsizlik, hiyerarşi, tahakküm, savaşlar devam ederken doğanın, kaynakların ve insanın ekonomi adı altında mutlak sömürüsüne dayanan sistem de aynen devam etmektedir. Belki eskiye göre artık daha fazla kadın okuyup çalışabiliyor. Bu, kadınların aynı sistemde eskiye göre başka roller de üstlenebilmeleri anlamına gelse de sistembüyük ölçüde eski değerlere dayanmaktadır. Bugün hala doğanın ve insanın sömürüsüne, ötekileri kabul etmemeye, bölünmeye, bireyciliğe dayanan, zengin ve fakir arasındaki farkın büyük olduğu bir sistemde yaşıyoruz. Birçok insan şiddet görüyor ve pek çok insan savaş koşullarında yaşıyor; mücadelelere ve bu konulardaki farkındalığa rağmen bu koşullar bir süredir devam etmekte ve gittikçe kötüleşmekte. Dolayısıyla, feminizm adı altında elde edilen kazanımların özgürlük için yeterli olduğunu düşünmek bu uğurda mücadele veren kadınlara haksızlık etmek olur.

Aynı zamanda sağ görüşlü veya diğer kökten dinci ideolojilerde de bir yükselişi deneyimliyoruz. Bütün bu ideolojilerin ortak noktası, kadının rolü ve konumuna dair çok net görüşlere sahip olmaları ve kadını dört duvar arasına hapsolmaya mahkûm, fedakâr

bir evhanımı ve anne rolüne geri çekmeye çalışmalarıdır. Bu geri gidiş, kadınların pek çok kazanımının kaybedilmesine yol açmaktadır.

Kadınlara yönelik en açık saldırıyı kadınlara mutlak bir düşmanlık besleyen IŞİD'in yükselişinde görebiliriz. IŞİD dünyada pek çok yere saldırdı, binlerce insanı öldürdü ve binlerce kadını seks kölesi olarak kaçırdı. IŞİD'in savaşı, özellikle kadınlara karşı yürütülen bir savaştır. Hal böyleyken neden bu savaş karşısında kadınların ve kadın örgütlerinin dayanışması bu kadar az? IŞİD'in yükselişini dünyanın geri kalanından bağımsız düşüneyiz. IŞİD ve benzeri gruplar (El-Nusra, Ahrar El Şam) hegemonik güçler tarafından Orta Doğu'daki nüfuz mücadelesinde kullanılıyorlar. Bu hegemonik güçlerin, kendi çıkarlarına hizmet ettiği sürece kadınlara ve insani değerlere düşmanlık besleyen IŞİD gibi bir gücü kullanmakla ilgili bir dertleri yok.

Ataerki ne demek?

Ataerki, daha çok kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik demektir. Ataerkiyi anlamak ve ona karşı mücadele edebilmek için onu tarihsel bağlamı içerisinde ele almak gerekir. Ataerki yaklaşık 5000 yıldır var olan bir sistemdir.

Bunun öncesindeki toplumları kadın merkezli toplumlar olarak düşünebiliriz. Uzun süre varlığını sürdürmüş bu toplumlarda, kadınlar ve erkekler birbirleriyle ve doğa ile uyum içerisinde yaşamışlardır. Bunlar, hiyerarşinin olmadığı, kimsenin toplumun dışına itilmediği topluluklardı. Dayanışma temel prensipti. İnsanlar kolektif olarak bir arada yaşıyorlardı ve yaşam koşulları da bunu gerektiriyordu. Yalnız bir insanın hayatta kalması mümkün değildi. Özel mülkiyet yoktu, evlilik yoktu, insanlar birlikte yaşıyorlardı ve çocuklar bütün kabile tarafından birlikte büyütülüyordu. Toplum komünal bir esasa ve ahlaka göre düzenlenmişti, toplumu koruyan ahlaki değerler yasalardan daha önemliydi. İnsanlar kabile halinde yaşıyor ve avcılık toplayıcılıkla hayatlarını sürdürüyorlardı. Bu toplumlarda kadının önemli bir rolü vardı. Çocuklardan, yemekten ve diğer ihtiyaçlardan kadınlar sorumluydu. Daha sonraları, kadınların çabasıyla kabileler küçük yerleşimlerde yaşamaya, hayvanları evcilleştirmeye ve ihtiyaç duydukları bitkileri yetiştirmeye başladılar. Kadınların sosyal yaşam, hayatın düzenlenmesinden sorumlu olan ve bunlar için gerekli pek çok icadı yapanlar olarak toplumda önemli bir yeri vardı. Kadınlar, tarımın gelişmesinde, toplumların kurulmasında, sonraki kuşakların eğitiminde, köylerin kurulmasında, dilin gelişmesinde, yeni aletlerin icat edilmesinde, savunmada, sağlıkta, tıbbın ve bilimin gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Bilimin ve buluşların gelişmesi kadınların toplumdaki yeriyle ilişkiliydi; kabilenin ayakta kalmasından kadınlar sorumluydu. Örneğin, tarımın gelişmesi için yıldızları, ayı ve mevsimleri izlemeye ihtiyaç duyular. Kanallar yapmak elde edilen ürün miktarının artmasına yardımcı oluyordu.

Sonrasında, ataerkinin başlangıcı sayılabilecek olan Sümer uygarlığı ile birlikte kadınlar bu konumlarını yavaş yavaş kaybettiler. Bu, uzun süren bir mücadele olmuştur çünkü

kadınlar bu konumlarından kolayca vazgeçmemişlerdir, bu mücadelenin izlerini mitolojide görebiliriz. Peki, neden mitoloji? Birilerine hükmetmek istediğinizde bunu şiddet, polis, ordu yada benzeri yollarla yapabilirsiniz, ancak hükmetmenin en iyi yolu insanların zihinlerini ele geçirmektir. Mitoloji, bilim, din, ideoloji insanların zihinlerini yönetmenin araçları olabilir. Kadınlar daha önce hiç olmadıkları bir şeye dönüştüler ve evhanımı oldular; öncesinde anneydiler, ama kolektif bir annelik vardı ve babaların kadınlar ve çocuklar üzerinde mülkiyet hakkı yoktu. Ancak Sümerlerle birlikte kadınlar eve kapatılmaya başlandı. Mitolojideki hikâyelere bakacak olursak kadınlar toplumdaki yerlerinden kolayca vazgeçmediler ve 2000 yıl süren uzun bir mücadele verildi.

Doğal toplumda sınıf, baskı, hiyerarşi, mülkiyet yoktu; her şey dürüstçe paylaşıyor ve kutlamalar kolektif paylaşımlar olarak görülüyordu. Sümer toplumu ise bundan tamamen farklıydı. Sınıflı bir toplumdur; kölelerin olduğu, kadınların sonunda toplumdaki konumlarını kaybettiği ve tıpkı kafesteki kuşlar gibi erkeğin evindeki bir özel mülkiyete dönüştüğü bir toplumdur. Sümerler zamanında rahipler tapınaklar yaptılar; en üst kat rahiplere, orta kat orta sınıfa ve en alt kat işçilere ayrılmıştı. Tanrıçalara adanmış tapınaklar da vardı ve bu tapınaklarda kadın rahibeler çalışıyordu. Kadınlar buralarda toplumu, savaşı, sorunların nasıl çözüleceğini, nasıl yaşanılacağını anlatıyorlardı. Bu tapınakları sadece belli erkekler ziyaret edebiliyordu. Sonrasında bu tapınaklar genel evlere dönüşmüştür ve bu da kadınların toplumdaki konumunun bir anda nasıl değiştiğini bize açıkça gösterir. Bunu kadınlara yönelik ilk darbe, cinsiyetçilik üzerine kurulu ataerkinin ilk adımları olarak görebiliriz.

Kadınları, tarihte ilk ezilen sınıf olarak düşünebiliriz. Bu baskıdan yola çıkarak diğer grupları da baskı altına almanın yolu açılmıştır. Kadınların baskı altına alınmasıyla birlikte toplumda radikal değişimler yaşanmıştır.

Sonraki bütün toplumlarda ataerki, toplumların çok daha temel bir dayanağı haline gelmiştir. Sümer toplumunda mitoloji kadınlara yönelik baskıyı meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Sonraki toplumlarda din ve bilim bu işlevi görmüştür. Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla birlikte ataerki topluma daha derin kök salmıştır ve bunun sonucunda kadınların konumu daha da kötüleşmiştir. Bunu kadınlara yönelik ikinci darbe olarak düşünebiliriz ve ikinci kırıma diyebiliriz. Toplumun merkezi olan kadın artık erkeğin namusu yada mülkiyetinden başka bir şey değildir. Bir erkek size “seni seviyorum” diyebilir ve bir sonraki gün sizi öldürebilir. Kadın toplumdur, ekonomiden, kültürden, sanattan, kısacası kamusal alandan dışlanmıştır. Tek rolü üremeye indirgenmiş ve erkeğe bağlı hale gelmiştir. Modern zamanlarda kadın bedeni reklamlarda para kazanmak için kullanılmakta, kadınlara erkeklere olduğundan daha düşük ücretler ödenmektedir. Çünkü erkekler daha değerlidir, kadının yaptığı bir şey erkeğin yaptığı bir şeye göre daha az değer görür ve bu düşünüşe göre kadınların yaptıkları şeylerin daha az ücreti hak ettiği ya da hiç bir karşılık hak etmediği düşünülür.

Eğitim, din, bilim, aile gibi bütün kurumlar belli düşünüş şekilleri ve inançlar yaratmak için el ele vermiştir, bu düşünüş ve hissetme biçimleri, kadınların kendilerini savunmalarını ve başka kadınlarla ilişki kurma ve örgütlenmelerini engeller. Bu sistemin 5000 yıldır var olmasını sağlayan şey bu düşünüş ve inanış biçimleridir.

Özetleyecek olursak, bir toplumun değerleri o toplumun özellikleriyle ilgilidir. Kadın merkezli toplumlarla ataerkil toplumların karakteri birbirine tamamen zıttır. Kadın merkezli toplumlarda, kolektif, aile ve kabile önemlidir; önemli olan herkesin refahıdır. İnsanlar doğayla ilişki içinde yaşar ve toplumu demokratik bir şekilde düzenler. Toplumu ve o toplumun bütün üyelerini koruyan ilkeler olarak tanımlayabileceğimiz etik değerler yasalardan daha önemlidir. Empati, birbirini anlamak ve toplum ve doğa ile denge içinde yaşamak önemli değerlerdir. Ataerkil toplumlar ise bireyciliğe dayanır. Büyüme ve saldırı üzerine kurulu askeri toplumlarda bağımsız erkeklere ihtiyaç duyulur. Baskı, hiyerarşi, emperyalizm, kendine, ötekine ve doğaya yabancılaşma, bencillik temel prensiplerdir. Bu prensipler savaşa, doğanın yok edilmesine ve sömürüye zemin hazırlar. Ataerki, topluma olduğu kadar insanların düşünme biçimlerine, hislerine ve davranışlarına derinden kök salmıştır; bu yüzden bu tür sistemlere karşı geniş kapsamlı bir mücadeleye ihtiyaç vardır.

Ben burada kısa bir özet sundum. Pek çok feminist araştırmacı ve Abdullah Öcalan,² tarihte kadınların nasıl kaybettiği ve tarihin nasıl erkeğin tarihi haline geldiğine dair daha detaylı yazılar yazmıştır.^{3,4}

Feminist Mücadeleler

En az 300 yıldır feminist hareketler ataerkiyle savaşıyor ve alternatifler inşa ediyor. Feminizm geniş bir ideoloji, pratik, yöntem ve mücadele yelpazesini kapsar. Feminist hareketlerin tarihi üzerine yazılmış pek çok kitap vardır, o yüzden burada detaya girmeyeceğim.^{5,6,7,8} Feministler ataerkiye karşı mücadele etmiş, bazıları tamamen yeni bir sistemi isterken bazıları eşitlik için mücadele etmiştir.

Özellikle ondokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başında feministler kadınların karşılaştıkları uç eşitsizliklerle mücadele ediyorlardı. Oy kullanma, eğitim, kamusal alanda

² Öcalan; 2004

³ Goettner-Abendroth; 2001.

⁴ Goettner-Abendroth; 1988-1995

⁵ Antje Schupp, http://www.antjeschupp.de/feministischer_sozialismus.htm

⁶ Keinhorst; 1999

⁷ Die Geschichte der Frauenbewegung, Nellie Berger

⁸ Die Geschichte der Frauenbewegung: Deutschland

aktif olma ve çalışma hakları için mücadele yürütüyorlardı. Bu mücadelelere katılan kadınların kararlılığı ve ısrarı sayesinde değişim mümkün olmuş ve kadınlar oy kullanma, çalışma ve eğitim hakkı kazanmıştır.

Feministler, yetmişlerde, bu değişimlerin kadınların üzerindeki baskıya son vermediğini fark ettiler. Eşitlik sağlamadığı gibi, kadınların çoğu hala üremeden sorumlu olarak evde ve mülkiyeti olarak algılandıkları erkeklere bağlı durumdaydı. Kamusal alan hala büyük ölçüde erkeklere aitti. Bedenleri kadınlara ait değildi, çocuk doğurmak gibi önemli konularda kendileri karar veremiyor, aynı zamanda birçok kadın şiddete ve tecavüze uğruyordu. Bu konulara dair bilinç kadınları daha güçlü bir şekilde örgütlenmeye itmiştir.

Kadınlar devletten bağımsız otonom örgütlenmeler kurmuştur. Bir yandan kendi hakları için savaşıyor, protestolar yapıyor, (militan) eylemler örgütleyiyorlar, bir yandan da kendi yapılarını oluşturuyorlardı. Devletten çok şey beklemeden kendi alternatiflerini kurdular: kadın merkezleri, kadınlar için acil durum hatları, kadın evleri, kadın kooperatifleri, kadın girişimleri, kadın grupları, toplumsal cinsiyet araştırmaları, sağlık merkezleri, kadın kütüphaneleri ve arşivleri, öz savunma kursları. Feminist hareketin içindeki bazı fraksiyonlar eşitlik için uğraşırken bazıları ise farklı değerlere dayalı oldukça farklı bir sistem için çabalamıştır. Özellikle de bu ikinci grup o dönem için çok sempatican kazanmıştır. Pek çok kadın mevcut ataerkil sistemden dolayı mutsuzdu ve bir alternatif arayışı içindeydi. Güçlü olduğu dönemlerde otonom kadın hareketi oldukça büyük bir hareketti.

Pek çok kadın şiddete veya cinsel şiddete maruz kalmış ve kadın hareketini bu sorunları çözmek için bir fırsat olarak görmüştür. "Özel olan kamusaldır" ve "benim bedenim benim kararım" gibi sloganlar, kadınların bedenlerinin erkeklere ait olduğu, kadının bedenine dair kararları erkeklerin aldığı bir politikaya karşı çıkan önemli sloganlardı. Kadın hareketi, kadınları ezilen bir grup olarak görmüştür ve bu haliyle sınıflar ve etnisitelerarası bir hareket olmuştur. Kadınlar, kendi içlerindeki farklılıkları tanımışlar ve atearkinin üstesinden gelmek için dayanışma ve güçlü bir örgütlenmenin gerekli olduğunu görmüşlerdir.

Ataerki, toplumsal bir sorun olarak görülüyordu. Simone de Beauvoir'ın sloganı "kadın doğulmaz, kadın olunur,"⁹ feminist teorilerin ve pratiklerin temelini oluşturmuştur. Ataerkil sistem ve onun aile, bilim, medya gibi kurumlarının erkek ve kadınlar için uygun rolleri ve kişilikleri yarattığının fark edilmesi pek çok yeni tartışmaya yol açmıştır.

Kadınlar ataerkinin topluma, insanların kişiliklerine ve hayatlarına etkilerini tartışıp incelediler. Bu şekilde, ortak stratejiler bulunduğu gibi bilinç de yükseldi. Bu gruplar önemliydi ve binlerce kadının hayatına büyük etki yaptı. Kadın hareketinin yükselişinden önce,

⁹ Beauvoir; 1949

özel hayatı ilgilendiren konulardan konuşmak ayıp sayılıyordu, bu yüzden herkes kendi deneyimi ve acısını yaşarken yalnızdı. Kadın hareketlerinin yükselişiyle birlikte, kadınların deneyimlediği sorunların kişisel yazgıları olmadığı, aksine ataerkiden kaynaklanan ve pek çok kadını etkileyen meseleler olduğu anlaşılmıştır. Kadınlar bu şekilde güç kazanmışlar ve strateji geliştirmeye başlamışlardır.

Feministler, bilimin, kültürün, medyanın, edebiyatın, sinemanın hepsinin erkeğin bakış açısından şekillendiğini ve erkek egemen sistemin bu şekilde yeniden üretildiğini fark etmişlerdir. Bunun üzerine kadınlar, bütün bu alanlarda yer almak için büyük çaba harcamışlardır. Kadınlar üniversitelerde yer almayı başarmış, kadın bölümleri kurmuş ve edebiyat, medya gibi alanlarda daha aktif yer almaya başlamışlardır.

Kendi alternatiflerini oluşturmanın yanı sıra, kadınlar protestolar düzenlemiş ve eylemlerini ataerki sisteme karşı organize etmişlerdir. Kadın hareketinin bir bölümü aterkii dünya çapında bir sorun olarak görmüş ve kendi mücadelelerini dünyanın başka yerlerindeki kadın mücadeleleriyle bağlantılı düşünmüştür. Böylece, dünyanın başka yerlerindeki kadın örgütleriyle ve kadın mücadeleleriyle ilişkilenebilmişlerdir.

Otonom bir kadın örgütlenmesi olan ve militan bir mücadele yürüten gruplardan biri de Kızıl Zora (RoteZora)⁹⁰ idi. 1977'den 90'ların başlarına kadar Kızıl Zora, Avrupa'nın metropollerinde ataerki karşıtı, feminist gerilla mücadelesi yürütmüştür. Kadınlar Avrupa'daki gerilla mücadelesi ve devrimci mücadelenin hep bir parçası olmuşlardır, ancak özellikle 1977'den bu yana kadınlar daha özerk örgütler kurmuş; emperyalist ve ataerki sisteme odaklanmışlardır. Kızıl Zora, özellikle kadınları baskı altına alan ve dünyanın her yerinde kadınları sömüren cinsiyetçi erkek dünyasını temsil eden ataerki kurumları, şirketleri, kişileri hedef almıştır. Porno ticareti yapanlara, seks işçiliğinden kar elde eden erkeklere, seks shoplara, uluslararası kadın ticareti yapanlara, zorunlu kısırlaştırmaları yapan erkeklere, askeri kurumlara, silah şirketlerine, ilaç şirketlerine (özellikle özürlü doğumlara yol açan Duogynon ilacını üreten Schering'e), Nixdorf gibi bilgisayar şirketlerine ve Siemens gibi çok uluslu şirketlere olduğu kadar; bir yandan da ırkçı göçmen politikalarının temsilcisi olarak gördükleri Köln'deki Yabancı Kayıt Bürosu yada Hollenburg'a (Batı Almanya'daki Göçmen Polis Merkezi) karşı kampanyalar yürütmüşlerdir. Kızıl Zora'nın en kapsamlı ve başarılı saldırı kampanyası, Güney Kore ve Sri Lanka'daki fabrikalarda düşük ücret karşılığı çalıştırılan kadınların ürettiği kıyafetleri satan ve Batı Almanya'nın en büyük kıyafet üreticisi olan Adler Şirketi'nin on şubesini bombalamasıdır. Bu şekilde, kendi ülkelerindeki sömürü politikalarına ve cinsiyetçiliğe karşı mücadele eden kadınlarla dayanışmalarını göstermişlerdir. En çok bilinen bir başka

⁹⁰ Bu bir aşk hikayesi değildir: Ataerkinin kurumlarına karşı silahlı bir mücadeledir. Devrimci güçlerin ve Rote Zora'nın kadın bakış açısından tarihidir: Batı Almanya'da silahlı mücadele.
www.libcom.org

eylemleri ise otobüs ve tramvay biletlerini korsan olarak yeniden basmalarındır. 1984'teki barış hareketini eleştiren bir metnin yazılması gibi kimi özgün durumlarda, Kızıl Zora ve Devrimci Hücreler (Revolutionary Cells) birlikte çalışmışlardır. Bu metinde, barış hareketini vahiy bekler pozisyonunda olan bir burjuva hareketi olarak görüp eleştirmişlerdir. Bu iki yapı, barış hareketinin en büyük hatasının, silahlanma ve kriz, Üçüncü Dünyanın sefaleti ve toplumsal çöküş, cinsiyetçilik ve ırkçılık arasındaki emperyalist bağlamla metropollerdeki barış arasındaki ilişkiyi tartışmak yerine, tek politik hedefin metropollerdeki barışı korumak olduğunu belirtmiştir.

Feminist Harekete Yönelik Saldırıları

Ataerkinin kadın hareketlerine yönelik güçlü saldırıları olmuştur. Ancak kadın hareketi çoğulculuğu ve bir arada durmasıyla gittikçe daha çok güçlenmiştir. Pek çok kadını kendine çeken sosyal bir harekettir. Bu yüzden ataerki, kadın hareketini zayıflatmak için baskı, tecrit girişimi, bölünme ve çatışma yaratma gibi çeşitli stratejiler kullanmıştır. Ataerki yapılar özellikle kadın hareketini bölme konusunda güçlü ve başarılı olmuşlardır.

Bölünme yaratan konulardan biri yönetime ve pasifizme/barışçılığa dair tartışmalar olmuştur. Pasifizm, şiddete karşılık vermemek olarak algılanıyordu. Kadın hareketinin içindeki militan eylemler tartışma yaratıyor ve kadın hareketlerinin bazıları militan eylemleri şiddet olarak görüp şiddeti de ataerki bir şey olarak algılıyor ve onaylamıyordu. Sorunları çözmek için başka barışçıl yollar arıyorlardı. Bu yöntem tartışmaları, bölünmeye yol açmış ve kadın hareketini zayıflatmıştır.

Kadın hareketinin güçsüzleşmesine yol açan başka bir bölünme ise devlet kurumlarıyla işbirliği konusu olmuştur. Kadın hareketi, güçlü olduğu dönemlerde çoğulculuğuna rağmen bir arada durmak ve kendi yapılarını inşa etmek konusunda başarılı olmuştur. Tehdidi algılayan devlet, finansal destek sunarak kadın zayıflatmaya çalışmıştır. Devlet, kadın hareketinin bir kısmına finansal destek sunarak bir yandan hareket içerisinde bölünme yaratmış ve böylece hareketi zayıflatmış, diğer yandan da kadın hareketinin bir kısmını devlet yapılarına bağlı hale getirmiştir. Otonom yapılar, böylelikle özgünlüğünü ve gücünü yitirerek sonunda işleyiş, örgütlenme, düşünme ve konuşma biçimleri bakımından devlete benzemiş, asimile olmuş ve güçsüzleşmişlerdir. Para üzerinden bağ kurmak kadın hareketlerinin zayıflatılmasında kullanılan en güçlü strateji olmuştur. Üniversiteler, kadın sağlığı merkezleri, yardım birimleri, kadın evleri gibi kurumlarda çalışan kadınlar, bu işlerde gönüllülük esasına dayalı çalışılan döneme göre daha profesyonel bir şekilde çalışmış olsalar da, bunun karşılığında diğer kadınlarla bağları kopmuştur. Örneğin, feminist akademisyenler kapsamlı teoriler geliştirmiştir, ancak bu çalışmalar üniversite dışındaki diğer feministlerle değil de üniversitedeki kadınlarla paylaşılmıştır. Birliktelik ve bir araya gelme, bir hareketi hareket yapan şeydir. Profesyonel işlerde çalışmaya başlayan feministler, sonunda devlet kurumlarıyla aynı mantığa

uygun çalışmaya başlamış ve diğer kadınlarla ve kadın örgütleriyle bağ kurma becerilerini yitirmişlerdir. Ayrıca politik olmaktan da vazgeçmişlerdir. Kadın hareketi sosyal bir hareket olarak başlamış, fakat sonunda marjinalleştirilmiş ve toplumla bağını yitirmiştir. Bu durum, kadın hareketini büyük ölçüde zayıflatmıştır. Kadın hareketinin gücünü yitirdiği dönemde ise devlet finansal yardımı kesmiş yada desteğini ciddi ölçüde azaltmıştır. Bunun sonucunda kadın kurumlarının önceliğinin kendi devamlılığına odaklanmak olduğu anlaşılmıştır.

Kadın hareketini önemli ölçüde zayıflatan bir başka bölünme ise ‘kadın’ kavramına dair tartışmalar olmuştur. Kadın hareketi içerisinde ‘kadın’ kavramının geniş kapsamlı bir tanım olduğu anlaşılmış, ancak bu durum dayanışma ve örgütlenme önünde bir engel olarak görülmemiştir. Seksenlerde ve doksanlarda, beyaz, orta sınıf feministlerin kadınlar arasındaki sınıf ve etnisite farkını gözardı eden bakış açısının, beyaz feministlerin beyaz olmayan kadınlar üzerindeki baskıyı yeniden üretmelerine yol açtığını ifade eden ve özellikle batılı feministlerleştiren tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu görüşler ne kadar doğru olursa olsun, kadın hareketinin daha da bölünmesine yol açmış ve bundan geriye farklı eylemlere odaklanmış birbiriyle güçlü bağları olmayan küçük gruplar kalmıştır. Bu gruplar hala feministtir, ancak artık feminist bir hareketten söz etmek mümkün değildir.

Ataerkinin kullandığı bir diğer strateji ise “devlet feminizmidir.” Kendisinin de eşitlik için çabaladığını ve eşitliği sağlamak için gerekeni yaptığını iddia ederek feminist hareketi gereksiz kılar. Amacı kadınların özgürlüğü olmamıştır, aksine kadınların mücadelesini zayıflatmak ve kadınları kapitalist ekonominin içine çekmek olmuştur. Batıda olduğu kadar Afrika’da ve Hindistan’da pek çok kadın STK’sı kadınları kapitalist ekonominin içine çekmeye çalışır. Bu STK’lar eşitlik adına çalışır, fakat bunu devlet kurumlarıyla birlikte yaparak yaparlar. Çalışmalarıyla, ataerkinin sistemin etkilerini hafifletirler, ama yoksulluk ve şiddeti ortadan kaldırmaz yada kaldıramazlar. Bu feminist dalganın temel amacı ataerkiyi reddeden daha radikal bir kadın hareketini güçsüzleştirmek ve bölmektir.

Ataerkinin kullandığı bir diğer strateji ise kadınların eşitlik elde ettiğini ve feminizme artık ihtiyaç kalmadığını iddia ederek saldırgan bir kampanya başlatmaktır. Bu kampanyalarda kadınlar da yer alır. En saldırgan ve en etkili yol kadınların sesini kullanmaktır. Her gün bu kadar çok kadın öldürülüyor, kaçırılıp satılıyor, sömürülüyorken, erkeklerin kadınlar üzerinden büyük paralar kazandığı filmlerde, reklamlarda, seks işçiliğinde ve pornoda kadın bedeninin kullanılması normal kabul ediliyorken eşitlikten nasıl bahsedebiliriz? Batıda pek çok kadın hem çalışmanın hem de ev işleri ve çocuk bakımının sorumluluğunu aynı anda üstlenmek zorunda. Bunun yanında pek çok kadın yalnız yaşıyor ve çalışmalarına rağmen geçinmekte zorlanıyorlar.

Reel sosyalizmin çöküşünden sonra bütün sol ideolojilere karşı başlatılan güçlü saldırı zaten zayıflamış olan kadın hareketini de etkiledi. Bu saldırı, iki yönlü bir saldırıydı.

Bir yandan kapitalizm ve emperyalizm büyümeye ve tüm dünyada kendi ideolojisini ve sistemini kurmaya çalışıyor - burada anahtar kelimemiz küreselleşme -; diğer yandan, bu sistemin herkes için eşitlik, demokrasi ve itibar sağlayacak olan insancıl bir sistem olduğuna ve başka tür bir sistem için herhangi bir girişimin diktatörlükle sonuçlanacağına ikna etmeye çalışıyordu. Sonuçta, eşitlik, itibar ve demokrasiye ulaşılmadığı gibi her şey daha da kötü oldu. Umut, inanç ve bunlarla birlikte başka bir dünya hayal etme cesareti kayboldu. Oluşturulan kolektif yapılar çok zayıfladı ve herkesin sadece kendi hayatıyla ilgilendiği, farklı bir alternatifin gelişebileceğine ve mücadeleye dair umudunu yitirip, öylesine yapayalnız kaldığı bir durum ortaya çıktı.

Ataerkinin yoğun saldırıları ve strateji çeşitliliğinden dolayı, yoğun mücadelesine rağmen feminist hareket büyük ölçüde zayıflamıştır. Artık feminist hareket marjinalleştirilmiştir. Hala çeşitli gruplar ve örgütler vardır, ancak bir hareketten söz etmek mümkün değildir. Feminizme ve kadını, barışı ve ekolojiyi savunan toplumsal hareketlere ihtiyaç vardır. Ancak, feminist hareketler geçmişte tuzaklardan kurtulmayı başaramamıştır. Kadınlar, feminist bilim, medya ve edebiyat için çabalamışlarsa da bilimin, medyanın, basın, kültürün, filmin veya edebiyatın karakterini değiştirecek güce ulaşamamışlardır. Değiştirme girişimlerine rağmen, bu alanlar erkeklerin iktidar merkezi olmaya, onların elinde olmaya ve onların bakış açısıyla yürütülmeye devam etmekte ve ataerkinin ve emperyalizmin güçlenmesine hizmet etmektedir. Bu kurumlarda çalışan kadınların kurumların bu karakterini değiştirecek gücü olmamıştır.

Özetle, feminist hareketin hedeflerine ulaşamamış olmasının bir nedeni de ataerkinin uyguladığı bölücü etkinin üstesinden gelememiş olmasıdır. Feminist hareket, ataerkinin böl yönet politikalarına maruz kalmış ve kadınlar arasındaki farklılıklarla etkili bir şekilde baş edememiştir. Bir başka sorun da feminizmin kendini modern kapitalizmden düşünüş ve yaşayış düzleminde özgürleştirememiş olmasıdır. Bunlarla savaşabilmek için güçlü bir şekilde örgütlenmiş militan feministlere ihtiyaç vardır. Öncesinde feminist militanlar olmuştur, ancak ataerkiyi yenmeye yetecek sayıda feminist ve yeterince güçlü örgütlenmeler olmamıştır. Ayrıca, feminizm kendisini oryantalist ve pozitivist bakış açısından da kurtarmamıştır. Son bir sebep ise feminizmin toplumsal cinsiyet sorununa odaklanırken kendisini toplumdan ayırmasıdır. Kadınların ezilmesi sosyal bir sorundur ve kadının özgürlüğüyle ilişkilidir: kadınlar özgür olmadan, özgür bir toplum olamaz. Feminist hareketi bir mağarada büyümüş ve uçmak isteyen bir güvercine benzetebiliriz. Düşleri ve çabası yeterli olsa da kanatları olmadan uçmayı başaramayacaktır.

Kadın Devrimi

Bütün bu saldırılardan dolayı kadın hareketi ciddi ölçüde zayıflamış ve artık bir devrimin peşinden koşamayacak hale gelmiştir. Ben de Avrupa'daki sosyalist ve feminist hareketten yana umudumu kaybettim. Bir devrimi yada devrimci bir hareketi hedefleme

gücünü kaybettiğini görünce, bu hareketten ayrılıp Kürt kadın hareketiyle birlikte mücadele yürütmeye karar verdim. Bu bireysel bir çözüm olabilir, ama uzun vadede dünyadaki hareketler yeniden güçlendiğinde çok daha iyi bir aşamaya gelinecektir, çünkü yerel kalan bir devrim uzun vadede kendi ayakları üzerinde durmaya çalışırken büyük zorluklarla karşılaşacaktır.

Acilen bir kadın devrimine ihtiyaç var ve böylesi bir devrimi yapabilecek, bu devrimi kovalayabilecek olanlar feministlerdir. Günümüzde bir hareket olarak feminist mücadelenin çok güçlü olmadığı doğru olabilir. Yine de feministler, uzun süren mücadelelerinde üzerine düşünüp bir şeyler öğrenebilecekleri ve kendi kökleri üzerinde yeniden yeşermek, yola devam etmek için gerekli yöntem, bilgi ve deneyimi bulabilecek güçtedir.

Feminist bir devrimin amacı eşitlik olamaz, çünkü bu erkek egemen sistemi korumak ve kadınlara bunun içinde yeni roller biçmek anlamına gelir. Bu strateji, kadınlara erkekler gibi yaşamak karşılığında bir kaçış olanağı sunar, ama sistemin değiştiği anlamına gelmez. Bunlar kadınlar için sisteme büyük bir etki yapmayacak olan bireysel çözümlerdir.

Radikal ve doğrudan demokrasinin olduğu ve herkesin yaşamın ve toplumun düzenlenmesine katılımı anlamına gelen gerçek demokrasiye dayalı bir topluma ihtiyaç vardır. Böylesi bir toplum yasalar yerine etîge ve doğayla uyum içinde yaşamaya dayalıdır. Bu demokraside tüm etnisite ve dinlerden insanların katılımı anlamına gelen bir çoğulculuk esastır. Hiyerarşinin, baskının, tahakkümün, kapitalizmin ve emperyalizmin olmadığı bir toplumdur. Ancak böylesi bir toplumda barış mümkün olabilir. Mevcut ataerkiel sistemde de olduğu gibi başkaca değerlere, tutumlara ve inanışlara ihtiyaç vardır. Kadınlar böylesi bir toplumu canlandırmakta büyük rol oynayacaklardır.

Feministler yetmişlerde şöyle diyordu: ‘sosyalizm olmadan feminizm olmaz, feminizm olmadan sosyalizm olmaz.’ Aynı şey enternasyonalizm veya anti-emperyalizm için de söylenebilir. Feminizm, bütün kadınların yaşam gerçekliğini görmeli ve diğer kadınların mücadeleleriyle tam bir dayanışma içinde hareket etmelidir. Çoğu kez kadınlar sadece kendi mücadelelerine odaklanıp yerel olarak mücadele yürütüyorlar. Ataerki dünya genelinde var olan bir sistem ve erkekler NATO, G7, IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği gibi kurumlarıyla oldukça iyi örgütlenmiş durumdalar. Kadın hareketi ise çok parçalı ve bölünmüş bir halde. Dünyanın farklı yerlerindeki kadın mücadelelerine dair çok az bilgi ve ilişki var.

Örneğin Rojava’da 4 yıldır sürmekte olan ve kadın devrimi sayılabilecek bir devrim gerçekleşiyor. Kadınlar IŞİD’e karşı Rojava’yı savunmak, alternatif yapılar oluşturmak ve ataerkiel zihniyete karşı savaşmak için büyük bir mücadele yürütüyorlar. Pek çok kadın bu mücadelede hayatını kaybetti. Buna rağmen diğer kadın örgütleri buradaki mücadeleye çok az ilgi ve dayanışma gösteriyor.

Ataerki 5000 yıldır dünya çapında çok iyi örülmüş bir sistem. Dolayısıyla, alternatif yapılar oluşturmak ve bunları koruyabilmek için dünya çapında güçlü bir kadın dayanışması gerekmektedir. Şu an eksik olan şey budur. Ataerkinin yarattığı bölünmeler o kadar derin ki bu bölünmelerin üstesinden gelmeyi, birbirimizin bakış açısını daha iyi anlamayı ve birbirimizi güçlendirip dayanışmayı yükseltmeyi başaramadık.

Kadınların kadın kimliği etrafında örgütlenmesi mücadele için gereklidir. Bu, kadınlar arasındaki diğer farkların yada coğrafya, sınıf, etnisite gibi önemli farklılıkların gözardı edilmesi anlamına gelmez. Kadınların kadın olarak ilk ezilen sınıf olduğu anlamına gelir. Ataerki çok güçlüdür ve kadınları kendi içlerinde bölmeye dayalıdır, bu yüzden ataerkiye karşı her yönden savaşabilmek için güçlü bir kadın örgütlenmesi esastır. Ataerkiye karşı savaş sadece dışsal bir düşmana karşı savaşmak değildir, aynı zamanda ataerkinin bize öğrettiği tutum ve özelliklerle de savaşmak gerekir. Örgütlenme olmadan bu mümkün olmayacaktır. Örgütlenme için gerekli olan temel ise komünal ve kolektif bir yaşamdır.

Özgür irade ve özgür düşünce esastır. Pek çok kadın özgür olduklarına ve kendi adına karar verebildiklerine inanır. Ancak, kapitalizm ve ataerkinin çok güçlü olduğunu ve toplumun ve kişiliğimizin her hücrelerini etkilediğini unutmamalıyız. Kendimizi özgür kabul edemeyiz. Hepimiz bu sistemin içindeki ailelerde ve okullarda eğitildik. Bu yüzden, hangi düşüncelerin, hangi hislerin bize ait olduğunu ve bunlardan hangilerinin kapitalist ve ataerki sistemin işine yaradığını analiz etmeliyiz. Böylesi bir çözümleme ve kendi kendini analiz, sistemin derinliğini anlamak, kendi özümüzü yeniden bulmak ve mücadele için bir temel oluşturmak için gereklidir.

Başka bir temel sorun da kadınların öz-savunmadan yoksun bırakılmış olmalarıdır. Öz-savunma gereklidir. IŞİD gibi düşmanlara karşı öz-savunma olmadan nasıl koruma sağlanabilir? IŞİD çok uzakta bir tehlike değil. İslami bir ideoloji olabilir, ancak IŞİD bir NATO üyesi olan Türkiye tarafından yaratılmış ve güçlü bir şekilde desteklenmiştir; aynı zamanda hegemonik güçlerin de IŞİD ve El Nusra gibi İslamcı grupları oluşturulmasında ve desteklenmesinde payı vardır. Kürdistan ve Irak'taki savaş İslami bir savaş değildir, emperyalist bir savaştır. Tüm hegemonik güçlerin payı ve kirli oyunları vardır çünkü bölgede nüfuz sahibi olmanın peşindedirler. Öz-savunmanın askeri bir tarafı olduğu kadar, eğitim, kültür, ekonomi, örgütlenme gibi başka boyutları da vardır. Kadınlar öz-savunmadan yoksun bırakıldığı sürece barış sözkonusu olamaz. Öz-savunma kolektif bir kavramdır. İnsanlar tek başına yada küçük gruplar halinde olduklarında, kendi başlarına ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar kendilerini savunamayacaklardır.

Toplumdaki uzakta duran, toplumun dilini konuşmayan bir feminizm başarıya ulaşmada sorun yaşayacaktır. Feministler toplumu örgütlemek ve ataerki tutum-

ları ve zihin yapılarına karşı diğer kadınlarla birlikte savaşmak için büyük emek harcamalıdır. Güç kolektiftir. Liberal feminizmin etkisiyle grubu ya da toplumu güçlendirmek yerine bireyi güçlendirmeye ağırlık verilmiştir. Bireycilik, yalnız olmak ve asla bir mücadelenin temeli olmamak demektir. Mücadele edebilmek ve yaşanılabilir bir toplum yaratmak için, birey ve toplum arasında bir denge olması gerekmektedir.

Bu yüzden, feminizme dayanan bir kadın devrimi mümkündür ve açıkçası bundan başka bir yolumuz yoktur. Bunun için, ataerkinin üstesinden gelecek ve kendi tarihini öğrenecek bir feminizme ihtiyaç var. Ataerkiyi tarihsel bağlamında ele alıp bunun kişiler ve toplum üzerindeki etkilerini inceleyebilmeli. Ataerkiyi doğru anlamak ve alternatif kişilikler ve toplumlar inşa etmek için derin bir analiz gücü/ çözümleme ve eğitim gerekli araçlardır. Kadını esas alarak örgütlenmiş... Toplumla güçlü bir bağı olan... Enternasyonal... Farklı bağlamları ve gerçeklikleri gözeterek farklı kadın hareketleriyle ilişkilene arayışında... Bölünmüşlüklerden çıkış yolu bulan... Öz-savunmanın önemini kabul eden bir feminizm... Ancak böylesi bir feminizm, bütün o tuzakların dışında bir yol bulabilir ve güçlü bir mücadele yürütebilir.

Kaynakça

- Abdullah Ocalan, Bir Halkı Savunmak, 2004, Çetin yayınlari
- Antje Schupp - Feministischer Sozialismus? Gleichheit und Differenz in der Geschichte des Sozialismus, http://www.antjeschupp.de/feministischer_sozialismus.htm
- Die Geschichte der Frauenbewegung, Nellie Berger, www.jimcontent.com/geschichte-frauenbewegung
- Die Geschichte der Frauenbewegung: Deutschland, Die Stoerenfriedas, <http://diestoerenfriedas.de/die-geschichte-der-frauenbewegung-deutschland/>
- Heide Goettner-Abendroth, Das Patriarchat, Band 1: Geschichte seiner Erforschung, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1988-1995
- Heide Goettner-Abendroth, Gesellschaft in Balance. Dokumentation des Weltkongresses fuer Patriarchatsforschung, 2001.
- Keinhorst, Annette: „Das war alles sehr, sehr aufregend . . .“: 25 Jahre autonome Frauenbewegung in Saarbrücken. Eine Dokumentation in Text und Bild. Saarbrücken: Jakobi, 1999, ISBN 3-9804481-1-8
- Simone de Beauvoir, İkinci Cins, 1949

Cumhuriyetin Toplumsal Cinsiyet Rejimi

Nesrin Orun

17. Yüzyılda Avrupa’da başlayan modernleşme süreci 20. Yüzyıla kadar neredeyse bütün dünyayı etkisine alarak hızlı bir şekilde yayılmıştır. Temelde sermaye ve piyasa mantığının düzenleme stratejilerinin farklılaşmasının ürünü olan kapitalist gelişmenin toplumsal, siyasal, ideolojik, kültürel, kurumsal ve etik alanlarda yol açtığı köklü bir değişimi ifade eden bu süreç, ortaya çıktığı her yerde köklü değişimi zorunlu kılmış ve dünyayı değiştirmeyi amaçlamıştır.

Kapitalizmin omurgasını, beynini ve ruhunu oluşturduğu bu modernite biçimi, kapitalist modernite olarak Avrupa devletlerinin dünyanın geri kalanına yönelmeleriyle kapitalizmin ilk yeşerdiği coğrafyaların dışında kalan ülkelere de yayılarak buralarda hegemonik yapısını kurmuştur. Kapitalizm bu ülkelerde zaman ve mekânın eski yapısını çözerken köklü dönüşümlere uğratmış ve buralardaki modernleşme süreçlerinin nesnel temelini oluşturmuştur.

Kapitalist modernitenin bu yayılmacılığı, uzandığı yerlerde paradoksal sayılabilecek ciddi gerilimlere ve zorunlu dönüşümlere sebep olmuştur. Bir yandan Batılılaşmanın, Batı kültürünü benimsemelerinin kendi varoluş özgünlüklerini, yani kendilerini yok edeceği düşünülerek kendi kültürüne sarılmış ve bu tehlikeyi bertaraf etmeye çalışmıştır. Diğer yandan Batının gelişmiş bilimine, teknolojisine, sanayisine ve Batı zihniyetine, kısacası Batılılaşmaya kayıtsız kalınamayacağı, siyasi irade buna dirense dahi toplumsal dinamiklerin modern toplum örgütlenmesine dönük taleplerin bastırılmayacağı görülmüştür. Bir anlamıyla eski olandan kesin bir kopuşu diğer yandan bu kesin kopuşun imkânsızlığını ve direncini simgeleyen modernite, eski olanın katı ve kesin yapısallığını da belirsizliğe yönlendirmiştir.

Özellikle geç girdiği her yerde tarihi ‘yeni ve eski’; toplumu ‘modern ve geleneksel’, ‘birey ve toplum’; düşünme biçimini ‘rasyonel ve irrasyonel’; insanı ‘zihin ve beden’, ‘akıl ve kalp’ ve kadim ikililik olanı bir kez daha ‘kadın ve erkek’ diye, yani her şeyi ortadan ikiye bölen ve belirsizliğe yönlendiren modernite, tıpkı Marshall Berman’ın Marx’tan alıntıladığı eşsiz tanımıyla; katı olan her şeyin buharlaştığı bir düzlem yaratmıştır. Dünyanın her köşesindeki insanlarca paylaşılan hayatı bir deneyim tarzı; başka bir deyişle uzay ve zamana, ben ve ötekilere, yaşamın insanları ve zorluklarına ilişkin bir deneyim tarzı, deneyim yığını olarak tanımladığı modernitenin katılıkları buharlaştıran etkisini Berman şöyle tarif etmektedir:

*"Modern olmak bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi. Modern ortamlar ve deneyimler coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesine geçer; modernliğin, bu anlamda insanlığı birleştirdiği söylenebilir. Ama, paradoksal bir birliktir bu, bölünmüşlüğü birliğidir: bizleri sürekli parçalanma ve yenilenmenin, mücadele ve çelişkinin, belirsizlik ve acının girdabına sürükler. Modern olmak, Marx’ın deyişiyle “katı olan her şeyin buharlaşıp gittiği” bir evrenin parçası olmaktır."*¹ der.

Fakat "ölmek" ve "ölüp de dirilmek" arasındaki tüm gerilimine rağmen son tahlilde bu coğrafyalar Batılılaşmaya uzun süre kayıtsız kalamamış, gerilimin asıl kaynağı da bu olmuştur. Çünkübasit anlamda “Batılılaşma” olarak soyutlanan bu süreç, yeni bir üretim biçimi, yeni bir dünya görüşü ve yeni bir toplumsal örgütlenme modelini hayati önemdeki somut koşullar olarak dayatmıştır. Batıya karşı savaşılırken bile Batının teknolojisi, askeri ve devlet düzeni “kuşanmak” zorunda kalınmıştır. Bu elbette sadece teknik veya devlet örgütlenmesiyle sınırlı değildir. Toplumsal alanda da önemli değişimleri dayatan bir süreç olmuş ve toplum-birey, birey-devlet gibi ilişkilerin de yeniden düzenlenmesini talep eden-gerektiren gelişmeleri de barındırmıştır.²

Modernitenin geç girdiği bölgelerden kasıt, zaman olarak 18.- 20. Yüzyıl arası, coğrafya ise "uluslaşma" sürecini geç tamamlayan üçüncü dünya, İslami veya sömürge sonrası adı verilen toplumlardır ve bu dönem bu toplumlar için "uluslaşma çağı", yani milliyetçiliğin modernleşme projeleriyle iç içe geçtiği dönemlerdir. Modernite için nasıl ki kapitalizm sistemin beyni ve ruhunu oluşturmuşsa, bununla bağlantılı olarak ulus-devlet de tanımlanılan bedenini oluşturmuştur. Modernitenin ürünü olan, modern anlamıyla, milliyetçilik toplumsal bir proje olarak ulus devletleşen dünyada gündelik hayat, siyaset ve entelektüel üretimi hızla yeniden biçimlendirmiştir. Elbette Osmanlı-Türkiyede modernitenin bu "yıkıcı" ve "tekrar

¹ Beauvoir; 1949

² Beauvoir; 1949

kurucu" sürecinden azade kalamamış hatta bu sürecin sancılarını en derin ve gerilimli yaşayan devletlerin başında gelmiştir.

Ortadoğu'da kolonyalist bir imparatorluk olan Osmanlı, 18. Yüzyılın sonu, 19. ve 20. Yüzyıl boyunca Ortadoğu'yu etkisi altına alan ve hızla yayılan modernleşme ile statik devlet ve toplum yapısını koruyamaz hale gelmiş, kendi bakiyesinde yer alan topraklarda vatan, millet, ulus farklı anlamlar kazanarak devletleşme rotasına girmiştir. Bu kopuşları engelleme savaşımının yanında, devletin yönetim mekanizmasını ilgilendiren reformlarına koşut olarak siyasal ve toplumsal yaşamda dönüşüm talep eden iç dinamikler ve esas olarak batı karşısında alınan yenilgi, batı emperyalizmi ve kapitalizmle mücadelenin kendi içsel çelişkisi, yani batıyla savaşırken batıcı bir yol izleme zorunluluğunun sancıları, Osmanlı'nın son yüzyıllarına damga vurmuştur. 18. Yüzyılın ikinci yarısında başlayan Osmanlı'nın Batılılaşma-modernleşme serüveni, modern Türkiye'nin tarihsel varoluş nedenlerinin çekirdeği olarak kabul edilen "Tanzimat" adı verilen yenileşme dönemiyle hız kazanmış ve 1920'lerin başında bambaşka bir boyuta evrilerek devam etmiştir.

1923 yılında rejimin cumhuriyet olarak ilanından sonra Osmanlı'nın imparatorluk olarak modernleşme ve ulus devletleşmeye doğru giden projesi bir aşamaya kadar tamamlanmış, Osmanlı'nın çöküşüyle imparatorluğun kalıntılarını radikal bir reorganizasyona tabi tutan genç ve "modern" Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kemalist modernleşme projesi olarak günümüze kadar devam etmiştir. İddia edildiği gibi Türk ulus devletinin kurulması ve Türk modernleşmesini eski olandan, yani Osmanlı'dan kesin bir kopuş şeklinde değil, kopuş ve süreklilikleri barındıran, bunların birbirine içkin ve eş zamanlı var oluşlarını değerlendiren bir tarihselci perspektif içinden ele almak gerekmektedir. Osmanlı-Türk modernleşmesi üzerine farklı bir perspektiften özgün katkılar yapan Şerif Mardin de aynı noktaya vurgu yapar:

"Türkiye Cumhuriyeti Devleti geçmiş ile kurulan bir süreklilikler ve kopuşlar ilişkisinin karmaşık, gerilimli tezahürlerini barındıran bir siyasal modernite projesi olarak kavramsallaştırılmalıdır. Ülke ve normlarını kendisinin belirlediği siyasal ve kültürel çağdaşlaşma uyarınca toplumu eskisinden tamamen farklılaşmış yepyeni bir düzen yolunda harekete geçirmeyi varoluşunun ve misyonunun asli gerekeşi adleden siyasi otorite, amacına ulaşma yolunda ortaya koyduğu söylem ve politikalarla paradoksal olarak geçmişin hiyerarşiye dayalı yönetim geleneğini de yeniden üretmiştir"³

Türkiye Cumhuriyetinin Rejim İnşası: Resmi İdeolojisinin Oluşturulması

Ş. Mardin'in dikkat çektiği "yeniyi temsil eden Cumhuriyetin kuruluş ve inşasında

³ Mardin; 1992; 65

geçmişin hiyerarşiye dayalı yönetim geleneğini yeniden üretmesi" bir açıdan kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü özellikle son dönem Osmanlı modernleşmesinin öncü gücü ve "yönetici kastı" olan Pan-turan hayallere sahip İttihatçı kadrolar, Cumhuriyet'i de kuran kadrolar olmuştur. Dolayısıyla yeni cumhuriyette yönetim "yeni" sosyal güçlerin denetimine veya katılımına açılmamış, eski yönetici kastının denetiminde kalmaya devam etmiştir.

1923-1950 Erken Cumhuriyet dönemi, "muasır medeniyet seviyesine" yani batı seviyesine ulaşmış bir milli devlet kurma misyonu edinen bu yönetici kastının, İttihatçı kadrolar ve devlet bürokrasisinin tümünü elinde bulunduran entelijensiyasının eliyle, bazı kavram ve kurumları yerleştirme, yani resmi ideolojinin inşa dönemi olmuştur. Şüphesiz ki yeni ulus devletin, Türkiye Cumhuriyetinin, resmi ve kurucu ideolojisi bir tür "çatı" kavram veya hegemonik söylem olarak inşa edilen Kemalizm'dir. Kemalizm, siyasal ve toplumsal ilişkileri yeniden düzenleyen yani mevcut toplumdan yeni bir toplum yaratma anlayışını simgeleyen sistemleşmiş somut bir siyasal-toplumsal bir proje olarak işlemiştir. Kemalizm resmi ideolojinin formudur. Zira bu formun içeriğini dolduran, aynı zamanda kendileri de birer form olan, çok temel, yer yer Kemalizmi aşan ve asıl kurucu ideoloji olarak kabul edilen, birkaç ideolojikleşmiş kavram barındırmakta, daha doğrusu Kemalizm bunlar tarafından oluşturulmaktadır.

Kemalizmi ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti resmi ideolojisini oluşturan en önemli kavram milliyetçilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Milliyetçilik kavramı hem yeni kurulan ulus devletin ve ırkçılığa varan ulusçuluğun, hem Osmanlı'dan kopuşun hem de paradoksal biçimde modernite karşısında modern bir konumlanışı, daha açık bir ifade ile bu kavrama sığınışı temsil etmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar çok güçlü ve çok yoğun bir milliyetçilik duygusunun ve söyleminin kullanılması, günümüzde dahi siyaset ve ideolojiler üstü bir temel ilke, devletin temel kurucu unsuru olarak kabul edilmesi, esas olarak millet olmak, millet inşasında geç kalmış olmak "paranoyası" ve bu inşayı olabildiğince hızlı telafi etme düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Fakat günümüzde dahi haklı durumlardan kaynaklı tartışmalı konumunu yitirmeyen Türk milliyetçiliği bu erken dönemde hazırlıksız karşılanan, milliyetçiliğin içeriğini oluşturmaya çalışan Türkçü-milliyetçi ideologlar tarafından bile oldukça farklı algılanan ve dolayısıyla üzerinde tam bir mutabakata varılamayan bir kavram olarak durmuştur. Zira hazırlık safhasından geçmeden, öncesinde ve sonrasında halk iradesi temel alınmadan gerçekleştirilmiş bir devrim, bu devrim sonucunda devralınan son derece heterojen bir toplum, İmparatorluğun farklılıklara görece özerklik tanıyan yapısı ve bu toplum içerisindeki çokluğun yüzlerce yıldır süren ümmetçiliğin de dâhil olduğu geleneksel bağlar, milliyetçilik kavramını ve anlayışını aşan bir noktada durmuştur. Fakat bu mutabık kalamama durumu sadece kavram üzerinden teorik bir tartışma şeklinde gelişmemiş, toplumun heterojen ve çok kimlikli yapısını tekleştirmeye dönük günümüze kadar süren bir baskı ve katliamlar sürecini de beraberinde getirmiştir.

Çünkü cumhuriyetin yönetici elit kadroları ve "devlet aklı",devleti aşırı kutsayarak aşkın bir nitelik atfetmiş ve toplum-devlet ilişkisini çağa uygun olmayan bir tarzda kavramıştır. Modern çağda hiç değilse retorik düzeyindeki "devletin toplum için olduğu" ilkesi dahi esas alınmamış tam tersine toplum kendine özgü bir "zatiyet", toplumsal-kültürel-ideolojik bir "bütün" olarak değil de, bir tür toplum mühendisliğiyle, devletin amaçları ve bekası doğrultusunda kolaylıkla yörgülabilir, pasif edilgen bir "nesne" olarak görülmüştür.⁴ Osmanlıda mevcut yönetici-halk yabancılaşması burada yeni bir toplum mühendisliği versiyonu olarak devam etmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin resmi ideolojisini oluşturan, milliyetçilikle bir paranın öbür yüzü gibi, biri olmadan diğersinin olamayacağı ve bazı durumlarda milliyetçiliği dahi önceleyen bir diğer ideolojikleşmiş kavram ise muhafazakarlıktır. Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında muhafazakarlık değil yoğun bir laiklik vurgusu hâkimdir (ki Türkiye'de laiklik ilkesi her zaman egemen din olan Sünni Müslümanlıkla ilişkilendirilmiştir) fakat 1940'lardan itibaren devletin dine bakışının "zorunlu" ılımlı bir hal alması, kimi zaman örtük kimi zamansa açık bir İslamizasyon tadilatı ile Türk İslam sentezinin politize hali olarak muhafazakâr bir milliyetçilik ağırlık kazanmaya başlanmıştır. Elbette tüm dünyada özellikle 1930'lu yıllardan itibaren sosyalist devrimlerin, yanı sıra devrimci potansiyelleri ile sistem için bir tehdit oluşturmaya başlayan emek, kimlik ve cinsiyet temelli toplumsal hareketlere karşı, sistemin toplumun sabit ve muhafazakar "özüne" tutunma politikası bunda etkili olmuştur. Devletin muhafazakarlık politikası, sosyal haklar konusunda apolitize fakat muhafazakarlık-milliyetçilik üzerinden politize bir toplum oluşturma yönteminden, din ve geleneğin devletle fazlasıyla iç içe geçmesinden bağımsız değildir. Milliyete dinsel değer yükleyerek dini kutsallığı milliyetçilik içinde asimile etme bu yöntemlerden biridir.

Türk -İslam sentezinde; Türk ve İslam birbirini reddeden iki ayrı fikir gibi duruyorsa da, çokluğa dayalı toplum yapısını tekleştirme politikasının, yani etnik kimlikleri Türklük, dinsel kimlikleri İslam altında tekleştirme, Türk ve İslam kimliklerini üst ve üstün kimlikler olarak kurma politikasının reçetesi olarak iş görmüştür. Ayrıca Türkleri diğer Müslüman toplumlardan, Araplardan, ayırt edici bir kimlik olarak da "Türk Müslümanlığı" tezi, hem içeride hem de dışarıda Türk milliyetçiliğinin kurucu unsuru olmuş, "vatan-daş Türk ve Müslüman ise makbuldür" yaklaşımıyla "ideal" vatandaş tanımını sabitlemiştir. Elbette ideal vatandaşın tüm coğrafyalarda değişmeyen bir diğer niteliği de, aşağıda detaylı ele alınacağı gibi, erkek olmasıdır.

Sonuç olarak; 18. Yüzyıldan itibaren Osmanlı, kendini dayatan moderniteye karşı kayıtsız kalamamış, ilk başlarda çekingen sonrasında ise kapsamlı bir Batılılaşma-Modernleşme sürecine girmiştir. Fakat modernite girdiği her yeri kökünden değiştirdiği, daha doğrusu

⁴ Başkaya; 2015; 101

"kök" denilen ne varsa yerinden ettiği için Osmanlı'nın imparatorluk olarak varlığını devam ettirebilmesi mümkün olamamıştır. Çünkü modernite-modernleşme aynı zamanda kapitalistleşme ve uluslaşma anlamına geldiği için, imparatorluk çağının sonu ulus-devlet çağının başlama döngüsüne Osmanlı İmparatorluğu da girmiştir.

Berman'ın modernite için "katı olan her şeyin buharlaştığı bir düzlem" dediği yerde, yine bir modernite projesiyle, buharlaşan her şeyin "yeni" adı altında farklı bir şekilde tekrar katılaştırıldığı bir düzlem yaratmaktır. Resmi ideoloji bu katılığı yaratmanın söylem düzlemi olduğu kadar pratik düzlemidir de aynı zamanda:

"Resmi ideoloji oluşturma'nın yolu, tarihsel 'gerçekleri' tabrif etmekten, yaşanmamış olanı yaşanmış, yaşanmış olanı da yaşanmamış gibi göstermekten, gerçek dışı bir tarih versiyonunu dayatmaktan, yalan üretmekten, bilinçli bir "iç ve dış düşman" paranoyası üretmekten, yok saymaktan, adıyla çağırılmaktan, velhasıl "resmi gerçekler" imal etmekten geçer... Resmi ideoloji üreten unsurlar ödüllendirilir, misyonu resmi ideoloji üretmek olan yeni kurumlar oluşturulur. Devlet ve toplum için neyin iyi, neyin kötü, neyin zararlı, neyin yararlı olduğunu da resmi ideoloji üreticileri karar verir. Böyle bir ideolojik-siyasal-toplumsal çerçeve geçerli olunca, muhalif ve farklı düşünceler ve o düşüncelerin sahipleri düşman ilan edilir, düşman ve muhalif kelimeleri arasındaki ayrım ortadan kalkar. Resmi ideolojinin varlığı demek, 'yurttaşların' ait oldukları, içinde yaşadıkları toplumun sorunları hakkında görüş ortaya atmalarının yasaklanması demektir. Dolayısıyla bir tarafta abartılmış bir "modernlik," "çağdaşlık" retoriği, diğer yandan "reaya statüsünde" 'vatandaşlar' isteği..."⁵

Cumhuriyetin Rejim İnşasında Ataerki ve Devletçiliğin İşbirliği

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni rejim inşası, kuruluş aşamasından günümüze kadar bir toplum mühendisliği projesi olarak işlemiş ve tüm toplum mühendislik projeleri gibi belli oranlarda başarıya ulaşmıştır. Fakat aynı zamanda reddettiği toplumsal gerçeklikler ve dinamikler tarafında da deşifre edilmiş, "hakikate" davet edilmiş, kafa tutulmuş ve büyük direnişlerle karşılaşmıştır. Resmi ideolojiler veya Kemalizm gibi üst söylemler, dışarıda bıraktıkları siyasal güçlere ve kontrolleri dışında gelişen olayların yerinden edici sonuçlarına karşı hakikate dayanmadıkları ve ya hakikatleri büyük oranda tahrif ettikleri için "kırlan", sürekli yeniden üretim zorunluluğu olan tarihsel iktidar yapıları olarak kalmıştır. Rejime asıl şeklini veren de bu iktidar ve bu iktidara karşı sergilenen direniş pratikleri olmuştur. Zira farklılıkları tek'lik içinde yok sayan politikalara karşı açığa çıkan güçlü direnişler ve direnişleri bastırmak için geliştirilen yeni stratejiler ve bu stratejilerin bir parçası olarak, daha önce yok sayılanların "terbiye" edilmiş halde sisteme dâhil edilerek kurulan yeni ittifaklar... Rejim inşası ve rejimi temsilen resmi ideoloji, demokratikleşmemekte direndiğinden, gerilimli, sancılı, tehditkar ve otoriter yapısını korumak

⁵ Başkaya; 2015; 101

için, kendi imkan ve imkansızlığı içinde, hiçbir zaman tamamlanmayan bir inşa süreci olarak yoluna devam etmiştir.

Yukarıda değinilen milliyetçilik ve muhafazakarlık, resmi ideolojinin toplumsal gerçeklik karşısında, elbette toplumun "asli", "makbul" vatandaşlarıyla beraber, konuşlandığı mevzilerdir. Şüphesiz ki Türkiye'nin rejim ve resmi ideoloji inşasında militarizmin etkisini ve gücünü de vurgulamak gerekir. Tüm dünyada ulus devlet inşası ve iktidarı için milliyetçilik, muhafazakarlık ve militarizm son iki yüzyılın kaderini tayin etmiş, bunu yaparken de birbirlerini tamamlamış, iç içe geçmiş ideolojilerdir. Türkiye'de cumhuriyetin asker kadrolar tarafından kurulduğu kabulü ve toplumsal dinamikleri bastırmanın gücü ve yöntemi militarizm olduğundan, rejim inşası ve gündelik yaşamların tüm hücreleri militarizasyona tabi tutulmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de resmi ideoloji, Kemalist devrim veya cumhuriyet rejimi, nasıl adlandırılırsa adlandırılısın milliyetçi, muhafazakar ve son derece militarist bir ideoloji olarak inşa edilmiş, bu kavramlar üzerinden şekillenmiştir.

Fakat Çoğu zaman göz ardı edilen, resmi tarih tarafından yok sayılan ya da doğal bir olgu olarak kabul edildiğinden dile getirilmeye gerek duyulmayan, yeterince işlenmeyen, en az milliyetçilik, muhafazakarlık ve militarizm kadar iktidar alanı barındıran ve esas olarak bunların iktidar alanlarını da üreten yani resmi ideolojiyi oluşturan en önemli kurucu kavramlardan biri de toplumsal cinsiyet kavramı ve hatta toplumsal cinsiyet rejimidir.

Burada kastedilen cumhuriyet rejiminin kurucu ideolojilerinin milliyetçilik, muhafazakarlık, militarizm ve toplumsal cinsiyet gibi farklı kategorilerden oluştuğu degildir. Tam tersine, indirgemeciliğe düşmeden, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de, milliyetçilik, muhafazakarlık ve militarizm gibi ideolojilerin tam da toplumsal cinsiyet üzerinden var olduğu, cinsiyet rolleri üzerinden şekillendiği ve toplumsal cinsiyet temel alınmadan bu kavramların bildiğimiz anlamda şekillene-meyeceği iddia edilmektedir. Özellikle devlet odaklı ulusal bir bilinç ve milliyetçi bir hareket inşa edilirken bu süreçlerin çok fazla iktidar içerdiği ve iktidar gerektirdiği bilinmektedir. Fakat Fanon'un da dikkat çektiği gibi **"iktidar cinsiyetten geçer"**. Toplumsal cinsiyet, milliyetçilik, muhafazakarlık ve militarist düşünce üretiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Başka bir deyişle bu kurguların tali değil, kurucu ögesidir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ile ulus devletlerin ideolojisini oluşturan bu dörtlü kavram setinin birbirini kuran, karşılıklı olarak birbirini yaratan süreçler olduğunu, biri olmadan diğerinin var olamayacağını baştan görmek gerekir.

Diğer bir yandan, ulusal projeler içerisinde temel alınan ve kayıtlara geçenler daha çok erkekler olmasına rağmen; ulus oluşumları kendine özgü yeni "erkeklik" ve "kadınlık" inşaları içerdiğinden, bunlara farklı rol ve anlam yüklediğinden, bu projeler aynı zamanda birer toplumsal cinsiyet projeleridir. Dolayısıyla ulus kendisini erkek olarak kodlasa da, bu erkekliğin hangi süreçlerden geçerek erkek olunduğunu, erkekliğin ne şekilde tanımlandığı ve farklı erkeklik kurgularını oluşturan dinamiklerden bağımsız olarak ve

yine ulus devletleşme sürecinde gerek aktif, gerekse ikincil rollerde kadınları katmadan bir ulusun kendini inşa edilebileceğini düşünmek bile güçtür.⁶

Ulus devlet veya ulusun inşa süreci sadece politik bir iktidar mücadelesinden ibaret değildir. Aynı zamanda ulusal, siyasal bağımsızlık sorunu, maddi ve manevi hayatın her alanıyla ilişkilendirilir⁷ ve bu alanlar üzerinde hegemonik bir düzenleyici işlevi görür. Bu bakımdan Türkiye cumhuriyeti gibi toplum mühendisliği projesiyle "yeni bir millet" ve güçlü bir iktidarı hedefleyen bir rejimin, cinsiyet alanını ve kadın kimliğini düzenleme dışı tutması imkânsızdır. Kadın - erkek kimliklerinin düzenlenişi, bunlara yeni anlam ve misyonun yüklenmesi sadece, modern bir "milli kimlik" ve "makbul vatandaş" yaratma siyaseti üzerinden şekillenen Türkiye Cumhuriyeti gibi yönetim modelleri değil, ulus-devleti, klasik anlamda ulus ve milliyetçiliği sorgulayan ve toplumu denetlemeyi-üzerinde iktidar kurmayı değil, özgürleştirmeyi hedefleyen halk hareketlerinin de gündeminde olan temel bir meseledir. Tam da Türkiye Cumhuriyeti başta olmak üzere "yeni"yi inşa etmeyi hedefleyen tüm bu hareketlere asıl karakterini veren bu alanın nasıl düzenlendiği, kadın kimliği inşasının, kadına biçilmiş rollerin ve kadın özgürlüğüne yönelik tutumun nasıl bir seyir izlediğiyle yakından ilgilidir. Milli ve etnik süreçleri farklı şekillerde etkileyen ve bunlardan farklı etkilenen kadınlara hangi mesajın verildiği, kadınların bu süreçlere dışlanarak mı yoksa kurucu unsur olarak mı dahil edildiği meselesi, bu hareketlerin, süreçlerin ve ideolojilerin, kendini nasıl adlandıırırsa adlandırsın, asıl adını, karakterini, zihniyet dünyasını ve tüm bunların somutlaştığı iktidara yaklaşım biçiminin apaçık göstereni olmaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında, her düzlemde eskiden kesin bir kopuşu iddia eden Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme süreci, rejim inşası ele alınacaksa ilk olarak toplumsal cinsiyet rejimine, sık kullanıldığı biçimiyle, kadın hakları söylemine bakmak gerekmektedir. Çünkü ulus inşa süreçlerinin gelişimini anlamak için siyaset meydanına ve ya meclis kürsüsüne bakmak kadar bunlarla karşılıklı belirlenim içinde olan aile içine, mutfığa ve yatak odasına da bakmak bir o kadar önemlidir. Dolayısıyla Türkiye'de ulus devlet oluşumu ve ulus kimliği inşası projesinde kadınlara biçilmiş olan rollerin ve kadınların kendileri açısından sisteme biçtikleri rolün incelenmesi, aynı zamanda "Kemalist kadın hakları söylemi"nin makro düzeyde siyasi ve ideolojik anlamlarının daha kapsamlı bir biçimde kavranmasını da mümkün kılacaktır. Bu yukarıda geniş bir şekilde değinilen ve neredeyse üç yüz yıllık bir zaman dilimini kapsayan Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyete geçiş sürecinin evrimini, bir ulus devlet ve modernleşme projesi olarak da cumhuriyetin "millet", "vatandaş" ve "devrim" gibi kurgu ve konseptlerinin en önemli iktidar alanlarından birinin tarihsel analizine girişmek anlamına gelecektir.⁸

⁶ Sirman; 2004; 57

⁷ Chatterje; 1989; 109

⁸ Saktanber; 2009; 19

Türkiye Cumhuriyeti milliyetçi, muhafazakar, militarist bir resmi ideolojiye sahip ve yapısallığı itibarıyla erkek egemenliğiyle şekillenmiş bir ulus devlet olmasının yanında batılılaşma ve modernleşmeyi temel alan bir rejim inşasıdır. Bu rejimin "vatandaş" kimliği erkeği imlese de tarihin tek bir kategori etrafında şekillenemeyeceği ve bir ulusun sadece erkeklerden inşa edilemeyeceği bilinmektedir. Dolayısıyla batılılaşma-modernleşme projeleriyle iç içe geçen tüm uluslaşma süreçleri gibi, cumhuriyetin geleneksel toplumun reddiyesi üzerinden kurgulanan modern ulus inşa süreci de, kadınlara da "seslenerek", kadın hakları alanında reformlar sunarak, kadınları bu inşa sürecine davet ve dahil etmiştir. Kadınların bu sürece katılımı, kadın konusundaki tutum ve reformlar eski düzenin yıkılmasının, eskiyle bağların koparılmasının yanında uluslararası devletlerle muasır medeniyet sistemindeki yerini alabilme çabasının da bir parçası olarak ele alınmıştır.

İkinci olarak; Osmanlı İmparatorluğun pre-kapitalist temeller üzerinde duran imparatorluk ekonomisi, son yüzyıllık süreçte Batının emperyalist yayılmacılığının ve olgunlaşmış kapitalizminin açık sahası haline gelmesine rağmen gerek Osmanlı gerekse devamı olarak Türkiye, diğer bazı ülkelerden farklı olarak doğrudan Batı sömürgesi olmamıştır. Bu nedenle, doğrudan Batı sömürgesi olmuş Müslüman ülkelerin aksine, kadın haklarını savunmak; Batıya verilmiş bir taviz veya Batılı sömürgecilerin Müslüman kadınların kaderinin hamiliğini yapmalarına boyun eğmek olarak algılanmamıştır. Bu açıdan Batının siyasal egemenliğine karşı çıkmış olmasına rağmen, kültürel egemenliği dışlanmamış hatta bilinçli olarak seçilmiş ve modernleşme rotasının hedefi olarak belirlenmiştir. Öte yandan aynı zamanda, yeni bir tarih yaratma politikasının ürünü olarak, kadın-erkek eşitliği söylemi, İslam öncesi yani Orta Asya'daki Türk geçmişine, Türk kültürüne atfedilmiş bununla hem Orta Asya Türk geçmişine dayanan milliyetçi efsane pekiştirilmiş hem de Türklüğün özünün, kültürünün kadın hakları konusunda laik Batılı kültürle çelişmediği düşüncesi hakim kılınmaya çalışılmıştır.

Üçüncü olarak; tüm ulus devletler gibi, Türkiye Cumhuriyeti ulus devleti de, milli devletin milli ve yerli ekonomisini, yeni sermaye-piyasa ilişkileri geliştirmeyi hedeflemiştir. Toplumun yarısını oluşturan, hatta yaşanan iç ve dış savaşlarda, özellikle 1. Dünya Savaşı'nda yoğun bir erkek nüfusunun kaybedilmesinden dolayı, yarısından fazlasını yani çoğunluğu oluşturan kadınların, bu siyasal ve ekonomik düzen ile bütünleştirilmeleri (entegrasyonu) zorunlu bir hal almıştır. Bu kadınların, ulusal kurtuluş hareketini ya da yeni düzeni destekleme, üretim ve yeniden üretim işlevlerini gerçekleştirme yönünde kamu alanında ciddi anlamda harekete geçirilmeleri (mobilizasyonu) demektir.

Son olarak; II. Dünya Savaşı öncesinde, I. Dünya Savaşında müttefik olan ülkelerde Almanya ve İtalya'da hakim olan faşist yönetimler dünya siyasetinde baskın olmaya başlamıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde Ermeni ve Kürt katliamları başta olmak üzere farklı etnik, dini ve inanç kimliklerine sahip halkların ve toplulukların katliamdan geçirilmesi, iç ve dış sürgünlere tabi tutulması, tüm muhalif seslerin bastırılması gibi antidemokratik baskıcı uygulamalar, uluslararası siyasette Türkiye'yi de Almanya ve İtalya gibi faşist

bloğa dahil etmiştir. Nazi Almanyasıyla karşılaştırılmaktan bıkan ve kendisine batı dünyası tarafından yönetilmekte olan diktatörlük suçlamalarına karşı bir çare arayan Atatürk, bir dizi demokratik adımlar atmak zorunda kalmıştır. Bunu da görece daha az tehlikeli ve her zaman bir vitrin işlevi gören bir alanda, yani kadın hakları alanında yapmıştır. Bu ülkelerin yaptığı gibi kadınları "mutfak-kilise-çocuk" denklemine sıkıştırmak yerine kadınlara bir dizi sosyal ve siyasal hak tanıyarak faşist değil, "demokratik" toplumlar cephesinde bulunduğunun "ispatlamış" olacaktı.⁹

Tüm bu açılardan Türkiye’de modernleşme çabasının omurgasını, baştan beri ve büyük oranda, kadına yaklaşımdaki tutum yani "kadın sorunu" oluşturmuştur. Kadınlar yeni ulusun inşasında; toplumsal ilerleme, modernleşme, batılılaşma, hatta kalkınma hedeflerinin ayrılmaz bir bileşeni olagelmiş, cumhuriyetin resmi ideolojisi de kadınların kamusal alana çıkmalarından, meslek sahibi olarak ev dışında çalışmalarından yana olmuştur. Bu doğrultuda Kemalist yönetim kadın hakları konusunda görece radikal düzenlemelere girişmiş, kadının toplum içindeki konumu batılılaşmanın bir göstergesi ve geçmişle yani Osmanlı/ İslam’la, hesaplaşmanın bir aracı saymıştır. Bu yaklaşım, kadın haklarının İslami toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinden ve özellikle tarihsel olarak İslam’la daha yakından özdeşleşen Arap toplumlarından ilgi çekici bir farklılık getirmiştir¹⁰ ki asıl amaçlanan da budur. Çünkü Kemalist reformcuların bir bütün olarak ulus inşasının esas düzlemi ve karşıdan kurucu düşmanı "yabancılar" değil, "geri kalmışlık" olmuş ve bu geri kalmışlık eski, geleneksel olan Arap toplumları, Ortadoğu ve İslam olarak kodlanmıştır. Dolayısıyla bir parçası olduğu Ortadoğu coğrafyasının siyasal-toplumsal-kültürel örgütlenmesinin reddiyesine dayanan bu yeni ulusun kadınları da, bu geleneksel toplumların "cahil, geri ve köle" kadınlarından farklı olmalıydı.

Fakat tüm bu soyut ve somut düşünsel alt yapı ve politikalara rağmen, modernitenin girdiği tüm toplumlarda olduğu gibi, yeni cumhuriyet yönetiminde de eski ve yeni arasındaki en büyük "çelişki", "gerilim, "kafa karışıklığı" ve "sinsi" politikalar tam da buradan, yani kadın kurgusunda, kadın kimliğinin inşasında ortaya çıkmıştır. Çünkü kadın-erkek kimliklerinin inşası, her iki cinse biçilen farklı roller, cinsiyetçi-eşitsiz iş bölümü çok temel ve çok güçlü bir iktidar olarak kalmaya devam etmiştir. Ayrıca cumhuriyetin resmi ideolojisini oluşturan milliyetçilik, muhafazakarlık ve militarizm toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanmadan teorik ve pratik alanda inşa edilemez kurgu ve kategorilerdir. Dolayısıyla cumhuriyetin kadın politikası tüm "ileticilik" söylemlerine rağmen, yasal düzeyde "kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına" dönük yapılan reformlar ve bütüncül kadın politikası, kadınlara atfedilen geleneksel rollerin modern biçimler altında sürdürülmesine dönük olmuştur. Kadınlar konusunda alınan tutum, geleneksel kalıplar ile modernleşmeci kalıplar arasında sıkışıp

⁹ Tekeli; 1995; 214

¹⁰ Çağatay; 1995; 292

kalarak toplumsal cinsiyet rolleri açısından temel bir fark yaratamamıştır. Çünkü bu kurgu ve kategorileri, yani kadın kimliğini radikal-demokratik-eşitlikçi bir noktadan kurmak mevcut iktidar istemiyle tezatlık oluşturacağı gibi bu iktidar imkansız da kılmış olacaktır.

Örneğin kadınlar, kendileri için çoğu durumda "özgürleştirici" bir misyonu olan eğitim sistemine dahil edilmiştir. Fakat bu dahiliyet kadın özgürlüğüne yaklaşımın ürünü değil "cehalet" ile mücadele, kadınların daha iyi anne ve daha iyi eşler olabilmeleri ve bu iyi annelerin ve eşlerin daha iyi kuşaklar yetiştirmesi bağlamında yani eğitime siyasi sosyalizasyon misyonunun verilmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim 1928'de kurulan kız enstitüleri ve daha sonraları oluşturulan Akşam Kız Sanat Okulları bu amaca hizmet etmiş, bu kurumlar Türkiye'deki ev işlerinin idaresini öğreterek kadınları evde "modernleşme" görevine yöneltmiştir.

Çalışma yaşamında ise; devlet elit tabakadan bir grup kadının kamusal hayata daha fazla girmesini, çalışma yaşamına katılmasını desteklerken, bu mesleki çalışmanın amacı kadınların ekonomik alandaki özgürleşmeleri değil, modernleşen devlete hizmet etmeleri olarak görmüştür. Fakat bununla birlikte sayıları çok daha fazla olan "öteki" kadınlara kısmen farklı, ama oldukça benzer, bir misyon yüklenmekteydi. Bu kadınlardan okumaları, meslek sahibi elit kadınlar olmaları değil, daha çok özel alanda yuva kurma sürecine Batı tarzı "düzen", "disiplin" ve "rasyonellik" getiren, iyi evlat yetiştiren ev kadınları olarak modernleşme sürecine katkıda bulunmaları istenmekteydi. Gerek elit kadınların gerekse çoğunluğu oluşturan ev kadınlarının öncelikli görevi addedilen ev içi-aile düzeyine hiçbir zaman ciddi anlamda dokunulmamış, buradaki ayrımcı, cinsiyetçi ve eşitsiz iş bölümüne dair tek politik bir düzeltme yapılmamıştır.

Yine Nazi Almanyası ile karşılaştırılmaktan bıkan Türkiye'nin bu etiketten kurtulmak için 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlayarak kabul ettiği Türk Medeni Kanunu, kadın hakları konusunda uzun süre demokratikleşmenin ve modernleşmenin simgesi olarak işlev görmüş ve toplumsal hayatın İslam şartına göre düzenlenmesine son verdiği iddia edilmiştir. Fakat bu kanun, kocayı evin reisi ilan ederek anlaşmazlık halinde çocukların velayetini babaya vermiştir. Kadının dışarıda çalışmasını kocanın iznine bağlayarak, ailenin temsil hakkını birincil derecede kocaya veren bu kanun, evlilik içi ilişkilerde erkek egemenliğini muhafaza etmiştir. Uzun bir süre boyunca kadınlar da dahil, Medeni Kanun'un bu cinsiyetçi yapısı görülmemiş ya da görülmek istenmemiştir.

Son olarak; 1930'da belediye seçimlerinde, 5 Aralık 1934'te de parlamentoda kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış ve 1935'te kurulan 5. Meclis'e ilk defa 18 kadın girmiştir. Kadınların 1935 yılında meclise girmeleriyle birlikte, dünya kamuoyuna tek parti diktatoryası olmadığının simgesi olarak sunulmasının yanında, birçok Batılı ülkeden daha önce, kadınların seçme ve seçilme hakları başta olmak üzere, kadın haklarının Atatürk tarafından kadınlara altın tepside sunulduğu inancın yerleşmesine ve yayılmasına

neden olan bu durum, yine resmi ideolojinin gerçekleri tahrif etme gücünden kaynaklanmaktadır. Zira kadınların oy hakkı talebi, yani seçme ve seçilme talebi 1800'lerin sonundan itibaren Osmanlı Kadın Hareketi tarafından dillendirilmiş ve bu hakkın tanındığı 1934 yılına kadar kadınlar tarafından ısrarla dile getirilmiştir. Seçme ve seçilme hakkı talebinin en önemli duraklarından biri Nezihe Muhiddin öncülüğünde 1924 yılında kurulmak istenen, bu haliyle Türkiye'nin ilk siyasi partisi olabilecek, Kadınlar Halk Fırkası'nın (Cumhuriyet) Halk Fırkasına rakip olabileceği endişesiyle M. Kemal tarafından açılışına izin verilmemiş ve bu girişim Türk Kadınlar Birliği adıyla küçük bir derneğe dönüştürülmüştür. Kemalist rejim, "kadın haklarını biz verdik" ibaresiyle kadın hakları alanının kazançlarını başta kadınlar olmak üzere kimseye bırakmak istememiştir.

Sonuç olarak, Kemalist cumhuriyet inşası hem modernleşme amacı açısından hem de milli birlik ve düzen sağlaması açısından kadınlık metaforundan simgesel bir öge olarak yararlanmış, kadınlar hem cemaat merkezli (geleneksel) toplumdan kopuşun, hem de devlet merkezli (modern) politikaların nesneleri ve göstergeleri durumunda olmuştur. Fakat cumhuriyetin kadın politikası yani Kemalist kadın hakları söylemi, milli kimliğe dahil ettiği, hedeflediği çok küçük, elit bir kadın grubunun hayatını değiştirmiş ise de kadın özgürlüğü, kadının var olma direnci, iradesi ve kimliği konusunda temel ataerkil düşünce ve yapıları dönüştürememiştir. Dolayısıyla cumhuriyetin toplumsal cinsiyet rejimi "değişen toplumun değişmeyen temeli" yani ataerkiyi bir kez daha korumuştur. Artık kadınlar için doğru davranış kalıplarını belirleyen din ya da gelenek değil, ulus devletin kendisi olmuştur. Bu süreç sıkça dile getirildiği gibi, İslami ataerkilliğin yerini Batılı ataerkilliğin, ya da daha net bir ifadeyle, ulus-devlet ataerkilliğinin alması şeklinde gelişmiştir. Hatta, Türkiye Cumhuriyeti bu yönüyle, yani eskinin yeniyle, geleneksel cinsiyetçi varsayım ve kuralların ulusçu, seküler çok yönlü ayrımcılıklar ve toplumsal cinsiyet kalıplarıyla eklemlenmesiyle, geleneksel ataerkinin modern ataerki şeklinde işlemesiyle dünyada İran, Hindistan gibi özel bir örnek teşkil etmektedir.

Cumhuriyetin toplumsal cinsiyet rejimi; kadını ailenin, milli kimliğin ve yeni ulusun, ulusal diriliş projesinin parçası, bileşeni ve bekçisi olarak görevli kılan bir tür "devlet feminizmi" olarak işlemiştir. Burada tam da Kandiyoti'nin, bu dönem kadınları için, haklı biçimde sorguladığı "kurtulmuş ama özgürleşmiş mi" sorunsalı önem kazanmaktadır.¹¹ Buradaki sorunsal, devlet politikalarının kadınların konumunda yarattığı farklılıkların, kadınların ancak kendi mücadelelerinin bilincine varan özneler olarak davrandıkları, yani bir dizi talebe yalnızca kendi adlarına sahip çıktıkları kadın özgürlükçü/feminist bir bilince yol açıp açmadığı sorunsalıdır. Maalesef milliyetçi/Kemalist ideolojinin hâkimiyeti bu bilince yol açmak yerine, bu politikalara gönüllü eklemlenen kadınlar ile birlikte, bu bilince sahip az sayıdaki kadının sesini

¹¹ Kandiyoti; 1997; 167

dahi bastırma yöntemine başvurmuştur. Bu bakımdan, bir devrim olarak nitelen-
dirilecekse, Türkiye Cumhuriyeti devrimi, bir kadın devrimi olamamıştır.

Fakat cumhuriyetin toplumsal cinsiyet rejimi tüm kadınların pasif/edilgen ol-
duğu tek taraflı bir süreç değildir. "Yeni kadınlık" inşasının "yeni ulus" inşasına
dahil edilmiş olması, kadının ikincilik konumunun yeni bir şekilde meşrulaştırı-
larak ataerkilliğin yeniden üretilmiş olması, cumhuriyet rejiminin kadınlar açı-
sından hiçbir özgürleştirici nitelik taşımadığı, kadınlara yeni mücadele, müzakere
ve ittifak alanları açmadığı anlamına kesinlikle gelmemektedir. Her ne kadar ulu-
sun inşasında yalnızca belli bir kesim kadına simgesel olarak izin verilmiş olsa
da, muhalif kadın sesleri bastırılmaya çalışılsa da, kadın muhalefeti diğer top-
lumsal muhalefetlere oranla daha az tehlikeli görülmüş ve kadın hakları, yuka-
rıda bahsedildiği üzere, uluslararası siyasette bir vitrin olarak görüldüğünden
"desteklenmiştir". Örneğin erken cumhuriyet döneminde dernek kurma yasak-
larının olduğu uzun zaman diliminde Kadınlar Halk Fırkası'ndan dönüştürülen
Türk Kadınlar Birliği dernek olarak faaliyet gösterebilmiştir.

Cumhuriyetin toplumsal cinsiyet rejimini tartışırken kendi içerisinde çok güçlü
milliyetçi ve iktidar parametreleri barındıran bir diğer önemli nokta da bu ka-
dınların kim olduğudur. Yani cumhuriyetin kadın politikası derken, Türk kimli-
ğinin çok keskin sınırlarla çizildiği, diğer tüm kimliklerin dışlandığı,
çoğunluğunun katliam ve sürgünlerden geçirildiği bu dönemde, bu politikalara
mazhar olan kadınlar kimdir?¹² Çünkü ulusun inşasını ve toplumsal cinsiyeti tar-
tışmak, aynı zamanda cinsiyet, cinsellik, beden, norm ve yaşağı da belli bir
zaman, coğrafya ve etnisite, sınıf ve yaş gibi özellikler bağlamında tartışmaktır.
Bu kavramlar iktidar mekanizmasıyla olan içiçeliğinde bize iktidarın sadece ege-
menin olmadığını, sürekli değişen güç ilişkilerinde iktidarın çoğul olabileceğini
de gösterir. Çünkü sistem ve sistem inşaları karşısında bütün kadınlar aynı bi-
çimde ezilmez, dışlanmaz ve yok sayılmazlar. Yine ataerkillik kavramının ifade
ettiğinin aksine kadınlar genellikle sadece pasif alıcı ve toplumsal cinsiyet iliş-
kilerinin belirlenmesine katılmayan konumda değildirlir. Daha da önemlisi, aynı
toplumda belirli bir zamanda her kadın aynı şekilde, aynı ölçüde baskı altına
alınmamış ve/veya boyun eğdirilmemiştir. Kadınlar kategorisinin, kendileri de
değişen diğer kategorilerle daimi bir ilişki içinde olan, tarihsel ve söylemsel ola-
rak kurulan kategorilerdir ve bu kategorileri oluşturan, kadınlar arasındaki en
önemli farklılıklardan biri, onların etnik ve milletli topluluklara mensubiyetleri-
dir. Kadınlar arasındaki diğer farklılıklar gibi, farklı etnik kimliklere mensubi-

¹² Mutluer; 2008; 94

yetleri de tahakküm yapıları içinde ve diğer toplumsal ilişkilerle eklemlenmiş şekilde işlemektedir. Bunlar sadece bazı kadınların kendi topluluklarındaki veya başka topluluklardaki kadınlara karşı statülerini ve gücünü değil, aynı zamanda topluluğa mensubiyetlerinin “zorlama bir kimlik” oluşturma ölçüsünü de etkileyebilmektedir.¹³ Söylemsel düzeyde kadın-erkek eşitliği kabul görmüş olsa da erken cumhuriyet dönemi yurttaş kimliğiyle Kemalist kadınlar, kimlik ve otoritelerini kendi sınıfından olan erkeklere karşı değil, “öteki”, “modernleşmemiş” kadınlar ve erkeklere karşı sergilemeyi tercih etmişlerdir.

Bu bağlamda cumhuriyetin toplumsal cinsiyet rejimi/kadın söylemi ve politikalarını tartışırken genelde Kemalist rejimin kadınlardan eleştirel bir katılım yerine minnettarlıkla donanmış uyumlu bir yandaşlık talep ettiği ve bunu da çoğunlukla elde ettiği söylenir, bu tespit bu yönüyle doğrudur. İtaatkâr ve minnettar “Cumhuriyet Kadını” erkek otoritesini sorgulamak yerine ondan pay almaya yönelmiştir. Cumhuriyetin kimlik sınırları kalın çizgilerle belirlenmiş olduğundan, daha kuruluşunda toplumun büyük bir kısmını yok sayarak benimsenen baskıcı politikaları değiştirme yönünde ne zaman muhalif bir talep gelse cumhuriyet önderleri ve takipçileri, bu talebi, talepte bulunan kişi, kurum ve grupları yasaklı alana, dışa atarak yok etmek motivasyonu ile hareket etmiştir. Talep ve taleplerin bastırılması da elbette kadınların katılımından bağımsız gelişmemiştir. Talepte bulunan ve bastırılan kadınların yanında bu taleplerin bastırılmasında da “milli” kimliğe dahil edilmiş kadınlar da yer almıştır. Dönemin “ideal” vatandaşı, her dönemde olduğu gibi, sadece erkek değil, kadınların da denetim mekanizmasının hiyerarşisindeki yerini aldığı, Kemalist projeye katılan kadınların kendilerini var etme yönündeki bilinçli seçimlerini ve özelliklerini temsil ettiği vatandaşlık tipidir. Yine erken cumhuriyet dönemi kadın hareketlerinin “Türk Feminizmi” olarak adlandırılmasının nedeni Türk ulusçuluğuyla el ele gitmiş bu baskın cumhuriyet kadını imgesinin yanında, ulus kimliğinin içine dahil edilmeyen halkların ve toplulukların kadınlarının da aynı şekilde ulus kimliğinden dışlanmasından ve yok sayılmasından kaynaklanmaktadır. Bu dönemde Kürt, Ermeni, Rum, Çerkes, Süryani, Yahudi, Çingene, dindar, Alevi, işsiz, “ev kadını” ve daha bir çok kimlik, inanç ve sınıftan kadınların Osmanlı’dan cumhuriyete geçerken ne tür sorunlarla boğuştuğu, ne tür mücadeleler verdikleri, ne tür dışlama ve bastırılma pratiklerine maruz kaldığının bilinmemesi esas olarak bu yok sayma politikasından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan 1980’lerin sonu hatta 1990’ların başına kadar neredeyse bu kadınların hatırlandığı tek düzlem

¹³ Yuval-Davis:1992; 44

ise, cumhuriyetin aydınlanmış, elit kadın kadroları tarafından, cehalet ve geri kalmışlıkla mücadelenin bir parçası olarak, eğitime tabi tutulacak, terbiye edilecek, aydınlatılacak ve Kemalist değerleri öğrenen minnettar kadınlar olarak görülmeleri olmuştur.

1980'lerin sonunda kadınlar arasında gelişen diyalog, "tanışma" ve kadın mücadelesinde ortaklaşmanın başlaması, ötekileştirilen tüm bu kadınların mücadelelerinin görünmezden gelinemeyecek boyutlara ulaşmasının yanında uzun yıllar boyu hakim olan ulusçu dalganın geri çekilmesiyle mümkün olabilmektedir.

Sonuç yerine; 18. Yüzyıl sonunda başlayan Osmanlı Modernleşmesi, 1923'te Kemalist Modernleşme, Kemalist resmi ideolojinin inşası olarak, başka biçim ve düzlemlerde devam etmiştir. Neredeyse üç yüz yılı bulan bu modernleşme üzerine, gerek hesaplaşma gerekse savunma noktasında çok irdelenmiş, üzerinde çokça çalışma yapılmıştır.

Fakat bugün son derece hegemonik bir yapı almaya başlayan 2000'li yılların AKP'si, tüm bu çalışma ve çözümlemeleri günümüz için "işlevsiz", daha doğrusu bir tür tarihsel değerlendirme hale getirecek bir düzlem yaratmıştır. Ne kadar kıyas kabul ettiği tartışma götirse de, 1923'teki tarihsel kırılmaya benzer bir kırılma yaratarak, 2023'te belli bir aşamaya getirmeyi hedeflediği yeni bir "muhafazakar modernleşme" ve "yeni bir resmi ideoloji" inşa sürecini başlatmıştır. Aynı zamanda yeni bir toplumsal cinsiyet rejimi inşası olan bu sürecin kadınlar açısından nelere gebe olduğu, buz dağının görünen kısmı olarak, az çok deneyimlenmiştir. Ulus devlet /rejim inşasının, resmi ideoloji üretmenin bitmeyen bir süreç olduğunu bir kez daha gösteren bu gelişmeler, yeni bir kadın kimliği ve kadın kurgusu üzerinden de şekillenen bu süreç, özellikle kadınların dikkat ve çalışma alanlarını artık buraya yoğunlaştırabileceği yeni bir dönemi başlatmıştır. Çünkü artık söz konusu olan Kemalist cumhuriyetin toplumsal cinsiyet rejimi değil, benzer saiklerle, neoliberal, muhafazakar ve şiddet sarmalında şekillenen yeni bir toplumsal cinsiyet rejiminin inşasıdır.

İnşa edilen bu rejime karşı güçlü bir duruş sergileyecek, bunu durdurabilecek kesim de yine kadınlar olacaktır. Zira uzun süre ayrı ve dağınık kalan kadın hareketleri, buluşmanın, tanışmanın ve mücadele ortaklığının verdiği güçle, belirsiz bir ufukta bekleyen değil, an'da inşa edilen, kıvılcımı Rojava'da kadınlar tarafından yakılan bir kadın devrimine doğru yürümektedir.

Kaynakça

- Ahmet Çiğdem (2007) “Türk Batılılaşması’nı Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkalığı” Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık, Cilt 3, (der.) Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul: İletişim Yay.
- Ayşe Saktanber (2009) “Kemalist Kadın Hakları Söylemi”, Kemalizm: Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce, cilt 2, (der.) Ahmet İnsel, İstanbul: İletişim Yay.
- F.Anthias, ve N. Yuval-Davis (1992) "Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour and Class and Anti-Racist Struggle", Londra: Routledge.
- Fikret Başkaya (2012) "Paradigmanın İflası / Resmi İdeolojinin Eleştirisine Giriş", İstanbul, Öteki Yay.
- Marshall Berman (2013) “Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor” çev. Ümit Altuğ-Bülent Peker, İstanbul: İletişim Yay.
- Nil Mutluer (2008) “Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları: Namussallaştırma”, (içinde) Cinsiyet Halleri-Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları, (der.) Nil Mutluer, İstanbul: Varlık Yay.
- Nilüfer Çağatay (1995) "Uluslaşma Süreci ve feminizm üzerine Karşılaştırmalı Düşünceler", 1980’lerin Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İstanbul: İletişim Yay.
- Nükhet Sirman (2004) “Kinship, Politics and Love: Honour in Post-Colonial Contexts- The Case of Turkey” İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Partha Chatterjee (1986) "Nationalist Thought and the Colonial World": A Derivate Discourse, Londra, Zed
- Şerif Mardin (1992) “Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908”, İstanbul: İletişim Yay., 4. Basım.
- Şirin Tekeli (1995) "Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar", İstanbul: İletişim Yay.

“Var” Olma Mücadelesinden Dönüştürmeye Ya Da Kadınlar: En Uzun Devrim ¹

Gülşen Ülker

I. Giriş

Türkiye kadın hareketinin², tanığı ve bizzat eyleyicisi olduğumuz yaklaşık otuz yıllık tarihine ilişkin özellikle son yıllarda birçok değerlendirme yapıldı. Hareketin temel mücadele alanları, kadınların hayatında çok önemli dönüşümlere yol açan kavramlar, hareketin gelişim sürecine ilişkin değerlendirmeler, kadın hareketinin gelişimine de katkı sağlayan tartışmalara konu oldu /olmakta.

Türkiye’nin politik ve sosyal dönüşümü ile kadın hareketinin kendi dinamikleri çerçevesinde onar yıllık tarihsel dönemler halinde ortaya çıkan gelişmelerin, büyük ölçüde feminizmin ikinci dalgası olarak tanımlanan çerçeveye denk düştüğü söylenebilir. Ancak bu topraklardaki kadın hareketinin birinci dalgasının izlerini önceki yüzyılın başından, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden başlayarak sürmek gerekiyor. Bu iz

¹ Juliet Mitchell’in makalesinin başlığı, O’nun dile getirdiklerinin yanı sıra hala ve hala bir kurtuluş mücadelesini sürdürmek, eyleyen devrimci olmak, devrimin kendisi olmak halini anımsattığı için burada kullanmak istedim.

² Yazıda, Türkiye kadın hareketi ve feminist hareket sıklıkla birbirini yerine de kullanılmıştır.

Kendini feminist olarak tanımlayan kadın örgütleri olduğu gibi, feminist politika yapmasına rağmen bu tanıımı kullanmayan, hatta feminist olmadığını belirten kadın grupları da bulunmaktadır. Bunu esas alan ayrı bir çalışma yapma ihtiyacını hissederek, mümkün olduğu kadar bu ayrıma gitmemeyi tercih ettiğimi belirtmek isterim.

sürmenin bir tarihsel süreç aktarmasının ötesinde, kadın hareketinin bugün de karşı karşıya olduğu sorun/tartışma alanları ve hatta kazanımlarına sahip çıkma mücadelesi ile bağı olduğunu özellikle belirtmek gerekiyor.

Hâlihazırda devam eden kadın mücadelesinin bu döneminin miladı, askeri darbe koşullarının tüm şiddeti ile hissedildiği 1980 sonrası dönemdir. Önceki dönemde yer aldıkları politik hareketlerden ve/veya akademik çevrelerden tanışan kadınların bir araya geldiği bu dönem hem önceki politika yapma tarzlarına bakma hem de feminizmle tanışma dönemi olarak adlandırılabilir. Bu süreçte yürütülen tartışmalar, eylemler bir yandan “tanışma” yı mümkün kılmış diğer yandan da feminizmin kendisini hayata geçirmesine zemin sağlamıştır.

Bilhassa sürecin içinde olan kadınlar açısından, en zengin, heyecanlı ve üretken tartışmaların yürütüldüğü, devrimci dönüşümlerin yaşandığı bu dönemi takip eden on yılın; kadın hareketinin talep ve ihtiyaçlarını saptama, bunları genel siyasete, kamu politikalarına taşıma gayretlerinin gözlemlendiği bir dönem olarak tanımlanması mümkündür. Alanda elde edilen kazanımların kurumsallaşma düzeyi, aynı on yılda kat edilen mesafelerin izini taşır.

Kadın meselesinin kamusal politikaların gündemine mal edildiği, buna uygun kurumların oluşmaya başladığı 90’lı yılları, kadın hareketinin etkisinin ve katılımının daha geniş çerçevede görünür hale geldiği, bir başka dönem olarak belirlemek gerekir.

Bugün, Türkiye kadın hareketinin otuz yılı bulan mücadelesinin sonucunda ortaya çıkan kazanımların giderek artan bir biçimde tehdit altında olduğu söylemek mümkündür. Ancak paradoksal biçimde, bir yandan da önceki dönemlerinin eksikliklerinin giderildiğini, özellikle yeni kuşak feminist oluşumlar, LGBTİ hareketi, sendika, parti gibi karma örgütlerin kadın meclisleri veya özgün kadın örgütlenmeleri gibi yeni hareketler/oluşumlar aracılığıyla özgürlük mücadelesinin daha görünür hale getirildiğini tespit etmek de mümkün. Bu arada, -elbette bir başka bağlamda da olsa- hükümet destekli yeni kadın örgütlerini ortaya çıkaran dinamikleri de anmak gerekir.

Bu yazıda, yukarıda genel hatlarıyla sözü edilen onar yıllık tarihsel gelişim serüveni akılda tutularak, Türkiye kadın hareketini; hareketin öznelere, mücadele alanları, tartışılan kavramları ve politikaları oluşturma, bu politikaları hayata geçirme pratikleri temelinde ele almak, dönemsel anlatının ötesinde kadın hareketinin değişen dinamiklerini takip edebilmek amaçlanmaktadır.

II. Kadın Hareketinin Mücadele Alanları

“Var” Olma Savaşı ve Haklar Mücadelesi

Kadın hareketinin evrensel mücadele pratiği, kadınların “var” olduklarını ortaya koyma çabası önceliği etrafında şekillenmiştir. Yok sayılan, görünmezleştirilen, ikincil olduğu her

daim hatırlatılan kadınların var olma savaşı neredeyse dünyanın her yerinde benzer nitelikteki aynı itirazı dile getirmiştir: görünmezliğe ve yok sayılmaya karşı meydan okuma.

Bir adalet çağrısı olarak ortaya çıkan bu mücadelenin, soyut, kavramsal tartışmalar çerçevesinde kalarak başarıya ulaşamayacağının farkında olan kadınlar, hayatın her alanında eşitlik talebini dile getirmiş, bunun için örgütlenmiş ve mücadele etmiştir.

Kadın hakları mücadelesinin ilk çerçevesini eşit vatandaşlık talebi oluşturmıştır. Bu kapsamda eğitim hakkı, oy hakkı mücadeleleri kadınların dışlandıkları kamusal dünyaya dahil olma mücadelesidir aynı zamanda.

Kadınların ABD, İngiltere ve diğer Batı’lı ülkelerde mücadelesini verdiği vatandaşlık hakkı, Osmanlı’da da Meşrutiyet dönemi ile birlikte etkisini göstermiş, feminist bir dava sahibi olduklarını rahatlıkla ifade eden kadınların, bizlerin çok sonradan farkına varacağı mücadelesi devam etmiştir. Dönemin koşulları içinde dışarıdaki hareketlerin yansımalarının çeşitli milletlerinin örgütlülüğü içindeki kadınların, çıkardıkları veyaaledeki erkekler tarafından çıkarılan dergiler etrafında taleplerini dile getirdiklerini, dernekler kurduklarını görürüz.³

Ekonomik ve sosyal olarak üst toplumsal gruplara mensup kadınların etkili olduğu bu mecralarda eğitim ve çalışma talebi üzerinde durulmuş ve eşitlik fikri çok açık biçimde dile getirilmiştir.

Osmanlı kadınlarının kamusal alana dahil olma mücadelesi Cumhuriyet ile birlikte daha geniş bir çerçevede devam etmiştir. Siyasal ve sosyal hak taleplerinin de eklendiği bu dönem, kadınların eğitim hakkından yararlanmasının önünün açılması, Medeni Kanun’un kabulü, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması gibi gelişmelerle birlikte anılabilir. Ancak bunların, siyasi iktidar tarafından zaten “verildiğinin” düşünülmesi kadınların bu haklar için verdiği mücadeleyi görünmezleştirmiştir. Ayrıca kazanılacak bir hak kalmadığına inanan Cumhuriyet’in erkek yöneticileri, siyaset yapmamaları şartı ile 1924 yılında kurulmasına izin verdikleri Türk Kadınlar Birliğini 1935’de kapatmıştır.⁴

³ Şükufezer, Aile, Musavver Kadın, Hanımlara Mahsus Gazete, Kadınlar Dünyası, Kadın, Mehasin, Hanımlar Alemi, Ayine, Parça Bohçası gibi dergiler çıkarılmıştır. Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti (Kadınlar Dünyası dergisi, Derneğin yayın organıdır.), Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Çerkes İttihad ve Teavün Cemiyeti, Kürt Kadınları Teali Cemiyeti gibi farklı amaçlara sahip dernekler.

⁴ Kadınlar Halk Fırkası’nın kuruluşuna izin verilmemesi üzerine 1924 yılında kurulan Türk Kadınlar Birliği, Cumhuriyet’in çizdiği sınırlar dahilinde ve modernleşme simgesi olmanın ötesine geçmeme şartı ile sürdürdüğü mücadelesinde dile getirdiği siyasi hak talebi şiddetli bir karşı çıkışla karşılaştı. 1935’te kapatılan Dernek ancak 1949’da yeniden açıldı. Bu konudaki ayrıntılı bilgi için bkz. Yaprak Zihnioglu, Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği Metis Yayınları, 2003, İstanbul.

Ne yazık ki özgürlükçü bir kadın hareketinin önünü almak isteyen bu yaklaşımları destekleyen kadınların da bulunduğunu belirtmek gerekir.

Tanıdığımız Kadınlar, Yeni Sorular, Deneyimin Bilgisi

Dünyada kadın hareketinin yükselmesi genellikle büyük toplumsal dönüşüm ve özgürleşme dönemlerinde ivme kazanmıştır. Kamusal pratiklerinin cinsiyetçi görünümüne isyan, içinde yer aldıkları hareketlerin kadınları nasıl görmezden geldiğini teşhir, bu dönemlerdeki mücadele biçiminin karakteristik özellikleri arasında sayılabilir.

Ancak bu kurala uymayan bir örnek olarak Türkiye’de kadınların mücadelesi, askeri darbenin ardından 12 Eylül faşizminin olumsuz, yıkıcı, yok edici ortamında yükseldi. Bir tür direnme/dayanışma pratiği olarak da görülmesi gereken bu istisnada, kadınları öncelikle kendilerine dair sorular bir araya getiriyordu. Kurduğu söz ve eylemi ile bir meydan okuma hareketidir 80 sonrası kadın hareketi. 1987 yılında, darbe koşullarında düzenlenmiş ilk miting olan dayağa karşı yürüyüş, bu özellikleri yansıtır. Bu sözün mevcut diktaya karşı bir içeriğe sahip olmadığı düşünülebilir. Ama unutulmamalıdır ki çok daha kadim bir egemenliğe, ataerkiye ilk kez bu kadar kapsamlı bir karşı çıkış gerçekleşmiştir. Bir meydan okuma olarak görülebilecek bu eylemin öncesinde ise Türkiye Devleti tarafından imzalanmış olan CEDAW’ın (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi) hayata geçirilmesi için yürütülen imza kampanyasını hatırlamak gerekir.⁵

Düşünme ve tartışma sürecini kişisel deneyimler üzerinden başlatmasını, bu dönemin ayırt edici özelliği sayabiliriz. Ne yaşanmıştı? Örgütlerimizde ne yapıyorduk? Eşler ve daha nadir olmak üzere sevgililerle ilişkimiz nasıldı? Evde ne yaşıyorduk? İlk kavramsal tartışmalar da bu dönemde yapıldı. 1989’da düzenlenen Feminist Hafta Sonu’nda Kadınların Kuruluş Bildirgesi yayınlandı. Yine aynı dönemde düzenlenen Kadın Kurultayı’nda ise feministler ve sosyalist kadınlar arasında farklı bakış açıları ve anlayışlar görünür oldu; yeni gruplar, yeni dergiler bu dönemde ortaya çıktı.⁶

Türkiyeli kadınların bir araya gelişleri ve kendi kadınlık deneyimleri üzerinden konuşmaya başlamaları, feminizmin en güçlü yanını oluşturmuştur. Hatta aradan geçen süre zarfında deneyim paylaşımının mümkün kılan bir araya gelişlerden uzaklaşıldığı oranda, feminist kadın hareketinin etkisinin azaldığını söylemek bile mümkün görünmektedir.

Kadınların kendi hayat deneyimi üzerinden konuşmaları bunların politik bir içeriğe ve eyleme dönüşmesi yaygın biçimde oluşturulan bilinç yükseltme grupları ile oldu. Çoğunlukla az sayıda ve çoğu birbirini önceden tanıyan kadınların buldukları her me-

⁵ 1986 yılında yürütülen kampanya ile 4000 kadından imza toplanmış ve bu imzalar TBMM’ye sunulmuştur.

⁶ 11-12 Şubat 1989 –Ankara Feminist Hafta Sonu, 1989 Mayıs- İstanbul Kadın Kurultayı.

kanda -ki, evler de bunlara dahil-bir araya gelmesi, konuşup tartışmaları, çoğu grup için birkaç yıl sonra kurumsal yapılara dönüşmenin ilk adımlarını oluşturdu.

Bağımsız Olma ve “Ertelemeci Mantığın” Reddi

80 sonrası kadın hareketinin, üzerinde durduğu iki nokta;bağımsız örgütlenmeye verildiği önem ve -o dönemde getirildiği biçimiyle- “ertelemeci mantığı reddetmek” olmuştur. Çoğu sosyalist hareketten gelen kadınlar olarak ileride bir tarihte, devrimden sonra diye tariflenencinsiyet eşitliği ve özgürlüğün, beklenen değil “o an”, “orada” başlaması gereken bir mücadele ile gerçekleştirebileceğine inanmıştık. Bu salt feminist olmanın da bir sonucu değildi. Ancak uzun süre -belki daha sınırlı bir çevrede ama bugün dahi- feminizmin sınıfı böldüğü, gücünü azalttığı söylemi ile baş etmek zorunda kaldık.Kadınların herhangi bir karma örgütün dışında kendi örgütlenmelerini oluşturmaları, bağımsız bir politik duruş belirlemenin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasının, sözünün duyulabilmesini sağlamanın ön koşulu olarak görüldü. Özellikle önceden karma örgüt deneyimi olan kadınlar için bağımsızlığın önemi büyüktü. Bu ilk kadın gruplarının biraz da bulundukları kentin koşullarıyla bağlı olduğunu, o kente has özellikler çerçevesinde biçimlendiğini söylemek yanlış olmaz. Şimdi hemenher kentte oluşan kadın platformları, dernekler, vakıflar ve kadın merkezlerine-Ankara ve İstanbul’daki kadınların o dönemdeki çabaları öncülük etti.⁷

Kampanyalar ve Cinsiyetçi Sisteme Meydan Okuma

Kampanyalar kadınların ‘sokak’ta olduğu en önemli eylem biçimi oldu bütün bu süre boyunca. Cinsiyet eşitsizliğini teşhir eden, kadınların uğruna büyük mücadeleler verdikleri kamusal hayatı, ilişkileri dönüştürmek, değiştirmek için ortaya çıkan söz ve eylemlerdi kampanyalar. Özellikle kadına yönelik şiddetle mücadele (‘dayağa karşı’ diye adlandırılan, fiziksel şiddete karşı mücadele), zaman içinde bu söylemin kadını ‘mağdur’ gösteren yanını aşmış, şiddetin diğer biçimleri ile kadınların baskılanması arasındaki ilişkiyi açığa çıkaran bir kapsama kavuşmuştur.Kadının bedeni üzerindeki tahakküm biçimlerinin afişe edilmesi için sürdürülen kampanyalarneredeyse hepimizin hayatını dönüştürdü.⁸

⁷ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 1990 yılında İstanbul’da, Kadın Dayanışma Vakfı ise 1993 yılında Ankara’da kuruldu. Kadına yönelik şiddetle mücadele için Diyarbakır’da Ka-Mer, İzmir’de Kadın Dayanışma Derneği, Mersin’de Bağımsız Kadın Derneği başta olmak üzere birçok dernek 90’lı yılların sonuna doğru kuruldu.

⁸ Bağır Herkes Duysun” Dayağa Karşı Kadın Yürüyüşü, İstanbul 1987, Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır Kampanyası, Ankara-İstanbul 1989, TCK’ nın 438. Maddesini Protesto Kampanyası, 1990, Bekâret Kontrolüne Karşı Kampanyalar 1988-1995 gibi birçok kampanya, kadın hareketinin en önemli mücadele biçimleri oldu.

Kadın ve erkeklerin tarihsel işbölümü, feministlerin ciddi itirazlarına kadar hiç de sorun yaratmamıştı. Başlangıçta feminizmin dile getirdiği diğer birçok şey gibi bu itiraz da müstehzi bir gülüşle karşılandı. Oysa kadınlar aleyhine bir dengesizlik üzerine kurulu cinsiyetçi işbölümüne ilişkin olarak, hala bu itirazları karşılayacak düzenlemeler yapılmış değil. Ev içi emeğe ilişkin tartışmalar feminist bir gündem olmaya devam etmekte. Medeni Kanun'da, boşanma halinde mal paylaşımının, edinilmiş mallara katılma şeklinde düzenlenmesi kadınların ev içi emeklerinin görünürlüğü yolunda çok önemli bir adım olmuştur.

Evlilik içi tecavüze ilişkin düzenlemenin yasalara girmesinin yanı sıra, hem kamusal hem de özel alanda cinsiyet hiyerarşilerini sorgulayan, toplumsal cinsiyet kavramı ile kadınlık ve erkeklığın kuruluşu, ilişkilenebilirliği ve dönüştürülmesi imkânları üzerine yürütülen tartışmalar kadın hareketinin/feminizmin gündeminde yer aldı.

Yasa metinlerinde geçen, kadınların hayatını doğrudan etkileyen, ayrımcılığı ve cinsiyetçiliği yeniden üreten ifadeler, geniş katılımlı kadın platformlarının etkili müdahaleleriyle ya düzeltildi ya da yeniden yazıldı. Türk Ceza Kanunu, Medeni Kanun, şiddetle mücadeleyle ilişkin yasal düzenlemeler, çoğu da internet üzerinden haberleşen platformların kampanya konularını oluşturdu.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Kadına yönelik şiddetle mücadelenin ve kadın güçlenmesinin/özgürleşmesinin araçları olarak kadın danışma merkezleri ve kadın sığınaklarını kurmak ve hayata geçirmek Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Dayanışma Vakfının ilk meseleleri oldu. Kendi bağımsız mücadelelerinin yanı sıra, kamu kurumlarını da bu mücadeleye sorumlulukları kapsamında katılmaya zorlamak, Avrupa'daki örnekleri gibi kadın örgütleri ile işbirliği içinde kadına yönelik şiddetle mücadeleye öncelik vermesini sağlamak bu örgütlerin uğraştığı konular arasında yer aldı.

Özellikle şiddet ile eşitsizlik ve kadınlara karşı ayrımcılık arasındaki ilişkinin anlaşılması, mücadelenin kadın dayanışmasını esas alarak sürdürülmesi gibi temel noktaların öne çıkmasını amaçlayan yapılar, içinde yer alan kadınlar için de kendilerini var etme işlevi görme potansiyeli oluşturdu. Ancak hem bu kadınlar arasındaki dayanışma hem de görüldüğü şiddet nedeniyle bu kurumlara başvuran kadınlarla dayanışma temelindeki ilişki, kadın hareketinin yeni mücadele alanlarındaki gücünü doğru değerlendirmek bakımından kapsamlı bir tartışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadelenin kadın dayanışması yoluyla yürütülmesi ilkesinin ne kadar önemli olduğu, bugün çok daha yaygınlaşmış olan şiddetle mücadele pratiklerinde görülmektedir. Ne yazık ki, Türkiye'nin birçok yerinde kadın örgütleri eliyle yürütülen çalışmalar, hem şiddet gören hem de şiddetle mücadele eden kadınları güçlendirecek bir mücadele stratejisini sağlamaktan uzak kalıyor.

Ayrıca kamu kurumlarının kadına yönelik şiddetle mücadelesinin yetersizliği bir yana kamuya hâkim olan şiddet vakalarını gizlemek biçimindeki tutumun, şiddetle samimi bir mücadele yürütmeye seçeneğine tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Farklı Kadınlar, Mücadele Büyüyor

90'lar, bir yandan kadın hareketinin -özellikle onun şiddete karşı yürüttüğü mücadelenin- kurumsallaştığına, yanı sıra önceki süreci bir arada deneyimleyen kadınların kendi yollarına gittiğine tanık olduğumuz yıllardı. Göreli bir demokratikleşme ortamında siyasal ve sendikal faaliyetlerin yaygınlaşması, farklı sol örgütlerdeki kadınların da bu yapılara dahil olmaları sonucunu doğurmuştu.

Aynı dönemde kadın hareketinin kendi tezlerinden etkilenen ve kendi yolunu bu etkiler ışığında çizen gruplaşmalar meydana çıktı. Etnik ve dini kimliği ile bir araya gelen kadınların, o zamana kadar içinde yer alma konusunda tereddütlü görüldüğü feminist gruplardan etkilenmeye başladığı gözlemlendi. Bu gruplar, yavaş yavaş kendi öncelikleri etrafında örgütlenmeye başladı. Kürt kadınlarının da ilk çalışmaları dergiler etrafında gerçekleşti. Roza, Jujin, Jiyan ve Özgür Kadın gibi birçok kadın dergisi ortaya çıktı. Roza ve Jujin gibi ele aldıkları konular (cinsellik, aile, şiddet gibi) ve yaklaşımları itibarıyla kendini feminist olarak tanımlayan dergilerin yanısıra benzer konuları ele alsın da kendini feminist olarak tanımlamayan Jin u Jiyan dergisini de aynı çerçevede hatırlamak gerekir. Kürt kadınlarının çıkardığı bir başka dergi Yaşamda Özgür Kadın öncekilerden farklı olarak ulusal mücadeleyi ve kadınların katılımını önceleyen bir yaklaşıma sahip oldu.⁹

Kürt kadınlarının dergiler sürecinde yaşadığı sorunlar, kadın olmanın yanı sıra Kürt olmaktan kaynaklanıyordu. Dergiler aracılığıyla bir araya gelen kadınların, Türkiye kadın hareketiyle yürüttüğü tartışmaların her iki tarafta da kadınların birbirlerini geliştirmeye imkan tanıdığını belirtmeleri, çok daha geniş ve özgün örgütlülüğünü oluşturmuş Kürt kadın hareketi ile daha zengin ve geliştirici ilişkiler kurulabilmesi açısından önem taşımaktadır.¹⁰

Bağımsız kadın hareketinin, özellikle de feminist hareketin olumlu etkisi olarak sayabileceğimiz bir gelişme de sendika, parti, meslek örgütleri gibi yapılarda yer alan kadınların kendi özerk örgütlenmelerini oluşturmalarıdır. Önceleri bu yapılarda kadın komisyonları olarak kurulan oluşumlar git gide kendine özgü bağımsız yapılar haline gelmiştir. Daha etkili kadın politikaları yürütmek için oluşturulan kadın sekreterlikleri de,

⁹ Kürt Kadınların Sesi: Bir Karşıt Kamusal Pratiği Olarak Hêviya Jinê Dergisi- Nagehan Tokdoğan) Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 5, Sayı 2

¹⁰ Feminist Kürt Kadın Oluşumları (Roza ve Jujin Dergileri) Halide-Canan, Özgürlüğü Ararken-Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri, Amargi Yayını, 2005, İstanbul

kadınların mücadelesinin sonucudur ve hala savunulması ve diğer karma örgütlere de yaygınlaştırılması gereken kazanımlardandır. Kendi kararlarını alan, organlarını seçen bağımsız kadın yapılanmaları, karma örgütlerdeki kadın meclisleri ve kadın sekreterliği benzeri oluşumlar; genel politikaya ilişkin olarak özgün kadın gündemi oluşturma imkanının yanı sıra karma örgütlerdeki kadın politikalarının güçlenmesi, genel politikaların cinsiyet boyutunun gözetilmesi, ayrımcılıkların önüne geçilmesi için önemli bir işleve sahiptir.¹¹

III. Bulunduğumuz Yer

Oluşturulan platformlar, uzun tartışmalar, farklı kentlerde gerçekleştirilen, eş zamanlı ortak eylemlerin sonucu olan yasal değişiklikler, AB sürecini de akıllıca kullanan kadın hareketinin başarı hanesine yazıldı. Ne var ki feminist olan, olmayan veya kendine feminist demeyen ama aynı talepleri sahiplenen kadın örgütleri, mevcut yasal değişikliklerin hayata geçirilmesi için yol ve yöntem arar ve daha geniş bir kadın çevresinde bunları gündeme taşıırken çok yukarıdan örülmeye başlanan bir set kadınların önüne dikilmeye başladı. Bu set, ilk olarak neredeyse yüz yıllık bir mücadelenin kazanımı, “kadın” olmak ortak paydasının tartışıldığı hiç bir dönemde geçerliliğini yitirmemiş bir ilkenin yok sayılması biçiminde gösterdi kendini: “eşitlik.”

Başbakan’ın 2010 yılında yaptığı “kadın-erkek eşitliğine inanmıyorum” açıklaması ve “fıtrat” kavramını vurgulaması neredeyse bütün kamu idaresinin tutumunu değiştiren bir etkiye yol açtı. Temel eşitlik fikrinin inkarı, yasal ve idari düzenlemelerin buna göre uyarlanması sürecinin de başlaması demekti. Nitekim isminde “kadın” olan neredeyse bütün yapılar “aile” olarak değiştirilmeye başlandı.¹²

¹¹ Sosyalist Kadın Meclisleri, Halkevci Kadınlar, KJA, Yeryüzü Kadınları, kadın sekreterlikleri, Devrimci Partili Kadınlar, Yeni Demokrat Kadın, HDP, SYKP Kadın Meclisleri, Nar Kadın Dayanışma, Kampüs Cadıları gibi oluşumları bu kapsamda sayabiliriz.

¹² 1990 yılında kurulmuş olan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2012 yılında çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olarak yapılandırıldı. Oysa kurulduğu ilk anda itibaren iktidarların “kadın” meselesine bakışının da göstergesi olan bu genel müdürlüğün hem kuruluşunda hem de etkili bir yasal düzenlemeye sahip olmasında - ki bu da çok zor elde edilen bir gelişme oldu- çok emeği vardı.

- 2011 yılında Savcılık Müracaat Büroları bünyesinde iki savcının kadına yönelik şiddet suçları ile görevlendirilmesi uygulaması, buna ilişkin kurumsal düzenleme “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddet Bürosu” adı altında yapıldı.

- Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde 1993 yılında kurulmuş olan “Toplamsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şube Müdürlüğü” Kurumun yeniden yapılandırılması kapsamında TÜİK- Demografi istatistikleri Daire Başkanlığı altında bir Çalışma Grubu biçiminde oluşturuldu.

Bu tutum değişikliği, kadını aile içinde tanımlama girişimi, kadın bedeninin kontrolü anlamına da gelen kürtajin yasaklanması, doğum yapma/yapmama kararının toplumsal ve siyasal bir konu olarak görülmesi, taciz ve tecavüzlerde kadınların sorumlu tutulması gibi bir dizi yeni müdahale ile devam etti ve gitgide daha da pekiştirildi. Aynı zamanda devlet/hükümet destekli, bizzat kurulmuş veya kurdurulmuş kadın örgütleri de bu söylemin yayılmasının ve pekiştirilmesinin sivil ayağı olarak karşımızda bulunuyor.

Bu anlayışın karşısında olan feminist olsun ya da olmasın bütün kadın örgütlerinin yok sayılması ve çalıştıkları alanlardan dışlanması yaygınlaşıyor. Başta kadına yönelik şiddetle mücadele eden örgütler olmak üzere kadın örgütlerinin temsilcilerinin etkin katılımı ile oluşturulan yasalar veyahut benzer bir biçimde kadın örgütleri platformlarının savunuculuğu ve müdahaleleri ile gündeme gelen, biçimlenen veya değiştirilen yasalar ile sağlanmış gelişmeler geriye götürülmeye çalışılıyor.¹³

Yasalar yoluyla elde edilen kısmi iyileşmelerdeki geriye gidiş, biraz önce sözü edilen “kadın-erkek eşitliğine inanmama” fikrinin taşıyıcıları olan uygulayıcıların pratikleri ile görünür olurken bir yandan da açıkça yasaların değiştirilmesi, imzalanmış olan uluslararası sözleşmelerden imzaların çekilmesi gerektiği fikrinin dile getirilmesi biçiminde kendini gösteriyor.¹⁴

Türkiye’de kadın hareketinin mücadele deneyimi, bir arada olunan, birlikte mücadele edilen hemen her konuda başarıya ulaşıldığını göstermektedir. Bütün farklılıklarına rağmen bir arada mücadeleyi mümkün kılan en temel zemin ortak bir paydaya sahip olmak olarak görülüyor. “Kadın olmak” ortak paydasının böyle bir imkanı sağladığını görmekle birlikte, bunun her zaman da mümkün olmadığını belirtmek zorundayız. Sınıfsal, etnik, inanç farklılıklarımız kadar, eğitim, yaş gibi diğer farklılıkların da her zaman aynı amaçlar etrafında toplanmamıza yetmediği

¹³ 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un hazırlık süreci ve meclis görüşmelerinde kadın örgütlerinin ortak hareket etmesi ve kanalları zorlaması ile böyle bir süreç yaşanmıştır. Benzer şekilde 2000’li yıllarda Medeni Yasa ve Türk Ceza Yasası ile ilgili süreçler de kadın örgütlerinin etkin müdahalelerine konu olmuştur.

¹⁴ İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılan ve 2014 yılında yürürlüğü giren “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” sinin, iktidarın, kadına yönelik şiddetle mücadelede kalmayı tercih ettiği sınırlar için tehdit edici ve gereksiz bulunduğunu düşündüren ifadeler kamu görevlileri tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Üstelik bu konuya ilişkin basına yansıyan iddialara karşı herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

ortada. Ancak cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini de içerecek biçimde cinsiyet politikası yaptığımızı hiç bir koşulda aklımızdan çıkarmamız gerekiyor.

Her dönem ve yapıda kendine yer bulan ataerkil egemenlik bizi pek ayırmıyor açıkçası ya da yaptığı ayırım en çok kadınların, eşcinsellerin, transların ortak bir mücadele yürütmelerini engellemede işe yarıyor.

Cinsiyet eşitliği, özgürlük ve kurtuluş için bugüne değin yürüttüğümüz mücadelenin etkili olduğunu git gide daha çok canımıza kast edilmesinden anlayabiliyoruz ne yazık ki. Hayatta kalmak ve kazanımlarımızı korumak şu andaki en ortak zeminimiz gibi duruyor. Hayatta kalmak ve hayatta tutmak, kararlı bir barış mücadelesini de içine alacak biçimde bir arada olmak önceliğimiz olmalı diye düşünüyorum.

Bedelini ödüyor olsak da bugün her yerdeyiz. Korkmadığımızı ve itaat etmeyeceğimizi daha büyük bir güvenle söylüyoruz. Hemen yanıımızdaki kadın devrimine daha büyük bir dikkatle bakmaya, Rojava'daki deneyim ile bu topraklardaki kadın mücadelesinin deneyimini bir araya getirmeye ihtiyacımız var.

‘Tamamlanmamış Devrim’ Kuzey İrlanda Sorunundan sonra Toplumsal Cinsiyet ve İrlanda Cumhuriyetçiliği¹

Theresa O’Keefe
Çeviri: Sevim Özdemir

İrlanda’da kadınların devrimci mücadeleye katılımının Paskalya Ayaklanması’ndan (Easter Rising) daha yakın tarihli cumhuriyetçi mücadeleye uzanan uzun bir tarihi vardır. Kadınların silahlı mücadeleye katılmak için yıktığı bariyerlere rağmen İrlanda’da kadınların eşitliğine ilişkin sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Bu tamamlanmamış devrim büyük oranda cumhuriyetçiliğin kurumsallaşmasıyla açıklanır. Hem 1916’daki Paskalya Ayaklanması hem de 1998’deki Hayırlı Cuma Anlaşması’nın ardından kadınlar marjinalleştirildi ve devrimci mücadeleye katılarak elde ettikleri kazanımlar solup gitti. İrlanda tarihindeki bu iki belirleyici momentte, cumhuriyetçilik kurumsallaştıkça kendisindeki radikal öğeler sönmüldü, kale direkleri yerinden oynatılıp kaydırıldı ve bunların yerine seçilebilirliğe ve itibara odaklanan bir yaklaşım getirildi. Bunun sonucunda kadınlar iki kez kaybetti.

Kadınların ve İrlanda Cumhuriyetçiliğinin Tarihi

İrlanda bu yıl, daha yeni Britanya kolonyalizminin kuşatmasını gerileten ve İrlanda Cumhuriyeti’nin kuruluşuna yol açan Paskalya Ayaklanmasının 100. Yıl dönümünü öne çıkaran etkinlikler yaptı. Söz konusu süreçte, kadınlar devrimci mücadeleye katıldıkça

¹ Makalenin orijinal dili İngilizcedir.

kadınlar tarafından ve kadınlar için büyük aşamalar kaydedildi. 1913 ve 1923 yılları arasındaki İrlanda devrimci mücadelesi sırasında, en önemlisi de Paskalya Ayaklanması'nda, üçyüz kadın, kadın ordusu Cumann na mBan'ın üyeleri olarak, erkeklerle birlikte savaştı. Cumann na mBan, 1914'te, (IRA'nın öncüleri olan) İrlanda Gönüllüleri (Irish Volunteers) ile eşzamanlı kurulan bir İrlandalı kadın grubu ya da topluluğuydu. O zamanlarda Gönüllüler, İrlanda'nın özgürlüğü için savaşa destek olmak isteyen kadınlar var olmasına rağmen kadın üyeleri kabul etmiyorlardı.

Birçok Cumann na mBan üyesi de James Connolly'nin, örgüt içerisinde kadınlara İrlanda Gönüllüleri'nden daha fazla özgürlük tanıyan İrlanda Yurttaş Ordusu'na katıldı. Cumhuriyetçi sosyalist Constance Markievicz, Ordu'da aktif olmayı seçen önde gelen bir Cumann na mBan üyesiydi. Ordu'nun fahri saymanlığına seçildi ve teğmen rütbesi verildi. Aslında James Connolly'den sonra ikinci komutan olarak görev yapıyordu ve birlikleri yönlendirerek ve savaşta aktif rol alarak bizzatı Ayaklanmanın kendisinde merkezi bir rol oynadı. Markievicz, 1917'de cezaevinden tahliye edildikten sonra Cumann na mBan'ın başkanı ve Sinn Féin'in yönetim kurulu üyesi olarak cumhuriyetçi harekete geri döndü.

1920'ler boyunca Cumann na mBan devrimci politikada aktif olmaya devam etti; diğer politik gruplara göre IRA'ya daha yakındı. 1921'de, Galler ve İngiltere'de de üyeleri bulunan sekiz yüzün üzerinde şubesi vardı. Bu kadın devrimcilerin katkıları sayesinde kadınlar, İrlanda siyasi arenasına giden yolu açabildiler.² Örneğin Constance Markievicz, bu anlamda 1918'de Britanya Avam Meclisi'ne seçilen ilk kadın oldu. O süreçte var olan evrensel oy hakkı kampanyalarıyla cumhuriyetçi mücadele arasında kayda değer bir örtüşme söz konusuydu ve bunun cumhuriyetçi mücadele üzerinde etkisi vardı; zira cumhuriyetçilerin 1916 Bildirgesi ulusun kadın ve erkek yurttaşları arasında eşit haklar vaadinde bulunuyordu. Ancak, yeni cumhuriyet kurulduğunda kadınlar umdukları eşitliği elde edemediler.

Cumhuriyet için mücadele bir iç savaşa ve 1921'de İrlanda'nın nihai bölünmesine yol açtı. Adanın kuzeyindeki Stormont'tan yönetilen altı eyalet Britanya hâkimiyetinde kalırken, İrlanda'nın güneyinde, geri kalan yirmi altı kontluktan (eyaletten) oluşan yeni bir cumhuriyet kuruldu. Bu sözde "Özgür İrlanda Devleti", uğruna mücadele edilen anayasasının en orta yolcu yorumunun bile soluk bir gölgesi sayılabilecek nitelikteydi. Baskı, ayrımcılık ve sansüre yol açan Katolik ahlaka dayalı bir otoriter rejim iktidar oldu. Temel haklar neredeyse hiç yoktu, yurttaşlar eşit değildi ve dolayısıyla kadınlar ikinci sınıf vatandaş haline getiriliyor ve yoksullar aşırı yoksulluğa gömülüyordu. Yeni anayasa, kadını eve bağlıyor ve bedensel özerkliğe ilişkin tüm hakları ortadan kaldırıyordu.

² Kadınların Paskalya Ayaklanması'daki faaliyetlerinin daha detaylı bir anlatımı için bkz. Margaret Ward, *Unmanageable Revolutionaries* (London: Pluto Press, 1983), 156-247 ve ayrıca Mary McAuliffe and Liz Gillis, *We Were There: 77 Women of the Easter Rising* (Dublin, Four Courts Press, 2016).

1937 itibariyle bu Özgür Devlet yirmi yıl önce birçok insanın ulaşmaya çalıştığı idealere ihanet etmiş bir toplum yaratmıştı.

Kuzey İrlanda Sorunu: 1968-1998³

İrlanda'nın bölünmesi, kadınların baskıcı, ataerkil iki devlet arasında kapana kısıtıldığı iki devletli bir çözümle sonuçlanmıştı. Bu durum Stormont'a göreli bir siyasi özerklik ve eğitim, sağlık, hukuk ve düzen alanında kayda değer yetkiler sağlamış ve yeni Kuzey İrlanda rejimine hâkimiyeti alanına giren bölgedeki güvenliği kontrol etme yetkisi getirmişti. Bu durum da Stormont rejiminin, Katoliklere karşı etkin bir ayrımcılık uygulamasını, Katolikleri kendisine tabi olmaya zorlama ve baskılama yönünde politikalar izleyen popülist ve gaddar bir karaktere sahip olmasını sağladı.

Birlikçiler (Birleşik Krallık'a sadık olan), siyasi çıkar için seçimle ilgili sınırları manipule ettiler, iş imkânları ve barınma konularında Protestanlara ayrıcalıklı davrandılar ve güvenlik güçlerini Katolik topluluğu bastırmak için kullandılar. Katolikler, devletin suç ortaklığıyla yaşadıkları yerlerden çıkarıldılar, devlet güçleri ve Birleşik Krallık'a sadık paramiliter güçler arasındaki gizli anlaşma bir dizi cinayet ve saldırıyla sonuçlandı. Şiddet tırmandı ve işçi sınıfından oluşan Katolik topluluklarına daha fazla şiddet uygulamak için 1969 Ağustos ayında Britanya askeri birlikleri, Derry ve Belfast caddelerine intikal ettiler. İşte Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu [Provisional Iris Republican Army] böyle bir ortamda oluştu.

Kadınlar ve Kuzey İrlanda Sorunu

Cumhuriyetçi kadınlar, devletin ayrılıkçılığını ve zalimliğini tüm gücüyle hissettiler. 1968'de Kuzey İrlanda Sorunu başladığında kadınlar büyük oranda eve tıklmış durumdaydılar. İşçi sınıfına mensup Katoliklerin politik, ekonomik ve toplumsal marjinalizasyonu, Britanya askerlerinin kuzeyin caddelerinde boy göstermesi ve Kanlı Pazar gibi vahşet olaylarıyla birlikte birçok kadın bu baskılara cevaben gelişen direniş hareketine katıldı. Bu kadınlar, devletin faaliyetleri, özellikle de Katolik işçi-sınıfı topluluklarına yönelik şiddet nedeniyle politikleşmişlerdi. Bu politikleşmeyle kadınlar, sınıfsal konumlarıyla da kesişen kadın olarak ezilmişlikleri ile bölünmenin getirdiği sonuçları arasında bir bağlantı olduğunu açıkça dile getirdiler.

Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle İrlanda toplumunda kadınlar, devlet güçleriyle düzenli olarak karşı karşıya gelirdi. Bu zamanlarda kadınların evin dışında çalışması

³ Kuzey İrlanda Sorunu (The Troubles), Kuzey İrlanda'da 1960'ların sonundan, sonrasında yer yer devam etse de 1998'e kadar süren ulusal mücadele eksenli gelişen çatışma sürecine verilen genel isimdir. (ç.n)

pek karşılaşılan bir durum değildi; çocukları okula götürürler, gün içinde alışveriş yaparlardı. Mahkemeye çıkarmadan gözaltına alma uygulaması ilk başladığında erkekler ya kaçtığı ya da tutuklanmış olduğu için yerleşim alanlarındaki evlerde kadınlar çoğunluğu oluştuyordu. Sık sık kendi başlarına kalan kadınlar, güvenlik güçlerinin gerçekleştirdiği sürekli ev baskınlarıyla uğraşmak durumunda kalıyorlardı. Birçok kadın çok korktuğunu ve bu askerler ve polisler tarafından cinsel şiddete ya da şiddet tehdidine maruz bırakıldıklarını bildirmiştir. Güvenlik güçlerince her gün yapılan sokak sorguları ve durdurup arama uygulamaları günlük rutinin bir parçasıydı. Bu tip karşılaşmalar sıklıkla cinsiyetçi uygulamalar oluyordu.⁴

1972 yılında, Britanya güçleri gözaltı uygulamalarını kadınları da dâhil edecek şekilde genişlettiler. Sadece ilk altı ayda hiç olmadığı kadar çok kadın (250'ye yakın) mahkemeye çıkarılmaksızın tutuklandı. Kuzey İrlanda Sorunu [Troubles] sırasında 3000'i aşkın kadın tutsaklık yaşadı. Cezaevleri, cinsiyetçi şiddetin ve yanı sıra Britanya yasalarına ve düzenine karşı direnişin 'rutin' bir alanı haline gelmişti. Nezarethanelerde, gözaltı merkezlerinde ve cezaevlerinde cinsel taciz ve saldırı, tecavüz ve şiddet tehdidi olağandı. Çıplak arama, rutin güvenlik uygulaması olarak yapılıyor ancak bir disipline etme ve kontrol mekanizması olarak kullanılıyordu ve bir cinsel şiddet biçimi olarak görülmeye başlanmıştı. Tutuklanmış ya da hüküm giymiş kadın tutsaklar, erkek yoldaşlarıyla birlikte cezaevi mücadelesine de katıldılar. 7 Şubat 1980'de Armagh Cezaevindeki kadınlar bir yıkanmama protestosu başlattılar, siyasi tutsakların durumuna ilişkin geliştirilen bu mücadelede kadınlar, kendi dışıklarını ve regl kanlarını hücrelerinin duvarlarına sürüyor, duvarları bunlarla sıvıyorlardı.

Kadın tutsaklar ayrıca Long Kesh'teki yoldaşlarıyla birlikte 1980 açlık grevine katıldılar. Eylemleri, cezaevindeki kadınların içinde yaşadıkları koşullara ve özellikle de çıplak aramaların cezaevi personeline bir silah haline getirilmesine ilişkin farkındalık yarattı. Bu deneyimler, kadınların toplumsal cinsiyet politikalarını şekillendirdi ve birçoğu bir rehber olarak yüzünü feminizme döndü. Cumhuriyetçilerin lider kadrosu hareket üzerinde kötü yansımaları olur korkusuyla kadınların yıkanmama protestosuna ve açlık grevlerine katılmalarını istemiyordu. Daha geniş ölçekli, topluluklar arası feminist hareketten dayanışma istendi ama insanlar dayanışmaya hazır bekliyor değildi. Feministler arasında cumhuriyetçi kadın tutsakların içinde yaşadığı cezaevi koşullarına ilişkin derin bölünmeler ortaya çıktı. Kuzeydeki kadın hareketinin çoğunluğu cumhuriyetçi kadınların mücadelesine muhalif bir tutum sergiledi ve böylelikle cezaevi kampanyalarını feminist bir mesele olarak görmeyi reddetti.⁵ Uluslararası alandan feministlerin politik kadın tutsakların içinde yaşadıkları kötü koşullara karşı dayanışmak için çok uzaklardan gelerek kadınlara destek vermelerine rağmen, kuzeydeki kadın gruplarının çoğu dayanışma içinde olmayı reddetti.

⁴ Bkz. O'Keefe 2013; Healy ve Harris 2001

⁵ O'Keefe 2013

Cezaevi duvarlarının dışında kadınlar, devlet şiddetine ve baskısına karşı çeşitli biçimlerde örgütlendiler. Yaklaşmakta olan devriyelere karşı insanları uyarmak için ‘tavuk devriyeler’^{6*} oluşturarak, devletin dayattığı sokağa çıkma yasaklarını kırarak ve gündelik askeri kuşatmayı aksatarak/bozarak devlete karşı sokak direnişine öncülük ettiler. Erkek ve kadın tutsakların içinde yaşadığı cezaevi koşullarına ilişkin farkındalık yaratmak için Tutuklu Yakınları Eylem Komitelerini [Relatives Action Committees] kurdular ve kampanyanın uluslararası alanda dikkat çekmesini sağladılar.

Kadınlar, 1916’da ninelerinin bıraktığı yerden devralarak silahlı mücadeleye de katıldılar. 1960’ların sonunda, Kuzey İrlandan meselesinin başladığı dönemde kadınların, eğer 16 yaşın altındalarsa, Cumann na mBan veya Gailni na hÉireann’a katılma seçenekleri vardı. IRA’ya katılım ise kadınlara açık değildi zira o zamanlarda IRA Ordu Konseyi kadınların saflarına katılmasına izin vermiyordu. Cumann na mBan içindeki birçok kadın, örgüte üyeliklerinin silahlı mücadeleye tam olarak bağlı olmalarını engellediğini hissediyordu çünkü Cumann na mBan’ın silahlı mücadeledeki rolü ilk elde destekleyici bir roldü. IRA’nın üst karar alma organı olan Ordu Konseyi’nde temsiliyetlerinin olmaması nedeniyle kadınlar katılımlarının doğasını ve kapsamını belirlemede bir rol oynamıyorlardı. Cumann na mBan genellikle Ordu Konseyi’nin direktifi doğrultusunda hareket ediyordu, dolayısıyla bu durum onları “[emir]bekleyen hanımlar”⁷ gibi görece güçsüz bir konuma yerleştiriyordu.

1970’lerin başında bazı kadınlar, paramiliter kadınörgütünün liderliğine karşı çıktılar ve IRA’ya katılma talebiyle IRA’nın lider kademesine yakınlaştılar. IRA lider kadrosu yumuşadı ve nihayetinde, böylesi bir faaliyeti onaylamayacak olan Cumann na mBan’ın lider kadrosundan habersiz, kadınlara askeri eğitim vermeyi kabul etti. Böylelikle, kurulmasından kısa bir süre sonra Geçici IRA(Provisional IRA) [PIRA], kadınların saflarına katılmasına izin verdi. Bu da genç kadın aktivistlerin ilgisini kadın ordusundan ziyade PIRA saflarına yöneltmesine yol açtı. IRA’ya ilk katılan kadınlardan birinin dediğine göre erkek Gönüllülerden birkaç itiraz gelmiş olsa da yeni katılan kadınlara karşı asıl muhalefet Cumann na mBan’dan geldi. Cumann na mBan’da kalan kadınlar, bu hamleyi Cumann na mBan’ın mücadeledeki rolünü gasp etme, bugüne kadar yaptıkları katkılarının hiçe sayılması olarak gördüler.

^{6*} Britanya devriye askerlerini sevimlileştirmek için takılan “ördek devriyeler”[duck patrols] lakabına karşı, kendilerine “tavuk devriyeler” [hen patrols] adını vermiş ve gece 10:00’den sabah 06:00’a kadar devriyeleri takip edip, çöp kutusu kapaklarına vurarak ve ıslık çalarak halkı baskınlara karşı uyaran kadınların oluşturduğu gruplar.(ç.n)

⁷ Eileen Brady, Cumann na mBan eski üyesi. 1995’te Falls Women’s Centre Belfast tarafından yapılan “What Did You Do in the War Mammy?” [Savaşta Ne Yaptın Anne?] adlı film den alınmıştır.

Yıllar içerisinde Cumann na mBan kendi anayasasını benimseyen ve kendi askeri faaliyetlerini gerçekleştiren özerk bir yapı haline geldi. Bununla beraber Cumann na mBan ve PIRA arasında, 1986'da cumhuriyetçi harekette bir bölünme baş gösterinceye kadar, yüksek düzeyde işbirliği devam etti. Cumann na mBan, muhafazakâr görünümünü korudu ve dolayısıyla cumhuriyetçiliğin PIRA kanadında kendisine bir yer edinmesi çok daha muhtemel olan feministlerle birlikte kayda değer bir feminist platform oluşturmayı başaramadı.

PIRA'daki kadınlar, silah kaçakçılığı, bomba yapımı ve yeni katılanlara eğitim verme işlerinde erkeklerle aynı rollere sahip oldular. Örgütün önde gelen bombacılarından bazıları kadındı ve bu durum düşman Britanya medyasının dikkatini çekti ve bu medya cumhuriyetçi mücadeleyi savunan kadınları bundan ötürü aşağılamak için değilse de kendilerince çirkin gördüklerinden ötürü örgütle dalga geçti. Kadınlar, IRA'nın sıradan militanları arasında görece eşit bir konuma sahip olsalar da örgütün yönetim kademesinde iktidarın kadınlarla eşit paylaşılması gibi bir durum söz konusu değildi. IRA içerisinde eşit karar alma gücü hiçbir zaman pratiğe dökülmediğinden sadece çok az sayıda kadın IRA'nın yönetim kademesine gelebildi.⁸ Aşağıda göreceğimiz gibi, ateşkesten sonra kadınların silahlı mücadeleye yaptıkları katkıların nasıl görüldüğü ve silahlı mücadelenin yerini seçimlere dönük politika aldıktan sonra feminist meselelerin talileştirilmesi üzerinde bu durmun etkisi oldu.

Cumhuriyetçi Feminizm

Kadınların cumhuriyetçi harekete dâhil olmaları, diğer feminizmlerdense, cumhuriyetçi hareketi şekillendiren ve Kuzey İrlanda toplumunun bütününde dalga etkileri yaratan bir feminist politikanın -cumhuriyetçi feminizmin- gelişmesine yol açtı. Cumhuriyetçi feminizm, ilk başlarda Marksist/Sosyalist eğilimler taşıyordu ve işçi-sınıfından kadınların maddi gerçekliklerinden temelini alıyordu. Bazı cumhuriyetçi feministler, cumhuriyetçi feminizmi, özerklik, eşitlik ve sosyal adalet gibi daha geniş meseleler hakkında söz söyleyen herşeyi kapsayan bir görüş olarak tanımlarlar. Cumhuriyetçi feminizm, kadınların doğrudan kendi kaderini tayin hakkı- hem kadınlar hem de İrlanda halkı için- mücadelesini ifade ediyor. Bir cumhuriyetçi feministin açıkladığı gibi, cumhuriyetçi feminizm, “doğurganlığımız, cinselliğimiz ve çocuk bakımı hakkında, yani hayatlarımız hakkında gerçek seçimler yapma hakkımız ve kabiliyetimizdir; bu feminizm son süreçte kadınlar olarak farklı kimliklerimizde özerkliğimizin ve onurumuzun inkâr edildiği bütün alanlarda bağımsız olma aracımızdır.”⁹

Bu mücadelenin parçası olarak cumhuriyetçi kadınlar ayrıca siyasi parti, Sinn Féin, aracılığıyla cumhuriyetçiliğin resmi siyasi yapılarına dâhil oldular. Siyasi mekanizmayı kullanarak, cumhuriyetçiliği daha kadın dostu ve esasında feminist odaklı hale getirmek için

⁸ O'Keefe 2013

⁹ Daha fazlası için bkz. Claire Hackett 1995

cumhuriyetçilik içinde bir takım değişiklikler yapmayı başardılar. Kadınların parti içinde politik bir söze sahip olmalarını garantilemek için 1980 yılında Sinn Féin'in Kadın Sekreterliği (Birimi) kuruldu. Bu birim, bir kadın gündemi belirledi ve cumhuriyetçi hareket içerisindeki kadınların temel kaygılarını gündeme getirdi. Ayrıca, parti politikasını da şekillendirdi ve partiyi kadın-dostu yapıların oluşturulmasına zorladı. Kadın Birimi, çıplak aramalar ya da kadın tutsakların koşulları gibi sadece cumhuriyetçi mücadeleyle ilgili önemli meseleri öne çıkarmadı, aynı zamanda kürtaj, doğum kontrolüne erişim, çocuk bakımı, boşanma ve aile içi şiddet gibi meselelere ilişkin sessizliği bozdu. Birim, ayrıca Sinn Féin'in Yürütme Kurulundaki (Ard Comhairle) pozisyonların %25'inin kadınlara ayrılmasını sağlayan kota sisteminden de sorumluydu. Bunların yanı sıra partiyi seçimlerde kadın adayları kazanılabilecek yerlerden aday göstermeye mecbur bıraktı. Kadın Biriminin baskısı sonucunda Sinn Féin, üyelerine yönelik aile içi şiddete ilişkin bir eğitim süreci başlattı. Çocuk-bakım yardımları Sinn Féin'in kadın çalışanları için de uygulanmaya başlandı. Kadın Birimi, partinin kürtaj hakkı yanlısı bir pozisyon benimsemesini sağlamayı başaramadı, bu durum birçok cumhuriyetçi feministte hayal kırıklığı ve öfke yarattı.¹⁰

Cumhuriyetçi feminizm seçimlere dayalı siyasetin (siyasi partiler üzerinden giden siyasetin) sınırlarının ötesinde de büyüdü. Kuzey İrlanda Sorununun başlangıcından itibaren bir dizi cumhuriyetçi feminist örgüt, alanda görünür oldu. Emperyalizme Karşı Kadınlar bu örgütler arasında en göze çarpanıydı. Bu gruplar, cumhuriyetçi kadınların mücadelesine destek vermeyi reddeden ve hasmane bir tutum sergileyen Kuzey İrlanda kadın hareketine rağmen oluşturuldu. Cumhuriyetçi kadınlar, büyük oranda uluslararası alandan feministlerin dayanışmasına dayanarak, kendileri için örgütlenmek zorunda bırakıldılar.

İşçi-sınıfı mahallelerinde kadınlara hizmet vermek için kadın merkezleri kuruldu. Bunlardan bir tanesi 1981'de açılan ve hızlı bir şekilde cumhuriyetçi Batı Belfast'ta kadınlar için hayati bir kaynak haline gelen Falls Kadın Merkezi'dir. Bu merkez, kürtaj, aile içi şiddet ve yoksulluk gibi meseleleri tartışmak ve bunlar etrafında örgütlenmek için topluluktaki kadınlara güvenli bir alan sundu. Bunun yanı sıra, bu merkez, yaşadıkları nedeniyle korku içinde olan birçok kadını Women's Aid'e¹¹ yönlendirdi ve onlara refaket etti. Eğer şiddete maruz bırakılmışlarsa da kadınları ve çocuklarını tehlikeli alandan uzaklaştırdı. Kadınlara görüşme ve sohbet etme alanı sunan ve sadece kadınlara açık bir merkez olmasının yanı sıra Falls Kadın

¹⁰ Bir kadının doğurmayı seçip seçmeme hakkı Sinn Féin içinde son derece sıkıntılı bir konuydu. Partinin kürtaj yanlısı (pro-choice) olmaya en yaklaştığı an 1980'de gerçekleştirilen ulusal konferansta bir önerenin kabul edildiği andı ancak bu önerge ertesi gün parti yönetimince kaldırıldı. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki her cumhuriyetçi kadının cumhuriyetçi feminist olmaması gibi Sinn Féin içindeki birçok kadın da (hatta feminizme sempati duyanlar bile) kürtaj yanlısı değildir,

¹¹ Women's Aid, İrlanda'da şiddet gören kadınlara ve çocuklara destek veren bir kuruluştur.(ç.n)

Merkezi değişik konularda kurslar da düzenledi. Merkezde bir kreş bulunması sayesinde de kadınlara gerçekten ulaşılabilecekleri eğitimler verilebildi.

Hayırlı Cuma Anlaşması ve Kadınların Dışlanması

1998’de imzalanan Hayırlı Cuma Anlaşması, Kuzey İrlanda Sorunu dönemine son verdi ve eşitlik mücadelesi verenlerin zaferi olarak sunuldu. Daha demokratik bir Kuzey İrlanda toplumu için çalışan sivil toplum gruplarının ısrarıyla anlaşmaya bir eşitlik maddesi konuldu. Ne var ki, bu Anlaşma kapitalizm ya da yapısal baskı biçimleri eleştirisi açısından çok az şey sundu. Ancak Sinn F in’deki cumhuriyetçi kadınlar ve Anlaşmayı destekleyen daha geniş kapsamlı hareketler, kadınlar için daha eşitlikçi toplumsal değişimler getirecek bir sürecin gelişeceğine güvendiler. Anlaşmanın imzalanmasının 20. yıl dönümü yaklaşırken kadınların eşitliği alanında kayda değer bir ilerlemenin olmadığı açık. ‘           Kuzey İrlanda’da toplumsal cinsiyet eşitliğinin olduğu gibi kaldığını söylemek doğru olmaz zira bazı alanlarda durum daha da k  leşti.

Kuzey İrlanda,  eşitli Hristiyan zümrelerin politik söylemi şekillendirdiği ataerkil ve son derece muhafazakâr bir toplum olmayı sürdürüyor. Kadınlar halen bakım emeğinde ilk sırada ve ev içindeki bakım işinin çoğunu kadınlar yapıyorlar. Sinn F in de dâhil siyasi partilerce uygulanan tasarruf politikalarının kurumsallaşmasıyla kadınlar daha da yoksullaşıyor. Kadınların yoğun olarak düşük ücretli, geçici işlerde çalışıyor olması durumu aynen devam ediyor. Ücretsiz bakım işinin  oğunluğ n kad nlarca yapılıyor oluşu ve yoksulluk içinde olmaları en muhtemel kesimin kadınlar olma durumu sürüyor.¹²

Her yıl daha da yüksek aile içi şiddet oranlarıyla kadına yönelik şiddet, artışını sürdürüyor.¹³ İster kuzeyde olsun ister güneyde, İrlanda’da kürtaj hakkı her iki bölgede de son derece kısıtlı olduğu için kadınların bedensel özerkliği/kendi bedenine ilişkin karar vermeleri engelleniyor. Çok yakın bir zamanda Belfast’ta iki kadın hakkında  ocuk düşürmek için ilaç aldıkları gerekçesiyle dava açıldı.

Kadınların resmi politik alanda marjinalize edilmesine de devam ediliyor. Kuzey İrlanda Meclisi’ne yeni seçilen 108 üyenin sadece 30’u kadın. Hayırlı Cuma Anlaşmasından sonra kurulan ilk Kuzey İrlanda Meclisi’nin üyelerinin sadece %13’  kadındı. Kadınların siyasi parti adayı olarak seçimlerde ve önde gelen siyasi partilerin yönetim kurullarında yetersiz temsili devam ediyor. Sinn F in diğerlerine göre en iyisi olsa da hiçbir şekilde bir eşitlik timsali sayılamaz.

Son 30 yıldaki şiddet, kadınları çoğunlukla erkeklerden farklı biçimlerde etkiledi. Erkekler demir parmaklıklar ardındayken ya da kaçak durumdayken ailelerinin ve

¹² Daha fazla bilgi için bkz. Breitenbach ve Galligan, 2004

¹³ Kuzey İrlanda Polis Bölümü, 2010.

topluluklarının parçalarını bir araya getirmek kadınlara düştü. 1960'lardan bu yana on binlerce erkek hapsedildi, takatsiz bırakıldı ya da öldürüldü. Çoğunlukla kadınlar tek başlarına, kimi zaman çok düşük bir gelirle, aileyi bir arada tutma yükünü taşıdılar. Reçeteli ilaç bağımlılığı oranlarının da gösterdiği gibi bu durumun kadınlar üzerinde büyük bir duygusal ve psikolojik etkisi oldu. Kuzey İrlanda'da yıllık 35 milyon sakinleştiricinin reçete edildiği tahmin edilmektedir ve bu ilaçların üçte ikisi kadınlar için yazılmaktadır.¹⁴

Dahası, Hayırlı Cuma Anlaşmasının ardından cumhuriyetçilik, taban hareketinden uzaklaşıp seçimlere dönük siyasi araçlara yöneldiği için daha sağa kaydı. Esasında Paskalya Ayaklanması ve İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonraki cumhuriyetçiliğin yaptığıyla aynı biçimde, cumhuriyetçiliğin Hayırlı Cuma Anlaşması ile kurumsallaşması, cumhuriyetçiliği de-radikalize etti. Hem (1921 tarihli) İngiliz-İrlanda Anlaşmasında hem de Hayırlı Cuma Anlaşmasına varan gizli müzakere süreçlerinde kadınlar pazarlık masasında yoktu. Kadınların sesi kenarda kalırken erkekler bu alanları işgal ettiler ve (bu görüşmelerin yapılabileceği) yegâne politikacılar ve barış-inşacıları rolünü üstlendiler.

İrlanda devletinin kurulmasıyla birlikte bu durumun (kadınların müzakerin dışında bırakılmasının) cinsiyet eşitliği ve feminizm üzerinde olumsuz etkileri oldu. Esasında cumhuriyetçi feminizm, kendisinin erken dönemdeki temsiliyle çok az bir benzerlik taşımaktadır. Kadın Biriminin yerine Eşitlik Birimi (Equality Department) oluşturuldu ve salt toplumsal cinsiyet meselelerine ilişkin manifestolar artık yayınlanmaz oldu. Feministler parti içinde halen aktifler ancak kolektif bir varlık olarak görünürlükleri yok. Bunun sonucu olarak, eski Gönüllüler üyesi olan kadınlar mücadeleye katkılarının silindiğini söylüyorlar. Freskler, plaketter ve ithaflar ilk elde erkek Gönüllüler üyelerine yapılıyor ve cumhuriyetçi topluluk üyelerinin kadınların mücadeleye yaptıkları katkıları hatırlamalarını sağlamak için geçmiş hatırlatmaya yönelik faaliyetleri kadınlar kendileri yapmak zorunda kalıyorlar. Bu kadınlar, kitaplar yayınladılar, Gönüllüler'in kadın üyelerine tahsis edilmiş bir müze açtılar, belgeseller çektiler ve kadınların hareket içinde yaptıklarını yâd eden etkinlikler düzenlediler.

Cumhuriyetçi feminist taban hareketi, İrlanda'nın kuzeyinde halen varlığını sürdürüyor ancak Avrupa Birliği Barış ve Uzlaşma Fonlarını kullanmaları nedeniyle kurumsallaşmış hale geldi; zira bu fonlar nedeniyle çoğu kendi karar verdikleri feminist projelerden ziyade barış inşası girişimlerini vurgulayan projeler yapmak zorunda bırakılıyorlar.¹⁵ Kadın Merkezleri (Women's Centers) halen var; eğitim ve kreş hizmeti sunmayı sürdürüyorlar, ancak Kuzey İrlanda Sorunu döneminde olduklarından çok daha az politikler.

Açlık grevine giren Bobby Sand'ın kız kardeşi gibi bazı kadınların muhalif cumhuriyetçi

¹⁴ bkz. Breakthrough Northern Ireland, 2010

¹⁵ bkz. Women's Support Network 2004

örgütlerde halen aktif olduklarını da belirtmek gerekiyor. Muhalifler, onlara göre cumhuriyetçiler için çok az kazanım getiren bir sürece katılmak için silahlı mücadeleyle sırtını dönen Sinn Féin'e karşı eleştirel bir tutum benimsiyorlar. PIRA'ya bağlı cumhuriyetçilerin dışında sembolleşmiş isimlerden cumhuriyetçi sosyalist Bernadette Devlin McAliskey gibi güçlü sesler var ancak bu kişiler cumhuriyetçiliğin ve seçimlere dönük siyasetin en kıyısında duruyorlar.

İrlanda'daki tamamlanmamış devrimden çıkarılacak dersler varsa bu ders, devlet tarafından ya da devlet aracılığıyla sunulan barış-inşası girişimlerine karşı tetikte olmaktır. Bu tip girişimler, doğaları gereği radikal olmayan insiyatiflerdir ve kadınların kuyusunu kazmak için çalışan ataerkil kapitalist sistemin bir parçasıdır. Devletin öncülük ettiği barış insiyatifleri, en başta devrime olan ihtiyacı yaratan eşitsizlik yapılarını bozacak çok az şey yaparlar. Devletin kendisi ataerkil bir örgüttür ve varolan devlet yapılarına katılım sadece kadınların yaşadığı eşitsizliği pekiştirmeye yarayacaktır. Hem İrlanda Cumhuriyeti hem de Kuzey İrlanda devrim sonrası mücadeleye yol açan resmi süreçlere bakılırsa her iki süreçte de kadınların kenara itildiği açıkça görülür. Bu da bu iki devlet tarafından, özellikle de kadınların bedensel özerkliğinin reddedilmesi başta olmak üzere, kadınların sürekli zapturapt altına alınmasıyla bağlantılıdır. Kuzey İrlanda Sorunu döneminde kazanılan zaferleri ve yapılan fedakârlıkları ölçersek kadınların vazgeçtiklerine oranla çok az şey elde ettiklerini açıkça görürüz. Kadınların politikleşmesi, bu devrimci mücadelenin önemli bir sonucu olsa da tıpkı 1916 sonrasında olduğu gibi bir kez daha kadınların neden açıkta kaldığı üzerine düşünür halde bırakılmış durumdayız.

Kaynakça

- Breitenbach, Esther and Galligan, Yvonne (2004). Gender equality indicators for Northern Ireland: A discussion document. Belfast, UK: Office of the First and Deputy First Minister.
- Centre for Social Justice. 2010. Breakthrough Northern Ireland. Belfast.
- Hackett, Claire. 1995. "Self-Determination: The Republican Feminist Agenda." *Feminist Review* 50 (Summer): 111–116.
- Harris, Helen and Healy, Eileen. Eds. 2001. 'Strong About it All': Rural and Urban Women's Experiences of the Security Forces in Northern Ireland. Derry City: Northwest Women's/ Human Rights Project.
- McAuliffe, Mary and Gillis, Liz 2016. *We Were There: 77 Women of the Easter Rising*. Dublin: Four Courts Press.
- O'Keefe, Theresa. 2013. *Feminist Identity Development and Activisms in Revolutionary Movements*. London: Palgrave Macmillan.
- Ward, Margaret. 1983. *Unmanageable Revolutionaries: Women and Irish Nationalism*. London: Pluto.
- Women's Support Network. 2004. A Response to SEUPB consultation document 'EU Programme for Peace and Reconciliation in Northern Ireland and the Border Regions of Ireland.' Belfast.
- www.wsn.org.uk/sites/default/files/consultations/s_sep_04.pdf, p. 7. Adresinden ulaşılabilir.

Özgür Kadınların Yüz Yılı¹

Zawra Vallbona
Çeviri: Meryem Önal

*Mücadele ve hayat arkadaşım Taziko'ya,
Kainatta görüşürüz beval.*

Şehid namirin.
“(…) Dünyanın kadınları, yumruklar yukarı
Işığa gebe ufuklara doğru
Tutuşan yollardan,
İleriye, ileriye
Işığa doğru.”
Özgür Kadınlar [Mujeres Libres] Marşı (1934)

İberya Devriminde Özgür Kadınların [Mujeres Libres] Mücadelesi

İber Yarımadasındaki² kadınların kurtuluş, özgürlük için özerklik mücadeleleri geçmişi, yüzyıllardır baskı sistemlerine karşı ortaya çıkan tüm özgürlük hareketlerine yayılmış olan bir tarihtir. Kadınların damarlarında dolaşan, yalnızca toplumun bir parçası olarak onlara baskı oluşturan farklı zalimlere karşı duran vücut parçası değil, aynı zamanda birçok defa kendi hayat ve mücadele arkadaşlarını baskı altında tutan güçlere karşı koyan isyankar (devrimci) kandır.

¹ Makalenin orijinal dili İspanyolca'dır.

² İspanya, Portekiz ve Cebeli Tarık Boğazını içine alan coğrafyaya verilen isim. (ç.n).

“Özgür Kadınlar” [Mujeres libres] örgütünün tarihi, on yıllar öncesine dayanan Avrupa’nın ilk sosyal ve anarşist devrimini bize anlatır. 19. yy sonlarında ortaya çıkan Bakunin veya Kropotkin gibi anarşist düşünürlerden, hiyerarşi ve baskı ile sonlanan ideallerinden ilham alan Anarkosendikalist ve devrimci hareket, yoksullaştırılmış sınıflar arasında bir barut gibi yayılmıştır. Fabrikalardaki ustalar, madenlerdeki işçiler ve İspanya devletinin farklı bölgelerindeki köylü-çiftçiler, kabul edilemez bir tehlike ve kölelik baskısı altında tutulanlar bu idealleri güçlü bir şekilde sahiplenirler ve “yüreğlerimizde taşıdığımız yeni dünya” arayışı sonucunda Ulusal İşçi Konfederasyonu (CNT) adı altında örgütlenmeye başlarlar. Anarkosendikalist hareket, devrimin öncüsü olarak, onların işgücünün değersizleştirilmesine ve hizaya sokulmasına bir cevap olarak özel mülkiyet ile hiyerarşinin reddedilmesi üzerinden işçi sınıfının kimliğini destekler. Devrimci anarşistler için devlet, kapitalizm ve faşizm feshedilmesi gereken güçleri temsil eder.

19.yy sonlarında ve 20.yy başlarında siyasete ve ekonomi gibi konulara değinen aynı zamanda özgür aşk, doğal sağlık ve ruhsal konuları da işleyen halkevleri, gezgin gruplar, dergiler, gazeteler gibi anarşist düşünceyi yayan gruplar ortaya çıktı. Bu dönemde Madrid özgürlük militanları Lucia Sanchez, Amparo Poch ve Mercedes Comaposada işçi kadınların özgürlüğüne katkıda bulunmak amacıyla 1934’te “Özgür Kadınlar” dergisini kurdular. Derginin kuruluş yılında bu anarşist kadınlar CNT’deki arkadaşlarıyla ve orada Kadın Kültür Derneği’ni kuran özgürlükçü gençlerle konuşmak için Katalonya’ya geçtiler. Bu buluşmanın amacı Özgür Kadınlar Ulusal Federasyonu’nu oluşturmaktı. Bu Federasyon, sosyal devrim ve cinsiyet eşitliği üzerine çalışan ve yalnızca kadınlardan oluşan ilk örgüt oldu. Federasyon, hızlıca büyüdü ve 1938 Ekim’inde 20.000’den çok katılımcıya ulaştı.

Bu kurumun esas görevi, yeni üyelerin katılımını ve eğitimini sağlamak oldu. 20.yy başlarındaki İspanya’da kadınların sosyal gerçekliği cahilliğin uzatılmasıyla karakterize edilirdi, bu yüzden tüm kadınlara eğitim olanağı sağlamak en önemli amaçlardan biri olarak kaydedildi. Kadınların anne ve ev hanımı rollerinde algılanması, daha doğrusu evde çalışıp kamu ve siyasal alandan uzakta kalanlar, imalat sektöründe aynı işi yaptıkları erkek iş arkadaşlarına göre daha az maaşla çalışan yedekler olarak algılanmaları devam ediyordu. O yüzden onların mücadelesi, sendikal mücadele ve cinsiyetlerinden kaynaklanan zincirlerden özgürleşmenin mücadelesi olarak yer edindi: maaşlarını erkeklerinkiyle eşit hale getirmeye çalışıyorlardı, sendikal toplantılara katılabilmek için bebeklerini-çocuklarını yerleştirebilecekleri kreşler yapıyorlardı, eşlerinin otoritesinden kurtulmak için ekonomik bağımsızlıklarını arıyorlardı.

“Özgür Kadınlar” örgütü daha sonraları anarko-feminist örgüt olarak isimlendirilmesine rağmen, şu gerçektir ki değişik zamanlarda örgütte yer alan kadınlar, feminist olmadıklarını belirttiler. O zamanlarda feminizm, oy hakkı arayan ve erkeklerle aynı statüye

erişebilmek için yüksek maaşlı işler arayan bir burjuvazi hareketi olarak anlaşı-
lıyordu. “Özgür Kadınlar” hareketi erkeklerle karşı mücadele etmediklerini ya
da ayrıcalıklıların sistemine eşit giriş hakkı istemediklerini ve esas isteklerinin
ayrıcalıklıların olmadığı yeni bir sistem olduğunu çok net bir şekilde belirttiler.
Kendilerini “tam hümanist” olarak tanıttılar.

1936’da Katalonya’da, Aragon’da, Endülüs’te ve İspanya’nın diğer bölgelerinde
sosyal devrim başlar. Bu devrim fabrika ve toprağın ortak kullanımı, patronların
lağvedilmesi ve özel mülkiyetin ve hiyerarşinin feshedilmesi olarak karakterize
edildi. Söz konusu özellikler ve büyüklüğüyle, kendi sınırlarını ve çelişkilerini aş-
arak Avrupa’da ortaya çıkan tek devrim oldu. 1936 yazında İkinci Cumhuriyet’e
karşı askeri bir darbe girişimi oldu ve bunun sonucunda 3 yıl süren iç savaş baş-
ladı. Sonrasında ise özgürlük devrimcilerinin mağlubiyet ve sürgün süreci başladı.
Kadınlar bu savaşın ilk aşamasında silahlандılar. Ama kısa bir süre içinde, onlar
üzerine yapılan anti propaganda ve Cumhuriyet’in onlara karşı yayınlamış olduğu
kanunla, onları fahişelerle aynı tutup silahlı mücadeleyi oyalayanlar olarak göster-
mesiyle, savunma hattında kadınlara karşı ayıplama girişimi başladı. İçlerinden ba-
zıları, Troçkist grup POUM militanı Mika Etchebehere gibi, onlarca erkeğe
komutanlık yaptılar. Gerçek şudur ki kadınların cepheden çekilmesi büyük yan-
kıya sebep oldu ve aynı zamanda “Özgür kadınlar” gibi örgütleri telaşlandırdı. Bu
bize, erkeklerin kadınları savaşta gerekli yerlerde kullanıp, kadınların özgürlüğünü
ve gönüllülüğünü her zamanki gibi esas almayıp, araçsal yaklaştıkları gerçeğini bir
kez daha göstermişti.

Bu savaş, faşistlerin galibiyetiyle sonuçlandı ve 30 sene süren bir diktatörlük getirdi;
kadın kurtuluş mücadelesinin, anarşistlerin ulaştığı tüm sosyal kazanımların kaybe-
dilmesiye sebep oldu. Cumhuriyetçilerin, demokratik cumhuriyetin komünist güç-
lerine ve yoldaşlarına çok büyük ihaneti söz konusuydu. Milis Lucia Sanchez’in bir
şiiirinde sorduğu “*ama umudun öldüğü gerçek mi?*” dizesinde yansıttığı duygu herkeste
yer etmişti; devrimciler ya gizlenerek ya da sürgünde yaşamak zorunda kaldılar.

Özgür Kadınların Günümüzdeki Mücadelesi

General Franko diktatoryası ve ardından sözde demokratik geçiş, İspanya’da gü-
nümüz genç kadın devrim savaşçılarına kasvetli bir tablo bıraktı. Anarko-sendika-
lizm, CNT ile güncel gündemlerle buluştuğu noktaya kadar kan kaybetmeye devam
etti. İşçi hakları için sendikal pratikte bulundular ancak radikal bir perspektiften
sosyo-politik tabloyu analiz etme kabiliyetinden yoksundular; bize dayatılan baskı-
sömürü sistemini bitirecek toplumsal bir örgütlenme önermesi de yapamadılar.
Günümüzdeki sol siyasi partiler, basit olarak kapitalizm madalyonunun diğer yüzü
olmaktadırlar. Devletin garantisidirler ve bazı sosyal haklarla, 4 senede bir kulla-

nılan oyla toplumun belirli bir tabakasını memnun etme uğraşı içerisindeyler. Günümüzde gençliğe bakış açısı berbat. Varoluşlarını anlamsızlaştıran, kişiliklerini felce uğratan, duygularını, yaşamlarını sisteme bağımlı kılan bir yaklaşım söz konusudur. Kendimizi kayıp bir kuşağın içinde buluyoruz. Hükümetler, sınırlar giderek ortadan kalksa da gençlerin daha güzel bir yaşam arzusu ve arayışıyla yurt dışına gitme isteklerini teşvik ediyorlar. İntihar, yaşamı hak etmediğine inananların doğal olmayan birinci ölüm nedeni oldu.

Bu anlamda feminizm, onlarca açıklamalarıyla beraber, her seferinde daha çok farklı gerçeklilerden ve ortamlardan gelen kadınların çatı hareketine evrilerek umut vermekte. Bu harekete ve toplumun onlara dayattığı rolleri reddeden binlerce kadına çok şey borçluyuz. Bizim genç kadınlar olarak günümüzde yaşadığımız, bizim annelerimizin yaşadığı ve yaşamış olduklarından farklı olduğu için aynı durumda değiliz. Toplumun kadına yüklediği geleneksel role ve hayatlarımıza özenle sokulmuş birçok yüke, sorumluluğa rağmen, her seferinde gerçek şu ki orta sınıftan ve üniversiteden gelen kadınların bir bölümü olan bizler bundan kurtulabiliriz; başka bir irade geliştirebiliriz, erkeklerle omuz omuza durabiliriz, haklarımızı değerli kılabiliriz ve sesimizi duyurup, sözümüzü dinletebiliriz.

Sessiz kalınan ancak hiç bahanesiz, bir an önce değiştirilmesi gereken durumlar var: Ev işleri, kadınlar, göçmenler, ötekileştirilmiş, alt sınıftan kadınlar veya ek iş yapan gündelikçi kadınlar tarafından yapılmaya devam ediyor. Hayatı üretip bunun karşılığını almayarak yaşıyoruz; erkekler hala aktivist çevrelerde, siyasi veya stratejik tartışma alanlarında ve ev içinde üstünlüklerini koruyorlar; kamu alanları kadınlar için hala güvensiz ve düşmanca olduğu ve biz yeterince güçlü görülmediğimiz için saldırıya uğrayabiliriz, tecavüze uğrayabiliriz veya taciz edilebiliriz. Komün yaşamın yerine bireysel yaşam, çekirdek aile ilişkileri dayatılarak toplumsal ilişkiler ve sevgi ilişkileri parçalanmaktadır; kadınlar, aşk adı altında, bir arzu objesi olarak erkeklerin sınırsız cinsel dürtülerini tatmin ettikleri birer metaya dönüştürülmüştür; kadınlar arasındaki dayanışmayı ve devrimci yoldaşlığı zorlaştıran rekabet ve kıskançlık ise hala yolumuza taş koymaya devam ediyor.

Feminizmin bütün ifadelerinde bulduğumuz ana ortak unsur, cinsiyetten kaynaklanan şiddeti reddetmektir. Yine de bunu tamamen ortadan kaldırmak için her akım farklı stratejiler önerir veya yürütür: Devletten daha korumacı yasalar istemek, kadınların kendi savunmalarını (öz savunma) örgütlemek, cinsel saldırıların mevcut olduğu tatil, eğlence yerlerinde farkındalık faaliyetleri ve davranış protokolleri gerçekleştirmek gibi. Bu yöntemlerin çoğunun çıkmaz sokaklara girdiğini görüyoruz: Kadına karşı şiddet, her türlü şiddeti ortadan kaldıracak şekilde mücadele etmedikçe bitmeyecektir. Bu şiddet, erkek egemen zihniyetle ilgilidir. Devletlerin inşa ettiği ve kapitalizmi yöneten zihniyet, aynı zamanda doğa üzerinde egemenliğe izin veren, gün be gün tüketimci yaşamlarımızla, maaşlı ve düzenli işlerimizde bizi çoğaltıyor.

Ayrıca baskı ve hiyerarşi temelindeki dünyanın oluşumundaki sorumluluklarımızı unutmamızı sağlıyor. Birçok feminist ki bunların bazıları akademi koltuklarından erkeklere seslenerek, kendi imtiyazlarından feragat ederek kadınların haklarını düşünmelerini salık veriyor. Bunu yaparken kendilerinin sahip olduğu imtiyazlar hakkında sessizliklerini sürdürüyorlar.

Bir başka husus ise maalesef tanıdığımız feministlerin çoğunluğunun (buna radikal olanlar da dahil) eleştiri ve özeleştiriye reddetmesidir. Yalnızca feminist mücadeleleri eleştiren erkeklere karşı yaygın şüphe ve güvensizlik yok, aynı zamanda feminist kadınlar arasında yapılan eleştirilere karşı da şüpheyle yaklaşılmaktadır. Herhangi bir eleştirinin ihanet olarak kabul edilmesi, kadınlar arasındaki dayanışmanın ne kadar az olduğunun kanıtıdır, düşmanla yapılan ittifaktır bir bakıma. Herhangi bir eleştirinin “ama birçok farklı feminizm var” cümlesiyle karşılık bulması, tartışmanın ilerlemesine ve hakikatin kolektif inşasına engeldir. Feminizmin bu parçalılığı, bir anlamda batı toplumunun bireycileşmesinin, ortak amaçlar belirlemedeki yetersizliğinin bir sonucudur. İşin aslında, Avrupa’da yaşayan insanların çoğu son vermek istedikleri baskılardan kurtuluş için gerekli olan eylemlere pratikte hazır değiller.

Biz mücadeledeki kadınlar, özgürlük ve kurtuluş soluğumuzu kesmek için uğraşan müdahalelerden kendimizi korusak bile, kolaya kaçıp kendimizi feminist diye adlandıran herhangi bir hareket olarak liberal saflara düşemeyiz. Tüm kapitalist imtiyazlarını koruyarak Hollywood’daki erkek aktrisler gibi milyonluk maaşları arzulayan kadınların mücadelesiyle, Bolivya’daki feminist bir kadının erkeklerin şiddetini bitirmek ve topraklarını gasp eden sömürgeci güçlere karşı mücadelesinin aynı olduğunu düşünüyoruz.

İspanyol devletinde, Eşitlik Bakanlığı ve devlete bağlı farklı kuruluşlarla ifade edilen kurumsal feminizm, talepleriyle hala çoğunlukla 30’lu yıllarda reddettikleri “Özgür Kadınlar”ı takip ediyor. Hala bu hiyerarşik toplumda kadınların erkeklerle eşit şartlarda olmasını ve kadının güçlü konumlara erişmesini yani erkekler gibi, onlar kadar gaddar olmayı savunuyorlar. Azımsanmayacak sayıdaki feministin vizyonu, diğer bağnaz mücadelelere benzemektedir bir yönüyle, hala özgürlükten ziyade bireysel kurtuluş ve liberalizm çerçevesindedir. Ege-men sistemlere karşı mücadele etmek yerine, aynı zamanda kendi hareket ve davranışlarımızla var ettiğimiz sistem içinde, rekabete dayalı bu dünyada güce ve imtiyaza ulaşma mücadelesi yürütürler.

Özerk ve özgürlükçü harekete yakın özerk feministler de dâhil olmak üzere bazı feminizmler tarafından salt kadınlara ait, özgün alanların varlığının önemi savunuldu. İnsan ilişkileri, güçlenme, cinsellik veya karma alanlarda, işte karşılaş-

tığımız ortak zorluklar gibi gündelik yaşamda karşılaşılan sorunlarla baş etmek için kadınların birbirleriyle sosyalleşeceği güvenli, komünal alanlar (erkekler için benzer alanlar zaten vardır) yaratıldı. Bu özgün/bağımsız alanların çoğunun (işgal evlerinden, sağlık ve öz savunma gruplarına kadar her yerde bulabiliyoruz) kadınların örgütlenmesi ve erkek yoldaşlarıyla, arkadaşlarıyla çalışmak için güçlenmesine yönelik doğrudan bir hedefi yok.

Bu grupların çoğu, ekolojik problemler, savaşlar ve varoluşsal kriz gibi kapitalizm ve devletin gerçekliğinin baskısıyla oluşan daha genel sorunları ele almazlar. Bu sorun, yalnızca feministlerin sorunu değil, aynı zamanda İspanya ve Avrupa'daki sol hareketlerin genel sorunudur: Örgütlü devrimci bir hareket yoktur, bunun için çabalar olsa bile parçalanmış mücadelemizden daha ileriye gidemiyoruz. İşte bu yüzden Kürtlerin mücadelesi ve demokratik konfederalizm sistemi biz kadınların ve özgür yaşamak isteyen insanların mücadelesinde yeni bir başlık açması için bir ilham kaynağı olabilir.

Latin Amerika'da Özgürlüğü Dokuyan Kadınlar¹

Latin Afrika Kolektifi Kadınları
Çeviri: Evin Deniz

Yeniden Doğmak ve Doğurmak İçin Özgürlüğü Dokuyanlar...

Latin Afrika Kolektifi Kadınları

-Guatemala-

Maya kozmovizyonuna göre zaman doğrusal değil daireseldir. Süreçler ve olaylar birbirlerine eklenerek birikmezler, tersine devamlı etkileşim halinde kalırlar. Zaman, önce ve sonra belirlemeden, genişleyerek spirallere dönüşen daireler oluşturur. Atadan kalma o zaman ipi öyle bir uzanır ki herhangi bir noktadan tüm yönlere bakabiliriz. O ip hayat, kozmoz ve evrensel doku arasında bir ağ örer.

Hayat ağında, her şey üretir ve her şey birer üründür. Ağaçlar, kültürler, çocuklar, şehitler, atalar. Temel ilkeler eşitlik, tamamlayıcılık ve ikiliktir. Hepimiz yaşamsal ahengin tamamlayıcı parçalarıyız ve evrenin içindeki mikroevrenleriz. Maya büyükanneler ve büyükbabalar şöyle açıklarlar; o hayat yoluyla, bir tohumun verdiği filizle, yerlilerin kendi kozmovizyonlarıyla bağdaşmayan her şey, öyle ya da böyle yaşam ağına zarar verir ve benim yaşam enerjim onun canına kastederse, o baskıcı enerji bana geri döner, çünkü döngüsüne devam eder ve o döngü tekrar benden geçer.

Yerli Komünal-Şifacı Feministler Ağı, bugün Guatemala olan bölgede yaşayan farklı yerli toplulukların kadınları arasındaki bir kucaklaşmadır. Muhtelif yerinden edilme me-

¹ Makalenin orijinal dili İspanyolca'dır.

kanizmalarına karşı organize olmuş bu kadınlar, genellikle dayatılan mega projelere ve egemen global sistemden çok farklı olan binlerce yıllık düşünme, hissetme ve yaşama biçimlerinin, halkların ve kültürlerin hapsedilmesini beraberinde getiren kalkınma modelinin dayatılmasına direnen topluluklardan gelen yaşam alanları savunucularıdır.

Bedenin politik bir alan olduğunun bilincine varmak da her gün yeniden inşa edilen tasarılar arasında yer almaktadır. Beden alanı (mikrokozmoz beden) da sömürgeleştirilen ve sömürülen politik bir alandır. Bedenlerimizi de nehirlerimizi ve ormanlarımızı yaptıkları gibi metalaştırmaya çalışıyorlar. Ataerkil sistem içinde, kadınların bedenleri boyunduruk altına alınan son politik alandır, daha doğrusu ilki.

Eğer başka bir beden ya da hayat üzerinde güç kullandığımız her an hayatın tüm dokusuna zarar veriyorsak, modernite belki de bu dokuya en büyük zararı verdi. Kapitalizm, sömürgecilik, farklı kölelik biçimleri, evrensel dengede büyük yaralar açtılar. Sömürgeci ataerkil sistem, Latin Amerika'ya 1492 Avrupa istilasından bu yana esasen katolik kilisesi ve günümüzdeki kapitalizm içinde yaşadığı karanlık mutasyonu aracılığıyla dayatıldı. Fakat sömürgecilikten önce, atadan kalma patriarki zaten yerli halkların komünal hayatlarına nüfuz etmiş durumdaydı. O atadan kalma patriarki, kadınlara ve kız çocuklarına yapılan baskıcı kültürel pratikleri normalleştirmektedir. Komünal feministlere göre, bir insanın başka bir insanı boyunduruk altına almasının bilinen ilk formu atadan kalma patriarkidir. Komünal feministler neoliberal sistemden, katolik kilisesinden, yerlilere özgü yönetim ve iktidar yapılarından ve özellikle de taşıyıcısı oldukları atadan kalma patriarkiden kaynaklanan dogmaları sorguluyorlar.

Ataerkil düzen baskıcı iktidar ilişkilerinin dışlılarından biriye eğer, bu durum maya kozmovizyonu ve genel olarak yerli halklarla tamamen ters düşer, ayrıca hayat ağı ve evrenin yaratılışıyla birlikte meydana gelmediği açıktır.

Zamanlaması ve içinde oluştuğu özgül bağlam bilimsel olarak doğrulanmış olmasa da komünal feministler atadan kalma patriarkinin tüm zamanlarda var olmadığını biliyorlar. Hisseden ve düşünen yerli kozmozlaşma, pozitivist bilginin yapısına cevap vermez. Ancak farklı halkların gezegenin tüm bölgelerinde binlerce yıldır yaşadıkları deneyimlerden öğrendikleri yerli kozmovizyona cevap verir.

Bizim beden alanımız, yeniden ele geçirmemiz, sömürgecilikten kurtarmamız, özgürleştirmemiz ve sağaltmamız gereken ilk şeydir. Onlara göre sadece bu ezilen bedenler gerçek özgürleşmeyi başlatabilirler, kendi kendilerini özgürleştirerek, aynı zamanda kendilerini ezenleri de özgürleştirerek ve hayat ağına yaşam enerjisini iade ederek bunu yapabilirler. Yaşam sevinci varlığın itici gücü olmaya devam edebilsin, tüm yaptıklarımız öncelikle özgürlüğün damgasını taşıyabilsin, toprak ana yani yerli halkların toprakları zulmün hiçbir şeklini dışarıda bırakmadan gerçek anlamda savunulabilsin ve özgürleştirilebilsin diye. Kadınlar arasındaki bu kardeşlik, esas olarak bedenleriyle her türlü dayatmaya göğüs geren kadınların Maya maneviyatını ve komünal feminizmin bu önerisini temel alarak sağaltılması süreçlerini teşvik eder.

Hayat ağına baskıcı iktidar tarafından verilen zararların onarılma yollarından biri de bu zulmün tarihini yazmaktır. Zulmün tarihi direnişin de tarihidir, çünkü bu tarih insanlar arasındaki iktidar ilişkilerinin, insanların doğayla ilişkilerinin ve tam olarak kadınların da tarihidir.

Sessizliğimizin tarihini gün ışığına çıkarmak acıları canlandırabilir. Onları hatırlatabilir, gönüllerde yeniden hissedilmelerine neden olabilir.

Bu ağı oluşturan ve refakat edilen kadınların büyük bir kısmı hayatlarının bir anında cinsel şiddete maruz kaldılar. Bazıları küçüklüklerinden bu yana ya ailelerinden erkekler tarafından ya da 15 yaşından küçükken zorla evlendirilerek kendi topluluklarında bu şiddete maruz kaldılar. O kadınlardan bazıları, 1960'larda başlayan ve 30 yıldan uzun süren silahlı çatışma sürecinde tekrar bu tür şiddete maruz kaldılar. Devrimci gerilla ve ABD'nin desteklediği Guatemala ordusu arasında süren bu savaş ortamında, askerler binlerce yerli kadına tecavüz ettiler ve onlara şiddet uyguladılar. Çünkü beden de bir alandır ve tam da bu nedenle kadınların bedenleri de askeri hedeftir. Kadınlara, kız ve erkek çocuklarına cinsel tacizde bulunmak savaş ortamının tamamlayıcı unsuru değil, tersine ele geçirilmek istenen bölgedeki hedeflerden biridir.

Günümüzde binlerce yerli kadın 20 yıldan uzun bir süre önce gerçekleşen asker tecavüzleri sonucu doğan çocukların anneleri.

Bu nedenle kadınlar düşünmek, yeniden doğmak ve aynı zamanda etraflarını yeniden doğurmak için bir araya geliyorlar. Toplantılarının çoğunda bitki çayı içerken adaletin anlamı üzerine konuşuyorlar.

Silahlı çatışmadan sonra, Guatemala hükümetleri ve uluslararası örgütler kadınları bu sefer de kendi adalet anlayışlarına maruz bırakmaya çalışıyorlar. Sömürgecilik tarafından dayatılan yasal çerçeveden çıkan adalet anlayışı sömürge, sömürgeci, baskıcı ve ataerkil bir Devlet modeli şekillendirir ve kadınları mağdur olarak tanımlar, onlara onarılma ve onaylanma teklif eder.

Ama bu kadınlar maya ketçi, kat keçi ve şinkastır, kendilerini mağdur olarak değil hayatta kalanlar olarak tanımlarlar.

Mağdur baskının sonucudur, zaptedilme ile inşa edilen bir kimliktir, varlığı bedeni şiddete maruz kaldığında başlar. Bu mantığa göre, dünyadaki tüm kadınlar mağdurdur ve mağduru, çünkü hepimiz farklı formlardaki şiddete katlanıyoruz. Bu fikir hayatımızı zaptediyor, varlığımız zulmün nesnesi haline geliyor ve kimliğimiz bu çıkış noktasından inşa ediliyor.

Hayatta kalan olmak, şiddetten önce ve sonra sağ kalandık ve sağ kalanız anlamına geliyor. Bedenlerimizle beraber kopan hayat ağının onarılmasına katkı sunanlar olarak ken-

dimizi tanımlıyoruz ve konumlandırıyoruz. Maruz kaldığımız zulmün enerjisini dönüştürüyoruz ve hayat sarmalının savunulması ve onarılması için her seferinde daha derin ve radikal yanıtlar buluyoruz. Var olmaya, aynı anda hem hissedip hem düşünmeye ve karar vermeye devam ediyoruz. Kozmik, binlerce yıllık ve yücelten adaletimizi uyguluyoruz. Yalnızca biz kadınlar hayat ağının en ince bağlarını onarabiliriz.

O ince bağlar kadınların direnişlerine temel oluştururlar. Hayat ağı bizi, tecavüze uğramış, katledilmiş ve köleleştirilmiş kadınları, birbirimize bağlar. Hayat ağı kendi yaratıcı ve yeniden yaratıcı kapasitemizle hayatta kalanları, bizleri, birbirimize bağlar. Hayat ağı bizleri bir anlaşmayla birbirimize dokur, zamansız, sınırsız, isimsiz, sessiz bir anlaşmayla, özgürlük anlaşmasından öte bir anlaşmayla.

Jineoloji, kadınların paradigması, seksist ve baskın olmayan sosyal bilimler, kadınları ve erkekleri özgürleştiren bilim, bu anlaşmanın yüzlerinden biri olabilir. Yeniden kolektifleşen bilgi bilim, özgür ve komünal bilim aracılığıyla bilgi üretimi, kuşkusuz verimli Latin Amerika topraklarını da hesaba katar. Kürdistan'ın Özgür Kadınları'nın mücadelesi rüzgarla birlikte yayılmaya devam ediyor. Burada her seferinde daha fazla kadın, bizim bu doğuma nasıl bir katkımız olabilir diye kendimize soruyoruz. Bu mücadele çoktan bir gerçeklik, o çoktan hayatın kendisi.

Biz Kadınlar Barışız

Adriana Correal

-Kolombiya-

Kolombiya'daki kadınlar, dünyanın geri kalanında da olduğu gibi, ataerkil bir toplum tarafından görünmezleştirildiğimiz ve ötekileştirildiğimiz bir sitemin sonsuz tahakkümü altında yaşamak zorunda kaldık. Rollerin zamansal ve mekansal bir dinamik içinde dağıtılması, eşit olmayan güç ilişkileri ve sabit öznellik inancı ile bizleri sürekli baskı ve itaat altında tuttular. Bu sorun, içinde bulunduğumuz savaş bağlamında net biçimde somutlaştı ancak aynı zamanda üzerinde en az konuşulan konu oldu.

Yukarıdaki ile ilgili olarak, kaçımız kendimize bu soruları sorduk? Kaçımız kendimizi kurban olarak gördük? İçimizden kaç kadın kendimizi erkeklerin annesi, kız kardeşi, eşi ve kızı ya da savaşan kadınların yerine koyduk? Kaçımız savaşın doğrudan katılımcıları olduk? İçimizden kaç kadın yalnızca savaş bölgesinde yaşadığı için tecavüze uğradı ya da işkence gördü? Kaçımız tecavüzcülerin oğullarını ve kızlarını doğurduk? İçimizden kaç kadın savaş ganimeti oldu? Kaçımız silahlı

grupların içinde mutfak ve bakım işlerinde küçümsendik? Kaçımız kaybedildik ya da katledildik? Kaçımızın barış içinde yaşama hakkı elinden alındı?...

Kapsamlı bir bakış açısından barışa yanıt yok, Havana’da gerçekleştirilen barış görüşmeleri sırasında, Eylül 2014 tarihinde cinsiyet alt komisyonu oluşturuldu. Bu alt komisyonda, kadınların ve diğer cinsiyet formlarının entegrasyon ve eşit hak talepleri üzerinde tartışıldı. Ancak bu alt komisyon, diğer komisyonlar ve barış diyalogundaki diğer konular kadar ilgi görmedi ve temsil edilmedi, o kadar ki şimdiye kadar hiçbir somut öneri çıkmadı. Bu tür sorunların tanınmasındaki ilerlemeyi yok saymak istemiyorum; tersine, konunun önemini ve vakaların kendine has özellikleri dikkate alınmazsa ve garanti verilmezse bu süreçte ortaya çıkabilecek zorlukları vurgulamaya çalışıyorum.

Şiddetin normalleştirildiği bir toplumda refah, mutluluk, barış ve hayatı geri kazanmak çok zor bir iştir. Kadınlara, kendimize ve Kolombiya halkına, birlik olma ve bu değişimin parçası olma sözümüz var. Benim görüşüme göre, bu değişim yalnızca tepeden müdahalelerle gerçekleştirilemez. Değişim aynı zamanda biz kadınlardan, tabandan, mücadeleden ve kadınlar arası dayanışmadan kaynaklanmalıdır. Kendi bilgimizle, kendi deneyimlerimizle ve tarihimizle birlik olup, kendi kendimizi iyileştirebilir ve yeniden yazabiliriz, “Jineoloji”den yeniden doğabiliriz.

Biz Kadınlar Direnişiz...

Cristina Mora

-Arjantin-

Kadınların tarihteki yerinin yüzyıllardır yok sayıldığını ileri sürmek yeni değil. Arjantin tarihinde de bu böyle. Eğer kadınlar yer alıyorsa bunu “istisnai vakalar” ya da garip vakalar olarak yapıyorlar; sanat, bilim ya da politika alanında “alışılmıştan dışında meziyetler göstermeyi bilen” bir kadın ya da zamanının gerçekliğine üstünlük sağlayan bir kadın olarak...

Neyse ki, bu durum 1970 ikinci dalga feminizmden itibaren değişmeye başladı. Aktivist ve akademisyen kadınlar bu yokluğu sorgulayarak, tarihteki kadınları araştırarak, görünmezliklerini doğal olmaktan çıkararak ve Kadınların Tarihine yer vererek bu değişimi gerçekleştirdiler. Ancak bu çalışmalar kitlesel olmaktan uzaklar, aktivizm çevreleriyle sınırlı kalıyorlar, şansları varsa bazı üniversiteler ve akademik konferanslarda yer alabiliyorlar. Fakat bu tartışma politik alana girer çünkü hala baskın olan ataerkil burjuva kültürünü oluşturan temelleri dönüştürmeyi hedefler.

Kadınların tarihine odaklanan bir Sosyal Bilim dalının sistematik gelişimi, gerçeği geri kazanmak ve başka olası ufuklar açmak için mutlak surette gerekli hale geliyor.

Kadın cinsi üzerindeki sosyal baskı kadınların tarihi süreçlere katılmasını engellemeyi bildi. Daha da kötüsü, devrimci, mücadeleciler ve asi kadınları gizledi. Ancak feminist aktivistler, kadın örgütleri ve solcu örgütler vb. tarafından yapılan çalışmalar sayesinde günümüzde her seferinde daha fazla tarihi araştırmaların ve tarihte (geçmişte ve günümüzde) kadınlar üzerine yapılan sosyal analizlerin materyallerine ulaşabiliyoruz.

Sözü geçen çalışmalar aracılığıyla 1810'da bağımsızlık dönemlerinde, kurtuluş ordularına karşı savaşan kadınların hayatlarını öğrendik. Bu kadınlar fikirleriyle çağlarının katı ahlakını sarsıyorlardı. Aynı zamanda, çoğunluğu anarşist ve sosyalist olan ilk sendikacı kadın aktivistlerin mücadeleleri hakkında da bilgi sahibi olduk. Yirminci yüzyılın başında inançlarıyla emek ve siyaset alanlarında bugün hala faydalandığımız birçok kazanım ve hak elde ettiler. Ayrıca aynı mücadeleyi kendi hareketlerinin içinde de tüm zorluklarına rağmen sürdürdüler. Bu öncü kadınlar için, emekçilerin kurtuluşu, "proleteryanın proleterisi" kadının kurtuluşuyla ayrılmaz bir şekilde ilişkililiydi.

Yakın tarihimizde biraz daha ilerlediğimizde, üçüncü dünyada ulusal kurtuluş hareketlerinin geliştiğine tanık oluyoruz. Arjantin'de de şiddetli devrimci mücadele dönemi yaşandı, savaşçı kadınlar mücadele için çok önemliydiler, örgütsel görevleri üstlenmelerinin yanı sıra düşmana karşı silahlandılar. Son diktatörlüğün askerleri, bilinen en insanlık dışı yöntemlerle yaptıkları işkenceyle onlardan bilgi almaya çalıştıklarında cesaret ve güç örneği oldular.

1960'ların ve 70'lerin o devrimci kuşağından, 30 binden fazla yoldaşımız devlet terörüne kaybedildi ya da katledildi. 500'den fazla çocuk ve tutsaklık içinde doğan bebeğe, onları ailelerinden ayıran devlet tarafından el konuldu. Tutuklu ve kaybedilen militanları ve gençlerin yerlerinin bulunması ve el konulan 500 bebeğin kimliklerinin tespit edilmesi çalışmaları sırasında günümüzde de örnek teşkil eden iki kadın örgütü doğdu: Plaza de Mayo Anneleri [Mayıs Meydanı Anneleri ve Büyükanneleri], sembol haline gelen beyaz mendilleriyle ülkemizde İnsan Hakları mücadelesi alanında çığır açtılar. Demokratik olduğu iddia edilen bir sistemde yaşıyor olmamıza rağmen, açtıkları yol bugün hala en az o zamanki kadar geçerliliğini koruyor.

Kadınların güncel tarihinden de bahsetmek gerekirse, ülkemizin yaşadığı birbirini izleyen ekonomik krizler karşısında en yoksul mahallelerin kadınları ailelerinin ve topluluklarının açlık ve sağlık sorunlarını çözmek için örgütlendiler. Bu kadınlar iş kooperatifleri, takas ağları, halk mutfakları ve kooperatif birlikleri vb. organizasyonlarda öncü oldular. Ülkemizin yoksul mahallelerindeki örgütlenmiş kadınlar, binlerce kişinin açlıktan ve soğuktan ölmesine engel olan strateji uzmanlarıdır.

Uyuşturucu ve polis şiddetine karşı mücadelede başı çektiler. Ancak ne yazık ki bu kadınların çoğu en yakınlarındaki erkekler tarafından cinsel şiddete maruz kalıyorlar. Bu konu, şiddete karşı mücadele eden kadın ağlarını güçlendirmeyi amaçlayan halk hareketlerinin temel çalışma alanlarından biridir.

Bu tarihi borcun ödenmesi için diğer pozitif faktör ise 30 yıldan bu yana her yıl Arjantin’de farklı sosyal ve politik kesimlerden binlerce kadının biraraya geldiği Ulusal Kadınlar Buluşması gerçekleştirilmesi. Bu buluşma, kadınlar olarak kendi mücadele gündemimizi ve problemlerimizi tartışabileceğimiz en demokratik ortamdır. Zamanımızın başrol oyuncularını olduğumuzun ve yaşadığımız sosyal baskının boyutlarının farkına varıyoruz. Açık ve katılımcı bir yaklaşımla, geldiğimiz yerlerde (iş, ev, mahalleler, kent) yürüttüğümüz mücadelelerin tamamı kendilerini bu buluşmalarda ifade ediyorlar. Ülkenin bir ucundan diğer ucuna farklı yerlerden gelen kadınlar deneyimlerimizi orada paylaşıyoruz. Binlerce kadın bu buluşmalarda gündelik hayatlarımızda maruz kaldığımız baskının kader olmadığını dillendiriyoruz. Kader gibi görünen şeyin ve toplumda bize ayrılan yerin sebepleri, sorumluları var ve bu durum değiştirilebilir.

Bizler, yüzbinlerce kadın, biliyoruz ve inanıyoruz ki aile içi ilişkilerden sosyal ilişkilere kadar varolan ilişkileri değiştirmek hem mümkün hem de gerekli. Bunu gerçekleştirmek için mücadele ediyor ve kadın devrimi diyoruz.

Jineolojî Özgürlük İdeolojilerinin Bilimidir

Yüksel Genç

Arkadaşlar jineolojinin sosyal bilimle ilişkisi, devrimler ve özgürlüklerle ilişkisi üzerine yazı talep ettiğinde doğrusu ilk kaygım; tam bir düşün şöleni sunan önceki sayılarda yazılanlardan farklı bir şey söyleme, farklı bir biçimde ve daha sade bir dilde söylem oluşturma gücüm olup olmadığıydı. Sonra şu soruları sorarken buldum kendimi: Jineoloji nedir? Jineoloji ile Sosyal bilimler ilişkisi ne olacak? Jineolojinin sosyal bilimlere etkisi ne olacak? Jineoloji ne demek ister, neyin alternatifi olarak kendini konumlandırır, ya da bir şeyin alternatifi midir? Mevcut sosyal bilimlerin niteliği nedir? Jineoloji bunun neyine alternatiftir ya da neyine karşı durur? Jineolojinin kendini konumlandığı yerin toplum ve özgürlük akışlarına katılımı ve katkısı ne olabilir? Sahi alternatif olmak iddiasıyla politik ve ideolojik mücadele alanına çıkmış, hatta kimileri sistem kurabilmiş olan hareketlerin dönüp dolaşıp sistem içi kalmasında ve mücadele ettiğine benzemesinde dayandığı bilimsel kaynağın egemen, pozitivist bilime ait olması ne denli etkili? -ki bence sonuç doğurucu bir etki bu- O halde “Önemli olan kimin makosenleriyle yürüdüğüdür” diyen Kızılderili atasözünü, “Aynı yoldan gidenler aynı köylere varırlar” özdeyişini tam da burada anmak, jineoloji açısından açımlayıcı olmaz mı?

Mücadelenin, devrimin ve özgürlüğün bilgisine nasıl erişmeye kalktığımızla sonuç arasındaki doğrudan ilişkiyi yeniden daha güçlü sorgulamak jineolojik bilgiye erişmekle ilgili değil mi? Alternatifi hedefleyen mücadelenin alternatif bilim ihtiyacı üzerine tartışmasından daha esaslı bir tartışma olabilir mi? Zira bilim ile ideoloji arasındaki farkın oldukça azaldığı günümüzde bilim, politika ve aktivizm ilişkisini düşünmeyi kim reddedebilir? Kamusalığa sıkıştırılmış politikayı “özel olan politiktir” mottosuyla iktidar ve erilin aracı olmaktan çıkaran kadın;

neden “özel olan aynı zamanda bilimseldir” mottosu ile günümüz bilimini iktidarın tekelden çıkarıp, bilgiyi kendi hakikat kaynağından içmesin?

Aklımda uçuşan bu sorulara yanıtlar ararken “Neden bu yanıtları çalışma arkadaşlarımla beraber aramayayım ki?” diye sordum. Hemen işe koyuldum, yarım saatte toplanmıştık. Kısa sürede bir tür serbest kürsü oluşturmuştuk! İşte aşağıda okuyacağınız söyleşi tadındaki satırlar bu tartışmanın bir özeti...

Topluma Ait Olanı Topluma Ait Kılmak!

SS: Öncelikle bilginin hakikatini tartışacağız değil mi?

YG: Neden olmasın? Az önce sorduğumuz sorulara şunu da ekleyelim o halde. Mesela kadın bilimi egemen bilimin dogma üretme süreçlerinden nasıl kurtulacak? Çünkü çok genel kabul gören bir şey var; dogmalar bilgi üretmenin koşulu olarak tarifiyor. Peki o zaman bilgiyi dogmalardan kurtararak üretmek mümkün mü? Jineoloji dogmalardan nasıl ve ne kadar kurtulabilir, ne yaparak kurtulabilir? gibi boyutları da ele alabiliriz...

Öte yandan şöyle bir tezimiz var: Mevcut sosyal bilimler daha çok kesik, süreli, sabit verilerle, bilgilerle ilgilidir. Genel doğrular kurar. Açığa çıkmış deneyimin kendisini veriye, veriyi bilgiye dönüştürürken onu mühendistik biçimde kullanır ve egemen sisteme uygun hale getirir. Oysa bilgi canlı olana ait, canlılığın ürettiği birikimin sonucudur ve canlılığın deneyimine göre değişkenlik taşıyabilir, bilgi hayata ve topluma ait ve hayatla birlikte devinim içinde!

O halde jineoloji nasıl yapacak? Yani canlı olana (ya da topluma) ait olan bilginin, canlılığın (ya da toplumun) hayatının, kendini üretme sürecinin nasıl parçası kılacak? Evet toplum bilgi üretir. Topluma ait olan bilginin, yeniden o toplumun doğal akışında üretmesine nasıl katılabileceği jineolojinin sosyal bilimler yaklaşımıyla ilgilidir! Çünkü topluma ait bilgiyi mevcut egemen bilim; alır, yontar, düzenler belli metodolojik yöntemlerle söylemlerle egemene, iktidara ait hale getirir, iktidar üretir! O halde topluma ait olan veriyi bilgiyi tekrar topluma ait kılmanın yolu ne olur, bunu jineoloji nasıl yapar?

Yine jineolojinin derdi sadece kadını anlaşılır kılmak ve kadına geleneksel egemen sosyal bilim alanlarında yer bulmak değildir herhalde! Tarih, sosyoloji, siyaset gibi sosyal bilimlerin oluşturan alanlarda kadın bakışı ile bilgiyi yeniden ele almak da, bilgiyi üretildiği kaynağın gelişim seyrinin parçası kılmak da geniş bir perspektiften bakmayı zorunlu kılar...

İndirgersek şöyle deniliyor: Jineoloji; kadının siyasette daha etkin olmasının bilimsel yöntemlerini bulacak, kadının tarihte kaybolmuş ve gösterilmeyen tarihini açığa çıkaracak, ilk ekonomist kadının yeniden ekonomik hayatın aktörü olmasını sağlayacak... vs. ama dikkat edin hep kadına ait, kadına dair söylem kurarken mevcuda eklenecekmiş algısına da yol açıyor bu söylem... Oysa kadın aynı

zamanda dahil olduğu doğanın ve toplumun bir parçası. Hem de en etkin parçalarından! Dolayısıyla topluma dair olanın hem içerisinde, hem üreticisi.

ST: İdeoloji-bilim ilişkisi üzerinden de jineolojiyi tartışmaya açabiliriz.

YG: Evet... Tarif kavramın ve tartışmanın ana perspektifiyse eğer, jineolojiyi kadın bilimi olmak kadar, yaşam bilimi olarak da tanımlayabiliriz. Salt semantik ya da köken tartışmaları nedeniyle de değil, kadının toplumla, doğayla kurduğu ilişki ve izdüşümler nedeniyle de böyle tariflemek mümkün! SS.nin “Kadın her ay nasıl doğasını yeniliyorsa, doğa da kendisini sürekli farklı biçimlerde yeniliyor ve bir paralellik var” sözünü burada hatırlayabiliriz! Bu yenilenme bir yaşam üretme biçimi. O zaman jineoloji bir kadın bilimi diye değil aynı zamanda ve kopmaz biçimde bir yaşam bilimi...

ST: Bilimi, iktidarın kendi perspektifiyle ürettiği, yani erkek egemen sistemin kendi perspektifiyle örgütleyp ürettiği ve aslında ‘yaşamı anlama çabasından öteye hakikati örttüğu bir alan olarak görecekssek, jineolojiyi ‘kadın bilinci merkezli bilim’ olarak tanımlayabilir miyiz? Böyle bir tanımlama bizim için ön açıcı mı olur yoksa tartışmayı tıkayıcı bir şey mi olur?

YG: Sizce?

ST: Bu tanımlama jineolojiyi karşılar mı? Yani doğrudan bir kadın bilimi ya da bir yaşam bilimi olarak tanımlamak yerine, ‘kadın bilinci merkezli bilim anlayışı’ olarak tanımlamak bence daha makul bir şey olarak görölüyor.

YG: Nasıl? Aç biraz.

ST: Kadın bilinci merkezli bilim anlayışı olarak tanımlamak daha ön açıcı ve doğru görölüyor. Çünkü erkek egemen bilim anlayışı tarafından; daha bağımsız, daha ön açıcı, yaşamı daha kolaylaştırıcı olarak örgütlemesi gereken bilginin ve bu dolayımnda bilimin kendisi doğrudan sömürü ve tüketim aracına dönüşebiliyorsa o zaman burada başka bir şey tartışmak gerekiyor; iktidarı tartışmaya açmak gerekiyor. İktidar erkeklerle somutlaşmış, erkeklerle vücut bulmuş bir meselenin özü ise buna karşıt üreteceğimiz şey kadın bilinci merkezli olabilir.

Karşıtlık Yaklaşımı Alternatif Kurar mı?

YG: Peki karşıtlık oluşturmak alternatifi kurar mı ?

ST: Her zaman değil ama bunun örgütlenme biçimini kurabilir. Yani karşıtlık dediğiniz şeyin karşısına çok doğru bir şey koyduğunuz zaman; bu yanlış ve doğruyu tanımlayacak olan şeyler, toplumsal olarak kabullenme süreci yaratır. Karşıtını koyduğunuz zaman bu doğal bir alternatife dönüşür.

YG: Benim bu konuda şüphelerim var; bir şeylerin karşısını bulmanın alternatif yaratmadığına dair o kadar çok hayat deneyimine sahibiz ki. Bir şeyi karşıtlık ilişkisi üzerinden tariflemenin alternatif kurmadığını, aksine karşıtlıklar arasındaki çatışmanın çoğu kez iktidarı beslediği gerçeğiyle karşılaşıyoruz. Karşıtlık bir şekilde iktidar olanın kurduğu zemin üzerinde çatışmalarla kendini hissettiriyor. Karşıtlar arası çatışma ise iktidarın, hegemonyanın ürettiği en elverişli zeminlerden biri oluveriyor. Ünlü felsefi ilkede ki “Zıtlar birbirini çeker ve zıtlar çatışır” çıkarsamasının aynı zamanda iktidarın kendini üretme zemini olarak işlevlenebildiği bir vakıdır.

SS: Karşıt taraflar birbirine her şekilde benzeşiyor. Yani savaşan kutupların bir birine benzeşmesi gibi. Bu karşıtlık süreci de birbirine dönüşmeyi sağlayacaktır. Belki de jineolojiyi şu şekilde değerlendirebilirsek olabilir; şimdi doğadaki her şey doğanın parçası ve doğaya benzer. Kadın da doğanın bir parçası, erkek de... Kadın doğanın bir parçası olarak doğadaki tüm vasıflara sahip. Ama erk, erkek daha doğrusu doğadaki bu vasıflara sahip olmayıp, kendi erk bakış açısıyla, bir erk-tahakküm ilişkisi yaratarak, kadının doğal sürecini hiçe sayıp kendi hakimiyetini ilan edici bir yaklaşıma sahip. Mesela ben diyorum ki; kadın o kadar doğaya benziyor ki sürekli doğa gibi kendini yeniliyor, o kadar çok doğaya benziyor ki ve eğer yaratıcılık tanrıya hassa kadının öyle bir tanrıça özelliği var ki yaratabiliyor ve bunu kendi başına da yapabiliyor. Kadının doğayla özdeşliklerine baktığımda jineoloji bir kadın bilimi değil bir yaşam bilimi diyorum! Jineoloji yalnızca kadına değil, kadınla doğa içindeki tüm döngüye odaklanabilmeli. ‘Kadın bilinci merkezi’ mesela ben onu algılayamadım. Bana biraz açabilir misin?

ST: ‘Kadın bilinci merkezli bilim anlayışı’ ile şunu kastediyorum: Erkek bilincinin sürekli iktidar ürettiği savı öne sürülür ya o halde iktidar üretmeyen karşıt bir bilinç olarak kadın bilincine dönmeliyiz.

YG: Kadın bilincinin iktidar üretmeyeceğini mi varsayacağız?

ST: Böyle bir ön kabul ile başlayabiliriz. Yani bir tez ortaya atmak gibi... Erkek bilincinin kendisi iktidar üretir. O bilinçle ortaya çıkan bütün eylem ve etkinlikler içinde iktidarı barındırır.

YG: O zaman karşıtlık ilişkisi kurduğumuz için özne-nesne ilişkisi başka biçimde kurulmuş olmuyor mu?

ST: Burada bilimsel değişimlerin, dönüşümlerin yapısı meselesi var. Herhangi bilimsel teorelin ortaya çıkışı için önce bir sav atarsınız ortaya, ondan sonra oradan çalışmalar yaparsınız, ondan sonra onu deneyimlersiniz, o deneyimleme sürecinden sonra ortaya ispatlanabilir bir doğru çıkıyorsa bu artık gerçek bir tezdır! Olmuyorsa en baştan bir daha başlarsınız. Çünkü bu süreçler hep böyle gerçekleşir. Önce bir ön kabulle ortaya çıkarsınız, sonra onu ispatlamaya çalışırsınız, o ispatlanırsa doğru, ispatlanmazsa en baştan bir daha yaparsınız.

YG: Yani varsayım-teorem ilişkisini, tipik bilim metodolojisini kuruyorsun.

ST: Evet şu an için elimde olan şey bu!

YG: Jineoloji bunu kurmak zorunda mı? Tipik metodolojiyi yani, önce bir varsayımda bulunacak sonra bu varsayımın deneyimsel sürecini kuracak, ardından da teori oluşturacak. Bu metodolojiyi uygulamak zorunda mı?

ST: Bu metodolojiyi sanırım her zaman kurmak zorundayız. Yani sadece jineolojiye özgü bir şey olarak değil. Bir tez bir teori ortaya çıkaracağımız zaman önümüzde iki seçenek vardır: Ya var olanı alıp onu işleriz ve o var olanı kendi perspektifimiz doğrultusunda eğip bükerek yeni bir şey ortaya çıkarırız ya da sıfırdan ortaya bir şey çıkarıyorsak ön kabulle başlamalıyız. O yüzden bir varsayımla başlamak durumundayız. Çünkü üçüncü bir imkânı var mıdır bunun, bilimsel bir teorinin ortaya çıkması noktasında, şu an için ben öngöremiyorum. Bu şey gibidir beş bin sene önce insanlar üzümden bula- maç yaparken ya da şarap yaparken bunu bu şekilde öğrenmişlerdir.

YG: Bilinçli bir denemeden ziyade tesadüfün öğrettikleri de olamaz mı? Mesela sıcakta erimiş ya da ezilmiş üzümün asit ürettiğini ya da fermente olduğunu görmüş olamaz mı?

ST: Biz bunları bilmediğimiz için varsayımla ya da bir ön kabulle ortaya çıkma- mız gerekiyor.

SS: Bilginin ortaya konuş şekliyle ilgili tahakküm ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Kendi alanımdan biraz bahsedeyim. Mesela; insanın var oluşundan bu yana bir iyileştirme gücü vardır. Evet bu iyileştirme gücünü Hipokrat'a kadar insanlar deneme-yanılma yon- temiyle deneyimlemiş. Hipokrat'tan sonra klinik tıbbın çıkmasıyla birlikte geri kalan tüm o sağaltma yetkileri yok sayılmıştır. Oysa Hipokrat'a kadar geçen on binlerce yıl bo- yunca insanlar kendilerini iyileştirmişti o yöntemlerle. Hipokrat'tan sonra yok sayıldığına, Avrupa'daki cadı avlarıyla, Mezopotamya'daki ebe kadınların öldürülmesiyle, şifacı- ların öldürülmesiyle birlikte rastlıyoruz. Erk bir bilim anlayışının nasıl olması gerek- tiğini, örneğin; tıp anlayışının nasıl olması gerektiğini yazar. Bunun dışındakilerin hiçbirini bilimsel bilgi saymaz. Doğal tıp alanında çalışıyorum ne kadar çalışma ya- parsam yapayım, ne kadar sonuç elde edersem edeyim "Hayır bu bir bilim değildir" diyorlar! Oysa insanlar hayatları boyunca kendini böyle yetiştirmiş. Bir yeri ağrıdığı zaman elini oraya koymuştur! Bunun onların istediği biçimde bir bilimsel açıklaması yoktur ama kendi sağaltma gücünü, mekaniğini, mekanizmasını ortaya koymuştur. Primatken de böyleydi insan, homo-sapiens iken de! Bakıyoruz hayvanlar da böy- leydi. Hayvanlar kendi kendini iyileştirebiliyor, kendi yaşam alanını oluşturabiliyor, hayvanlara baktığınız zaman insan dışındaki hiçbir hayvanın erk-tahakkümcü oldu- ğunu, kötü olduğunu görmüyorsunuz. Dişi olan hayvana erkek olan hayvan müda- hale edemiyor, dişinin alanını kapatamıyor ve dişi istemediği sürece hiçbir gelişme olmuyor! Ama insan, bu akıllanma sürecinde, akıllı varlık olma sürecinde bunların hepsini alaşağı etmiştir, tüm "hayvansal" özellikleri gitmiştir..

YG: Gelelim hissetme ya da sezgisellik meselesine! Merkezi bilimin bilgi edinme biçimleri ya da kuram oluşturma biçimlerine baktığımızda, sezgicilikten çok var-sayımlarla karşılaşırız! Doğru-yanlış nedir tartışmasını bir yere bırakırsak; varsayımlarla sezgisellik ilişkisi çok az kurulur ya da hiç kurulmaz! Metafizik olmakla suçlanmayı bilim dışında kalmak olarak okuyan çok sayıda bilim insanı var!

Bilgi Rasyonelliğin Bedeli mi?

YG: Akılcılıktan söz açılmışken; jineoloji-rasyonellik ilişkisini nasıl kuracağız burada? Rasyonellikte doğal akışın bilgisi çarpıtılıyorsa eğer, yani aklın, analitik aklın açığa çıkması bilginin doğal akışını ve doğal döngüsünü bozuyor ise jineoloji rasyonelite ilişkisini nerden kuracak, nasıl kuracak?

SS: Jineoloji öğretinin, bilginin nasıl olacağını ortaya koymalı. Jineolojik bakış açısıyla ortaya koymalı. Yani burada kendini ortaya koyarak, zihni bağlamını gerçekleştirebilir.

ST: Bilim dediğimiz şeyin kendisi en basit haliyle bilme sürecinden geliyor. Bu sezgi sonucu eriştiğiniz bir şey olsa bile, o sonuçta bir 'bilme'den geliyor.

YG: Bilgiye erişim yollarından biri olarak mı?

ST: Tabi tabii. Henri Bergson var, sezgicidir. Zaman ve süre ayrımını ve farklılığını tartışır. Mekansal olgularla ilişkilendirilen 'zaman' gerçek olmayıp bizim tarafımızdan uydurulan art arda gelmenin ölçüsüdür. Süre ise mekansal ilişkilerden bağımsız olan iç yaşantının bir formudur. Yalın ve saf olan bu 'süre' hiç bir tanımlamayı kabul etmez. Çünkü her türlü tanımlama ister istemez kendisini niceliksel olarak ifade etmek durumundadır. Bergson bu gerçek 'zamanın' kavramsal ve kategorik bilgisine ulaşma çabasına da girmez. Ama içsel olarak yaşanan gerçekler süre sayesinde.

Bergson aynı zamanda Süre'nin doğrudan doğruya bir bilinç fonksiyonu olduğunu göstermek ister. Süre tanımlanamaz olmasına rağmen tamamen insana yabancı bir olguda değildir. Ona göre biz bu 'süreyi' sadece ve sadece sezgiyle anlayabilir ve kavrayabiliriz. Sezgisel düşünme bu anlamda sadece yalın 'süre' içinde düşünme olmayıp aynı zamanda insanın kendi iç dünyasına dönüşü anlamına da gelmektedir. Sezgi yardımıyla kendimizi bu yalın 'sürenin' içinde bulduğumuzda onun çok farklı boyutlarıyla karşı karşıya geliriz. Şeyler hakkında gerçek bilgiye de yine ancak sezgi yardımıyla kavradığımız bu yalın 'süre'de' ulaşabiliriz.

Yani burada gündelik yaşamın içinde ya da belki kendisi olan süre-zaman gibi kavramların bilgisine erişme yöntemi olarak sezgiyi de değil; sadece sezgiyi kullanabileceğimize dair bir bilgi var. O yüzden yöntem olarak pekâlâ sezgi yöntemi de kullanılabilir.

Yöntemin jineoloji üzerine etkisine dair ise şunu söyleyebiliriz: İki bilye düşünün aynı şekilde yapılmış iki bilyeden birini fırlatıp diğerine vurduğunuz zaman

aslında orada mesele sizin gücünüz değil. Orada mesele o bilyelerin birbirine çarptığında hareket edebilecek özellikte olmasıdır. Çünkü onlar hareket eden yuvarlak şeyler olmasaydı bilye dediğimiz şey kare halinde olsaydı siz istediğiniz kadar güç uygulayın o, o şekilde devam edemezdi.

YG: Bilyelerin biçimi ve çarpışma hızı hareket tarzını belirleyebilir. Bilye gibi yuvarlak nesnenin uygulanan güçle ne yöne, ne kadar, nasıl gideceği önceden somut olarak tariflenemez değil mi?

ST: Aynen öyle. Şimdi burada işin içine bu sefer gücün kendisinden öteye biçimin kendisi giriyor. Güç, ‘yapabilme’ iradesini ortaya koyabilen çok da büyük bir şey değilmiş! Mesele onu uyguladığı nesnenin, şeyin biçimiymiş. Buradan en başta söylediğime gelirsek; jineolojinin kendisi egemen bilimin biçimini almamışsa, o zaman pozitivist bilim, erkek egemen bilim sistemi istediği kadar güç uygulayabilir. Jineoloji onun beklediği o şekli o hareketi yapmak zorunda değildir.

Jineolojik Bilginin Dogma ile İmtihanı

YG: Bilye gibi mi? Biraz açsana..

ST: Aynen öyle bilye gibi yuvarlak değil de kare olsa mesela istediğin kadar o gücü uygula o senin iradene uymak ya da senin yapmak istediğin şeye uymak zorunda değil. O yüzden işte özsel bir tartışma yürütmek gerekiyor burada. Kadın bilinci merkezli bilim dememin nedeni de o! O bilye örneğindeki gibi biçimi (öz de diyebiliriz) gücü uygulayana göre değil. Başka bir biçim. O biçimin ne olduğunu çok konuşabiliriz, çok tartışabiliriz ama başka bir biçim olmalı ki bu güç müdahale ettiğinde egemenliği altına almasın.

YG: O zaman senin dediğinden şöyle mi özetleyelim: Kadın istese de o bilye gibidir. Karşısındakine çarptığı an biçiminin getirdiği, yani özünün getirdiği şeyler gereği, belirlenmiş ve tipik kare gibi çarpışanlara benzemez. Belirlenmiş şeyleri açığa çıkarmaz. O biçiminin ve özünün getirdiği özgünlüklerin bilgisini üretir ve bu bilgi önceden belirlenebilir bir bilgi değildir, olmamalıdır. Doğaya uygun da değil aslında o bilye çarptığında hangi hızla, nereye gideceğini, nasıl gideceğini, her atışta aynı hızla vursalar bile birbirlerine yayılma biçimi tam nasıl hesaplanamıyorsa, olasılıklar üzerinden söylenebiliyorsa kadın biliminin kendisinin de bilgiyi üretme biçimi ve bilgi üzerinden kuracağı şey bu bilyeler hikâyesine benzer. O zaman bilgi ve dogma ilişkisini de halletmiş oluyor, özsel bir nedenle diyorsun.

ST: Bilgi ve dogma ilişkisine tam da burada değinmek gerekiyor. Yöntem olarak dogmatizmi elbette kabul edilebilir bulmamak gerekir. Ancak bilgi dediğimiz şeyin ortaya çıkabilmesi için bir kabulün, bir sınırın olması gerekiyor. Öte türlü sürekli değişkenlik ve bir ‘sabit’in üstüne kurulamayan önermeler bilgi olamayacak duruma gelir.

YG: Aynı kanaatte değilim, yani dogmatizmden jineoloji uzak durmayacaksa zaten dogmaların kucağına düşmüş demektir.

ST: Jineoloji uzak durabilir peki o halde bilgi dediğimiz şey hangi aralıkta ortaya çıkacak?

YG: Dogmatizmin kendisi zaten dogmalar üzerinden bir metodoloji ve anlam dünyası kurma ısrarıdır. Dogmatizm yani dogmacılık yapma meselesi içinde olursa jineoloji, pozitivist bilimin zemininde kalmış olur. Ona karşı duruş geliştirmekten, alternatif pozisyon kurmaktan kaçmış olur. Çünkü pozitivistin en önemli özelliklerinden biri dogmalar, dogmatizmler üretmesi değil mi?

ST: Şimdi şey gibi düşünelim farazi konuşuyorum; kadın bilinci iktidar üretmez.

YG: Niye üretmesin? Bir grup feministin itirazı geliyor aklıma. Bilgi iktidar üretir, bilim iktidar üretir eğer biz kadını bilim ile tariflersek kaçınılmaz olarak iktidar üretiriz diyor. Senin dediğin gibi, eğer dogmalardan kaçan ama dogmatizmden kaçmayan bir jineoloji olursa pozitivist bilimdeki gibi iktidar üretmeyen bilimin kendisini bulma koşulumuz olur mu?

SS: Çok özür diliyorum böldüm de mesela ekoloji bir bilimdir. Ama ekoloji bizim tarifimizde bir aktivizmdir aynı zamanda. Jineoloji bir bilimdir ama bizim tarifimizle jineoloji bir yaşam şeklidir.

ST: Jineoloji bizim tanımımızda bir bilim ama aynı zamanda bir aktivizm midir? Ekoloji ile jineolojinin burada bir farkı var sanki.

YG: Tartışmayı buraya çekmek güzel olur bence, çünkü mevcut sosyal bilimin metodolojiyi kullanma, bilgi üretme, kullanma biçimlerine itiraz ediyoruz. Eğer biz mevcut sosyal bilim yapma biçiminin kendisine özellikle de statik, dogmatik, pozitivist bütün o yasalar, metodolojiler etrafında iş görme halinin kendisine itiraz ediyorsak jineolojiyi de; tipik sosyal bilim üretme biçimlerinin bir parçası gibi ele almak yerine, soyutlanmış bilgiler üreten bir yerden değil de hayata değen, hayatla alış veriş güçlü olan bir yerden ele almak zorundayız. Tam da bu noktada ekoloji aslında tipik sosyal bilimlere bir tür müdahale örneğidir.

Ekoloji bilimi aktivizm de içeriyor. Bilgiyi ürettiğin, alan içinde olduğun alandır. O doğanın bir parçası olarak üretiyorsun. Jineolojinin de benzer bir özgünlüğü var bana kalırsa jineoloji bir yaşam bilimi olarak direk yaşamın içinde olmalı. Hayatın ürettiğini alıyor ve oradan yeniden hayata devrediyor. Hayatın içerisinde aktive olurken üretebilen bir bilim alanı.

ST: Mesela jineolojinin kendisini dayandırdığı temel bir merkez var mı?

YG: Peki dayandırmalı mı?

ST: Esas tartışma bu. Eğer dayandırdığı bir merkez var ise ya da bir temeli var ise biz bu temel üzerine tartışacağız. Bunu dediğimiz andan itibaren onun bir dogmatikliği vardır. O temelin değişmemesi ve sarsılmaması gerekir. Değişmez ve ön kabul olması lazım.

YG: Peki o zaman jineolojinin dayanabileceği arka planı biraz tartışalım. Bu arka planda kadının ve hayatın ürettiği bilgi yatar. Yaşamın devinimi içinde halinde değişebilen bir bilgi bu. Çünkü hayat devindikçe, üredikçe, devam ettikçe o bilgi, hayatın içinde başka biçimlere ve başka anlamlara işaret edebilir. Yaşamın dinamikleri içerisinde anlam bulabilen, bütün çarkı etkileyebilen bilginin biliminin kendisi devrimsel değil mi?

SS: Bilginin devinimdeki bu sürekliliği yeni bilgileri doğuruyor. Tamda bu yüzden jineolojinin diğer birçok bilim ile ilişkilmesi gerekiyor. Felsefeyle, sosyolojiyle, antropolojiyle, arkeolojiyle, siyaset bilimiyle, ekonomiyle, mitolojiyle, tarih ile...vs Kadın ve yaşam bilimi olarak sosyal bilimlerin ürettiği, açığa çıkardığı tüm bilim alanlarına müdahale olarak okuyabiliriz. Mesela tarihte kadının salt kayda düşmemiş, gizli tutulmuş karanlık tutulmuş tarihini aramıyoruz. Bize anlatılan tarihin kendisine de müdahil olup, iktidarcı ve egemen erk oluşturan bütün anlatılarını yerle bir edip hakikatler üstüne oturtmaya çalışıyoruz.

Bilinci Askıya Almak

ST: Jineolojiyi ilk etapta bir bilim olarak değil de perspektif olarak kurmak daha doğru olmaz mı?

YG: Jineolojiden bahsederken, hemen klasik anlamda bir bilim ve disiplin oldu demiyoruz. Ama eğer yaşam, süren ve devinen bir şey ise sürekli binlerce binlerce bilgi üretmiş ve bu üretim sürüyor! Ve aslında ortada zaten yaşama ve kadına ait çok fazla bilgi var. Çarpıtılmış, hakikatler örtülmüş olsa bile yaşamda dolaşımda bu bilgiler... Bu bilgilerle örüyorsun jineolojiyi, bunlara dayandırıyorsun işte...

ST: Jineolojiyi geliştirirken bilincin askıya alınması tezini de tartışmak anlamlı olabilir. Jineoloji öğretilmiş bilgiyi askıya almalı.

YG: Bu nasıl yapılabilir? Çünkü erklerin açığa çıkardığı, bizimde çoğu kez farkında olmadan edindiğimiz, kültürel birikiminde getirdiği bilgiyle donatılmışız. Bilincimiz o bakımdan inşa edilmiş aslında. Bilinci askıya alıp saf bilgiye erişmek mümkün mü?

ST: Bilincin askıya alınması mümkün mü? Pek değil. Ancak burada şöyle bir durum var; böyle bir çabaya girilebilir. Çünkü şu an bilgi dediğim şey benim bilgim değil. Bu bilgi başka kavramlarla başka süreçlerde ve başka başka olayların ardı sıra ortaya çıkmıştır. Bu bilginin hangi süreçte, ya da ortaya çıkış sürecindeki kavramsal birikimin içinde taşıdığı iktidarı görmezden gelip iktidarı taşımayacak bir bilim inşası mümkün olabilir mi?

Yani 5 bin yılın ya da bilmem kaç yüz yılın bilgisini bilincimde taşıırken bu bilinçle yeni, saf bir bilme süreci inşa edebilir miyim? Buradan düşünmek gerekiyor bence.

YG: Kürt hareketinde egemen sisteme ait çözümlemeler, eleştiriler, analizler bir dönüşüm metodolojisi olarak çok sık kullanılır. İşte kişilik çözümlemeleri, sınıf çözümlemeleri, toplumsal cinsiyet çözümlemeleri, geleneksellik çözümlemeleri! Egemen sistemden ve onun zihniyetinden kurtulmak, arınmak, kendini yeniden kurmak gibi bir hedefi vardır bu çabaların. Kendini mümkün olan en saf haliyle, katkısız haliyle isteme çabasıdır bu çözümlemeler. Sonsuz boşanma, kopuş teorileri, sınıf, cins intiharları gibi kavramsallaştırmalarda bu sürecin ürünü. Buna zihniyet devrimi, kişilik devrimi vs. de denir. Peki, çözümleme metodu bir nevi bilinci askıya alma metodu olarak değerlendirilebilir mi? Yoksa bilinci aksine tahkim mi eder?

ST: Hiç bu bakımdan düşünmemiştim aslında... Orada askıya almaktan öte var olanı eğip bükerek kendi payına bir şey çıkarma hedefi var sanki..

SS: Kültürel kimlik aidiyetlerimizden, bilincin aidiyetlerinden bağımsız düşün çabasıyla bunu ortaya çıkarabiliriz. Bilincin aidiyetlerinden bağımsız düşünebilme gücü diğerine göre daha mümkün görünüyor... Jineoloji saf bilgiyi bulamasa bile olabilecek en has haline erişebilir. Çünkü böyle bir gücü var jineolojinin. Hele hele toplum ve doğadan kendini ayırmadan bilginin kolektif üretiminin içinde olarak, parçası ve eyleyeni olarak...

YG: Bilginin hakikatine erişimde yöntem önermese de Öcalan 4 yoldan bahseder: Mitoloji, din, felsefe, bilim! Jineolojinin bu dört alanla ilişkilenebilmesinin tartıştığımız konuya katkısı ne olur sizce?

SS: Öcalan'ın yaklaşımını çok önemli buluyorum önce mitoslara bakıyor, mitolojiyi çok iyi biliyor. Jineoloji de bu yöntemle hakiki bilgiye erişim sağlayabilir. Ama tarihin bu konuda faydalı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü biz verili bilginin akıl yürütmeleriyle 200 yıl ya da 1000 yıl önce bulunduğunu düşünerek bilginin sayfiyeliğini ortadan kaldırıyoruz. Bu konuda Öcalan'ın hakikat arayışında tarih yaklaşımını önemişiyorum. Ayrıca jineoloji fikrini ortaya atması, Öcalan'ın alışılmışın dışında bir bilgi üretimini karşılama isteğini ortaya koyuyor. Avrupa'ya ve Ortadoğu'ya bakıyorum hiç biri jineoloji gibi kadını toplum ve doğayı ilişkilendirmiyor! Bunu hedeflemiyor.

Jineolojide İlişkisel En Büyük Güç

YG: Bunda pozitivist biliminin etkisi yok mu? Pozitivizmin en temel özelliklerinden biri alanları, yapıları, bilgiyi, birbirinden kopartarak parçalayarak bağlantısız kılmak ya da eklemli bilinç kurmak değil mi?

SS: Jineoloji mesela bilgiyi birbirinden koparmıyor ki, ilişkisellik bağı güçlü... Onun pozitivizme alternatif bir zihin kuramı geliştirmeye aday olduğunu da söylemeliyiz. Mesela ilkin tıp bir bütündü. Hekimler insanları bir bütün halinde incelerdi. Ardından sistem tıpta bölünmeyi getirdi. Böbreğe bakan, karaciğere bakan tamamen birbirinden ayrıldı. Biyolojide ayrıldı.

ST: Ve çok ilişkisiz kılarak ya da teknik ilişkiler kurarak!

SS: Evet... Biyolojide de öyle hepsi birbirinden koparıldı ve doğa bilimi birbirinden ayrı bir şekilde incelenmeye başlandı. Ve doğa bilinçlerimizde yavaş yavaş gerçeğini yitirmeye yüz tuttu. Jineolojinin bilgi hakikatine, bilim hakikatine yaptığı en büyük öncülük ilişkiselliği güçlü kılması; ilişkisellik üzerinden bilginin hem simbiyotik hem bağımsız bağlamlarına işaret etmesidir. Jineoloji alanında çalışan kadınlar tıp, ekoloji, siyasal, sosyal, ekonomi, ekoloji vb. alanları ilişkisellikleri içinde inceliyor... Jineoloji ile farklı hakikatler gerçeğini bu bahsettiğimiz yaklaşım içinde de bulabiliriz! Jineoloji tekil hakikatlere indirgemez bilgiyi ve hakikatler arasında hiyerarşi kurmaz, alt üst ilişkisi kurmaz.

ST: Bir hakikat değil, herhangi bir şeyin hakikatine değil, hakikat meselesinin kendisine bakar.

YG: Burada Pozitivizmin bilgi ve zihniyet üretim metotlarından olan özne-nesne ilişkisini jineoloji bağlamında tekrar ele almak isteyen var mı? Aktörler ya da şeyler arasında hiyerarşi kurarak, karşıtlık oluşturarak bilgi, kuram üretme tekniği ile hakikat arasında ters orantılı bir ilişki olduğu fikrine ne dersiniz? Neyin özne, neyin nesne olduğunu belirleyen akıl nasıl bir akıl? Aktörler arası ilişkide biri özne iken diğerinin nesne olma zorunluluğu belirlenimciliğe ve kaderciliğe bizi götürmez mi? Hem neden karşıtlık ve alt üst ilişki kurulur da farklılık ilişkisi kurulmaz? Beyazı siyahın zıttı kabul eden akıl yerine beyazın siyahtan farklı ve benzer değerde olduğunu neden kuramayız? Yeşil mavinin zıttı mıdır yoksa farklı mıdır? vb. jineolojik yöntem ve zihni açığa çıkarmak için farklılık ve zıtlık arasında da bir tartışmaya ihtiyaç var bence...

Tarihi Yeniden Yazmak

ST: Ya da şimdi bir çok alan için başka türlü bir okuma yapabiliyoruz, başka türlü bir perspektiften yaklaşabiliyoruz... Tarihi de başka bir perspektiften okumak mümkün mü?

YG: Her yapı, her ideolojik form aslında bir tarih okuma modeli çıkarıyor ve ne var ki aynı metodolojiyi kullanıyorlar. Örneğin; kapitalist sistemin tarih okumasında, üretim biçimi ve sermaye birikim esasına uygun toplum ve devlet gelişim modelleriyle karşılaşıyoruz. Sosyalist sistemin sınıflı tarih okumasında da benzer bir akışa rastlarız. Özne ve

nesne ilişkisinin en çok kurulduğu alanlardan biridir tarih. Eğer çağsal ele alacaksak; ilk çağdan teknoloji çağına kadar bütün gelişim seyirlerinde güçlü determinizme (neden-sellik ilişkisine) rastlarız. Tarihi yaratan aktörler arasında kaybeden-kazanan, eski-yeni, zayıf-güçlü, etkileyen-etkilenen, öncü-artçı gibi tanımlamalar ve iktidarı üreten hiyerarşik kodlarla karşılaşırız. Egemen erkek sistem okumasına zorlanırsınız!

ST: İşte ondan bahsediyorum şimdi tarihi okurken onun kendi içerisinde bölümlenmiş dönemlerini başka bir perspektiften ele almalı... Verili olan üzerinden yeni bir şey mi ortaya çıkaracağız, olaylar kronolojisi olarak mı ele alacağız? –ki bunlar çok eril ve egemen bilgi imalatları- Perspektifimiz farklı olmalı. Misal Bruno ile Galileo güneş merkezli dünya sistemi üzerine tezler ortaya atarlar. Bruno bu tezdten geri adım atmadığı için idam edilir. Galileo geri adım attığı için hayatı kurtulur ama bugün biz güneş merkezli dünya sistemini Galileo ile tartışırız. Kazananın yazdığı bir tarih okumasından çıkmak jineolojinin işi olmalı.

SS: Jineoloji ile kadın bağlamı tarih yazımı geliştirilmeli. Kadının tarih sahnesine çıkışından, toplumsal hayatı örgütlemesi, kurumsallaştırmasına kadar, siyaset, ekonomi, resim-sanat, mimarlık, antropolojiye varana kadar bir çok alanın yaratıcısı, icracısı olarak hakkı teslim edilmeli. Tarih kadına hakkının teslim edildiği bir yaklaşımla ele alınmalı. Tarihte kadını aramak ve yerleştirmek üzere jineoloji iş görmeli. Mevcut tarih algısına da tarih yazımına da tarih okumasına da itiraz ederek yaklaşım belirlemeli. Bir de tarih yazımı sürecine girerken sadece kadının örtülmüş tarihini değil tüm toplum tarihine eğilebilmeli. Başka bir yerden farklı okumalarla tarih yaklaşımı toplum hakikatine yönelebilmeli. Biz ilk tartışmada kadını ve yaşamı kopartmak mümkün değil dedik o yüzden kadın tarihi ve yaşam akışının tüm tarihinin jineolojik bir bakışa ihtiyacı var.

YG: Bizim kolektif hafızamızda duran, yazılı tarihe girmemiş, egemen olan tarihe girmemiş bir ton bilgi var. O bilgiler bizim hafızamızda, sözlü tarihin toplumsal hafızamıza yerleştirdiği biçimde var.

ST: O yüzden yeni bir tarih okuması ve yazımı gerek hakikat için! Ve elbette kendi metodolojisiyle yapmalı bunu... Verili, öğrenilmiş olanla değil..

YG: Bu konuda Öcalan diyor ki; aslında egemenlerin tarihi, köleliğin tarihi yazıldı ama özgürlüğün tarihi henüz yazılmayı bekliyor. İşte onu kadınlar yazacak. Verdikleri özgürleşme çabası içinde kadınlar tarihsel toplumun var oluşundaki etkileri ve öncülükleriyle karşılaşacak, hatırlayacak ve hayatı, toplumu, doğayı yeni bir bakışla yeniden ele alacaklardır... Hani Öcalan moderniteler arası ilişkileri tanımlarken, demokratik uygarlığın tarih ırmağı içinde kapitalist uygarlığın hemen yanı başında aktığını ve hep var olduğunu söylüyor ya; -ki bu bakış bana kalırsa kadın bakışıdır- toplumların özgürleştirici tarihi de egemen tarihin yanı başında, demokratik uygarlığın yatağında, gözden ırak tutulmuş ya da örtük kılınmış da

olsa akıyor! Öte yandan jineolojinin tarih yaklaşımı, olmayanın icadı değil örtünün kaldırılması, görünmeyenin gösterilmesi ile de ilgilidir. Güç ilişkilerine değil yaşam ilişkilerine ve aktörlerine dayanır. Merkezde duranın değil çeperdeki çoğunluğun yaşamsal akış hikayesinde gizlidir özgürlüğün tarihi....

ST: Ya tabi özgürlük tarihi yazılmamış olabilir ama o egemen devletli tarihi biraz kurcalandığında hemen yanı başında karşıt mücadeleleri de görürüz. Orda kayda düşmemiş ama hafızalarda yer edinmiş bir özgürlük tarihi akıp geliyor. O akıp gelen bilginin, bilincin, hafızanın açığa çıkartılıp toplumun ortak belleği haline getirilmesi aynı zamanda yazılı verili hale getirilmesi sürecini kapsıyor

YG: Buradaki mesele tıpkı egemen tarih gibi inşa edilmiş bir tarihten, tekil tarihten de bahsetmiyoruz. Çoklu tarih okumalarına ihtiyacımız var.

SS: Salt kadını yazmaktan bahsetmiyoruz, kadını yazarken aynı zamana da evrene doğaya topluma ait olan tüm tarihsel gelişim sürecine başka bir yerden bakarak kurulan o içsel karşılıklı ilişkilerinden, başka bir bakışta yazmaktan, bakmaktan anlatmaktan bahsediyoruz Buradan birazda jineoloji-ideoloji ya da bilim-ideoloji ilişkilerine kısaca bakalım derseniz?

Jineolojî İdeoloji Değildir, Özgürlük İdeolojilerine Kaynaktır

ST: Zira bazen kafalar karışıyor; jineoloji politik bir hareketin ideolojisi midir? Öyle ise bilim olma iddiası zedelenmez mi?

YG: Jineolojiyi alternatif bir sosyal bilim olarak geliştiriyorsak kuşkusuz tartışılacak çok fazla boyutu var. Ama konuya yaklaşımdaki karmaşalarda öne çıkan başlıklardan biri ideolojiyle ilişkisi olunca bu konuda netleşmek gerekiyor. Jineoloji kavramsallaştırması ve içerik tartışmalarının öncülüğünü Kürt Kadın Hareketi ve Önderliği yapınca bir ideolojik formmuş gibi algılamak isteyenlerin sayısı ne var ki fazla!

Günümüz dünyasında ideoloji ile bilim (özellikle sosyal bilim) arasındaki çizgiler giderek belirsiz bir hal almaya başlasa da; jineoloji bir ideoloji, bir örgütlenme formu değil. Ama özgürleşme ve alternatifi kurma iddiasındaki ideolojilere, örgütlenmelere güçlü perspektif ve bilimsel dayanaklar kurar. Kaldı ki modern ideolojilerin genellikle bilimsel yöntem ve sonuçlara dayandıkları bir sır değil. Örneğin; Sosyalizm teorik temellerini, bakış açısının sistematüğını bilimsel bağlama dayandırarak kurar. Materyalist ve diyalektik formu bilimsel yöneme dayanır. Yine milliyetçi ideolojilerde sosyal bilim alanının ilgili kuramlarını kendine yontarak üretilir. Yeri gelmişken burada Hegel örneğine bakmayı öneririm. Gerek; tez+anti-tez=sentez formülüyle, metodolojisiyle, gerek diyalektik

kuramıyla, gerek doğa felsefesi ve toplumsal tarih tezleriyle sosyal bilimde çığır açtı. İdealizmin babası olmakla bilinse de Hegel “Diyalektiğini ayakları üzerine oturttum” diyen Marksizmin beslendiği çok temel bir kaynak oldu. Aynı zamanda tezleri ve bilimsel çalışmaları Alman milliyetçiliğinin de temellerini oluşturdu. Liberal ideolojilerin dayandığı en önemli bilimsel referanslardan olduğu kadar sosyalist ideolojiler de beslendi.

Burada tartışmanın daha ilk anında yanıtını aradığımız soruya gelmek isterim: Alternatif oluşturma iddiasındaki ideolojiler ve hareketler niye karşı olduğuna benzerler ya da karşı olunanın kendini yeniden üretmesiyle sonuçlanırlar? Çünkü aynı bilimsel metodolojilerden ve zihni bağlamlardan beslendiler! Aynı yollardan gidenin aynı köylere varması misaliydi olanlar! Reel sosyalist devletler bu konu da tipik bir örnek. Sosyalist devlet kurma mantığı ve bunun beslendiği ideolojinin bilimsel-zihni arka planı bu işten sorumlu. Pozitivizmin kucağında yeşeren sosyal-politik hareketler ya egemen eril dünyaya eklenmekten ya da onu üretmekten kurtulamadılar.

Jineoloji işte aynı zamanda bu dersin bir sonucu olarak düşünülüp, kavram-sallaştırıldı. Pozitivist ilkeler ve metodolojik karartmaların dışına çıkarak, inşa edilmiş bilgi kuramlarının dışında toplumun ve hayatın bilgisine odaklanarak alternatifliğini kuruyor.

Toplumun ürettiği bilgi ve topluma dönen, toplumla devinen bilgi ile başka bir devrimselliğe kaynak oluşturuyor. Jineolojiyi tariflerken demedik mi yaşamın içinde, akışın devamlılığında var olan bilgi ile ilgilidir ve üstelik aktivisttir! Esnek, çok yönlü, çeşitlilik arz eden, değişim potansiyeli ve olasılıklarına hazır bir toplumsal doğadan beslenir. Bu yüzden aslında devrimcidir.

Jineoloji; aynı yola girip, aynı köye varanlardan olmak istemeyen politik hareketlerin, alternatif bir toplum, alternatif bir sistem kurabilmesi için ihtiyaç duyduğu bilim olmaya taliptir. Jineoloji öyle bir bilim olmalı ki mümkün olan başka bir dünyaya açılan kapıların yolunu, bilgisini, yöntemini ve birikimini alternatif politik hareketlere açabilsin! Bu yüzden iktidar ve hiyerarşiler üreten erkek-egemen bilimin; bilgi edinme metodolojisini yöntemlerini, dogmalarını, kurallarını, yasalarını altüst etmekten çekinmeyecek bir zihni devrimin adıdır.

Bilim, Politik Eylem ve Özgürlük Arasındaki İlişki Üzerine Feminist Düşünceler

Özlem Barın

Birinci ve İkinci Dünya Savaşının yol açtığı büyük yıkım ve insani kriz içinden modern bilim ve teknoloji anlayışı radikal bir biçimde eleştirilmişti. Farklı noktalardan getirilen eleştiriler, bilimin hem içinden doğduğu kültürel dünyaya hem de kendi temellerine yabancılaştığı ve doğurduğu sonuçların üzerine düşünmeksizin ve sorumluluk üstlenmeksizin manipülatif bir teknolojiye ve iktidarlar elinde bir ölüm makinesine hizmet eder hale geldiği noktasında ortaklaşıyordu. Bu eleştirilere göre söz konusu olan bilim insanların yaptıkları işe dışsal olan bir iktidara alet olmaları değildi. Bizzat modern bilim anlayışı, bu bilimin dünyayı kavrama biçimi ve yöntemi bu sonucu doğurmuştu. Modern bilim 16. ve 17. yüzyılda doğa bilimlerindeki gelişmeler üzerinden kurulmuş, felsefi olarak yine o dönemlerde temellendirilmiş ve sonrasında yöntemini ve dünyayı kavrama biçimini yeni gelişen beşeri ve sosyal bilimlere yaymıştı. Modern bilim anlayışı tarihin belirli bir döneminde (ve hatta coğrafyasında) ve sınırlı bir alanda (doğa bilimleri, özelde fizik) gelişmiş olmasına rağmen kendini tüm bir bilme biçimlerine ve farklı bilme biçimlerinin hakikat iddiasına yaymış, genellemişti. Bu genelleyci ve tekleştirici bilim anlayışının bugün de yaygın olarak geçerli olduğunu ve ürettiği teknoloji ile yaşamın anlamına daha fazla yabancılaştırıcı bir etki yarattığını düşünüyorum. Yaşamın anlamına ve içinden çıktığı politik-kültürel dünyaya yabancılaşmayan bir bilim anlayışı geliştirmekle hala yükümlüyüz. Bunun yolunun ise feminist felsefe ve bilgi eleştirisinden geçtiğini düşünüyorum. Anlam kuran ve aynı zamanda dönüştürücü olan bir bilme etkinliği, radikal bir eleştiri ve yeni bir bilim anlayışı geliştirip uygulamakta yatıyor. Bu yazının amacı bilim etkinliği ile politik eylem ve özgürleşme arasındaki ilişkiyi feminist

bilim eleştirisi içinden tartışmak ve ancak bir özgürleşme perspektifi içinden üretilen bilginin ortak yaşama olan inancı ve anlamı kurabileceğini savunmaktır. Bilimin feminizm (asla tekil bir pozisyonu imlemiyor) içinden radikal bir eleştirisine geçmeden önce modern bilimin üzerinde yükseldiği varsayımları kısaca hatırlamakta fayda var.

Modern doğa bilimleri araştırma nesnesini, yani doğayı ikili bir teorik hareketle kurmuştu. İlk olarak günlük deneyim dünyası içinde algılanan nesneleri, bu algılardan bağımsız kendinde bir varlığa sahip nesne olarak soyutluyor ve maddi cisimlere indirgiyordu. Algıdan, deneyim dünyası içinde değerlerle birlikte verilmelerinden soyutlanmış bu maddi cisimleri, onları algılayan öznelikten bağımsız olarak birbirleriyle ilişkisi içinde düşünüyor, sınıflandırıyor ve genel formlara ulaşıyordu. Bu maddi cisimlerin birbirleriyle ilişkisi ise nedensellik yasası altında belirlenmişti. Bu soyutlama düzeyinden sonra tüm nesneler atomlara, iyonlara, giderek atom altı parçacıklara sonsuz bölünerek ifade edilebilir ve özellikleri bu parçacıkların oluşturduğu nedensellik zincirleri, hatlarıyla açıklanabilirdi. Bu haliyle doğa bilimleri nesnesine öznelere verilışinden soyutlanarak ulaşıldığının üstünü örter, çünkü tüm yöntemi öznel olanın baskılanarak nesnenin kendinde gerçekliğini kuran bu soyutlamaya dayalıdır. Hâlbuki bu soyutlama dünyaya, doğaya ve nesnelere belirli bir bakış açısının ürünüdür, yani “doğalcı-teorik” olarak adlandırabileceğimiz bir bakış açısını takınmakla ve nesneleri kendinde tematize etmekle mümkündür. Fizik gibi doğa bilimleri öznel olanın ötesinde bir gerçekliğe geçtiklerini ve esas gerçekliğin bu olduğunu iddia ettikleri oranda alınacak teorik tavırlardan sadece bir tanesi olduklarını unutmuş, bastırmış olurlar. Doğa bilimlerinin bu gerçekliği artık öznelardan tamamen bağımsız bir gerçekliktir, dolayısıyla doğa bilimcisi kendisinin de ancak farklı perspektiflerden görebilen biri olduğunu unuttur ve hiçbir öznenin konumlanmadığı bir “hiçbir yerden” baktığını iddia eder. Bu “hiçbir yerden” bakış nesnelliğin güvencesidir. Oysa bizzat çalışılan nesnenin verilme koşulu (uzamsal olması) gereği bu mümkün değildir. Bu nesnellik ve doğa, doğa bilimcisinin bir inşasıdır. Doğa bilimlerinin unuttuğu kendi tanımladıkları bir varlık alanının doğaya belli bir teorik yaklaşımın inşası olduğudur.

Doğa bilimleri tekil durumları aşan bir evrensel bilgiye, bir birlik olarak doğanın bilgisine ulaşmada genel formların ve özlerin bilgisine ulaşmayı hedefler. Bu doğrultuda bir soyutlama aracılığı ile nedensellik yasasına tabii kılınan nesneler arası ilişkiyi ikinci bir hareketle formüleleştirme, dolayısıyla idealleştirme çabasına girmiştir. Galileo ile gerçekleşen bu kritik gelişme, muğlak değerlerin yakınlaştırılması yoluyla doğal biçimleri geometrik biçimler olarak tanımlamış ve bilimin dilini matematik olarak belirlemiştir. Oysa bu ideal formlar doğanın değil, doğa bilimcisinin yarattığı formlardır ve dolayısıyla gözlem yoluyla verilen doğanın manipölasyonuna ve hatta doğayı gizleyen bir çarpıtmaya yol açar. Bu, açığa çıkarılacağı, keşfedileceği, bilineceği iddia edilen gerçekliğin matematikleştirilerek bozulması veya çarpıtılmasıdır, çünkü buradaki kritik dönüşüm bu ideal dünyanın gerçekliğin yerini almasıdır. Bu dönüşümle birlikte artık doğa ölçülebilir, nicelleştirilebilir nesnelerin, aslında şekillere indirgenmiş maddi cisimlerin kapalı bir dün-

yasıdır. Bu dünyanın bilgisi matematikle ifade edilebilen nesnel, evrensel bilgidir. Bilimin bu nicelleştirilmesi, dünyanın ölçülebilir şeylere indirgenmesi ve nesnel bilginin bu şeylerin bilgisi olduğu iddiası modern bilimin altında yatan temel varsayımdır. Bu varsayım bilginin doğruluğunu nesnesine uygunluğu ile ölçer ve bilgiyi bilme sürecinin kendisinden ayırır. Modern bilimin nesnellik iddiası tam da bu varsayıma dayanır.

Bu noktada burada tariflenen bilim anlayışının çoktan aşılmış olduğunu düşünebiliriz. Fizik ve kimya alanında 20. Yüzyılda yaşanan gelişmeler, özellikle görecelilik kuramları, termodinamik yasaları, klasik mekaniğe veya klasik nedensellik yasalarına güçlü bir eleştiri gibi görünebilir, oysa özünde bilimin doğa anlayışını değiştirmiş değildir: Kendinde matematiksel doğa formülle verilir ve ancak formüllerle yorumlanabilir. Bu yeni kuramlar ve gelişmeler, kendi matematiğini ve geometrisini yaratmıştır. Standart sapma ve karmaşık olasılık hesapları üzerinden doğanın matematikleştirilmesi devam etmektedir; doğanın “olası” yönleri de artık matematikseldir. Günümüzde bu eğilimin çok daha yaygınlık kazandığını söyleyebileceğimizi düşünüyorum. Bilimin tüm bir nesnellik iddiasına meydan okuyan post-modernizmin hüküm sürdüğü bir dönemden sonra büyük anlatıların kendini yeniden kurduğu bir döneme tekrar girdiğimizi düşünüyorum. Bu büyük anlatılar bize yeniden totalleştirici bir belirlenimciliği dayatıyor. Bu büyük anlatılardan birisi piyasa ekonomilerinin insani ilerlemenin en üst ve kaçınılmaz aşaması olduğunu söylerken ekonomi bilimini tüm bir politik ve sosyal bağlamından koparıp kendi içinde teknik, ultra matematik bir alan olarak kapatıyor. Belirlenimciliği dayatan bir diğer büyük anlatı ise tıpkı 16.-17. yüzyılda klasik mekaniğin oynadığı role benzer bir rol oynayan özcü bir biyolojizm içinden kuruluyor. Artık her şeyi “bencil genler” ve DNA’lar ile açıklayabiliriz! Bedenlerimiz, organizmalar ve yaşam sonsuz bölünebilen parçacıkların birbirini belirlemesine ve bu belirlenim hatlarının ultra karmaşık matematiksel formüllerle ifadesine indirgenebilir bu biyoloji/biyo-teknoloji açısından. Galileo bilimin ancak hipotezlerle işleyebileceğini söylemişken, bugün karmaşık matematiksel formüllerle ifade edilen bilimsel önermeler birer çalışma hipotezi olarak alınmıyor, çok daha fazla bir biçimde gerçekliğin ifadesi olarak görülüyorlar. Bilim çok daha teknik ve matematiksel bir hale gelmiş durumda. Yüksek derecede matematik bilmeden, fiziği, kimyayı bir tarafa bırakalım, biyoloji, genetik, nöro-fizyoloji, ekonomi ve hatta sosyoloji bile çalışmak neredeyse mümkün değil. Dahası, her hangi bir bilim alanında çalışan birisinin bir başka alanda yazılmış bir kitabı okuması ve anlaması bile neredeyse imkânsız. Çünkü o bilim dalının kendine has dilini yani matematiğini, işaretlerini, sembollerini, sözlük kullanarak dahi anlamamanın mümkün olmadığı teknik terimlerini bilmek zorundayız. Tüm bunlar içinse gerçek, somut dünya ile ilişkimizin sürekli askıda olması gerekiyor.

Tıpkı 1. ve 2. Dünya Savaşının getirdiği yıkım bilim ve teknolojinin belirlediği bir dünyanın bir ölüm makinesine dönüştüğünü gösterdiği gibi, bugün içinde yaşadığımız dünyanın benzer ve hatta daha yıkıcı bir ölüm makinesine dönüştüğünü kim yadsıyabilir? Günümüzde birçok düşünür politikanın bir biyo-iktidara, yaşamın ve bedenlerin manipüle edilmesine ve dahası bir nekro-politikaya, yani öldürme hakkını elinde bulundurma

ve bunu uygulamaya dönüştüğünü söylerken derin bir insanlık krizinden bahsediyor değişimler mi? Benzer şekilde, günümüzün gözde bilimleri, örneğin nöro-fizyoloji ve genetik, bedenlerin sonsuz parçalanabilir nesnellikler olduğu anlayışı üzerinden yükseliyor ve bedensel organik bütünlüğü, yaşamın bu çıplak halinin değerini bize unutturuyor değişimler mi? Yaşamın çıplak halinin nekro-politikanın nesnesi haline geldiği bir dünyada yaşamın değerini, yaşamının ve yaşatmanın değerini nasıl savunacağız? Ya da bu bilimler tüm bir insani duygu, düşünce ve edimleri bu mikro parçacıkların bir fonksiyonuna indirgerken insan eylemleri ve özgürlüğünün anlamı sorusuna yabancılaşmış değişimler mi? Biz bu öznelliği ve özgürlüğün anlamını bilimlerin bize dayattığı olasılık teorileriyle güçlendirilmiş bir belirlenim yasasının dışına çıkıp nereden tekrar kuracağız? Tüm bilme ve anlama edimlerimizin yaşamın ve varlığın anlamı sorusuyla tekrar ilişkilendirilmesi ve deneyim dünyası içinde yeniden anlamlandırılması gerekmiyor mu? Bu anlamın açığa çıkarılabilmesi için tüm bilme ve anlama edimlerimizin ve ürettiğimiz bilgi ve kavramların iktidar biçimlerini açığa çıkaran ve meydan okuyan bir yerden yeniden kurulması gerekiyor.

Modern Bilimin Feminist Eleştirisi: Bir Toplumsal Etkinlik Olarak Bilim

Günümüzde de yaygın şekilde geçerli olan bilim anlayışını kısaca özetlemek gerekirse bilimin üzerinde yükseldiği 5 varsayımdan bahsedebiliriz: 1) İlk olarak bilim bilgi nesnesi ile bu nesnenin bilgisine ulaşma sürecini, yöntemini ve tekniklerini birbirinden ayırır ve bu bilgiye ulaşmadaki araçların katkılarının hesaplanabilir ve nesnenin bilgisinden ayıklanabilir olduğunu varsayar. Bu bilgi, bilme süreci, yöntemi ve araçları bilginin nesnesini nasıl kurar sorusunu sormaz ve cevaplayamaz. 2) Bu bilim bilginin doğruluğu ölçüsünü nesneye uygunlukta bulur. Hangi alan çalışılırsa çalışılsın, bu bir edebiyat metni dahi olsa nesnenin gerçekliği bilmeye dışsaldır, dolayısıyla da doğruluğun tek kriteridir. 3) Bilim, bilginin alanını ve sınırlarını yine kendi varsayımları üzerinden böler; örneğin, içerisini çalışan bilim dalları ve dışarısını çalışan bilim dalları veya öznelliği çalışan bilim dalları veya nesnelliği çalışan bilim dalları biçiminde. 4) Bilim ürettiği bilginin evrensel ve nesnel olduğunu savunduğu müddetçe bu bilgi zaman üstü ve mekân üstüdür. Bilginin değeri ve geçerliliği içinde üretildiği zamandan ve coğrafyadan bağımsızdır. 5) Son olarak ise bilgi bireyler, kendileri de bu dünyada yaşayan ve belli bir bakış açısından bakan kişiler tarafından üretiliyor değildir. Üretilen bilgi evrensel bir geçerliliğe sahip olduğundan –yoksa bilgi değildir– tekil bir bilimcinin tekil bir bakış açısından ürettiği bir bilgi değil, bilim topluluğunun ortak doğrusudur. Bir bakış açısından dahi üretilmiş olsa bu bakış açısı herkese açık ve herkes tarafından erişilebilir ve tekrarlanabiliridir.¹

Bilim tüm bu varsayımlarla hareket ettiği müddetçe kendi üretim koşullarını ve varsayımlarını sorgulayamaz ve hatta bu sorgulamayı bastırır. Oysa bilim de diğer tüm insani

¹ Bu özeti Elizabeth Grosz'un şu makalesinden derledim: "Bodies and Knowledges: Feminism and the Crisis of Reason"

etkinlikler gibi belli bir toplumsal yapının içinde gerçekleştirilen bir etkinlik olarak içinden doğduğu toplumsal koşulları ve iktidar ilişkilerini yansıtır ve hatta bu koşulları temelinde varsayım olarak barındırır. Modern bilim, kapitalist üretim ilişkilerinin geliştiği dönemde kendi bilgi kavramsallaştırmasını ve yöntemini oluşturmuş olduğu ölçüde bu kapitalist üretim ilişkileri içinde ve bunları yansıtan şekilde bilgi ürettiği kadar bu ilişki biçimi ve ürettiği iktidar yapılarının sürekliliğini de sağlar. Bugün bilim sadece bu ilişkileri ve iktidar mekanizmalarını dolayımlayan bir toplumsal etkinlik olmasının ötesinde tam da bu ekonomik, politik ve toplumsal birikim ve kontrolün doğrudan üreticisi konumuna gelmiştir. Bilimin teknolojik kullanımı olduğu kadar üretilme merkezleri de kapitalist sömürü ilişkilerinin içinden şekilleniyor. Doğayı kendinde bilme, keşfetme ve insani ihtiyaçları karşılama yönünde doğaya hükmetme iddiasıyla ortaya çıkan modern bilim, doğal kaynaklara eşitsiz ulaşımın ve kaynakların ekosisteme zarar verecek şekilde sömürsünün mekanizması haline gelmiş durumda. Başlangıcında daha çok zanaat emeğine dayalı deneyler yapma yoluyla ortaya çıkan modern bilim hızla endüstriyelleşmiş, içinde geliştiği üretim ilişkilerinin formunu almış ve bu ilişkileri devam ettiren kurucu bir rol üstlenmiş durumda. Elbette bilim içinden çıktığı toplumsal iktidar ilişkileri yansıttığı ve yeniden ürettiği ölçüde soyut ve evrensel bireyler tarafından üretilmiyor. Tam da bu iktidar ilişkileri içinde konumlanmış somut bireyler ve kolektif gruplar tarafından üretiliyor. Dolayısıyla yapısal olarak bu iktidar ilişkilerini yansıttığı kadar, bilginin üreticisi olan bireylerin konumunu da yansıtıyor. Bilim sınıf, ırk, cinsiyet, kültürel pozisyonlarından bağımsız bireyler tarafından üretilmiyor, tam da bilen öznelere bu pozisyonları tarafından belirleniyor. Nesnel, tarafsız, rasyonel bilgi üretme iddiasında olan modern bilim tüm bu üretilme koşullarını yadsıyor ve üstünü örtüyor.

Radikal bir bilim eleştirisi, bilimin altında yatan varsayımlar ve toplumsal iktidar ilişkilerini açığa çıkarmayı, bu anlamda bilimin üstünü örttüğü kendi temelini ortaya koymayı hedefler. Modern bilimin ve teknolojinin temellerine yönelik böylesi bir eleştiri, yani kapitalist, kolonyalist, ırkçı sömürü ve baskı biçimleri üzerinden bunları görünmez kılarak, dolayısıyla yeniden üreterek bilgi oluşturduğu eleştirisi elbette yeni değil. Bu eleştiri birçok farklı açıdan yapıldı. Marksist çalışmalar her insani etkinliğin döneminin üretim ilişkileri içinden şekillendiğini; toplumsal iktidar mekanizmalarını merkeze alan analizler bilgi ve doğrunun söylemsel ve mikro iktidar pratikleri içinden nasıl şekillendiğini; ekolojik ve anti-militarist yaklaşımlar egemen bilim anlayışı ve teknolojinin doğanın sömürsü ve hiyerarşik bir toplumsal yapılanmayı nasıl beslediğini ortaya koydular. Tüm bu farklı ama birbirini besleyen eleştiriler tam da tarafsız nesnellik iddiasında olan modern bilim anlayışının en taraflı, egemenlerin lehine işleyen yanlı bir bilme biçimi olduğunu açığa çıkarıyordu.

Feminist bilim eleştirisini de bu radikal eleştirilerden birisi olarak görmek ve modern bilimin cinsiyetçi temellerini açığa çıkararak bu eleştirileri tamamladığını söylemek mümkündür. Fakat ben radikal bir feminist eleştirinin bunun çok ötesinde bir sorgulama sunduğunu, modern bilim anlayışının merkezi sınırlarına dokunduğunu ve diğer tüm

eleştirileri kesen bir yerden bütünsel bir bakış açısı oluşturduğunu düşünüyorum. Patriyarkal ezme-ezilme ilişkisinin diğer tüm ezilme biçimlerini de kesmesi açısından feminist eleştiri öncelikli olarak ırk, sınıf, kültürel baskı biçimlerinin ve anlamların bir cinsiyet sistemi içinde doğal ve toplumsal dünya ayrımının yaratılması üzerinden yükseldiğini açığa çıkarıyor. Elbette bu patriyarkal cinsiyet sistemi, diğer sömürü, ezme-ezilme ilişkileri içinde tarihsel olarak yeniden şekilleniyor. Feminist eleştiri tam da bu farkındalıkla kendi eleştirel etkinliğinin üzerine de düşünen refleksif bir sorgulamayı her zaman barındırır. Ayrıca, bilgi eleştirisini kadınların kurtuluş mücadelesine bağlaması açısından hem daha kökensel bir eleştiri sunar hem de kendi bilgi üretme etkinliği içinde bilgi-iktidar ilişkisini sürekli bir yapı bozumuna uğratar. Bu anlamıyla da feminist eleştirinin her daim aktüel bir eleştiri olarak kendini kurduğunu düşünüyorum. Fakat elbette diğer eleştiri biçimleri gibi feminist eleştiri de zamanla kendi pratiği içinde sürekli yeniden şekillendi. Feminist bilim eleştirisi modern bilimin ve bilgi üretim süreçlerinin yapısal olarak cinsiyetçi doğasını açığa çıkarmaktan daha yapıcı bir bilim anlayışını geliştirmeye ve pratiğe geçirmeye evrildi.

Feministler farklı yaklaşımlar ve farklı çalışma alanları içinden modern bilimin cinsiyetçi temellerini açığa çıkarmayı, bu cinsiyetçi temellerin radikal bir eleştirisini yapmayı ve bu cinsiyetçiliği aşmayı hedeflediler. Feminist teori ve mücadelenin çoğulluğu kadar modern bilim anlayışına yöneltilen feminist eleştiri de çoğulcu bir yapıda oldu; bazen birbiriyle çelişen yaklaşımları içerse de asıl olarak birbirini besleyen, çoğu zaman birbirini içeren ve birbirinden öğrenen eleştiri etkinlikleri oldular. Dolayısıyla bu eleştiri pratiklerini çoğu zaman yapıldığı gibi farklı feminizmler ya da feminist yaklaşımlar içinden getirilen eleştiriler olarak sınıflandırmak kadar bilimin cinsiyetçi doğasına farklı yerlerden bakış veya farklı yönlerine odaklanma olarak değerlendirmek de mümkündür.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve cinsiyetçi işbölümü üzerinden yükselen toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların bilim etkinliğinden ve bilimin üretildiği kurumsal yapılardan dışlanmasına yol açtığı iddiası feministlerin modern bilime ve bilgi üretim süreçlerine getirdiği en temel eleştirilerden biridir. Bu eleştiri daha çok eşitlik çalışmaları içinden modern eğitim sistemlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıttığı ve cinsiyetçi işbölümünün kadınların kamusal alana katılımının önünde engel oluşturduğu yönünde gelişti. Kadınlar, eğitim sisteminden başlayarak iş bulma imkânlarına kadar değişen birçok eşitsizlik üzerinden günümüzde hala bilim üretme etkinliğinden dışlanıyor ve dahası kadınlıkla özdeşleştirilen duygusallık, irrasyonellik gibi değerler sebebiyle nesnel, rasyonel olarak tanımlanan bilginin üreticileri olma konumuna layık görülüyorlar. Bilimin üretildiği ortamlara erişimdeki bu eşitsizliğin altında, modern bilimlerin olduğu tarihsel dönemde kadınların özel-kamusal alan ayrımı içinden ev alanına hapsedilmesi ve bizzat cadı avı altında gündelik pratikler içinde kadınlar için bilgi üreten kadınların katledilerek bilim alanının erkekler tarafından ele geçirilmesi yatıyor. Bugünkü akademik sistemin de benzer bir şekilde işlediğini söyleyebiliriz bence. Onca mücadeleye, kadınların kamusal alana katılımının artmasına ve üniversitelerde daha fazla temsil ediliyor olma-

larına rağmen benzer dışlayıcı mekanizmalar hala geçerli ve sürekli bir mücadele alanıdır. Yakın zamanda yapılan birçok araştırma Batı üniversitelerinde doktora çalışması yapan kadınlar arasında cinsiyetçi ayrıma maruz kaldıkları gerekçesiyle çalışmasını tamamlamadan bırakan kadınların sayısında artış olduğunu gösteriyor. Bugün akademiye yer bulabilmenin koşulu, bir yandan fonlanan projelere kabul almak, bir yandan konferanslara çağırılmak, yayın yapabilmek, referans alabilmek gibi sebeplerden dolayı akademik topluluk içinde geniş bir sosyal ağa sahip olmaktan geçiyor. Birçok üniversite ve kuruluşun işe alımlarda pozitif ayrımcılık mekanizmalarını işletmesine rağmen akademik sosyal ağların erkekler tarafından oluşturulması ve bir erkek dayanışması üzerinden yükselmesi bu süreçte kimin işe alınacağı konusunda belirleyici role sahiptir. Dahası bir kadının bu ağlara dâhil olabilmesi, bu erkekler gibi geyik yapabilmesi, onlar gibi gülebilmesi, onların dilini konuşabilmesi, yapılan cinsiyetçi esprilere “aldırmayan, güçlü kadın” olabilmesinden geçiyor. Bugün birçok genç kadın bu sosyal ağ ilişkisini geliştirmediği, bunun koşullarına tahammül edemediği için üniversiteleri terk ediyor. Dolaşısıyla bilimin üretildiği ortamlarda, üniversitelerde, araştırma merkezlerinde, şirketlerin ARGE merkezlerinde, laboratuvarlarda kadın olarak bulunmak, var olmak hala fazlasıyla zor ve bu eleştiri toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam ettiği müddetçe güncel bir eleştiri olmaya devam edecek. Kadınların bu kurumlarda birbirlerini güçlendirmesi ve kendi dayanışma ağlarını oluşturması hala önemli ve gerekli.

Yine bilgiye ve bilginin üretildiği tekelleşmiş merkezlere erişimde yaşanan cinsiyet eşitsizliği, bilimin ağırlıklı olarak erkek özneler tarafından üretilmesi sonucunu doğurduğu oranda cinsiyetçi bir sisteme ve kadınların bedenlerinin, emeklerinin ve hayatlarının denetim altında tutulmasına hizmet ediyor. Modern bilimin tarihi ırkçı, homofobik ve cinsiyetçi teknolojiler, bilgiler, açıklamalar ve pratikler üretmesinin tarihidir aynı zamanda. Kadınların kendi bedenleri, emekleri ve hayatları üzerindeki denetim hakkını baskılayan yeniden üretim politikaları, kadınların ev içi emeğine el konulmasının mekanizmaları, homoseksüelliğin damgalanıp “tedavi” edilmesine yönelik pratikler, cinsiyetçi işbölümünü yansıtan ve güçlendiren istihdam politikaları, doğanın sömürüsü modern bilimin farklı çalışma alanları içinden temellendirildi, geliştirildi, verili yapılar olarak analiz edildi ve sağlamlaştırıldı. Bilimin mevcut iktidar ilişkilerini güçlendirmesi, bilimin üreticilerinin bizzat bu sınıfsal, cinsiyetçi, ırkçı, homofobik olan varsayımları paylaşmasından kaynaklandığı kadar bilim yapan özneler tarafından ve piyasa ilişkileri içinde seçilen konular ve bu konuların çalışılma biçimi üzerinden yükseliyor. Bilimin ürettiği bilginin nasıl kullanıldığı kadar mevcut cinsiyet rolleri ve denetim mekanizmaları varsayımlar olarak yapılan konu/alan seçimleri ve çalışılma yöntemleri de kadınların bilim aracılığıyla nesneleştirilmesine ve toplumsal baskı mekanizmasının devam ettirilmesine hizmet ediyor. Bunun en iyi örneğini modern biyoloji ve tıp alanındaki spesifik çalışma alanlarının kadınların bedenlerini nesneleştirerek denetim altında tutmaya yarayacak bilgi ve teknoloji üretilmesine hizmet etmesi oluşturuyor. Örneğin, bugün geline nokta üreme

üzerine yapılan neredeyse tüm çalışmalar kadınların üremesini teşvik etmeye dola-
yısıyla kürtaj hakkından mahrum bırakmaya yöneliktir diyebiliriz.

Bilimin toplumsal eşitsizlik mekanizmaları ve bunlar üzerinden yükselen varsayımlar
üzerinden işlediğine yönelik geliştirilen detaylı feminist eleştiriler, bilimin içinde üretil-
diği toplumsal yapıyı nasıl dolayımladığı ve bu yapının sürekliliğini sağlamak üzere so-
nuçlar ürettiğini yeterince açığa çıkaran çalışmalar oldu. Bu çalışmalar her şeyden önce
bugün bilimin hayatlarımızı belirleyen merkezi rolü göz önünde bulundurulduğunda, ka-
dınlar açısından cinsiyetçiliğe karşı mücadelenin çoğul alanlarını açması açısından önemli
katkılarıdır. Bugün örneğin biyoloji ve tıp alanında cinsellik ve üremeyi birbirinden ayı-
ran, kadınların bedenlerini denetim hakkını güçlendiren şekilde çalışmalar yapılabilmesi
ciddi bir mücadele alanı olduğu kadar sonuçları itibariyle hayatlarımız üzerinde belirle-
yicidir aynı zamanda. Fakat tüm bu eleştiriler bilimin toplumsallığını ortaya koysa ve
ulaşmayı iddia ettiği nesnel bilginin bu toplumsal yapılar tarafından belirlendiğini açığa
çıkarsa da henüz tam olarak bu bilimin temel varsayımlarını hedef alan ve farklı bilim
yapma olanaklarını açan bir eleştiri biçimi olmayabilirler. Bilimin tüm bu belirlenimler-
den ayıklanması, yanlış varsayımlarının askıya alınması gerektiği zaten modern bilime
içsel bir iddia. Bu eleştiriler bilimin bu şekilde işleminin ve sonuçlar doğurmasının
bizzat bu bilimin bilgi kavramsallaştırmasına, yöntemine ve dolayısıyla kendisini üret-
mesine içsel olduğu eleştirisine genişletilmediği durumda hala değerlerden bağımsız bir
nesnel bilginin, ideal bilgi olarak pozisyonu sarsmaz. Burada mesele feminist eleştiri yo-
luyla iyi bilimi kötü bilimden ayırmak değil, bizzat modern bilimin üzerinde yükseldiği
nesnellik ve evrensellik iddiasının kadınların deneyimini yansıtmadığının ve yansıtama-
yacağının ve baskıladığının eleştirisini geliştirmektir.

Modern bilim anlayışının cinsiyetçi doğasının eleştirisi, kadınların deneyimlerini
bastırmaya yönelik kuruluşunun bizzat cinsiyetçi ve bu bilim anlayışının üzerinde
yükseldiği düalist varsayımları eleştirmekten geçiyor. Feministler tarafından ger-
çekleştirilen birçok bilim tarihi çalışması ve modern bilimin temellerinin atıldığı
metinlerin eleştirisi, modern bilimin üzerinde yükseldiği birçok düalist ayrımın
nihai olarak dişil—eril, kadın—erkek bölümlenmesine ve dişil olanın yani kadınlığa
ait olarak sembolize edilen tarafın bastırılmasına dayandığını ortaya koydu. De-
ğerlerden arınmış, nesnel, evrensel ve rasyonel bilgi iddiasının ancak bu bölüm-
lenmeyi yaratıp, dişil olan tarafını bastırmayla mümkün olduğunu açığa çıkardılar.
Modern bilim anlayışı ve felsefenin üzerinde yükseldiği temel ayrımların, yani nes-
nellik—öznellik; bilen özne—bilinen nesne; akıl—duygu; ruh—beden gibi ikiliklerin
daha temelde yatan bir dişil—eril ikililiği üzerinden yükseldiği üzerine pek çok ça-
lışma yapıldı. Bu çalışmalar, bu ikiliklerde birinci tarafın erkeklikle, ikinci tarafın
kadınlıkla ilişkilendirilmesinin ve erkek eril olan tarafın dişil olan tarafı hâkimiyeti
altına almasıyla bilginin ve ilerlemenin mümkün olacağı tezinin modern bilimin ne-
redesye tüm kurucu metinlerinin altında yatan temel bir iddia olduğunu açığa çı-

karmıştır. Burada söz konusu olan bu ikiliklerin tarihsel ve de kendilerine dışsal bir şekilde cinsiyet sembolizmi ile ilişkilendirilmesi, dolayısıyla bu sembolizmin ayıklanabilir olması değildir. Söz konusu olan bizzat bu cinsiyet sembolizminin bu ayrımları mümkün kıldığı iddiasıdır. Peki, bu eleştiri bize ne söyler? Nesnellik, evrensellik ve rasyonellik iddiasının ancak ve ancak bastırıldığı bir kurucu öteki aracılığıyla oluşturulduğunu ve dahası kurulabilmesinin koşulunun bu olduğunu, yani kendi ötekisinin bastırılması olduğunu söyler. Dolayısıyla bu eleştiri modern bilimlerin kurucu metinlerine yönelik bir metin analizi ve eleştirisi olmanın çok ötesinde, bilimin temel tezini çürüten, yani öznellik ve deneyim dünyasından bağımsız bir nesnelliğin var olamayacağını gösteren bir eleştiridir.

Feminist Bir Bilime Doğru mu?

Modern bilim anlayışı ve onu destekleyen felsefe, bu feminist eleştiri içinden bakıldığında çoğul bir baskılama ve görünmez kılmanın üzerinden yükselir. Bu anlayış, öznenin kadına özgü görülen boyutlarını (bedenselliği, duyguları, ilişkiselliği, vb.) belirli bir tarihsel ve mekânsal konumlanış içindeki somut varlığını baskılayarak, bir mutlak bilen özne konumu üretir. Bu özne elbette bir soyutlamadır. Modern bilim ve felsefe bu öznenin karşısında, bu öznenin konumundan bağımsız bir varlığa sahip nesne varsaydığı oranda ise nesnenin ilişkisellik içinde verilmesini, yani somut deneyim dünyasını bastırır. Aynı zamanda bilginin üretim koşullarını, içinde üretildiği toplumsal iktidar ilişkilerini görünmez kılar. Feminist, yeni bir bilim anlayışı “bilen özne”, bilginin üretim süreçleri ve “bilinen nesnellik” arasındaki ilişkiyi somut, konumlanmış öznelilikler ve deneyim dünyası içinden yeniden betimlenmesini içermelidir.

1970’li yıllardan başlayarak birçok feminist araştırmacı bilimin kadınların somut deneyimlerini dışladığı, bastırıldığı, görünmez kıldığı oranda tek taraflı ve çarpıtılmış bir bilgi ürettiğini, gerçekliğe ilişkin daha kapsamlı ve derin bir bilgi üretilmesinin ancak kadınların baskılanan, görünmez kılınan deneyimlerinden yola çıkarak mümkün olduğunu ileri sürdüler. Dahası erkek egemen bir bilim anlayışının ve varsaydığı tüm soyutlama ve ikiliklerin üretiminin maddi koşullarının cinsiyetçi işbölümünde yattığını açığa çıkardılar. Yeniden üretim ve bakım emeğini üstlenmeyen erkeklerin soyut bilimsel kavramlar ve kuramlar üretmede, gerçekliğin bu soyutlama içinde kurulması ve bu gerçeklik kurgusunu iktidar ilişkilerinin kurumsallaştırılmasına aktarımında özgür kaldıklarını gösterdiler. Sosyolog Dorothy Smith, erkekler tarafından üretilen sosyal bilimlerin soyut kavramlarının kadınların ev içi ve bakım emeği sayesinde mümkün olduğunu, kadınların bu emeğinin görünmez kılınması ile kadınların somut deneyimlerinin tarihten, toplumdan ve insani olarak tanımlanan etkinliklerden dışlandığını, dolayısıyla da sosyal/beşeri bilimler içinde üretilen bilgide ve kavramsallaştırmalarda içerilmediğini

ortaya koyuyordu.² Sosyal bilimci kadınların ise kadınların deneyiminin dışlandığı bilim içerisinde ancak kendilerine yabancılaşarak yer bulabildiklerini, somut deneyimleri ve bunları ifade edemeyen, içermeyen kavramlar ve kuramlar arasında bilincin çatallaşmasına maruz kaldıklarını söylüyordu. Kadınların kendi deneyimlerinden ve somut konumlarından yola çıkarak üretecekleri bilgi ise sadece kadınların yaşamına dair değil, tüm sosyal olgu ve ilişkilere dair daha kapsamlı ve geniş bir bilginin üretilmesini sağlayabilirdi. Benzer şekilde Nancy Hartsock cinsiyetçi işbölümünün erkeklerin dünyaya ve toplumsal ilişkilere dair ancak kısmi ve çarpıtılmış bir bilgi üretmesinin maddi koşulunu oluşturduğunu söylüyordu.³ Cinsiyetçi işbölümü içinde erkekler sadece değişim değeri olan mallar üretirken kadınların yaşamı sürdürmeye yönelik emek ve duygusal etkinlikler içinde kullanım değeri de ürettiğini, dolayısıyla dünyayı algılayışlarının çok daha geniş ve kapsamlı bir yerden kurulduğunu ileri sürüyordu. Bu dünya, somut, çoğul niteliklerin ve değişen maddi süreçlerin dünyası idi. Hartsock'a göre, kadınların etkinliklerinden, yaşamları içinde deneyimlenen gerçeklikten başlayan bir bilim, maddi dünyanın bilgisinin derinleşmesi ve yoğunlaşmasını sağlayacak, erkek merkezli bilimin kısmi ve çarpıtılmış bilgisini aşabilecekti. Benzer biçimde Hilary Rose, doğal bilimler için feminist bir epistemoloji önerirken bilimin endüstriyel üretiminin cinsiyetçi iş bölümü üzerinden temellendiğini ve zihin emeğini merkeze alırken el emeğini ve duygusal emeği baskıladığını, dolayısıyla tek taraflı bilgi ürettiğini söylüyordu. El, zihin ve duygusal emeğin birleşiminin ise daha kapsamlı ve doğru bilgi üretilmesini sağlayacağını, bu birleşimin ise kadınların emeğinde içerildiğini savunuyordu. Rose, el, zihin ve duygusal emeğin, kendi deyişiyle, el, beyin ve kalbin birleşiminin, örneğin, biyoloji ve tıp alanında erkekler eliyle yapılan çalışmaların kadınların bedenlerini denetim altında tutmaya yönelik olduğunu açığa çıkardığı kadar feminist hareketten beslenerek kadınların bedensel özgürleşmesinin yolunu açacak yeni bilgiler ve teknolojiler üretilmesini sağlayacağını söylüyordu.⁴ El, zihin ve duygusal emeğin bir aradalığı, kişisel, toplumsal ve biyolojik olanı da birleştirebilir ve dolayısıyla disiplinler arası ayrımları aşan, yeniden kuran yeni bir bilim anlayışı geliştirebilirdi. Kadınların somut etkinliklerinden, erkek egemen sistem içinde belirli ezilme deneyimlerinden başlamak, sadece kadınlar için bilgi üretmeyecek, daha genel olarak beden, canlı organizma ve bu organizmaların çevreleri ile etkileşimi konusunda daha geniş ve yaşamın sürdürülebilirliğini merkeze alan yeni bilgiler de sunacaktı.

Feminist bir bilim anlayışının kadınların deneyimleri ve somut etkinliklerinden başlaması gerektiğini savunan bu ilk çalışmalar, bilen öznenin kendini içinde bulunduğu top-

² Dorothy E. Smith, "Women's Perspective as a Radical Critique of Sociology"; Sandra Harding, New York: Routledge, 2004 içinde

³ Nancy Hartsock, "The Feminist Standpoint: Toward a Specifically Feminist Historical Materialism"; Sandra Harding, New York: Routledge, 2004 içinde

⁴ Hilary Rose, "Hand, Brain, and Heart: A Feminist Epistemology for the Natural Sciences"; Sandra Harding, New York: Routledge, 2004 içinde

lumsal ilişkilerden, bedenselliği, duygusallığı ve sahip olduğu değerlerden soyutlanması yerine bizzat bu ilişkiler içine kendini konumlandırması ve bu konumunun farkındalığı içinden bilgi üretmesi gerektiğini söyler. Ancak böylesi bir konumlanış içinden üretilen bilginin daha kapsamlı ve gerçekliği daha iyi ifade eden, doğrulanma koşulları daha güçlü bir bilgi olacağını vurgular. Belli bir duruş noktasından veya bakış açısından üretilen bilginin nesnelliği bozan yanlış bir bilgi olduğu iddiasına karşılık, bu durumun gerçekliğin daha kapsamlı bir tasvirini sunacağını ileri sürer. Belirli bir tarihsellik ve mekânsallıkta konumlanmış ve bu konum içinden bakan öznenin deneyimi üretilen bilgide önemli ve kurucu bir değişkendir. Feminist “konum noktası” veya “bakış açısı” kuramı olarak adlandırılan bu epistemolojik yaklaşım, kadınların patriyarkal ilişkiler içinde ezilen, emeği sömürülen ve görünmez kılınan taraf olarak kendi deneyimleri içinden geliştirdikleri ve kazandıkları bir bakış açısının epistemolojik olarak ayrıcalıklı bir konumda olduğunu iddia eder. Bu iddia elbette kaynağını kapitalist üretim ilişkileri içinde proletaryaya dünyayı anlamada ve değiştirmede maddi üretim ilişkileri içindeki rolünden dolayı ayrıcalıklı bir konum atfeden Marksist analizden alır. Kapitalist üretim ilişkilerinin gerçekliğini yani emeğin sömürüsüne dayalı yapısını açığa çıkaracak, bunun bilgisini üretecek ve dolayısıyla da bu maddi süreçlerde kendisinin rolünün farkına varacak olanlar emeği sömürülenlerdir. Ancak ezilenler ve ezilenlerin konumları içinden üretilecek bir bilgi ezme-ezilme ilişkilerini açığa çıkarabilir. Modern bilim anlayışı ise soyutlama yoluyla bastırıldığı bakış açılarını dışlayarak ezme-ezilme ve sömürü ilişkilerini görünmez kılarak, bu iktidar ilişkilerini doğallaştıran bir bilim üretebilir.

Feminist konum noktası kuramları, kadınların deneyimlerinden başlayan bir bilim anlayışı ile bilen özne ve bilgi üretim süreçlerini somut toplumsal ilişkiler içinde konumlandıkları oranda bilinen dünyaya ve dolayısıyla nesnellığe ilişkin de yeni bir anlayış geliştirmiş olurlar. Bu yaklaşım, soyut bir nesnellik anlayışına karşı nesnellüğün deneyim dünyası içinden somut bir şekilde yeniden temellendirilmesini içerir. Nesnellik ve nesnel bilgi tarih üstü bir evrenselliğe ve geçerliliğe sahip değildir, ancak belirli bir tarihsellikte ve mekânsallıkta bir nesnel geçerliliğe sahiptir. Donna Haraway belirli bir tarihsellikte ve mekânda konumlanmamış bilginin, sorumsuz ve kendisini her şeye aşkın gören bir bakış açısından üretilen bir bilgi olduğunu, dolayısıyla nesnellik iddiasında bulunamayacağını söyler.⁵ Feminist nesnellik, konumlanmış bilgiler sayesinde mümkündür ve ancak belirli bir konum içinden üretilen bilgiler nesnel bilgilerdir. Bu, tüm bir bilginin göreceli olduğu ve dolayısıyla doğruluk iddiasında olamayacağı anlamına gelmez. Dünyanın değişiminin, iktidar ilişkileri ve değişen maddi süreçler içerisinde dünyayı kavramamızın da değiştiğinin kabulü anlamına gelir. Tüm bir bilim tarihi, hatta bizzat evrensel yasalarla belirlenmiş nesnellik anlayışının yaratıcısı modern doğa bilimlerinin tarihi

⁵ Donna Haraway, “Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective”; Sandra Harding, New York: Routledge, 2004 içinde

de bize nesnel kabul edilen bilginin sürekli bir değişime tabi olduğunu kanıtlar. Bilimsel bilgi zaman ve mekân üstü bir bilgi değildir, bilimsel emeğin bir ürünü olduğu oranda içinde üretildiği dünya ve kendi üretim süreçleri ve bunların içinde yer aldığı toplumsal ilişkiler tarafından belirlenir. Bu sadece sosyal bilimler açısından geçerli değildir. Bugün fizik, kimya, genetik, biyo-teknoloji vs. alanlarında üretilen bilginin belirli bir zaman ve mekânda bir değerinin olduğu patent yasaları ve geçerlilik sürelerinden de bellidir. Dahası, bu alanlarda üretilen bilgi dünyanın matematikleştirilmesi, bunun üzerinden maddenin sonsuz bölünebilirliği varsayımları altında belli bir bakış açısından üretilen bir bilgidir. Nesnelliğin tam da belirli bakış açıları içinden belirli bir tarihsellik ve mekânsallıkta oluştuğunu söylemek gerçeklik ve hakikat iddiasına daha yakın durmak anlamına gelmez mi? Feminist devlet kuramı ve hukuk alanında çalışmalar yapan Catharine MacKinnon, egemen nesnellik anlayışının gerçekliği, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemen pozisyonlarını devam ettiren bir bakış açısından kadınların bedeninin nesneleştirilmesi ve bu nesneleştirmenin üstünü örten bir mistifikasyon aracılığıyla kurduğunu söyler.⁶ Kadınlar açısından hakikate ulaşmak bu mistifikasyonun örtüsünü kaldırmak, bakış açısını cinsiyetlendirmek ile mümkündür. Bu cinsiyetlendirilmiş bakış açısı ise kadınların erkekler tarafından nesneleştirilmelerine karşı yürütecekleri kolektif mücadeleleri sayesinde kazanılacaktır.

Bir Politik Etkinlik Olarak Bilim ve Özgürleşme

Feministler, kadınların kendi konumlarından, belirli ezilme deneyimlerinden ve somut etkinliklerinden yola çıkan bir bilim anlayışının nesnellik iddiasından vazgeçmek yerine kadınlara nesnelliği, hakikati açığa çıkarabilecek ayrıcalıklı bir epistemik konum sağladığını ileri sürerken, bu epistemik ayrıcalığı kadınların deneyim ve etkinliklerinin farklı boyutları üzerinden tanımladılar. Kadınların deneyimi veya etkinlikleri ve bunun içinden geliştirilecek bir bakış açısı elbette evrenselleştirilebilecek tek bir bakış açısı değildir. Toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, etnisite, kültür gibi kategorileri kestiği kadar bu kategoriler tarafından da kesilen bir konum noktasıdır. Dolayısıyla kadınların deneyimleri, etkinlikleri ve maruz kaldıkları baskı ve ezilme biçimleri birbirlerinden farklı ve çoğul bir karaktere sahiptir. Bu farklı ve çoğul deneyimler içerisinden üretilecek bilgiler de elbette çoğul ve farklı olacaktır. Peki bu noktada kadınların ezilme deneyimlerinin çoğulluğu içinden üretilecek bilgilerin gerçeklik hakkında doğruluk iddiasında bulunamayacağını, ancak dünyanın farklı temsillerinden birisini sunacağını iddia eden, nesnellik iddiasından vazgeçen bir göreceliğe mi düşer feminist bilim anlayışı? Farklı ve çoğul konumlardan üretilen bilgiler hakikat yerine, birbirine eşdeğer farklı ve çoğul söylemler mi kurar? Yeni bir feminist nesnellik iddiasında olan feminist konum noktası teorileri de postmoder-

⁶ Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method, and the State: Toward Feminist Jurisprudence", *Journal of Women in Culture and Society*, cilt 8, sayı 4, 1983.

nizmin akademi içinde etkin olduğu 1990'lı yıllar boyunca ve 2000'lerin başında bu noktadan çokça sorgulandı. Oysa modern bilim anlayışının evrensel, "hiçbir yerde" bulunmayan aşkın bakış açısının varsaydığı bağımsız nesnellik iddiasına karşı çıkmak, nesnellikten vazgeçen bir göreceliliği onaylamak anlamına gelmemelidir. Donna Haraway, göreceliliğin tıpkı karşıtı olan, dünyayı aşkın, hiçbir yerden gören bakışın nesnellik altında totalize etmesi gibi yine hiçbir yerde olmayan ama eşit şekilde her yerde olan bir bakış açısı sunduğunu söyler. Haraway, "Rölativizm nesnellik ideolojileri içinde totalleştirmenin mükemmel bir aynasıdır" diyerek bizi bir kez daha öznellik, deneyim, ezilen kimlikler ve nesnellik üzerine düşünmeye çağırır; ve hala nesnellik iddiasında bulunan konumlu bilgilerin ancak politik eylem içinde aktif bir şekilde üretilebileceğini, hiçbir konumun verili olmadığını söyler.

Haraway ve Harding⁷ gibi nesnelliğin ancak konumlanmış bakış açıları içinden açığa çıkarılabileceğini söyleyen feministler "konum noktası" veya "bakış açısının" ezilenler açısından verili olmadığını, ancak ulaşılacak, yaratılacak bir ayrıcalıklı konum sunduğunun altını çizerek. Ezilenlerin deneyimi kendinden menkul ve verili bir epistemik kaynak değildir. Ne ezilen özne kendiliğinden ezilme deneyiminin farkında olan önsel bir öznelliğe sahiptir ne de deneyim bu ezilme durumuna ilişkin kendiliğinden bir bilgi taşır. Ezme ve ezilme ilişkilerini, baskı ve iktidar ilişkilerini açığa çıkaracak, dolayısıyla bunların üstünü örttüğü bir nesnelliği, hakikati ortaya koyacak olan bir bilgi etkinliği her şeyden önce deneyimin doğal kabul edilmesine karşı aktif bir mücadeleyi gerektirir. Kendi deneyimini tanımlamak her şeyden önce bireyler olarak verili öznelliklerimiz içinde barınabileceğimiz bir şey olmayabilir. Acılarımızı, sıkıntılarımızı, zorlandığımız alanları paylaşarak, bunların ortak noktalarını keşfederek kolektif bir şekilde açığa çıkarabileceğimiz ve farkındalığını geliştireceğimiz bir süreçle mümkündür. Bu noktada feminist hareket içinde bilinç yükseltme gruplarının tam da kadınların ortaklaşan deneyimlerini tanımlamak, bunların ezilme deneyimleri olarak farkındalığını geliştirmek ve bu deneyimlerin yaşamın yeniden üretilmesindeki merkeziliğini açığa çıkarmak açısından bir başlangıç sunduğunu hatırlamak iyi olacaktır. Ezilen taraf olarak kendi deneyiminden başlamak aynı zamanda kendini bu deneyimin öznesi olarak da kurduğumuz noktadır. Kendimizi bir ezilme deneyiminin öznesi olarak konumlandığımız nokta aynı zamanda bir politik etkinlik ve farkındalık içinden kendimizi erkek merkezli bilimin kadınları nesneleştirmesine karşı özneleştirdiğimiz noktadır. Bu anlamda ne ezilen konumlarımızı, bu konumlarımız içinden oluşan öznelliklerimizi ne de ezilme deneyimlerimizi bunlara karşı bir mücadele varsaymadan romantize edecek veya sahiplenecek bir durumda olabiliriz. Kadın bakış açısı eleştirel bir sorgulama ve kolektif bir eylem ve mücadele içermediği takdirde ne masum bir bakış açısı olabilir ne de bu mücadeleden bağımsız sabit kalan kendiliğinden değerli bir bakış açısı sunar. Elbette ezilenlerin konumları, bastırma, görünmez

⁷ Sandra Harding, Cornell University Press, 1986.

kılma, unutturma stratejileri içinden inkâr edilen, yok sayılan bilme biçimlerini, bu inkâr karşısında başa çıkma, yaşamını sürdürme için gerekli bilgileri kolektif ve dolaysız şekilde içerir. Fakat dünyayı anlama ve betimleme yolunda bilimsel bilgi üretme veya hakikat iddiasında bulunma kendi üzerine düşünen, kolektif eleştirel bir farkındalığı geliştirmek ve kendini bu dünyanın içinde, iktidar ilişkilerini, ezme-ezilme ilişkilerini açığa çıkaracak bir biçimde aktif bir şekilde konumlandırmakla mümkündür. Ancak böylesi aktif ve eleştirel bir konumlanış içerisinde doğal kabul edileni sürekli bir yapı bozuma uğratarak veya örtüsünü kaldırarak gerçekliğine ulaşabilir ve daha nesnel bilgiler üretebiliriz.

Feministler dünyayı daha kapsamlı, daha iyi ve daha doğru kavrayan, betimleyen, analiz eden ve çıkarımlarda bulunan alternatif bir bilgi üretiminin ancak kendini konumlandıran bir bakış açısından mümkün olduğunu söylerken bu konumun politik bir konum olduğunu ve ancak kadınların özgürlük mücadelesi içinden kazanılan ve geliştirilen bir epistemik ayrıcalığa sahip olduğunu altını çizdiler. Bilimsel etkinliğin politik etkinlikten ayrıştırılmasına karşı çıkarak daha kapsamlı bir nesnellığe ulaşmanın politikadan bağımsızlaşmak değil, tersine politik angajman ve mücadele gerektirdiğini savundular. Bu politik mücadele, sadece daha geniş ve kapsayıcı bakış açıları geliştirmek, araştırma alanlarına daha farklı şekillerde yaklaşabilmek bakımından değil, aynı zamanda içerisinde bulundukları kurumların bu bakış açılarına izin vermeyen cinsiyetçi mekanizmalarına karşı kendilerini var edebilmeleri için de gerekli idi. Kadınların kendilerini bilgi üreten özneler olarak var etmesi her açıdan kendi konumlarını politikleştirmeleri ve bunun için mücadele etmeleriyle olanaklı idi ve hala da öyledir.

Kendini konumlandırmanın, kendinin ve ezilme deneyiminin farkındalığını geliştiren bir politik angajman gerektirdiğini ve nesnelliğin politik eylem ve angajman sayesinde kurulabileceğini söylemek hala çoğul olarak konumlanmış bilgilerin birbiriyle ilişkisinin nasıl kurulacağı sorusunu cevaplandırmayabilir. Tam da bu noktada ezilen özneler olarak konumlanışlarımızın sabit kalmadığını, politik eylem içinde bir özgülleşme ve dolayısıyla sürekli bir özneleşme deneyimini içerdiğini hatırlamak gerekir. Bu anlamda konumlanmış bilgiler dünyayı ezilenlerin, dışlanmışların, marjinalize edilenlerin gözünden daha iyi görmek üzere geliştirilen, sahiplenilen epistemolojik stratejiler değildir, olmamalıdır. Tam da dünyayı değiştirmek, dönüştürmek için geliştirdiğimiz, bunun mücadelesi içinde kendi öznelliklerimizi de dönüştürdüğümüz stratejilerdir. Bu, kendi konumlanışımız içinden bir politik angajman gerektirdiği kadar bu konumlanışlarımızdan Haraway'ın deyişiyle “tutkulu bir ayrışma” çabasını da içermelidir. Kendi konumlanışlarımızdan ancak böylesi bir tutkulu mesafelenme, ayrışma çabası, üretilen konumlu bilgilerin birbirini besleyen, birbirinden öğrenen, birbiriyle değişen bütünsel bir bilgiler ağı olarak yaratılmasını mümkün kılabilir. Politik mücadele ve eylem bize baskılanan, görünmez kılınan bir hakikatin açığa çıkarılmasını, kavramsallaştırılmasını sağlarken aynı zamanda kendi konumlarımızı aşma, dönüştürme, dolayısıyla sürekli farklı perspektifler arama ve bu perspektifleri diğer

ezilenlerle ortaklaştırma şansı da tanır. Ezilen kimliklerin ezilen olarak konumlandırılması ancak bir başlangıç olabilir, bu konumları sabitlemek ve konumlandırılmış bilgileri sadece kendi özgüllüğü, tarihselliği ve mekansallığı içinde sınırlı görmek yerine, bir özgürleşme perspektifi içinden bu konumları aşabilir, birbirine değerek, dayanışarak, birbirinden öğrenerek, birbirinin yerine koyarak yeni özgürleşme stratejileri içinden ortaklaşan yeni bilgiler, paylaşılan, birbirini tamamlayan bilgiler üretebiliriz. Dahası, hiçbir grup sadece kendi deneyimi ve mücadelesi üzerine kapanarak bilgi üretemez. Çünkü sadece kendi üzerine kapanan, ötekisi veya ötekileri olmadan kendinin şeffaf bir farkındalığına sahip olan bir öznellik ne bireysel ne de kolektif olarak mümkündür. Birbirini kesen özgürleşme perspektifleri ve deneyimleri sadece konumlarımızı aşma şansı değil, kendimizi ve dünyayı anlamamızda yeni arayışlar, ortak yeni perspektifler geliştirmemizi de sağlayabilir. Bu, angaje olduğu kadar mesafelenebilen, kendine yönelik düşünömsel, eleştirel bir pozisyonu edinip süreklileştiren, konumlu, belli bir coğrafya/zaman ile sınırlı olduğu kadar göçebeleşen, farklı konumlarda, farklı politik eylem ve özgürleşme pratikleri içinde sürekli bir oluş içerisindeki özneliliğin olumlanması ve yaratılması ile mümkündür. Hiçbir şekilde sabit ve donmuş olmayan, sürekli değışen bir dünyanın hem kendi değışim dinamiklerini hem de onu değıştiren insani etkinlikleri, ancak bu özgürleşme yolculuğuna çıkan, konumlanabilen ve göçebeleşebilen öznellikler sezebilir, kavrayabilir, anlayabilir ve bilgisini üretebilir. Dahası kendini, dünyayı ve bir bütün olarak yaşamı olumlayabilir ve yeni anlamlar yaratarak savunabilir.

Bütün bir yazı boyunca bir tekil pozisyon olarak görmediğim, benim için ancak çoğulluğu içerisinde anlamlı olan bir feminist eleştiri ve bu eleştiriler aracılığıyla kurulabilecek yeni çoğul bir bilim, bilgi üretme anlayışını anlatmaya çalıştım. Elbette konumlanan ve göçebeleşen politik öznelliklerin ürettiği bilgiden bahsederken sadece kadınların kendi konumları ve politik mücadele içinde yükselttikleri öznelliklerinden bahsediyor değilim; kendi ezilme biçimlerini tanımlayan tüm politik öznelliklerden bahsediyorum. Bu öznellikler benim için kadınlar olduğu kadar her şeyden önce LGBTİ ve queer öznellikleri, tüm etnik, sınıfsal, kültürel öznellikleri ve bu öznelliklerin sabit bir kimlik politikasına indirgenemeyecek tüm kesişmelerini, ezilme biçimlerinin maddi süreçlerinin iç içe geçmesinden ve mücadelenin içinden kurulan, dönüşen politik öznellikleri içeriyor. Göçebeleşmek bu karmaşık maddi süreçlerin içsel yapısını ve birbiriyle içsel ilişkisini ortaya çıkarmak ve bunlara karşı bazen ayrışarak, bazen ortaklaşarak ama nihai olarak ortaklaşarak mücadele edip dönüştürmek anlamına geliyor benim için. Tam da bunu söylemişken bu derginin isminin hakkını veren bir yerden konuşmak zorundayım, çünkü yazının tüm bir konusu tam da bunu içeriyor, oysa yazının bütününde dili gereği feminizm altında bir genelleme ile konuştum. Jineoloji, kadın bilimi olarak çevrildiği şekliyle kısıtlayıcı olabilecek, patriyarkal ikili cinsiyet sistemini sabitleyen bir özcülüğe

düşme tehlikesi barındırabilecek bir adlandırma olabilir, en azından ben bu kaygıyı taşıyorum. Ama söz konusu olanın kadınların karmaşık ve çoğul ezilme biçimlerinin iç içe geçen maddi zeminlerini açığa çıkararak ve bunlara karşı mücadele ederek dünyaya karşı ve onu anlamaya yönelik geliştirilecek, yaşamı ve değişimi olumlayan bütünsel, paylaşılabılır bir bakışı hedeflemek olduğunu düşünüyorum. Jineoloji konum noktası altında ortaklaştığımız/ortaklaşabileceğimiz çabaların tam da bunun somutlaştırılması olduğunu/olabileceğini. Bu anlamıyla jineolojinin çoğul, birbirini besleyen feminizmler anlayışına içeriden ve son zamanlarda yapılmış en somut katkılardan biri olduğunu düşünüyorum. Dahası, Türkiyeli ve Kürdistanlı feministler, kadınlar olarak bize konumlanabilme ve göçebeleşebilme olanağı yaratan sahici bir zemin sunduğunu düşünüyorum. Çünkü gelişmekte olan bir duruş noktası olsa da jineoloji, pratiğinde bu konumlanmanın ve göçebeleşebilmenin, ortaklıklar üretebilmenin, ayrışıp tekrar yan yana gelebilmenin, mücadele alanlarını genişletebilmenin zeminini sundu/sunuyor. Hem hakikat arayışımızda hem de politik etkinliklerimizde ve benim yukarıda tariflemeye çalıştığım feminist bilim anlayışı içinde... Uzunca bir zamandır bu zeminde hareket ediyoruz ve bu zemini geliştiriyoruz. Benim için en çarpıcı örnek -örneklerden bir örnek- son yıllarda erkek şiddeti ve sömürgeci devlet şiddeti arasındaki bağı konumlanarak ve göçebeleşerek ortak bir şekilde kurmamız, cinsiyetçi şiddete ilişkin bu kesişme noktasındaki bilgimizi/mücadelemizi klasik militarizm ve cinsiyetçilik analizlerimizin ötesine geçerek somutunda genişletmemiz oldu. Bugün mevcut baskılar ve katliamlara bu deneyim içinden ortak direnebiliyoruz. Buradan sadece ortak mücadele üretmedik, dünya deneyimlerine katılan/katkı sunan bir bilgi, analiz de ürettik, dahası bir tarihi deneyim ürettik ve üretiyoruz... En azından ben bilgi üretimi, mücadele ve özgürleşme arasındaki ilişkinin somut koşullarımızda böylesi bir noktadan kurulduğunu düşünüyorum ve umudumu buradan besliyorum...

Kaynakça

- Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method, and the State: Toward Feminist Jurisprudence", *Journal of Women in Culture and Society*, cilt 8, sayı 4, 1983.
- *Feminist Epistemologies (Thinking Gender)*, (eds) L. Alcoff and E. Potter, Routledge, 1993
- Sandra Harding, *The Science Question in Feminism*, Cornell University Press 1986.
- *The Feminist Standpoint Reader: Intellectual and Political Controversies*, (ed) Sandra Harding, New York: Routledge, 2004

Özgür Bir Toplum için Bir Bilimsel Yöntem Önerisi¹

Yvonne Heine
Çeviri: Mert Onur

Çok da devrimci olmayan tecrübelerinin samimi eleştirisi aracılığıyla yolu Rojava'ya uzanmış, Almanya kökenli devrimci bir 'toplumsal araştırmacı'yım. Jineolojinin felsefe ve pratiğiyle uğraşmaya başladım ve bu uğraşı temelinde Rojava'daki kadınların devrimci özgürlük mücadelesiyle iç içe geçmiş yeni bir gayeye ulaştım. Bu metinde şimdiye kadarki pratiğimin bir eleştirisini formüle etmek ve bilhassa tecrübelerimden hangi sonuçlara vardığımı ortaya koymak istiyorum. Bu metin, nihayetinde uzun analizlerden birtakım sonuçlar çıkarmak ve bunları müzakere etmek adına bir öneridir.

Bu yolu benimle birlikte yürümeyi arzu eden arkadaşlar için yazıyorum. Bu nedenle eski kavramları, eski anlayışları uzun uzun irdelemek yerine aslında ne söylemek istediğime odaklanmak istiyorum. Böylece bu yaklaşımla ilişkilenebilecek veya ilişkilenmek isteyecek olanlar için daha geniş bir alan sunabilirim. Her şeyi ayrıntısıyla düşünüp taşıdığımı öne sürmüyorum. Burada paylaşacağım düşüncelerimde tespit edebileceğiniz gediklerin sizi yeni arayış ve birlikte düşünme çabalarına teşvik edeceğini umuyorum. Eleştiriyi birleştirici bir unsur olarak görüyorum ve samimi, çözüm odaklı her bir tartışma için müteşekkirim.

Ayrıca belirtmek isterim ki, siyasi açıdan son derece gergin bir ortamda yazıyorum. Çevremde her yerde savaş, yıkım, aşağılama; şimdiye kadar karşılaşmadığım türde kaba, ataerki bir şiddet hakim. Bu şiddet hali bana, her koşulda çözüm bulma zorunluluğumuzu

¹ Makalenin orijinal dili Almanca'dır.

ve üstlenmem, üstlenmemiz gereken sorumluluğu hatırlatıyor. Buradaki şiddet, dünyada olan bitenden kopuk olduğum sıralarda bana büyük önemde görünen ve beni ezelden beri uğraştırmış birçok sorunun birdenbire ufaklık görünmesine neden oldu. Bunlar belki önemli sorulardı, ancak yaşamsal bir temelden yoksun halleriyle bu ağır şiddet ortamına nispeten tekdüze ve ikincil kalıyorlardı. Savaş ve bununla ilişkili mahrumiyetler nedeniyle alışageldiğim kaynaklara, kitaplarıma ve fikirlerimi kusursuzlaştırabilmek adına kullandığım uzun uzun saatlere erişimim kalmamıştı. Buna karşılık çok daha değerli kaynaklara kavuşmuştum: Bağlılık, dostluk, güven ve mücadele azmi.

Araştırma ve Bilim – Çi ye?

İlk önce şu soruya cevap vermeli: Esasen araştırma nedir, bilim nedir, ne için vardır? Ve hepsinden önce, burada öğrendiğim yeni bir soruya: Toplumun birlikte ve özgür yaşayabilmesi için bilimin, araştırmanın önemi nedir?

Özellikle bu ‘yeni’ soru şimdiye kadar verdiğim alelade cevapları tekrarlamaktan beni alıkoymuyor. Bugüne dek, araştırma benim için teori kurmanın yanında bilimsel kavrayış sürecinin bir parçası idi. İnşa edilmiş teorilerin kontrolü ile geliştirilmesi yanında yeni bilgilerin sistematik aranışı için kullanılan bir araçtı. Bilim, dünyanın (daha doğrusu çevremizde algılayabildiğimiz her şeyin –ki ilginç bir şekilde, Wikipedia’ya göre Almanca’da ‘bilmek’ (wissen) kelimesi Hindu-Germen kökenli ‘görmek, bakmak’ (weid) kelimesinden geliyormuş) nasıl işlediğini sistematik olarak kavrayabilmeyi dener. Ne var? Neler birbirine ait? Bağlantılar arasında nasıl bir ilişki var? Bilimde bu bilgiler düzenlenir, kontrol edilir ve ‘özneler arası incelenebilir, kavranabilir’ biçimde bir araya getirilir. Ne var ki ‘özneler arası kavranabilirlik’, nesnellik ilkesi, yani araştırma perspektifinden öznel unsurlarının silinmesi, olarak yanlış anlaşılmaktadır.

Şimdi, hedefimiz nedir? Bilim ne için varolmaktadır? Araştırma ne için yapılır? Araştırmacılık, esasa dair araştırma ile uygulamalı araştırma özelinde ikiye ayrılır. Uygulamalı araştırmanın hedefi görece açıktır ve araştırmamızın da içinde yer aldığı sistemin iyileştirilmesini gözetir (ki varolan sistemin iyileştirilmesine iştirakimiz en azından ‘toplumsal açıdan eleştirel’ bir araştırmada idealize edilmiş tanımlamalarla tekrar tekrar gizlenmektedir), oysa esasa dair araştırmanın hedefi bu soruyu merkeze aldığımızda oldukça muğlak kalmaktadır.

Bilimsel bağlamda binlerce kez araştırmacının ‘saf epistemolojik ilgi’sinden bahsedildiğini duymuşumdur. Peki ama bu ifade tam olarak ne anlama gelmektedir? Yapısalcı ve feminist eleştirilerden bu yana bu ‘saflık’ iddiasıyla yola çıkmış bilimsel yaklaşımların çözüldüğü ve ‘konusuna dair’ ‘saf’ (tarafsız) bir araştırmanın olamayacağı açıktır. Araştırmanın her zaman bir hedefi vardır ve bu hedef bakış açımızı etkileyen egemen sistemlerin bağlamında hayata geçirilir. Nesnellik aslında yoktur. Bu saptamayı can-ı gönülden paylaştığımı belirtmek isterim. Kuşkusuz, bilim pratiğine

dair feminist eleştirisi bu eleştirisini sürdürmeyi ve devamında bazı soruların takibini ihmal etmiştir: Niçin bilimsel çalışmaları sürdürmek istiyoruz? Ataerkil sistemin sürdürülmesine karşı seçeneklerimiz nedir?

Bu beni yukarıda yer alan üç sorudan sonuncusuna geri getiriyor. Özgür ve toplumsal bir birliktelik adına bilim ne ifade etmektedir? Belki bu soruyu ilk burada Rojava’da sorabiliriz; çünkü Rojava kendine has bir toplum düzeninin inşa edildiği; feminist, komünist, anarşist, ekolojist hareketlerin talep ettiği ancak bugüne kadar hayata geçiremediği değerleri temel alan bir yer. Burada özgür bir toplum için çalışmak, kendine has bir sistem kurmak ve bir alternatifi yaratılmasında aktif pay sahibi olmak mümkün. Burada yapıcı olarak düşünmek ve yaşamak da mümkün. Burada etik tavırlar hakikaten pozitif bir etkiye sahip; bu tavırlar öylesine ortaya atılan, daha kötüsünü önlemeye yönelik savunma tepkileri veya egemen düzeni sürdürmeye dönük reformist tavizler değil. Bu duruşu çok anlamlı buluyorum ve bunu diğer özgürlük hareketlerine, ‘özgürlük ruhları’na çevrilmiş bir ayna olarak kabul ediyorum.

Bir kez daha geriye bir adım atıp, nesneleştiren araştırma yöntemlerinden ayrışan niteliksel toplumsal araştırma konusuna değinmek istiyorum. Burada öncelikle öğretmenin Cornelia Helfferich’ı referans alıyorum; kendisi fikir ve yöntemlerini diğer teoriler yanında Temellendirilmiş Teori’den (Grounded Theory) yola çıkarak geliştirmiştir. Bu yöntem, araştırma nesnesinin egemen bakış tarafından daraltılması ve sınırlandırılmasını önlemeyi, böylelikle toplumsal yaşamın çok yönlülüğünü resmedebilmeyi amaçlar. Burada araştırmacılar, kendi çevrelerindeki anlam sistemleri tarafından biçimlendirilmiş birer özne olarak tanımlanmıştır. Helfferich, araştırma sürecinde dikkate alınması gereken dört ilke tarif eder: İletişim, açıklık, yabancılık ve düşünümseellik (reflexivity). İletişim ilkesi, tüm araştırma sürecinin bir iletişim süreci olduğunu, farklı ilgililik düzenleri veya anlam çerçeveleri arasında bir müzakere olarak görülmesi gerektiğini hatırlatır. Açıklık ilkesi, sürecin tamamında çok hızlı veya çok dar yorumları engellemeye yönelik bir açık sözlülüğün korunmasını ifade eder. Yabancılık ilkesinin kabulü, temelde araştırmacı ve ‘araştırılan’ kişiler arasında bir yabancılık durumunu belirtir. Birbirinden farklı ifade sistemlerinin kendilerini göz önüne serebilmesi için bunlara alan ve vakit verilmesi, saygı gösterilmesi zorunludur. Düşünümseellik ilkesi ise öznellik ve yabancıyı anlama süreçlerinin yönetsel kontrolünü; araştırmacının kendi duruşunun, kararlarının, araştırma sürecine dahil gelişmelerin yansıtılmasını güvenceye almalıdır.

Her şeye rağmen, bu yaklaşım pozitivist bir mantığa tutsaktır. Çatışmadan uzak durur. ‘Hoşgörülü’ mesafeliliğinde, araştırmaya konu ettiği insanları söyleyecek sözü olan, eşdeğer görüşme ortakları olarak değil; kendilerini açabilmeleri için bir koruma alanı sağlanması gereken, bastırılmış özneler olarak değerlendirir. Burada daha çok bireyci, çatışma ve sorunların işlenmesinden kaçınan bir yaklaşım görüyorum. Sanki araştırmacılar toplumun bir parçası değilmiş gibi, sanki onlar sadece mevcut durumları belgelemekle yükümlü, dışarıda duran, hizmet sunan, siyasi aktörler için çalışan

görevlilermiş gibi bir yaklaşım -ki araştırma sonrasında siyasetin araştırmacının analizleri aracılığıyla çekinilen tüm bu çatışma hallerine dair yasa biçiminde çözümler bulunması beklenir. Aslında araştırmacılar kendi konumları ve ilişki sistemlerini ifade etmeye cesaretlendirilir, ama bu çoğunlukla toplumdaki farklı konumların araştırmada yansıtılması temelinde gerçekleşir. Neoliberal, bireycileşmiş, kapitalist, millileştirilmiş bir kişiliğin ideolojik temeli bu yolla gizlenir. Toplumsal araştırmayla uğraşanların çoğu kendini egemen sisteme eleştirel bir mesafede addeder ve gerçekte sistemden nasıl etkilendiklerini göremez veya görmek istemez ve bu etkilenimin ayrıntılarına inmez. Araştırmacının kendi duruşunu, değerlerini ve gerçeklikle olan ihtilafını ayrıntılarıyla açıklamaması sonucu bu araştırma yönelimi de düzene içkin kalır. Bakış açısının genişlemesi, bastırılmış bakış açılarının da görülmek istenmesi, yaşamsal gerçekliklerin çok yönlülüğünü aramak elbette önemli bir hedeftir. Ancak eğer bu bastırmanın nedenlerini bulmak için daha derinlere inmeye çalışılmaz ve sorunların çözümü bu sorunların müsebbibi egemen sisteme bırakılırsa, bu ‘hoşgörülü’ yaklaşım da iktidarın ayrıştırma-larına ve yaygınlaşmasına bir katkı sunmuş olur.

Niteliksel toplumsal araştırmanın özellikle feminist bilim eleştirisinden geliştirdiği yöntemi, bu haliyle mesafeli ve nesneleştirici bir bakış açısına tutsak kalır. Bu yöntemin kendine has, araştırmacının kendi yönünü belirlemesine yardımcı olacak düsturları yoktur ve bu temel eksikliği nedeniyle karşıymış gibi yaptığı egemen sistemin işleyişini sürdürmesine katkıda bulunur. Kendini toplumdan ayırıp bireye göre yönlendirir; çatışmadan ve gerçek bir toplumsal müzakereden çekinir. Bu yöntem, mücadele etmek istediği bir sistemin içinden kendine ait bir özgür toplum tasavvuru geliştirmek yerine, kendinin o sistemin içine yerleştirilmesine izin vermiştir.

Şimdi tekrar ‘özgür bir birlikte yaşam için bilimin anlamı nedir?’ sorusuna geri geliyorum. Neden özgürlük için sadece bireyi değil, tersine toplumu da merkeze almak önemlidir? Bunu açıklamak için yeni bir meseleyi açmalıyım, yani kadınların özgürleşmesi ideolojisini. Kadınların özgürleşmesi ideolojisi Rojava’da toplum inşasının temel yasalarından biridir ve (anarşizm, feminizm, (reel) sosyalizm gibi) özgürlükçü hareketlerin eleştirisinden, orada yaşanan (ne sayıca az, ne de küçük sayılabilecek) sorunlara dair bir çözüm yolu olarak geliştirilmiştir. Meselenin odağında ‘özgür bir yaşam nasıl görünür’, ‘özgür bir yaşam aslında nedir’, ve ‘bu dönemde hangi güçler tarafından engellenmektedir?’ soruları yatmaktadır. İlk sıradaki bilgi, ki bunu vurgulamak Rojava’daki insanlara karşı mahcubiyet hissettiriyor, bir insanın diğer insanlar olmaksızın var olamayacağıdır. Özgür bir yaşam için gereken koşul birlikte yaşayabileceğimiz bir insan topluluğunun varlığıdır, yani bir toplumun. Buradan hareketle, kendimizi özgür kılabilmemiz için kavrayışımızın toplum tarafından tekrar kurtarılabilmesi zorunludur. Günümüzde bizim (bizden kastım, politik olarak anlaşılan, batı zihniyetine sahip insanlar) toplum anlayışımıza göre toplum biz özgür bireyleri baskı altında tutar, bizi topluma karşı çalışmak ve özgür alanları mücadele ederek elde etmek zorunda bırakır. Toplumu kapitalist

sistemin oyuncağı gibi görürüz; ‘özgürlükçü’ ideolojimizi açıklamak adına hiçbir şey yapmamışken toplumu kayıp olarak görürüz. Kendi baloncuğumuzda, korunma alanlarımızda, sahnemizde saklanırsınız; kendimizi tekrar tekrar böleriz veya –baskı çok büyük olduğunda- kolayca sıvışıveririz. Kendimizi birbirimize bağlı hissetmeyiz; her bir insanın hayalinde özgür bir yaşam özlemi olabileceğini ve o özgür yaşama birlikte nasıl yürüyebileceğimizi öncelikle keşfetmeyi denemeyiz bile. Evet, bu açıdan kapitalizm bizi özgür kıldı; çevremizdeki insanlara karşı yükümlülüğümüzden ve daha iyi bir yaşam için mücadeleden muaf kıldı.

Kadınların özgürleşmesi ideolojisi bireyin toplumdan (tarihten, iradesinden, duygularından ve muhtemel diğer olgulardan) ayrılmasını ataerkilliğin temel mekanizması olarak görür. Bu ideoloji ilk, tahakkümsüz toplumun annelik, dolayısıyla toplum yaşamına özellikle bağlı analar etrafında örgütlendiğini varsayar. Anneler birlikte yaşamının yükümlülüğünü üstlenmiş; örneğin yemek ve savunmaya dair kuralları belirlemiş ve kuralların uygulanmasında yetke sahibi olmuşlardır.

Anaerkil bir ilk topluma referansta bulunulması, tekrar ona geri dönüş amacını içermiyor. Anaerkil bir toplum kusursuz olarak da addedilmiyor. Toplumun (devlet tarafından) düzenlenmesi yerine toplumun kendini örgütleme becerisine bir örnek olarak katkı sunuyor. Bu tahayyül üzerinden, tarihsel özgürlükçü hareketler veya çabalarla bağlantı kurulması mümkün olabiliyor. Bu bağlantıyı görmek ve buna eklenmek; buradan kuvvet toplamak ve tek başına mücadele etmediğimizi görmek adına önemli.

Bu durumda soru şu: Özgür bir topluma nasıl ulaşırız? Her şeyden önce bunun için asli tahakküm biçimini, yani kadının baskı altına alınması veya köleleştirilmesini aşmak gerekiyor. Tahakkümün temel biçimi olarak ataerkillik kendisini mütemadiyen farklılaştırmış ve daima yeni biçimler keşfetmiştir. Keza kapitalizm ve devlet ataerkilliğin birer biçimidir. Bu bağlamda kadınların özgürleşmesi ideolojisi ‘özgür kadın’ı özgür bir toplumun temeli olarak alır ve jineoloji yoluyla kadının kimliğine dair esas tartışmaları iletirmek ister ki kimliği burada içine doğduğumuz ve yaşamımız boyunca tartışabileceğimiz, uğraşabileceğimiz bir tarih ve toplumsallaşma kümesi olarak kullanıyorum. ‘Özgür kadın’, uzak geçmişe uzanan toplumsal tarihin ne olduğu kadar kişisel tarihine, cinsiyet rolüne dair ihtilaflar sonunda kendine ait bir yol keşfetmiş kişidir. Ataerkil çarpıtmalardan, tahriflerden kendini özgürleştirmiştir. Çevresi, yaşam koşulları, tarihi, etrafını saran toplumla düştüğü ihtilaflar ardından nasıl yaşamak istediğine dair bir tahayyül geliştirmiştir. Özgür kadınlar sadece ‘biyolojik’ kadınlar değildir. Herkes ataerkilliğin baskısı altındadır ve baskıcı bir sistemin parçasıdır; dolayısıyla bunu aşmakla yükümlüdür. Kadın kavramının kullanımı bu ihtilaftan kolayca sıyrılmaya değil, tahakküm ilişkilerini bu kimlik/yükümlülüğün kabulü yoluyla aşmaya hizmet eder.

Öcalan, toplumun özgürleşmesi için demokratik konfederalizm kavramını önerir. Demokratik konfederalizm, topluma ortaya çıkan ihtiyaçlarına kendi başına

etik bir temelde çözümler üretmesi becerisini tekrar kazandıracak, dolayısıyla çözüm sorumluluğunu dışarıdan bir kuvvete bırakmayacağı bir yöntemdir. Bunun için toplumsal yaşamın zorunlu alanları için yeni bir anlayış geliştirilmesi şarttır. Jineoloji kendini bu göreve adanmıştır. Jineoloji, kavramları ataerkillik yorumlarından kurtarmak ve toplumla ilgisi üzerine baştan kurmayı amaçlar. Böylece ataerkillikten kurtuluş ve birlikte yaşam için özgür bir biçim arayışı itici özgürleştirici kuvveti oluşturur ki bu kuvvet, kadınların özgürleşmesini temel alırken kendini sadece kadınlarla sınırlamaz, aksine toplumun bütünü için çözümler arar. Etik, toplumun başvuracağı değerlerin özü, dolayısıyla toplumu bir arada tutacak ve kuracak, özgür bir insanın nasıl olduğu ve özgür insanların nasıl birlikte yaşayacağına dair bir tahayyül olarak görülebilir. Bu değerler ve ölçütler daima toplumsal açıdan müzakere edilmiştir. Toplum üzerine bir müzakere bugün gerçekleşmemektedir; müzakere, devlete ve devletin adalet yönetimine teslim edilmiştir. Bugünkü ulus devletlerde her şey en ince ayrıntısına kadar yasalaştırılmıştır. Somut olaylarda, durumlarda asli olan müzakere artık gerçekleşmemektedir. Örneğin, kadınlar yasaya göre eşit haklara sahiptir ve cinsel tacize karşı korunmaktadır. Oysa ailenin bilinmektedir ki gerçeklik bu yasalara uydurulamamıştır. Bu iki konuda yükümlülüğün devlete teslim edilmiş olması nedeniyle çok sayıda kadın kendini (artık) koruyamamaktadır. Kadınlar fiili bir saldırı karşısında çoğu zaman desteksiz ve yalnız bırakılmışlar; kimi zaman böyle bir saldırının başlarına gelebilmiş olması nedeniyle şaşkına dönmüşlerdir. Öcalan, demokratik konfederalizm yoluyla yeniden ulaşılabilecek ahlaki-politik bir toplumdan bahseder. Ahlaki-politik toplum, ortak değerler ve ölçütlere göre kendini düzenleyen ve bunların gerçekleşmesini düzenleyen bir toplumdur. Politika temel olarak sadece topluluk yaşamının ortak, otonom bir müzakeresi ve örgütlenmesidir. Ahlak ve politika bir kez müzakere edilmiş ve sabitlenmiş değildir; bilakis her toplumsal etkileşimde ihtiva edilen yasalar ve kurallardır.

Bu saptamalar ile tekrar bilimin toplumla bağlaşıklık görevleri ve amaçlarına geri dönüyorum:

Özgür Bir Toplum İçin Bilimin Görevleri ve Amaçları

Özgürlük için mücadele eden bir toplumda bilimin görevi, bu toplumun bilgisini belgelemek, toplamak ve ‘özneler arası kavranabilir’ biçimde işlemektir. Bu, bilgiyi yaygınlaştıracak iletişim yolları bulmak anlamına gelir. Bunun için ilk önce bu bilimin hangi etik temeline oturacağını veya toplumca müzakere edilen etik esaslarının somut biçimde nasıl uygulanacağını belirlemek gerekmektedir. Ne araştırılmalıdır? Hangi bilgi önemlidir? Ne için ve kimin için önemlidir? Ayrıca bilgiye dair kapsamlı bir anlayışa ihtiyaç vardır. Sadece bizim görebildiğimiz mi bilgidir? Bilgi, daha çok bir toplumun yaşamı boyunca toplayacağı deneyimin tamamı değil midir? Abdullah Öcalan bu bağlamda, tarihe farklı kuvvette damgası vurmuş, ana hatlarıyla işlemeye devam etmiş dört para-

digma veya kavrayış yönteminden bahsediyor: Mitolojik, dinî, felsefî ve bilimsel yöntemler. Öcalan her bir paradigmanın ihtiva ettiği tahakküm eşiklerini, önyargıları, tahri-fatı eleştiriyor. Mitolojik yöntemde; farklı mitolojiler sembolleri ve tasvir edilen figürlerinin değişen rolleri açısından birbiriyle kıyaslandığında, anlam üreten şiddet uğ-runda verilen ataerkil mücadele, toplumsal süreçler ve dünyayla uzlaşmazlıkların tem-sili ve sembolleri üzerinden kendini yeniden üretir. Rahip kastının oluşumu ile ataerkil açıdan yeniden yorumlanan ve giderek daralan sembolizmin kuruluşu birbirine eşlik ederken, anlam üreten güç toplumsal müzakereden alınıp rahip kastıyla sınırlanır. Dinî yöntemde, mitolojinin çok katmanlı yapısı az sayıda dogmada sınırlanmıştır. Dünyayla uyumsuzluk bu yöntemde daha hiyerarşik yapılandırılmış, toplumdan ayrıştırılmış ve sa-dece az sayıda kişinin yorumlamaya erişiminin olduğu, eleştirilemez bir düzeye (Tanrı) ötelenmiştir. Çıkarları daha az korumak ve tahakkümü meşru kılmak adına kutsallık, tanrının sözü ve dokunulmazlık gibi katı, dogmatik, tabulaştırılmış değerlere ihtiyaç du-yulmuştur. Felsefî yöntem, bilgi arayışını sadece rasyonel düzeyde görmüş ve bu ne-denle yaşamın farklı alanlarını yaşamı kavrama çabasından dışarıda tutmuştur. Felsefî yöntemlerin karakteristiği idealist bir yaklaşıma sahip olmalarıdır ve bu yöntem de diğer yöntemlerle benzer şekilde tahakküm sisteminin bir oyuncağına dönüşmüştür. Bi-limsel yöntem ise pozitivist yaklaşımıyla dünyaya ve olaylara araştıran, denetleyen bir mesafede durmasına rağmen anlam arayışından ve ahlaktan yoksundur. Bilimsel yöntemin temelinde ise öznelere 'kendi' nesnelerini boyunduruk altına aldığı bir özne-nesne-muhakemesi yatmaktadır.

Bu eleştiriye bağlanan soru şu: Bugün bilgi üretim sürecini nasıl biçimlendirmek istiyor-ruz? Benim açımdan, bugün devrimci bir bilimin görevi, anlam yaratabilmektir. İdeo-lojik tanımlamaların özensizce dayatıldığı, tahakküme bağlanmış bir anlam değil; etik ve toplumsal bir düzlemde açık seçik ifade edilebilen, olgularda, ilişkilerde, kişilerde gör-düğümüz tür bir anlam yaratabilmek. Esasen her şeyi 'yıkacak/yeniden yapılandırarak', parçalarına ayıracak ve toplumu bu savaş alanının karanlığında el yordamıyla yürümeye zorlayacak bir post-yapısalcı eleştiriye ihtiyacımız var. Post-yapısalcı eleştiri tüm bu yı-kımın ortasında ayakta kalan tahakküme karşı bir saldırı olacaktır. Bir arkadaşım vaktiyle şunu demişti: 'Biz savaşı kazanmak istemiyoruz. Biz devrimi kazanmak istiyoruz.' Bunu gerçekleştirebilmek için, o savaş alanından nelerin ortaya çıkması ve şimdiden hangi ko-şulların sağlanması gerektiğini tahayyül etmek gerekiyor. Artık her şeyi arafta bırakmak yerine; durum, tarih ve hedefler açısından en anlamlı yolu bulmak için gerçekten mü-cadele etmek ve bu yolu açıkça isimlendirmek gerekiyor. Bu aynı zamanda örnek olarak Foucault'nun eleştirisiyle amaçlamak istediği bir yol. Foucault, insanları kendi çizgilerini, kendi iradelerini takip edebilmeleri için yeniden güçlendirmek is-tiyordu. Öcalan da diğerlerinin yanında bilgi arayışında mitolojik yöntemi tekrar be-nimsemeyi öneriyor: 'Mitler ütopyalarla akrabadır ve insanlar için anlam kuran düşünce tarzı olarak vazgeçilmezdir.'

Sonuç olarak, bilimin görevini ‘ortak yaşam için birlikte ve bilinçli karar alabilmek adına bilgi ve deneyimi etik bir çizgide kolektif hale getirmek’ olarak özetlemek ve yöntem olarak aşağıdaki ilkeleri önermek isterim:

- *Araştırılacak konuların toplumca müzakere edilmiş etik bir yaklaşımı gözetilecek şekilde seçilmesi.* Bunun için araştırma projelerinin belirlenmesinde karar alacak, toplumsal örgütlenmeye bağlı bir araştırma komisyonu gerekmektedir. Böylelikle araştırma toplumun (tarihsel) bağlamı içinde kalır, araştırma konuları bir toplumun en acil çözmesi gereken sorunlarıyla örtüşür. Bugüne dek böyle bir yaklaşım Avrupa için tasavvur edilemiyordu, belki buradan hareketle yeni adımlar atılabilir.

- *Etik açıdan doğru bir çizgiyi takip etmek.* Araştırmacılar hangi neden ve hedefle çalıştıkları ve hangi yönde kararlar aldıkları konusunda bilinçlidir. Kendilerini özgür bir toplumun inşasının parçası olarak görürler ve çabalarını gelişen bir toplumun hizmetine sunarlar. Bu açıdan bilim ve araştırma aslen politiktir.

- *Sürece dahil olmak.* ‘Bir şeyi’ nesneleştirecek şekilde araştırmak yerine, kendi pozisyonunu, bakış açısını belirgin kılmak. Bu koşul, araştırmacıyı bir yandan tekrar tekrar şu soruları sormaya ve açıklamaya çağırır: ‘Nereden geliyorum? Niçin bununla uğraşıyorum? Araştırma süreci beni nasıl etkiliyor?’ Diğer bir yandan ise araştırmacıyı ‘araştırılan’ insanları sürece dahil etmeye ve onları iletişimin paydaşları olarak algılamaya davet eder. ‘Araştırma neden önemli? Amacı ne? Bu konuda hâlihazırda ne biliyoruz? Ortak mücadelemiz ne? Güncel duruma dair eleştirimiz ne? Ne tür çözüm yolları görüyoruz?’

- *Sorumluluğu üstlenmek.* Eğer merakla, bilgilenmek amacıyla dünyaya yönelmişsek, en azından bir alan üzerinde deneyimler, izlenimler derlemişizdir. İlerleme kaydedebilmemiz için bu deneyimlerde kaynağını bulacak bir sorumluluğu üstlenmek zorundayız. Beraber müzakere edilen bir yönde araştırma sürecine dair kararlar alması gerekenler biziz. Nesneleştiren bir bilime dair eleştiriler çoğu durumda, farklı bakış açılarına gerçekten yanıt vermeden bunları yan yana dizmekle sonuçlandı. Ancak bu şekilde hakiki bir tartışmayı, dolayısıyla değişikliği gerçekleştiremeyiz.

- *Şeffaflık.* Önceki nokta da bu ilkeyi gerektiriyor. Araştırma süreci ve bununla bağlantılı kararların incelenebilir olması için (örneğin kimle neden mülakat yapıldı, hangi mülakat neden kullanılmadı, vb.) kararları belgelemek önemli.

- *Birlikte araştırmak.* Birlikte öğrenmek ve araştırma sürecindeki (yaşama dair de olan) sorunları birlikte aşmak için. Etik sınırlarının bilincinde olmak ve somut durumları tartışabilmek de birlikte araştırmayı gerektiriyor. Bu ayrıca feminist örgütlenme için de özellikle anlamlı bir nokta. Kadınlar, ataerkil baskılar ve algının neoliberal yaklaşımlarca çarpıtılması nedeniyle (artık) hep beraber örgütlenebilecek bir durumda değil. Bu açıdan, tek başına ortak bir projenin hep beraberce sürdürülmesi bile kendi özgürleşmeleri yolunda büyük bir adımdır.

- *Bilgiyi erişilir kılmak.* Bu da, araştırılanı kavranabilir şekilde işlemek anlamına geliyor. Kolay anlaşılır bir dil kullanmak veya farklı insan grupları için farklı uyarlamalarını üretmek. Bu aynı zamanda, bilginin yazı dışında diğer iletişim yöntemleriyle nasıl yaygınlaştırılabileceği meselesidir. Örneğin geçmişte sözlü hikaye ve masallar önemli bir deneyim hazinesiydi. Yine bir örnek olarak, bir araştırma projesiyle ilişkilendirilebilecek, sonuçların sanatsal olarak işlendiği ortak eylemler veya araştırmaları takip edecek toplumsal projeler düşünülebilir. Bu ilkede en önemli nokta, iletişim arzusunun var olması; toplumun yeterince ilerlemediğini varsaymak yerine kendi iletişim becerilerinden şüpheye düşmektir.

Bitirirken bu ilkeleri somut bir örnek üzerinden açıklamak istiyorum: Rojava'daki kadınların tasarladığı ve yaptığı devrimi Avrupa için görünür kılmak ve bu vesileyle kendi rolümüzü mücadele eden kadınlar olarak tekrar sahiplenmek istiyoruz. Bu projenin temeli, Rojava'daki devrimin üstüne inşa edildiği kadınların özgürleşmesi ideolojisini görünür kılmak ve farklı örnekler üzerinden berraklaştırmaktır.

Rojava'da kadınların özgürleşmesi ideolojisi yoluyla toplumsal yaşamın tüm alanlarında temel oluşturacak yeni bir değerlendirme ve kavramın ortaya çıktığını görüyoruz. Bu oluşum şimdiye kadar anlaşılamamış, daha doğrusu ataerkil yeniden yorumlarla görünmez kılınmıştı.

Biz, siyasi gerçeklikle hesaplaşmaları üzerinden kendi devrimci teori ve pratikleri üzerine düşünmek ve bunları değiştirmek amacıyla Rojava'ya gelen farklı kadınlarız. Her birimiz bambaşka arka plan ve deneyimlerden, farklı ülkelerden, farklı toplumsal katmanlardan geliyoruz. Rojava'daki devrim olmasa herhalde hiçbir zaman bir araya gelemeyecektik, çünkü birbirimize çok uzak duruyorduk. Bizi buraya getiren kadınların ve toplumun özgürleşmesi mücadelesi idi. Bu hedefe farklı arka plan hikâyelerimizle hesaplaşıp tartışarak ulaşmak adına sanki ortak bir amacımız ve irademiz var. Bizi birleştiren bu nokta, bizi aynı zamanda Rojava'daki kadınlarla da buluşturuyor. Burada ve çevremizde şu anda olup bitenlere karşı ortak yaklaşımımızda kendi rollerimizi de keşfediyoruz. Rojava'da savaşıyor ve odağımıza aldığımız kadınlar; birlikte yaşadığımız, tartıştığımız, mücadele ettiğimiz ve güldüğümüz kadınlar kendilerinin ciddiye alındığını görüyor; mücadelelerinin Avrupa'daki mücadeleye bağlandığını anlıyor. Kadınların her yerde baskı altında tutulduğunu ve bu mücadelenin birbirinden en farklı yerlerde bile olsa her zaman hep birlikte sürdürülmesinin önemini biliyorlar. Birlikte mücadele etmek aynı zamanda birlikte yaşamak ve ortaya çıkan sorunları birlikte çözmek anlamına geliyor. Bu uzun bir süreç... Dili öğrenmek ve iletişim yolundaki engelleri, örneğin beylik düşünceler veya misafirperverlik ve diğer toplumsal kurallarla dayatılan, anlaşmazlık durumlarında gösterilen ihtiyat engellerini kaldırmak gerekiyor. Bir projede ortaklaşa çalışma deneyimine giriyoruz. Bu projede farklı deneyim ve farklı hikâyelerimizle öne çıksak

da her seferinde bizi buluşturan bağlantı hatlarını keşfetmeyi sürdürüyoruz. Çalışmamızın etik çizgileri üzerine görüş alışverişindeyiz ve eylemlerimizi bu çizgileri ölçüt alıp kıyaslıyoruz. Bu süreçte kapitalist, ataerkil, bireyci, devletçi kişilik parçalarımızla hesaplaşıyor; ortak eylem ve sorunların ortak çözümü yoluyla daha güçlü bir kişilik oluşturuyoruz. Benim açımdan en önemli noktayı mücadele eden kadınların örgütlenmesi oluşturuyor. Deneyimlediğim kadarıyla ataerkilliğe karşı fiili bir örgütlenme, ‘ataerkillik bir yan çelişki değil, tersine baskının temeli’ analizine rağmen öncelikli olarak ele alınmıyor. Sürekli farklı projeler veya sistem içinde kendi yaşamını idame ettirme çabaları ‘araya’ giriyor. İşte biz de bu soruna karşı meydan okumak istiyoruz. Mümkün olabildiğince çok kadınla bir araya gelip bu sorunla hesaplaşmak; kendimizi örgütlemenin ne olduğunu ve bunun çoğu zaman neden başarılı olamadığını tartışmak istiyoruz. Bu süreç özellikle Avrupa’dan gelen, kendilerinin çoktan özgürleşmiş olduğu inancı taşıyan kadınlara daha yapılacak çok iş olduğunu gösteriyor. Toplumsal bir düzlemde incelediğimizde kadınlar her gün saldırıya, tecavüze uğrar, öldürülür, sömürülür ve satılırken; tüm kadınlar kendilerine ancak küçük sahte özgürlükler lütfedilmiş ataerkil bir sistem içinde hareket ederken, tek başına bir kadının ‘özgür’ olması o kadına ne kazandırmaktadır?

Bu proje aynı zamanda Rojava’lı, Rojava’daki kadınlar ve Rojava’daki devrimi kendi mücadeleleri olarak da tanıyan kadınlar arasında yeni bağlantılar kurması beklenen bir proje. Özgür bir toplum için mücadeleyi nasıl yaygınlaştırabilir ve güçlendirebiliriz sorusuna kendini adanmış, elde edilmiş deneyimleri ve bilgiyi işleyen ve kendi gerçekliğiyle birleştiren bir proje.

Giriş bölümünde yazdığım haliyle: Bu metin uzun analizlerden nihayet sonuçlar çıkarmayı ve (birlikte!) harekete geçmeyi hedefleyen bir öneridir. Bununla her şeyi ortada bırakıp “haydi kavgaya!” diye haykırmayı kastetmiyorum. Elbette bu da her birimiz için iyi bir seçenek olarak ortada durmakta, ancak benim her şeyden önce kastettiğim, bilimi tekrar devrimci mücadeleyle ilişkilendirmek ve bu mücadeleye ithaf etmek. Kendimize soralım: Ömrümüzü ve enerjimizi ne için harcıyoruz? Gerçekte ne için harcamak istiyoruz? Hepsini aynı sonuca varan çok sayıda analiz tanıyorum. Neden kendimizi çoktandır baskıcı ve tahakküm kuran olarak kavradığımız bu sistemi en ince ayrıntısına kadar analiz etmekle oyalıyoruz? Neden kendi sistemimizi hayal etmeye; kendimizi bunun için mücadele edecek kuvvete, önemde insanlar olarak görmeye başlamıyoruz?

Kadın Devriminde Kavram-Kuram ve Eylem

Seyhan Şahin

Günümüzde bilim ve bilim disiplinleri çok ciddi bir tıkanma yaşamaktadır. Tıkanan mevcut disiplinlerine karşı, farklı kutuplardan mücadele alanlarını açmak hayati bir durum olmaktadır. Savaşlarının ve savaş zihniyetinden kaynaklı tüm yaşamsal sorunların çözümü kadın devrimi ile değişim dönüşümü yaratacaktır. Neden kadın devrimi sorusuna Öcalan, *“Sistem reformla düzelme şansını çoktan yitirmiştir. Gerekli olan tüm toplumsal alanlarda yürütülecek bir ‘kadın devrimi’dir. Nasıl ki kadın köleliği en derin kölelikse, kadın devrimi de en derin özgürlük ve eşitlik devrimi olmak durumundadır. Kadın devrimi hem kuramda hem de eylemde en köklü çıkışları gerektirir.”*¹ cevabını vermektedir.

Bu anlamda Ortadoğu'nun ve özellikle Kürt kadınının öncülüğü ve sorumluluğu bin yılların tanrıça kültürünün sorumluluğudur. Gerekğinde savaşta mevzide, gerekğinde müzakere masasında, diplomaside, adalet ve uzlaşıda, gerekğinde taziye ve merasimlerde, ekonomide, gerekğinde evrensel-tikel etik estetikte yani evrensel doğa, toplumsal doğa ve kadın doğasındaki optimal dengede, gerekğinde kadın duygu ve düşüncesinin bütünselliği ve kapsayıcılığında, gerekğinde yapacağı çocuk sayısında, gerekğinde kendi emeğinin sınırsızlığını yorumlamada, söz sahibi olan kadın tanrıça kültürünü güncellemektedir. Bu çok zorlamalı, aşırı abartılı, zorunlu bir yorum ve değerlendirme değildir. Sessiz yaşanan bir tarihin ve kadın toplumsallığının isimlendirilen ifadesidir. Yurdumuzda sistem okullarının kapısından geçmeyen kadınlar bu sessiz tarihlerini anlatırken akademisyen, teorisyen, rewşenbirlerin yirmi yıllık mezuniyet belgeleri anlamsız kalmaktadır. Çünkü kadın kendi toplumsal anlamlılığını bilgisi ve bilinci

¹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Manifestosu, 3. Kitap, Özgürlük Sosyolojisi

ile yaşamının bir parçası olarak devam ettirirken bunu bir zorunluluk ya da kadercilik anlayışı ile değil varlığının tamamlayan kısımları olarak ele almaktadır. Bu anlamda parçalı, yüzeysel, tek yönlü, dönemsel değildir. Tarihsel toplumun tarihsel kadını kendisini yaşamın merkezinden ifade etmeye çalışmaktadır. Bu ifade ediş tarzı bütünsel ve kapsayıcı oldukça sistemin parçalı ve dağıtıcı zihniyet kalıplarından ayrılmaktadır. Dün-bugün ve yarına hakim olan öngörülü, bilinçli, birikimli, yetenekli kadın, **“güçler dengesini”**² kendisinde somutlaştırmış, kadın devriminin öncülüğüne adanmışlığı koyan kadın olmaktadır.

Ortadoğunun aydınlıkçılık felsefesi kadın bilinci, yaratıcılığı, düşüncesi ve duygularının ürünüdür. Bu bir yaşam biçimidir. Sonradan öğrenilen bir durum değil kendi kökleri üzerinde büyüyen ve zenginleşen yaşam felsefesidir. Bu aynı zamanda yeniden yaşama başlama da değildir, bu kökleri güncelleme olayıdır. Bu anlamda kadın devrimi kuramına derinleşebiliriz.

Kadın devrimi ve eşitlik-özgürlük-demokrasi kavramlarını ifade ederken kadının yaşam felsefesine bağlı kalarak yorumlamakla konunun özüne daha yakınlaşabiliriz. Temel dayanaklar aşılması gereken sorunlara devrimci yaklaşım gerektirmektedir. Bu devrimci yaklaşım kadının aydınlıkçı, tahlil edici, çözümleyici gücüne bağlı gelişebilir. Bu nedenle Ortadoğu devrimi kadın devrimi olarak ifade edilmektedir.

Buna karşılık oryantalist düşünce biçiminin maddi ve olgucu düşünce sistemi Ortadoğu’nun kadın düşünce ve duygularına karşılık gelişen antitez durumundadır. Doğanın, yaşamın, toplumun, kadının yaralandığı bu süreçte tekrar iyileştirme ve inşası, yaşamın başlangıcı ve bugünü kadın bilincine kalmıştır. Paradigması ya da değerler toplamı belli olan kadın doğası bilim adına mevcut parçalanmışlığı kabul etmemektedir. Toplumun anası olarak sadece ekonomiyi düşünen bir kadın olamaz. Ya da sadece savunma ve barınmayı düşünüp abortiyi, çözüm ortamlarını ve karar mekanizmalarını başkasına bırakamaz.

Bugünün Bilim Disiplinleri Bilimsel Dogmalar Olarak Toplumsal Sorun Olmuşlardır.³

Her ideolojik yapılanmanın bir paradigmaya göre şekillendiğini ve bu temelde toplumsal alanların tümüne kendisini yansıtabilecek yöntemlerle sonuç almak istediğini biliyoruz. Günümüzün bilim alanları ya da bilgi alanları da bağlı oldukları düşünce yapıları ve sistemler açısından aynı yolu izlemektedirler. Değerler dizisi ve toplamı olarak paradigmalara baktığımızda bilimin dayandığı alanları ve gelişim dinamiklerini rahatlıkla görebilmekteyiz. Çağımızın bilim-bilişim ya da enformasyon alanları resmi sistemlerin resmi bilim alanları olarak varlık gösterirler. Resmi alan ya da sistemler de devlet zihniyetli ve

² Abdullah Öcalan, İmralı Notları

³ Abdullah Öcalan, Özgürlük Tezleri, Jineoloji Akademisi Yayınları

kurumsallığının alanları olduğundan resmi bilim alanları ve resmi devletçi zihniyet ağızları olarak her gün paradigmasal alt ve üst yapılarını hizmet adı altında sunarlar. Bu sunumlar paradigma ya da değerler dizisi olarak yorumlanırsa belirtilen değerler, alt-üst ilişkilerinin somutlaştığı, bireyin devlet yurttaşlığının güçlendiği alanlar olmaktadır. İşte bu ağıın örüldüğü tüm bilgi-bilim yapılarına ve doğmalarına karşı jineoloji alanlarını kadın devrimi kuramına göre devrimci yöntemlerle anlamlandırabiliriz.

Toplumda her birey kendi sağlığından, beslenmesinden, tarihinden, inancından, iradesinden, etik, estetik değerlerinden sorumludur. Yaşam bütünsel, kapsayıcı, tamamlayıcıdır. Parçalı yaşam biçimi ve parçalı değerler, dogmatik mantık ve düşünce biçimleri gibi bilim alanına da yansımıştır. Burada varlık olarak kendini koruma güdüsünden bağımsız sömürü ve talancı zihniyetin mantık ve düşünce biçimi olarak dayatılan kategorileştirme ve adeta emir komuta zinciri anlamında toplumun her alanına dayatılan düşünce biçimi belirtilebilir. Bu düşünce biçimi yaşamın her alanına yansımaktadır. Kadın, kapitalist sistem tarafından parçalara ayrıştırılarak pazarlanmaktadır. Bu parçalama yöntemi devletçi zihniyetin sınırlarını belirleyen tampon bölgeler gibi kavramlarla izah edilmektedir. Kadının kendi bedenine sahip çıkması kavramsal düzeyde de olsa bu askeri algı operasyonlarının bilincinde olması ile başlayabilir. Tıp, tarih, etik-estetik, demografya, politika, eğitim, ekoloji, ekonomi alanları olarak ifade edilen alanlar, aynı zamanda jineolojinin alanlarıdır. Yani jineolojinin toplumsal optimal alanlarıdır. Kadın devriminin ilk elden gerçekleşeceği yaşam alanlarıdır. Özellikle belirtmek gerekir ki belirtilen alanlar mevcut parçalı bilim disiplinleri değil, parçalı bilimsel disiplinlere karşı Jineolojinin kolektif yaşam alanları olarak ifade edilebilir.

Alanları işlemeye çalışırken temelde kullanılan kavram kuramların düşüncedeki yansımalarına, kökenlerine ve zengin topluluklar arasındaki anlam farkına dikkat çekmek önemli olacaktır. Çünkü Kürdistan kadın devrimi öncülüğünde kullanılan dil ve kavramlara yüklenen anlamlar kültürel açıdan çok fazla değişebilmektedir. Bu temelde jineoloji alanlarını işlerken etimolojik bir araştırma ile bakmak kavramlara ruh da verebilecektir.

Tarih Alanı Kadın Yaşam ve Toplum Bütünselliğinin Alanıdır

Bütünlüklü tarih yorumu kadar ilk başta kavramın irdelenmesi çok önemli ipuçlarını vermektedir. Tarihin Kürtçesi olan DİROK, güneşi gören anlamındadır. Güneşi görmek, aydınlanmak, ışık gücüne inanmak Kürt kadınının temel yaşam felsefesidir. Aynı zamanda ışıklılığın-aydınlıkçılığın ya da tarihin sadece bir alan değil bir yaşam ve inanç biçimi olduğunu şimdiye kadar görebilmekteyiz. Dolayısıyla jineolojinin tarih alanı kadın yaşam ve toplum bütünselliğinin alanı olmaktadır. Devrimci değişim-dönüşüm temeline ele alabilmek, farkları ortaya koymak bu alan için vazgeçilmez bir durumdur.

Düz-ilerlemeci tarih anlayışı ve döngüsel tarih anlayışı arasındaki farkı ortaya koymadan kadının toplumsal tarihini ve kültürel tarihini ele almak yetersiz olacaktır. Bu anlamda

jineolojinin tarih alanı tüm alanları kapsayan ve aslında tüm yaşam alanlarının çözümlenmesi ile tahlil edilebilen alan olmaktadır.

Öcalan “Demokratik uygarlık tarihi kadın tarihidir” değerlendirmesi ile tarihsel kadını onure ederken kadın çağının tarihini de demokratikleştirmektedir. Demokratik uygarlık tarihinin ya da kadın tarihinin temel unsurları sözlü gelenekler, arkeolojik bulgular, destanlar, mitolojik anlatılar, stranlar kadın tarihinin bütünsel parçaları olarak işlenebilir. Bu gelenek ve göreneklerde kadının canlı tarihi kendi ahenginde devam etmektedir. Sadece bu sırları okuyabilen akıl ve yürekler bu tarihsel akışa katılabilirler.

Ayrıca evrensel doğa-toplumsal doğa ve kadın doğası arasındaki optimal denge irdelediğinde kadının en uzun tarihi dönemi kendi varlığında tekrar ettiği görülecektir. Bu doğasal döngüler kadın bedeninde tekrar ederken aynı zamanda doğaya karşı olan ilgi-ilişki ve bağını da canlı kılmaktadır. Doğa ve yaratıcının Kürtçe karşılığı xweza-xweda olarak dile getirilmektedir. Her iki kavramın birbirine yakınlığı ayrı bir heyecan ve gurur duyma hevesini yaratırken jin-jîyanın ortaklaştığı doğanın sırlarını da vermektedir. Jin-jîyanın geliştiği alan ekolojik alandır. Fakat mekanı ya da coğrafik alanı olmayan bir jin-jîyanın durumu söz konusudur. Kadın toplumsallığın en verimli çağı ekolojik alanla kurulan ilişkisinde görülmektedir. Tarım devrimi insanlık devrimi olarak tarihi belgelerde ifade edilmektedir. Toplum ve tarımın gelişim ve bilinç süreci birbirine denk düşmektedir. Günümüzün tüm ekolojik söylemleri sadece reklam ve biçimsel amaçlarla belirlendiğinden kadınlı ekoloji bağı ifade edecek düzeyde değildir. Bu nedenle ekoloji alanı yaşam ve toplumun ortaklaştığı alanlar olarak ele almak en ekolojik yaklaşım olacaktır.

Kadın Eksenli Yaşam Alanları Sağlıklı Alanlardır

Kadının yaşam alanları sağlıklı alanlardır. Toplumsal- ekolojik- sanatsal- kültürel-politika- eğitsel alanlar olarak kadının yaşam alanları el emeği göz nuru türünden birbirine bağlı ve tamamlayıcı alanlardır. Bu alanların herhangi birisinde yaşanan dengesizlik ve parçalı durum kadının fiziki- biyolojik yapısını da etkilemektedir. Yaşam alanı gasp edilen kadının sağlığı doğal olarak sürekli kaos aralıklarını yaşar. Bilindiği gibi toplumsal doğa uzun süreli kaos aralıklarını yaşayamaz ya erir ve özünden uzaklaşır ya da kendi içine bürzülür ve tutuculaşır. Kadının genel yaşam tarzı her iki durumu da yansıtmaktadır.

Ayrıca Kürtçesi *tendurusti* olan sağlık da bedenin rahatlaması, aktivitesi olarak yorumlarsa günümüzün sağlık alanı ve anlayışı arasında belirgin bir farkı yaratacaktır. Sağlık alanı cahil bilim yöntemlerine bırakılmış durumdadır. Sağlık alanının çok geniş ve kapsamlı içeriğini hemen yorumlayıp kısa geçmek yetersiz olacaktır. Günümüzün tıbbi terimleri ve sağlık alanına yaklaşımı parçalı, dogmatiktir. Bu nedenle bazı kavramların açılımını yapmak iyi olacaktır. Özellikle sağlık adına yapılan hormon tanımlarına dikkat çekmek ve baştan bu tür tanımları red etmek başlangıç açısından yol gösterici olabilir.

Genelde vücut yapımızı ve vücudumuzun yaşamsal sistemlerini öğrenirken ANATOMİ

kavramını kullanmaktayız. Önce bu kavramın ne anlama geldiğini öğrenirsek daha iyi olacaktır. Çünkü bilimlerin insan düşüncesi ve bedenini sistemli bir şekilde parçalara bölerek tanımlamaya çalıştıklarını biliyoruz. Bizde bu kavramı öğrenince bu parçalamanın nasıl düşünce ve duyguda geliştiğini inceleyeceğiz. Anatomi terimi, eski Yunanca Ana (=içinden) ve Tome (-Temnein) (=kesmek) kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Keserek ayırma, parçalama anlamına gelmektedir. Anatomi teriminin Latince'deki karşılığı dissection'dur. Günümüzde, deney hayvanlarının bölgelere ayrılması ve bu bölgelerin kesilerek incelenmesi yöntemi için genel bir ifade olarak disseksiyon terimi kullanılmaktadır. Anatomi geniş anlamda vücudun normal şeklini, yapısını; vücudu oluşturan organları ve bu organlar arasındaki yapısal, görevsel ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak ifade edilmektedir. Ancak günümüzde oluşumların yalnızca şekilsel değil işlevsel özelliklerinin de önem kazanması, yapılan çalışmalarda hücre içi öğelerin ayrıntılı olarak, hatta moleküler düzeyde incelenmesi anatomi biliminin sınırlarını genişletmiştir. Anatomi eğitiminde kalıplaşmış kurallarla, işlevsel bağlantıları dikkate almayan bir yöntem seçilmesi ezbere dayanan ve edinilen bilgilerin kısa zamanda unutulmasına yol açan bir öğrenme ile sonuçlanır. Herhangi bir yapının işlevlerinin ve diğer yapılarla bağlantılarının birlikte öğrenilmesi ise anatominin bir bütün halinde daha kolay anlaşılması olanağını yaratır.

İnsan tanımında duygu-düşüncenin gelişimi ve enerji denilen ruh boyutunun derinliği şimdiki tıp biliminin tüm sınırlarını aşmış durumdadır. Nasıl ki evrenimiz özgürlük arayışı ile kendisini bize hissettirmeye, görünür kılmaya çalışıyorsa evrensel doğa - toplumsal doğa - bireyin doğası olan doğaları bir bütünen ele alabilirsek insan doğasında yaşanan sorunların kaynağını algılayabilir ve sağlık alanını mevcut sınırların dışına taşıabiliriz. Parçalı duygu-düşüncelerin geliştirdiği sağlık formülleri kadını sadece rahim-göğüsten ibaret sayarak, birkaç hormonal farkla erkeklerle kıyaslamaktadır. Bu tanım ve adlandırmalar sadece cahil bilimsel yöntemlerin yontemsizliği olabilir. Başta da belirtildiği gibi kadın ve erkeğin duygu - düşünce alanlarını hormonlarla izah etmek yaşanan cahilliği onaylamak olmaktadır. *“Demokratik ulus toplumu olmak, sağlıklı toplum halinde yaşamının başta gelen koşuludur. Ulus-devletin tükettiği toplumu yeniden aslına iade eder. Sağlıklı toplum sağlıklı birey yetiştirir. Zihinsel ve ruhsal sağlığına kavuşan bireyin, fiziki hastalıklara karşı direnci daha da artar ve hastalıklar azalır.”* demektedir Öcalan. Bu değerlendirmeler ışığında Jineolojinin sağlık alanına derinleşmesi ve alternatif iyileştirme yöntemlerini geliştirmesi duygu-düşünce-enerji akışından başlamaktadır.

Zihinsel ve ruhsal sağlık kendi başına bir konu olarak işlenebilir ve çok değerli sonuçlar elde edilebilir. Fakat ilk elden belirtilecek olan yaratılış anı yani bilgilenme ve bilgiyi bilince dönüştürme anı ruhsal yetkinliği de beraberinde getirmektedir. Bu konuda ulaşılabilecek düşünsel derinleşme en devrimci değişim-dönüşüm gücünü ortaya çıkaracaktır.

Etik-Estetik Yorumla Kadın En Güçlü Karşı Duruşu ve Devrimi Gerçekleştirebilir

“Kadını toplumun asli ögesi” olarak ele alırsak geçmiş ve bugünü bir araya getirmiş oluruz. Geçmiş zamanı ya da başka bir deyişle tarihi güncellemek için yaşamımızın dünü ve bugünün toplamı olarak yarınları ya da geleceğimizi inşa etme görevimiz vardır. Varlık olarak kadının yaşamı birleştiren yönü, zaman ve mekanla bağlantılıdır. Zamanı ve mekanı kendisinde değiştirip dönüştürebilmektedir. Küçük ve en önemli bir örnek olarak kadının doğurganlığı tüm yaşamı, dünü-bugünü-yarını etkileyebilmektedir. Bu anlamda kadın, varlık olarak yaşamın estetik yönüdür. Estetiğin bilince dönüşmesi ve kadının kendisi olarak adlandırılması çok boyutlu bakış açılarını gerektirmektedir. Bu boyutlarda derinleşme ve bilinçlenme sağlandıkça asli ögelik özellikleri belirginleşir. Yaşam kadın olmanın bilinci ile ahlaki ve politikleşir.

Aslında etik ve estetik kavramlarının izahı ve değerlendirilmesinde bazı yanlış sorular sorulmaktadır. Kadın ve estetik ya da kadın ve etik gibi değerlendirmeler yapılmakta, başlıklar öne çıkmaktadır. Kadının aklı ve vijdanının, duygu düşüncelerinin belirgin olmadığı bir yerde etik ve estetik sadece kuru kavram düzeyinde kalır.

Etik-estetikle ulaşılmak istenen amaç ahlaki politik toplumdur. Bu bir hayal, çok uzun vadeli, yıllar sonra ulaşılabilecek bir amaç değildir. Şimdidir. Şu an da bu vijdani ses, ahlaki yaşam biçimi ve politik örgütlü duruştan bahsediliyor. Bu konudaki güncel yanlışlar kadının yaşamını daha fazla renksizleştirmektedir. Fiziki çekicilik, düşünsel çekicilik, üslupla akıcılık, toplumsal bağlar ve komünal yaşam biçimiyle tamamlanmazsa kadın sadece soyut bir güzellik aracına dönüşür. Kadının yurtseverliği bir çok konuda tartışılmaz. Yurt da sadece sınırlarla çizilmiş belli bir alan değil, üzerinde yaşadığı alan ve toplumunun geneli olarak ele alınırsa kadının estetik yanı daha somutlaşır. Estetik değerlerinden biri de toplumsal paylaşım, ekolojik üretim ve bunun ortamının hazırlanması olabilir. Kadının bu paylaşımları kendi güzelliğini açığa çıkarır. Bireysel güzellik denilen olguda birey ne yurttaş olur ne de komünal katılımı belirleyici olur. Buda kapitalist yaşam biçimidir ve sadece bireysel giyim, kuşam, özentilerle süslenen suni yaşam tarzı olur. Buna da ayrıca bilimsel kılıflar uydurmaya gerek yoktur. Toplumsal, bireysel tercihlerini yapabilen, cins bilinciyle kendini duygusal- düşünsel anlamda doyurmuş kadının yaşam tarzı özgür, eşit demokratik olabilir. Etik-estetik yorumla kadın en güçlü karşı duruşu ve devrimi gerçekleştirebilir. Kadının eşitlik ve özgürlük temelindeki yaşam biçimi duygu-düşünce birlikteliğinin güçlenmesidir. **“Duygu düşüncedeki güç dengesi”** yaşam değerlerini geliştirmektedir. Şu bir gerçektir ki en geri ve geleneksel kadın kadar en gelişkin ve entelektüel kadının durumu sadece sistemsel baskı ve sömürü ile izah edilemez. Kadın birçok alanda farkında bile olmadan bu durumlara zemin olmaktadır. Tüm bilinçsiz ve örgütsüz duruşlara ya da katılım biçimlerine karşı kadının etik ve estetik açıdan çok daha fazla kendisine dönmesi yaşamsal bir düzey olmaktadır. Burda belirtilen güçler dengesi jineolojî alanlarının hem tikel hem de evrensel anlamda aynı akıcılıkta yaşamsallaşması olarak ifade edilebilir.

Sermaye, Ekonomi Kavramlarında Gizli Olan Ortak Değer

Kadın devrimi kuramında maddi-manevi değerler sistemine geçerken temel kayıplar ve kazanımları gözönünde bulundurmak konuyu derinleştirebilir. Özel mülkiyet, genel mülkiyet, sermaye, piyasa-pazar değerleri, finans ve mali işler ve benzeri sayılabilecek birçok kavram ekonomik alanda kullanılan kavramlardır. Çıplak terimler ve soyut değerler tüm yaşam renklerini tek renge büründürmüş durumdadır. Her yerde paranın rengi geçerli olmaktadır. Bu ekonomik yapılanma, kavramsallaştırma ve döner sermaye sisteminde kadın nasıl ve neresinde yer almaktadır? Bu da belirtilen kavramlar kadar kuru ve soyut bir soru olabilir. Çünkü mevcut ekonomik döngü içerisinde kadın yer alsa da almasa da ne kadının toplumsal ekonomideki rolünde ne de toplumsal yaşamında farklılık ortaya çıkmaktadır. Çünkü kadın doğasına göre geliştirilmiş olan ekonomik faaliyet ve yaşadığımız sürecin ekonomik kavram ve kuramları tamamen farklıdır. Kadının ekonomik faaliyette kendi ihtiyacı ve tercihi temelinde değil, zorunluluklar sonucu ve geliştirilmiş sömürücü sisteme dahil olması temelinde geliştiğinden, mevcut katılım biçiminde kadının ekonomide yer aldığı anlamına gelmez.

Yaşamsal zorunluluk ve ihtiyaçlar temelinde kadının yer aldığı üretim biçimi ekonomik çalışma biçimi değil kadın emeğinin sömürüldüğü alan olmaktadır. Aslında bu konuda kullanılan kavramlar ve zihniyet biçimi bir Ortadoğu savaşı kadar karışık ve bulanık bir durumdadır. Bu karışıklığa kadının zorunlu katılımı varolan eşit olmayan üretim ve paylaşım sorunlarını çözmekten ziyade daha fazla ağırlaştırmaktadır. Bu nedenle ekonominin hem tanımında hem de ekonomik kaynakların belirlenmesinde sorunlar devam etmektedir.

Ekonominin Kürtçesi olan ABORİ toplam değer, yaşamsal değer olarak anlaşılmaktadır. Ortak değer ihtiyaç fazlasını kabul etmeyen yani artık değeri kabul etmeyen değer anlayışıdır. Ortak değer maddi-manevi-kültürel-tarihsel-sanatsal-politik-edebi olabilir. Buna en kutsal değer olarak toplumsal üye olarak çocukları da ekleyebiliriz. Biyolojik olarak bir anne babanın çocuğu olan bebekler toplumsal değerlerdir. Mevcut toplumsal düzeyi aşan, ileri toplumun kolektif değeri çocuklarıdır aynı zamanda. Bu kolektif değerlerin mekanı anne, zamanı toplumsal tarihtir. Kadın kendi analık emeği ile bu zaman mekan bağını geliştirmektedir. Fakat bu değer günümüzde en çarpıtılan emek olgusu durumundadır.

Sermaye kavramına da etimolojik açıdan bakabiliriz. Sermayenin kendisi kürtçedir. Ya **jıbermaye** ya da **lısermaye**. Artık ürün ve birikim olmaktadır. Günümüzde kadına kalan tek ekonomik birikim ya da sermaye çocukları olmaktadır. Kendi çocuğunu beslemek, büyütmek, barındırmak, eğitmek için kadının yaptığı çalışmaya sadece ekonomik alan demek kadın doğasına terstir. Bu anlamda kadın ve yaşam bağı temelinde ekonomik faaliyet bir savaşın barışı kadar acildir.

Kürtçe de eskiden ekim alanı ve yapılan üretim çeşitlerine dexl ya da qut-qaut denilmiş. Burda daha çok xel-dexl kavramı üzerinde durmak iyi olacaktır. Bilindiği gibi

telxalaf kültürü doğal toplum sürecinin kurumlaşma dönemine denk gelmektedir. Yukarı Mezopotamya'daki bu kurumlaşma sürecinde köy oluşumlarından, yol yapımına, sulama kanallarından, tohum çeşitlerine, ilk iğnenin yapımından yazı, takvim icatlarına kadar bir çok icat kadın emeğinin ürünleri olarak tarihsel belgelerde yer almaktadır. Özellikle beslenme ile ilgili kavramlar genelde XEL kavramı ile ifade edilmişlerdir. Pazar ekonomisi yerine kullanılan armağan kültürü bu dönemin en belirgin eko- ekonomi ve gönüllülük ilişkisi temelindeki ihtiyaç karşılama yöntemi olmaktaymış. Bu üretim fazlası ürünleri karşılıklı değiştirmeye XELAT denilmiş. Ekim yapılan alan dext, karşılıklı gönüllülük temelinde yapılan değiş-tokuşa Xelat denilmiş. Buna günümüzde bazı yörelerde diyarî denilir fakat anlam-içeriği değişmemektedir. Aynı zamanda gerekli üretim için elverişli olmayan mevsimlerde kıtlık ve açlık sorunları yaşanmış. Bu süreçlere de XELA denilmiş. Tel Xelaf kültürü döneminin kavramlarını ve anlam gücünü ne kadar ifade ettiği daha fazla araştırılabilir. Fakat aralarında ciddi bir çağrışım olduğu ortadadır. Ve bu kavramlaştırmalarla kadının ekonomik faaliyetleri, yaşam alanları farkını ortaya koyabilmektedir. Buna karşılık günümüzün ekonomi adı altında yapılan her tür girişimine kadın sadece eleman, yardımcı, dışardan katılımcı statüsündedir. Bu kadının ekonomik yaşam anlayışı ve beslenme anlayışı olamaz.

Bu kavramlar sözlüklerde belirtildiğine göre dişil kavramlardır ve XELAT günümüzde kadın ismidir. Bu anlatım ve yorum heyecan vermektedir. Belirtilen kavramlardaki kadın sırları ve üretimle bağına ilişkin yorumlar kadın devriminin incileri olarak hemen hazırlanabilir.

Kadının ekolojik ekonomi alanı ve ilişki ağını üretim alanı ve üretilen emek olarak sadece dext kavramı ile değerlendirdiğimizde heyecanlar duymaktayız. Bu anlamda kadının bu sırlarını toprakla buluşturup emeğini yeşertebileceği özgün alanlara ihtiyacı vardır. Kadının temel ihtiyacı, gündelik işçilik alanları değil de, yaşam ve örgütlenme, eğitim ve beslenme, aşkın ve sevgisinin çocuğuyla, tarlası-bağı-bahçesi-kuzusu-buzağısı ile yeşereceği alanlara ihtiyacı vardır. Yaşamsal bağları güçlendikçe kadının akademik, siyasal, politik bilinci kendi toplumsallığı ölçüsünde gelişecektir. Yaşamı hakkında kendi iradesi ile karar verebilmesi ve XWEBUNu gerçekleştirebilmesi için kadının kendi özgün yaşam alanları olması Kürt kadınının zamanının yeniden başlaması anlamına gelmektedir. Kadının özgeçmişine bağlı kalarak bilimsel kazanımlarını özgün mekanlarda kendince geliştirebilmesi jineolojinin ekonomi alanına yaklaşımı gereğidir.

Demografya, Politika ve Eğitim Alanlarını Yeniden Ele Almak

Genelde nüfus sorunu, toplumun coğrafya üzerindeki dağılımı ve benzeri istatistiksel verilerle demografya kavramı da kullanılır. Demografya alanı denilince hemen akla dünya üzerindeki insan nüfusu ve hangi ülkede ne kadar insan yaşadığı gelmektedir. Çünkü okullarda bu öğretilmektedir. Toplumun eşit-özgür-demokratik yaşam biçimine kavuş-

ması için demografya kavramının anlaşılması ve içeriğinin çok geniş anlamda yorumlanması ile gelişebilecektir. Toplumun beslenme, korunma, savunma temelindeki tamamlayıcı yapısı kadında bütün yönleri ile temsil edilmektedir. Bu konuda en dikkat çekici yön olan doğuş çok normal bir gelişim süreci gibi görülmektedir. Fakat yaşamın harika mucizesi olan doğuşa yüklenen anlam kendi başına zihniyet devrimidir. Bu konuda Öcalan'ın doğuş ve oluş kavramlarına yüklediği anlam kadın sosyolojisinin demografyadaki açılım sırlarını vermektedir.

“Doğuş, oluş gibi çok sancılı bir süreçten sonra başarılı geçen doğuşun aynı hassasiyetler temelinde tıpkı bir bebeğin büyüülüşü gibi öz savunmalı, zehirlenmeyen gıdalarla beslenimi gibi varlığını özgürce ifadelendirme, büyüme, farklılaşarak yaşama gündemdedir. Sorunlar artık doğuş, oluş sorunları değil, büyüme korunma, farklılaşmadan kaynaklanan öz kimlik ve özgür yaşam sorunlarıdır. Zibnen doğuş yerini bedensel doğuşa, oradan beden farklı organlarına dönüşüme bırakmaktadır. Doğuş, oluş tüm bebeklik, çocukluk hastalığını taşır. Ölmemesi için çok büyük ustalık isteyen çabalara ihtiyaç vardır. Ondan önceki zibnen doğuş da çok sancılıdır. Bir nevi ana rahmine düşüşün sağlıklı, soylu olması, piçleşmemiş biçimde gerçekleşmesi gerekir. Bu da ideolojik hamlenin Kürt toplumsal olgusunu doğru ifadelendirmesi yani onun hakikati olmasıyla mümkündür.”

Demografya alanına ilişkin farklı bakış açıları için bu değerlendirmelere de ihtiyaç vardır. Günümüzde üniter ve tek boyutlu zihniyet yapısına bağlı olarak etnik-dini-kültürel-sosyal-politik açıdan halkların ortak yaşam alanları kalmamış durumdadır. Halkların birbirine düşmanlaştırılması güncel stratejik yaklaşım olarak hakim sistemler tarafından sürekli yenilenen bir durumdur. Devletçi zihniyetin ulaşmadığı coğrafik alanlarda halk toplulukları ırk-din-dil-etnik köken ayırımına bakmadan en doğal dostluk ve dayanışma ilişkileri içerisindeyler. Bu doğal ilişkilerin hakim zihniyet tarafından körüklenmesi ve bireylerin birbirine karşıt duruma gelmesi, soğuk-sıcak-özel-genel savaşların rengidir. Bu durumların değerlendirilip jineolojik bakış açısı ile demografya alanında derinleşmek var olan sorunların aciliyeti açısından çok önemlidir.

Politika bilimi toplumsal iradenin geliştiği, sözün anlamlaştığı ve kararlaştığı alan olarak değerlendirilirse kadının en fazla ihtiyaç duyduğu alan olduğu tespit edilir. En gelişmiş toplumsal ortamlarda bile kadın bilincinin politikaya yeterince yansımadağı görülür. Karar mekanizması ve kararlaşma ortamları mevcut zihniyet yapılarına bağlı olduğundan hegemonik sisteme bağlı politik alanlar kadın emeği ve düşüncesinin sömürüldüğü alanlar olmaktadır. Bu konuda çok ciddi sistem tartışmalarına, araçlarına ve özgürlük hareketlerinin mücadele yöntemlerine ihtiyaç vardır. Kadının söz hakkı, karar alma yeteneği ve yaşamını örgütleme araçları sisteme kavuştuğunda politik alandaki konumu netleşecektir. Bu konuda devletsiz düşünce tarzı ve alternatif bakış açısı kadını politika alanında yetkinleştirecektir.

“Demokratik ulusun eğitim anlayışı, toplumsallığı ve özgür birey-yurttaş bedef aldığından bireyin toplumla toplumun bireyle gelişme diyalektiği yeniden kurulur. Bilimlerin toplumsallaştırıcı, özgürleştirici ve eşitleştirici rolü yeniden ortaya çıkar. Demokratik ulus, varoluşu hakkında doğru bilinç kazanmış toplumun ulusallığıdır.”

Bireysel algılar toplumsallaştıkça hakikate ulaşır. Hakikat de toplumun vijdani, akıl ve yürek birliği olarak ifade edilebilir. Kadınca yaşamın hakikati kendisini ve toplumunu eğitmesi ile gelişebilir. Bilim disiplinlerinin bu kadar parçalı olmalarının nedenlerinden biri de her bireyin mutlak algılarının olmasıdır. Mutlakiyet dogmatizmdir. Dogmatik düşünce ürününe de bilim demek yanlıştır. Hele bunları bilim disiplinleri adına daha fazla parçalamak günümüzün cinnet geçiren toplumunun, düşünsel yüzü ve belirlenen düşünce kalıpları olmaktadır.

“Bilginin doğruluğu sosyolojik olması ile ölçülür. Bilgi ne kadar toplumsal olursa ve topluma hizmet ederse o kadar bilimsel sonuçlara ulaşır” belirlemesi ile Öcalan bilginin kaynağına bizleri yönlendirmektedir. Kadın devriminin bilgi kaynakları JIN-JIYAN’dır diyebiliriz.

Eşit-özgür-demokratik yaşam bilimi kökleri üzerinde geliştikçe yorum gücü daha net ve zengin olmakta, mutlak sonuçlara sığınmamaktadır. Mutlak fikir ve sonuçlar en sığ ve dar sosyolojik düşüncelerde, en geri ortamlarda ortaya çıkarlar. Kadının eşitlikçi felsefesi karşısında artı ürün, bireycilik, bencillik, soyutluk en temel geriliklerdir. Günümüzün bilim yorumu ve parçalı disiplinleri bu sığ konum ve mutlak zihniyeti çok açık ifadesidirler. Toplumsal zenginlikler karşısında paradigmasal kriz yaşayan bilimsel yöntemlerde bu tıkanmayı aşacak durumda değildirler.

Bu konularda tıkanan zihniyetlerin yaşamla, toplumla, toprakla, emekle, insanla, vicdanla, aşkla, havayla buluşması için Ortadoğu’nun dervişane fikir-zikir-eylem çağına başlamak kendi başına kadın devrimidir. “İyi düşün, doğru söyle, güzel yap”ın karşılığı olarak fikir zikir eylem birliği jineolojinin eğitim alanının temel perspektifi olmaktadır. Bilginin sınılandığı ve bilince dönüştüğü laboratuvarlar olan eğitim alanları her ağacın altında, kayanın kenarında olabildiği gibi, akademik alan olarak ifade edilen her yerde olabilir. En önemlisi de eğitim konusuna uzun vadeli yaklaşıp yaşamı eğitim alanı haline getirmektir.

Kaynakça

- Ortadoğuda Uygarlık Krizi Ve Demokratik Uygarlık Çözümü, Abdullah Öcalan
- İmralı Notları, Abdullah Öcalan
- Jineolojiye Giriş Kitabı, Jineoloji Akademisi Yayınları
- Ferhenga Etimolojiye, Ramazan Çeper

Ortadoğu'da İkinci Kadın Devrimi ve Kürdistan

Aysun Genç

İlk Kadın Devriminin Mekanında İkinci Kadın Devrimi

Bir zamanlar insanlığın beşiği, ilk bayram yeri, tüm yaratımların kalbi ve tüm kutsallıkların yeşerdiği topraklar... Güneş ülkesi... Cennet ülkesi...

Yağmalanan, parçalanın, paylaşılan ve yok sayılan bir ülke. Yok sayılan ve yok edilen... Kendi toprağında yeşeren insana cehennem edilen... Lanetlenen...

Sonrasında yokluğundan kendini yeniden yaratan, var olmanın ateşten çemberinden geçen, insanlığın üzerinde yeşerdiği varlığını kanıtlamaya ırmak ırmak kan ve ter katan özgürlükler ülkesi... Kürdistan...

Alinyazısı kılınmış olan yok oluştan kurtuluşunu yaratan bir ülke ve hafızalara direnişle yazılan bir ülkenin insanları. Kürdistan ve Kürdistanlı kadınlar-erkekler...

Tarım, dil ve kültür devrimlerinin yapıldığı, bu devrim etrafında toplumsallaşmanın geliştiği Mezopotamya binlerce yıllık özgür toplumsallığa beşiklik etmiştir. Hiyerarşinin gelişmesi ve kadının düşürülmesi ardından tüm toplumsal alanlarda sınıflaşma geliştirilmiş ve egemenlik inşa edilmiştir. Merkezi uygarlık, tüm demokratik uygarlık değerlerine el koymayla başlayan, bunun üzerinden hiyerarşik, devletçi, ataerkil bir uygarlık inşa etmenin adıdır bu coğrafyada. Kürdistan kadın özgürlük mücadelesi, merkezi uygarlığın hâkimiyetinden sonra ilk defa demokratik uygarlığın kendi içinden bir çıkış ve kadının varoluşu ve kültüre dönüşerek tüm toplumun bir kez daha belirleyeni olması anlamında tarihsel önemdedir.

Özgürlük mücadelesiyle birlikte Kürdistanlı kadınlar ve erkekler merkezi uygarlıkçı tarih

boyunca oluşturulan ve hakim kılınan verili toplumsal rol modellerinin aşıldığı yeni bir yaşam, ilişki ve kişilik alanıyla tanışmışlardır. Kadından her zaman itaat, özveri ve adına fedakârlık denen köleliğin istendiği ataerkil bakış açısının ötesinde yeni bir kadın ve yaşam tarzını yaratma çabası, bu mücadeleyi kadın için ilgi odağı haline getirmiştir. Kürdistan toplumunda fedakâr ana, kocanın iyi karısı-eşi, erkeğin kendini tatmin ettiği cinsel nesne olan köle kadın duruşuna karşı mücadele ile sömürgeciliğe karşı mücadele birlikte başlatılmıştır. Hatta, sömürgeci faşist güçlere karşı mücadelenin kadına içerilmiş olan verili geleneksel köle kimlik ortadan kaldırılmadan ve özgür kadın duruşu yaratılmadan mümkün olmadığı düşüncesi özgürlük mücadelesine yeni bir rota kazandırmıştır. Bu temelde Kürdistan özgürlük mücadelesiyle, sosyalist disiplinin zamansal dokusuna yeni bir motif olarak özgür kadın motifi işlenmeye başlanmıştır. Devrim kadınsız olmaz düşüncesi kadar köleleştirilen kadınla, erkek egemen sistemi olduğu gibi yaşayan, bu sisteme mahkûm olan kadın duruşlarıyla da devrimin yapılamayacağı düşüncesi geliştirilmiş ve devrimci mücadelenin akışına bu düşünceyle yön verilmiştir.

Bu anlamda Kürdistan özgürlük mücadelesi, kuruluş aşamasından bu yana güçlü bir özgür kadın perspektifiyle beslenen, onunla moral ve organik ilişkiler içerisinde bulunan kadın bakış açısıyla var olan bir örgütlenmedir denilebilir. Kadınlar bu hareket içerisinde önemli bir değişim gücü olarak görülmüş; ideolojik, politik, askeri, siyasi, örgütsel çalışmalar kadın bakış açısıyla ele alınarak yönlendirilmiştir. Hareketin başlangıcından itibaren temel amaç “nasıl yaşamalı” sorusuna cevap arayışıdır. Bundan dolayı *“yaşam nedir, yaşamı oluşturan öğeler kimlerdir, nasıl yaşamaktadır ve mevcut yaşam anlayışı nasıl aşılmalıdır, yeni olan nedir, nasıl yaratılmalıdır”* soruları yarım asırlık mücadele yılları boyunca tüm mücadeleye doğrultu vermiştir.

Kürdistan özgürlük hareketi, toplumun içinde bulunduğu kimliksizliği, dar sınırlara hapsedilmişliği analiz ederek bu gerçeklikten sıyrılmayı ve bu geri geleneksel gerçekliğe meydan okumayı hedefleyen bir hareket olarak doğmuştur. Kadını sömürgeci sistemin zindan sınırlarından koparmak kadar ataerkil toplumsal etkilerin görünmez duvarlarından da kopararak özgürlük alanlarına, özgür yaşam arayışlarına taşımıştır. Tüm köleliklerin temelinde kadın köleliğini, tüm egemenliklerin temelinde de erkek egemenliğini görerek, ideolojik altyapısını oluştururken bunu sadece sınıf ve ulus egemenliğiyle sınırlı tutmamakta, cins egemenliğine karşı da savaş açmaktadır. Başlangıçta tüm diğer sosyalist ve ulusal kurtuluşçu hareketlerin tecrübelerini okuması ve bu okumaları kendi ulusal, bölgesel ve toplumsal karakterine uyarlayabilmesi hareketin önemli bir özelliği olarak öne çıkmıştır. Sosyalist mücadelelerdeki *“kadınsız devrim olmaz”* ve *“kadının kurtuluşu toplumun kurtuluşudur”* anlayışı Kürdistan özgürlük mücadelesinde de temel bir ilkedir. Bu dönem, Marksizmin etkisiyle salt eşitlikçi yaklaşımlar, yine bağlantılı olarak kapitalist sistemin çözülmesinin ardından sosyalizmin geleceği anlayışının sonucu olarak kapitalist sisteme ilerici rol atfetmek, dönemin öncüleri başta olmak üzere birçok kişide yaygın rastlanan karakter özellikleridir. Aşılmadığında liberal özgürlük anlayışına götürecek

olan, hâkim sistemdeki kadın ve erkek kişiliklerini aşamayacak olan bu yaklaşım, ilerleyen devrim yıllarında ciddi yaşam ve örgütlenme sorunları olarak kendini görünür kılmış ve aşılması zorunluluğu yaratmıştır. Özgürlük mücadelelerini tahakkümcü zihniyetin etkilerinden kurtarmanın ve kalıcı başarıya götürmenin tek yolunun kadının aktif, bilinçli ve iradeli katılımını sağlayacak zeminin yaratılmasından geçtiği analizi bunda etkili olmuştur. Bununla birlikte mücadele yıllarında hareketi güçlendiren, toplumun büyük bir kesimi tarafından benimsenmesini sağlayan, bölgeselleştiren hatta evrenselleştiren gerçek de hareketin toplumsallığı ve bu toplumsallığının kökenine yerleşen kadın özgürlük mücadelesi anlayışının somutlaşmasıdır. Öyle ki mücadelenin önemli kesitleri kadın özgürlük mücadelesinin deneyimleriyle tanınıp bilinmektedir.

İlk Karşılaşmalar, İlk Katılımlar...

Ortadoğu toplumsallığındaki kurtarıcı-mesih inancı ve Kürdistan toplumsallığındaki Önderlik bilinci ve ihtiyacı bilinmeden, Kürdistan özgürlük mücadelesi ve kadın özgürlük mücadelesi doğru anlaşılabilir, doğru yorumlanamaz. Zira, harekete katılımlar mücadele yılları boyunca sosyalist bilinç ve arayış, yurtseverlik bilinci ve özgürlük istemi kadar, ‘önderlik gerçeği’nin toplumsallıkta yarattığı etkiyle gerçekleşmiştir. İlk katılımlar sosyalist mücadelelerin etkisiyle ve ulusal kurtuluş perspektifiyle gerçekleşirken mücadelenin gelişmesine bağlı olarak salt ulusal kurtuluşçu bir perspektifle gelişen katılımlar da olmuştur. İlk yıllarda çok yoğun sayıda olmasa da kadınların kendilerine belirlenmiş yaşam kalıplarının, belirlenmiş sınırların ve toplumsal rollerin dışına çıkarak bir halkın varlık ve özgürlük mücadelesi içinde yer almaları oldukça büyük bir anlama ve değere sahiptir. Mücadeleyle birlikte Kürdistan kadının genelinde sömürgeciliğin ve ataerkil geleneklerin ona çizdiği sınırların dışına çıkma arayışının geliştiğinden söz edilebilir. Bununla bağlantılı olarak, katılım yapan kadınlar kadar, mücadeleyle ilişkilenen erkeklerin kız kardeşleri, anaları ya da yakınları olan kadınların bilinçlenmesi, örgütlenmesi ve giderek bir toplumsal güç olmaları da mücadele tarihi açısından önemlidir.

Bu katılımlarda ulusal sorun belirleyici olmuştur. Sömürgeci yapılanma karşısında bir mücadele kararlılığı vardır. Doğrudan bir cins bilincinden söz edilemez ancak kadın olmanın kendisinin ulusal soruna içerilmiş daha derinlikli bir özgürlük ve kimlik sorunu olması, kadın katılımlarında önemli bir etken olmuştur. Hareketin açığa çıktığı koşullar ve mevcut toplumsal gerçeklik dikkate alındığında hiçbir imkânın olmadığı, kimsenin mücadelenin başarıya ulaşacağına inanmadığı, umudun kırıntısının dahi kalmadığı koşullarda Kürdistanlı kadınların ulusal varoluş mücadelesinde yer almaları ciddiyetle yaklaşmayı ve değerlendirmeyi hak ediyor. Katılımların hangi verili güçle, hangi temelde ve zeminde gerçekleştiğini değerlendirerek doğru bir tarihsel bakış açısı geliştirilmelidir. Bu katılımlar incelendiğinde, tarihsel Aryan kültür ve neolitik devrim izlerinin tükenmediğini, kadının kendi yarattığı özgür yaşam formunu yeniden oluşturma arayışlarının bitmediğini görebiliriz.

Ataerkil sistemin yıkıcı etkisi doğalında kadın üzerinde somutlaşmıştır. Kadının, aile ve toplumun yarattığı tuzaklardan kaçıp özgürlük ortamına gelişi, parti ortamında özgürlük yanılması yaşamasını beraberinde getirmiş, dolayısıyla geleneksel kadın kültürünün yansımaları özgürlükçü mücadelede görülebilmektedir. Bu sorunların yoğunluklu yaşanmasıyla kadın cinsinin özgülleştirilmesine yönelik tartışmalar, değerlendirmeler ve perspektifler geliştirilse de bu sorun, daha sonraki süreçlerde özgün bir program ve örgütlülük çerçevesinde ele alınmıştır. Erkek egemen sistemle 'Önderlik' şahsında somutlaşan parti ideolojisinin çatışmasının temelinde kadın sorununa yaklaşım vardır. Emperyalist çizgiyle Önderlik çizgisinin savaşımın en güçlü olduğu alan bu alandır: Tahakkümcü sistem kadına itaati, boyun eğmeyi, köleliği reva görürken önderlik gerçekliği kadını her şeyin en güzeline, en yaşanılabilir olanına ve özgürlüğe layık görerek tarihsel ve güncel olarak mevcut statükoyu sarsmıştır...

Erkek egemen tahakkümcü sistemden gücünü alan erkekliğin ve bu sistemin köleleştirdiği kadın gerçekliğinin aşılmasını sağlayacak anlayış derinliğine ve ideolojik güce ulaşma ilkesel hedef olarak belirlenmiş ve bu ilkenin yaşamsallaştırılması için sürekli mücadele özgür yaşamın temeli olarak belirlenmiştir. Nitekim bu mücadeleyle birlikte kadınların cins bilinciyle güçlü bir örgütlülük geliştirmeleri, darbenin baskılarından, yozlaştırmalarından, kimi reformist hareketlerin geliştirdikleri bireysel-liberal yaşam kalıplarından uzak durmakla ve bunun karşısında özgür yaşam ilkelerini yaşamsallaştırmakla mümkün olmuştur. Bu cümle Sara/ Sakine Cansız şahsında somutlaşarak ifadesini bulmaktadır.

Her An'ı Sosyolojik Çözümleyen ve Direnen Devrimci Bir Kadın

Diyarbakır zindan direnişinin yaşayan ve dimdik duran onur abidesi olan Sara, uzun süren devrim mücadelesi içinde, ömrünün son anına kadar Diyarbakır zindan direniş ruhuyla direnmiş, her anı bir direniş anına dönüştürmüş ve her anı düşmanı yenmenin, başarmanın bir fırsatına dönüştürmüş bir özgürlük tutkunudur. Büyük zindan direnişinin yaşayan ve direnişini her an yükselten, direniş kültürünü yaratan, direnen kadın kültürünü yaratarak tüm zindan direnişçisi kadınlara öncülük eden ve kendi yaşamından süzduğu anlamlarla yetinmeyerek, hep kavga diyen bir mücadele timsalidir.

Zindan sürecinde adli ya da siyasi, tüm tutuklulardan, koğu arkadaşlarına, gardiyanlardan ziyaretçilere kadar herkes üzerinde güçlü gözlemler yapan, her anını sosyolojik bir çözümleme anına dönüştüren bir tutumu duruşu vardır. Özelde de ataerkil kültürün gölgesindeki kadının düşürüldüğü güçsüzlüğü, kendini nesneleştirişini ve erkeğin egemenliğini kabullenen kadının nasıl da egemenlikli sistemin üreticisi haline geldiğini çözümlemiştir. Sara, tüm yaşadıklarını toplumsal çözümlemeler yapmak kadar, çözümlediği oranda sonuçlara ulaşan ve ulaştığı sonuçlar üzerinden yeni mücadele alanları ve konuları yaratan bir militandır.

Zindanda en amansız işkenceleri uygulayanlar başta olmak üzere zindandaki faşist

gardiyanların tüm kadınlık değerlerine, kadınlığa saldırımları, kadın bedenlerine saldırımları, hakaret ve küfürler etmeleri, yine aynı şekilde bedende de bu yönlü bir saldırıyı esas almaları, saldırılarına sürekli bir cinsel içerik katmaya çalışmaları, kadın karşısında belirgin bir düşmanlık yürütüldüğünü gösterir. Direnen Kürdistan kadını karşısında her an yürütülen işkencelere rağmen faşist Türk askerinin ve erkeğinin çaresizliği ortaya çıkmış ve dile gelmiştir. Zindanda en insanlık dışı işkencelerin yürütücüsü olan Esat Oktay'ın *"Sizi kısırlaştıracağım, yumurtalarınız iltihaplanacak ve siz çocuk yapamaz hale geleceksiniz. Nesliniz tükenecek"* sözü direnen Kürdistan kadınına duyulan öfkeyi, nefreti ortaya koymaktadır. Sara, sürekli diri tuttuğu, sürekli genç tuttuğu, sürekli dinamizm kazandırdığı kadın yüreğiyle, duruşuyla ve tanrıçalara has mücadele kararlılığıyla tüm direnişin anası ve inşacısı olmuştur. Bugün her bir direniş çocuğunun o dönemin direniş öncülerinin çocukları olduğunu söylemek yanlış değildir.

Her Büyük Devrim Küçük Bir Adımla Başlar

12 Eylül faşizminin Kürdistan'da uyguladığı vahşet, faşist sömürgeci devlet karşısında silahlı mücadele yöntemini esas almayı kaçınılmaz kılmıştır. Bu döneme kadar ülke dışına çıkararak hazırlıklar yapan gruplar ülkeye gelmeye başlamış ve giderek kadın gerilla grupları oluşmaya başlamıştır. Bu durum, Kürdistan toplumu için bir devrimdir. Sayıları sınırlı da olsa Kürt kadınının evden çıkarak özgürlük mücadelesi vermek için ülke dağlarına yönelmesi devrimsel bir adım olmuştur. Evden çıkışın ölüm ya da evlilikten başka yolunun olmadığı Kürdistan toplumsallığında kadının devrime yürümesi kadar bir kocaya bağlanmadan ve ölmeden evden çıkmasının kendisi de başlı başına bir devrimsel adımdır. Nihayetinde her büyük devrim de küçük bir adımla başlar.

Kadın ve erkeğin karı-koca ilişkileri dışında bir arada kalması, dağlarda verili toplumsal-ailel ilişkilere dayanmadan her iki cinsin birlikte mücadele yürütmesi 'sosyal devrim' de denilen gerçekliktir. Bu yıllar, aynı zamanda birçok kişide görüldüğü gibi toplumdaki şekillenışı aynen sürdürmenin, aynı kişilik duruşunu alıp mücadele alanlarına taşınmanın, feodal, ataerkil duruşu ve bakış açısını sürdürmenin yıllarıdır. Bu koşullar içinde kadınlar kimi zaman toplumdaki gibi yaklaşımlarla karşılaşmış, kimi zaman ataerkil kültürün yansıması olan cinsiyetçi baskılarla karşılaşmış; nihayetinde kadın açısından devrim mücadelesi içinde de özgürlük mücadelesi bitmemiştir.

Kadın katılımları, 15 Ağustos 1984'te yapılan ilk kurşun eyleminden sonra hem artmış hem de karakter değiştirmeye başlamıştır. Katılımların artması toplumdaki sorunların büyük bir oranda mücadele içine taşınmasını da getirmiş, bu durum devrim görevlerini üstlenmek için toplumsal sorunların aşılması ön şartını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal sorunlara yönelmek kişilik sorunlarına odaklanmayı getirdiği gibi kadın özgürlük sorununa odaklanmayı da getirmiştir. Hareket, kişilik sorunlarının çözülmesinin toplumsal sorunların çözümü olduğu perspektifine ulaştığında kadındaki özgürlüksel gelişmenin toplumsal ve kişisel sorunlarının hepsine çözüm getireceği kanaatine de

ulaşmıştır. Bu temelde kişi değil toplum, an değil tarih çözümlemesi şiarıyla kişilerin yaşadığı sorunlar ve duruşları üzerinden toplumsal analizler geliştirilmeye başlamıştır. Aynı döneme denk gelmek üzere kadınların mücadele içinde özgün örgütlenmesi kararlılığına ulaşılmış ve 1987 yılında yapılan kongreyle YJWK (Yekitiya Jinê Welatpa-rêzên, Kurdistan-Kürdistan Yurtsever Kadınlar Birliği) ilan edilmiştir.

90'lı yılların başına kadar süren güçlü bir mücadele hem kadınların bilinçlendirilmesi hem de yoğun katılımların gerçekleştirilmesi anlamında önemli bir süreçtir. Nicel olarak önemli bir kadın katılımı gerçekleşirken daha da önemlisi belirgin bir nitel birikimin oluşmasıdır. Lübnan sahasında eğitimler görülmüş, Avrupa sahasında önemli bir örgütlenme çalışması yürütülmüş ve ülkede de önemli bir kadın katılımı gerçekleşmiştir. Bu sürecin dayattığı bir ihtiyaç olarak kadınlar devrim mücadelesi içinde yeni örgütlenmeler geliştirmişlerdir. Bunun bir adımı ordulaşma olmuştur.

Kendini ve Değerlerini Savunmak, Ordulaşmak...

Sömürgeciliğe, ataerkil kültüre, kadının güçsüzleştirilerek neredeyse zavallı kelimesiyle özdeşleştirilmesine karşı Kürdistanlı kadınların en radikal eylemi kadın ordusunun kurulmasıdır. Yirmi yıllık ideolojik, örgütsel mücadele deneyiminin gerilla sahasında ve kadın cinsinde somutlaşmasıdır.

Kadının ordulaşma çabaları içerisinde yer alışı, kadının kendi cinsi içinde ve karşı cinsle ilişkilerinde, yeni bir ilişki ahlakına yönelişi getirmiş, eski geleneksel ilişkiler alt-üst edilmiştir. Cinsler arası ilişki tarzında özgür ortamın ve özgür ilişki düzeyinin ortaya çıkması olarak ele alınan sosyalizm, cinsler arası uçurumun, ilişkilerdeki yabancılaşmanın ortadan kalkması anlamında ele alınmıştır. Tüm canlıların olduğu gibi insanın da en temel canlılık özelliklerinden olan kendini koruma-öz savunma ilkesi kadın ordulaşmasının en temel, evrensel bir varoluş gerekçesi olarak konulmuştur. Öldürme ve yok etme esasına dayanmayan, özgürlüğe giden yolları engelleme amacı taşıyan tüm zorlara ve baskılara karşı meşru savunmayı esas alan, bunu gerekli araçlarla uygulayan ordu modeli, özgürlük amaçlarına ulaşmada bir araç olarak görülmüştür.

Ataerkil sistem içinde o sistemin sınırlarını aşan, güç olmayı başarabilen kadın, yaşadığı toplumun da güvencesidir. Orduların erkeklerden oluşması, kadınların kendilerini ve toplumsal değerlerini koruyamayacak düzeyde olduğunun, aynı zamanda orduda erkek egemenliğinin zirvede yaşandığının göstergesidir. Erkek egemenliğinin her yönüyle biçimlendirdiği bir kurum olan ordunun, eşitsizliğin derinden yaşandığı zamanlarda ortaya çıktığı tartışma götürmez bir gerçektir. Kadın ordulaşması da bu anlamda, eşitsizlerin eşitliğini sağlamanın temel bir yöntemi olarak geliştirilmiştir.

Kadın ordulaşması, düzenin erkek egemenlikli uygulamalarına karşı olduğu kadar özgürlükçü hareket içerisinde açığa çıkan cinsiyetçiliğin yansımalarına da karşıdır. Kadın ordulaşması, özgürlük mücadele gücünün erkek tarzıyla formlaşmasını önlemenin de

önemli bir aracı olmuştur. Dağlardaki özgürlük mücadelesinin nasıl bir kültür ortaya çıkaracağını, kadının ataerkil zihniyetle, yanlış şiddet yaklaşımlarıyla ve egemenlik içeren her tür davranış biçimine karşı mücadelesi belirler. Bir anlamda, kadın yoluyla şiddet denetime alınır ve şiddetin erkek egemenlikli anlayışla ele alınması engellenir. Kadın ordulaşması, yürütülen özgürlük savaşının erkek karakterine bürünmesine; erkeğin ordu içerisinde daha belirgin bir konumlanmaya sahip olarak savaşa erkek tarzını dayatmasına ve amaçlara ulaşmak için kullanılan araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmesi tehlikesine karşı tedbir olarak da gerçekleşmiştir.

Kadın ordulaşması, kadının biyolojisinin yaşama katılımını sınırlandırmada gerekçe olarak kullanılmasına da karşı çıkıştır. Kadınlar karşı çıkışlarıyla kadının yaşamın her çalışma sahasında yer alabileceği anlayışını oturtmaya çalışmışlardır. Kadının biyolojisinin, kadının gelişmesi önünde bir yazgı gibi dayatılmasına karşı kadında öz iradenin, özgüvenin ve düşünce gücünün gelişimiyle her türlü kölelik ve egemenlik bağlarının koparılabilirliğinin ideal tanıklarını yaratmıştır. Ezilen halk, sınıf gerçekliğinin içinde daha da ezilen kadını orduya katmak ve savaştırmak klasik geleneksel yaklaşımlara karşı gerçekleştirilen büyük bir özgürlükçü çıkışı ifade etmektedir.

Kadının ordu çalışmalarına katılımı salt “*orduda kadın da yer alsın*” amacıyla gerçekleştirilmemiştir. Özünde sistem değişimi amaçlanmış ve orduda kadınla yaratılan sistem genel toplumsal sistem durumuna getirilmeye çalışılmıştır. Amaçlanan salt kadın cinsinin özgürleşme problemini çözmek değildir. Erkeğin de özgürleşme problemi vardır ve erkeği özgürleştirmek kadın ordulaşmasının amaçları içerisinde yer almaktadır. Kadın ordusunda oluşturulmak istenen, özgür yaşam projesi ve özgür insan prototipleridir. Cinsler arası ilişkinin uçuruma dönüştüğü, insanın kendine yabancılaştığı erkek egemenlikli ataerkil sistemin ortadan kaldırılması kadın ordulaşmasının temel amaçlarındandır. Başarı düzeyi cins çelişkisinin çözülme düzeyine bağlıdır.

Sıcak savaş yıllarında kadın çözümlemelerinin ve örgütlenmelerinin eş zamanlı gelişimi genel mücadeleyle bağlantılı, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen bir gelişme açığı çıkarmıştır. Hareket içerisinde kadın ordulaşmasının gelişmesi ideolojik, politik, örgütsel, askeri, kültürel, sanatsal, diplomatik birçok alanda özgürlük hareketini besleyen özgürlükçü bir kaynak olmuştur. Bu süreç, Kürdistan kadınında yarattığı değişimler ile binlerce yıldır uzaklaşılan öze yakınlıkla temellendirir. Kendi ordu birimlerini kuran kadınların kendilerine yaklaşımları değişmeye başlarken özgün eylemlerin yapılması da öz güveni geliştirmiş, kadın varoluşunun önemli bir adımını oluşturmuştur. Kadının dili ve sesi başta olmak üzere duruşu ve yürüyüşü değişmiştir. Bu dönem aynı zamanda, kadınların erkeğe dayanmadan yaşanabileceği görüşüne ulaştıkları dönemdir.

Kadın Özgürlük Mücadelesinde Bir Dönüm Noktası

Giderek büyüyen özgürlük mücadelesinde belirgin olarak ortaya çıkan ihtiyaçların

yerine getirilerek atılan özgürlük adımlarının taçlandırılmasının örgütlülüğü olan Yekitiyê Azadiyê Jinên Kurdistan (YAJK), 8 Mart 1995 tarihinde toplanan I. Ulusal Kadın Kongresi'ndeki tartışmalar sonucunda kurulmuştur. I. Ulusal Kadın Kongresi, PKK'de o döneme kadar yürütülen kadın çalışmalarının örgütsel, siyasi, toplumsal ve askeri boyutlarının değerlendirilmesi sebebiyle kadın iradesinin en kapsamlı ve derin olarak örgütlenmesinin ifadesi olmuştur.

Kadında yaratılması hedeflenen ve özgürlük ölçüleri şeklinde belirginleşen kabul-ret ölçülerinin netleştirilmesi, kadında köreltilen iradenin ve tüketilen güvenin yeniden uandırılması, cins bilincinin oluşturularak cins kimliğini sahiplenmenin öneminin derinlikli bir tarzda tartışıldığı kongre, kadın özgürlük mücadelesinde bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Kongre, kadın çalışmalarının özgün olarak örgütlenmesi kapsamında eğitim programlarının hazırlanması, birliklerin oluşturularak bir programa kavuşturulması ve tüm çalışmaların merkezileştiği karargâhlaşmaya gidilmesini gündemine almış ve tüm sahalarda bu örgütlenme gerçekleştirilmiştir. YAJK çatısı altında örgütlenen kadın, köle kadın gerçeğini ve toplumsal gerilikleri çözüp reddetmek kadar bunun yerine özgür kadın ölçülerini, özgür toplum ölçülerini koymak, bu temelde kadının kabul-ret ölçülerini, yaşam arayışını geliştirmek, erkeği de bu ölçüler doğrultusunda eleştirel bir bakış açısının süzgecinden geçirerek dönüşüme yöneltmek görevini üstlenmektedir.

Abdullah Öcalan yoğun çözümleme ve diyaloglarla kadının özgürlük hareketindeki durumunu, ortaya çıkan deneyimin tarihi boyutu kadar yanlışlarını değerlendirerek her dönemi yeni perspektiflerle doğrultuya kavuşturarak kadınların özgürlük yoldaşı olmuştur. Bu doğrultuda gelişen Kürdistan kadın özgürlük mücadelesinin en önemli deneyimlerinden biri de sosyalist ideolojide ilkesel açılımlar yaparak özgürlükçü ideolojinin güncelleştirilmesidir. *"Erkeği öldürmek, sosyalizmin temel ilkesidir."* belirlemesi, Kürdistan özgürlük mücadelesinin ve Öcalan'ın sosyalist ideolojiye en büyük katkısıdır. Kadın özgürlüğü olmadan sosyalizmin olamayacağını söyleyen ve gerçekten buna inananların bunun erkek cephesini oluşturamamaları sosyalist mücadelelerin en büyük çıkmazı olmuş, bu doğrultuda yaşamın ve toplumsallığın nasıl olacağının tariflenmemesi tıkanıklıkların yaşanmasını da getirmiştir. Sosyalist ideolojide açılım yapılması bir yandan kapitalist devletçi sistemin yaşadığı kaosun aşılması, bir yandan da sistem karşıtı hareketlerin yaşadığı kaosun aşılmasında ilkesel bir değerdedir.

Güçlü bir örgütlülüğe sahip olan, kendi kurumlaşmalarını yaratan ataerkil devletçi sistem karşısında özgürlükçü ve sosyalist duruş içerisinde olabilmek, ancak bu ideolojik esasları ve özgürlük ilkelerini bilince çıkarmak ve kendi yaşamında bunun gerçekleşebileceğini kanıtlamakla gerçekleşebilir. Cinsler arası ilişkinin Kürdistan toplumsallığında sömürgeciliğin en büyük dayanağı kılınması, toplumu sömürgeciliğin tüm baskılarına katlanır hale getirmesi ve bu sahanın en temel iktidar sahası haline getirilmesi konularında gözlemler gelişmiş ve ortaya çıkan deneyimlerle birlikte giderek derinleşmiştir. Kadın ve erkek olarak insan hakikatının bu derecede iktidar malzemesi haline geti-

rilen ilişki diyalektiğini çözümlmek ve bu hakikati bir özgürlük alanı haline getirmek gerekmektedir. Kadının özgürlük mücadelesine katılımı, sergilediği benzersiz duruş ve ortaya çıkan kazanımlar, özgürlük mücadelesini yükseltmenin en temel alanı olarak kadın dünyası üzerinde yoğunlaşmanın ve öncülük görevlerini kadınların üstlenmesinin ilk fikirlerini de oluşturmuştur. Reel sosyalizmin yolundan giderek özgürlük yaratılamayacağını anlaşılmış da yeni ideolojik açılımları ve arayışları gündeme getirmiştir.

İktidarın üzerinden şekillendiği cins erkek cinsidir. İnsan hakikatının bütünselliğini bozarak iktidar yaratan ve kadın üzerinde bu iktidarı gerçekleştiren cins olarak erkeğin hiyerarşik sistemle şekillenen karakteri, kişisel ve toplumsal özgürleşmeler üzerinde büyük bir engeldir. Mevcut erkeklik, ataerkil kültürü salt kendisi olarak yaşamaktan ziyade ataerkil kültürü yaşamının; bunu yaşamak için süreklileşen bir cins iktidarı yaratmanın, süreklileşen bir kadın köleliğini kendi garantisi olarak var kılmanın kimliğidir. Bu kimlik özgür insanı, toplumu, kadını, erkeği öldürmektedir. Bundan dolayı iktidar hedeflenirken ideolojik açılım cins mücadelesinde görülmüş ve toplumsal mücadelenin bu yolla zirveleştirilmesi amaçlanmıştır.

Erkeği öldürmek çözümlmeleri ve kopuş teorisi, özgürlük mücadelesinin devrim içinde devrim anlamına gelen sürecine giriş yapmak kadar iktidar olgusuna yoğunlaşmasının gerçek anlamda ilk kez gündemleştirdiği dönemleri başlatmıştır. Kadının erkekten kopması, erkek açısından erkeğin hiç kurtulamayacağı bir boşluğa düşmesi anlamına gelmektedir. Bundan dolayı kavramın kendisi dahi erkeği ürkütmektedir. Erkek, bir yandan kadının ondan kopması fikrine geleneksel egemen gururuyla yaklaşırken diğer yandan da korkuyla yaklaşmaktadır. En nihayetinde küçük iktidarın dayanağı, zemini haline gelmiş olan kadının erkekten kopması, erkeğin iktidarının da kökten sarsılmasını getirecektir. Erkek, özgür yaşamak istiyorsa, kendi enerjisinin iktidar ile formlaşmasından oluşan erkek karakterinden vazgeçmesi ve bu erkekliği öldürmesi gerekir. Erkek bu özgürlük düzeyine gelinceye kadar kadının belirleyici bir rol oynayacağı ve erkeği özgürlüğe çekme gücü olacağı bir gerçektir. Cinsiyetçi yaklaşımların aşılması erkeğin ve kadının uzun, zorlu ve kararlılık gerektiren mücadeleleriyle gerçekleşecektir. Cinsiyetçiliğin aşılması için kadın özgürlük hareketinin erkekle mücadeleyi ve onu dönüştürmeyi kadının iç mücadelesiyle ilişkilendirmesi de mücadelenin önemli aşamalarından birini oluşturmuştur.

Erkeğin özgürleştirilmesi mücadelesi bu yüzden ciddi ve derinlikli bir kişilik savaşımını gerekli kılmaktadır. Sosyalist devrimlerin asıl amacı olan insanın özgürleşmesi ve tüm kölelik-egemenlik bağlarından kurtarılması çoğu zaman unutulmuştur. Özgürlük sorununun kendiliğinden genel sorunların çözümünüyle beraber sağlanamayacağını ortaya koyan bu deneyimler sonuçta başarısızlığa uğramışlardır. Bu tarihsel deneyimler ışığında özgür toplum paradigmasının temel verilerine de ulaşılmıştır. Deneyimler, reel sosyalizmin hiyerarşik erkek kurumlaşmalarıyla uzun ömürlü olamayacağını, bununla birlikte kapitalist devletçi sistemin mezhebi olmaya mahkûm kılındığını göstermiştir.

Özgürlük probleminin çözümünün kökenine cinslerin özgürleştirilmesi problemi koymamak özgür toplumsallığın, demokratik, ahlaki ve politik toplumun kuruluşunun doğru sosyalist tarzına ulaşamamak demektir.

Erkeği Dönüştürme Projesi

Bugüne kadar geliştirilen özgürlük mücadelesi kadının iradeleşmesi, özel gerçekliğiyle buluşması için içsel sorgulama, kadının kendini tanıma, bilme yönü ağırlıkta olan bir mücadeledir. Özgürlük mücadelesi açısından bu bir aşamayı ifade etmektedir. Öcalan'ın yarım kalan projem dediği çalışmanın diğer ayağı ise erkeği dönüştürme projesi kapsamında ele alınmalıdır. Sosyal yaşam gerçeğinin toplumsal ilişki düzeneklerinin anlaşılması için erkeğin egemenlikli yaşamdan özgürlük örgütlülüğünün içine çekilip dönüştürülmesi gerekmektedir. Erkeğin dönüştürülmesi aşaması zorlu bir aşamayı ifade etmektedir. Erkeği dönüştürme projesinin kapsamı yaşamda kadını ve erkeği tüketen ve yaşamın tümünü çekilmez, yaşanmaz kılan tahakkümcü ilişki mantığının her yönüyle sorgulanması ve alternatifinin yaratılmasıdır.

Kürdistan özgürlük mücadelesi, tarihin özgürlükçü devrimsel yaklaşımlarını erkek egemenlikli zihniyete ve hiyerarşiye dayalı olmaktan çıkarmanın savaşımını vermektedir. Özgürlük anlayışı olarak erkek egemenliğine son verme, erkeğin lehindeki statülere ve yaklaşımlara karşı koyma, en ezilen cins, ulus, sınıftan yana olma başlangıçtan itibaren vardır. Özgürlük hareketinin erkeğin gölgesinde kalmasının ve devrimin erkek devrimi olmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Erkeğin özgürlük adımları atabileceğine inanan ve bunu anlamlandıramayan, özgürlük problemi olduğunu düşünmeyen hiçbir erkeğin, egemen erkek kültüründen sıyrılması mümkün değildir. Kendindeki erkekliği tahakkümcü sistemin bir özeti olarak görme, özgürlük hareketi içerisinde yer alan erkekleri zorlayabilmektedir. Kendini dönüştürmeyen erkeğin kadınla anlamlı bir özgür ilişki ve yaşamı geliştirmesinin beklenemeyeceği, ancak tarihle doğru bağlar kurulursa, erkekliğin bir sistem olduğunun bilincine ulaşıldığı görülmüştür. Sistemin ürünü olan klasik erkeklikle savaşmak özgürlük hareketi içerisinde mücadele yürüten kadın ve erkek özgürlük savaşçılarının birincil özgürlük görevi olarak konulmuştur.

Yürütülen mücadele ve ortaya çıkan deneyimler, Abdullah Öcalan'ın ideolojik teorik açılımlarıyla derinleştirilerek yeni bir bakış açısı yaratmıştır. Artık bilinmektedir ki, tahakkümcü sistem salt soyut bir olgu değildir. Tahakkümcü sistem, kadın üzerinden toplumu düşüren ve yarattığı baskıyı an be an yaşatan, yenileyen ve derinleştiren bir zihniyet, beden ve ruh diktatörlüğüdür. Geliştirilen ilkesel ve ideolojik açılımlar ataerkil devletçi sistemden kopuş temelinde sosyalizmin yeniden tanımlanmasıdır. Sistemden ve uygarlıktan kopuş erkekten kopuştur. Erkeği öldürmek perspektifiyle birlikte gelişen kopuş teorisi, özgürlük mücadelesine katılarak sistemden fiziki olarak kopan kadının ve erkeğin ataerkil yaşam anlayışından ve egemen erkek baskısından, tahakkümcü zihniyetten kopması yolunda bir adımdır. Kopuş bir özgürlük adımdır.

Erkeği öldürme konusunun güncel olarak özgürlük mücadelesiyle direkt bir bağı vardır. 2015 yılı erkeği öldürme çözümlemesinin en pratik yaşandığı yıl olmuştur. Kadınların en fazla katledildiği, kadın katliamlarının sokaklara taşırıldığı bir yılda, egemen erkeklik olgusunda DAİŞ somutunda önemli bir kırılmanın yaratılması tüm egemenlik güçlerine rağmen öz savunmasını esas alan örgütlü kadının gücünü göstermiştir. DAİŞ'in yaşadığı bu kırılma hiçbir saldırının, hiçbir soykırım girişiminin, hiçbir iyileştirme ya da sahte cennet ütopyasının gideremeyeceği derin yaralar açmıştır. Şehit olma, kadınların zevk nesnesi olarak sunulduğu bir cennete gitme ve adına huri denilen kadınların her türlü hizmetinden faydalanma hayaliyle kendi egemen erkekliğini tatmine yeltenen sahte İslamcıların kirli hayalleri yıkılmıştır. Vahşi egemen erkeğin sahte cenneti kadın direnişi ve özgürlük mücadelesiyle yerle bir olmuştur. Vahşi erkekliğin bu hayalleriyle birlikte egemenlikleri de yıkıldığından bu direniş tüm dünyayı etkilemiş ve YPJ dünyanın kabul ettiği bir kadın öz savunma gücü olarak dünya kamuoyunda yerini almıştır. Yine bu pratikleşme dönemi, Türkiye ve diğer dünya halklarından olan kadınların da Kürdistan'da yürütülen mücadele etrafında kendi örgütlülüklerini geliştirmelerini, demokratik uygarlık zihniyetinin ortaklığıyla mücadele etmelerini de getirmiştir.

Atadan, Kocadan, Egemenlikten ve Kölelikten Kopuş...

Erkek egemenlikli sistemin derinliği ve kadının beyninde, yüreğinde, fizikinde, davranışlarında incelikli bir biçimde yarattığı etkiler derinlikli ele alınmadığından güç olmak iktidar olmakla özdeşleştirilirken, özgürlük erkeğe benzeşmeyle eşleştirilmiştir. Kadın hareketinin karşı karşıya kaldığı bir sorun da, erkekten tam kopamayan ve bağımsız bir duruşa ulaşamayan kadın kişiliğinden kaynaklanmaktadır. Kendini erkeğin sarmaladığı dünyanın dışına taşıramayan, erkekliğin cenderesinden sıyrılamayan kadın, erkekle mücadele etmede bile erkeğin kullandığı mücadele yöntemlerinin dışına çıkamamıştır. Erkeğe karşı savaşımında erkeğe benzeşme, başından yenilgili olmak anlamını taşımaktadır. Erkekteki iktidarcı zihniyetin yansımaları çarpık biçimlerde kadın özgürlük hareketi içerisinde de gelişmiştir. Kimi somutlaşmalarda ortaya çıktığı gibi, ulusal bağımsızlıkçı ve özgürlükçü sol hareketlerin kapitalist modern sistem karşısında yaşadıkları hata ve yetmezliklerin kadın özgürlük hareketleri içerisinde tekrarının yaşandığı görülmüştür. Kadınlar cephesinde ise devletçi zihniyetten tümenden kopmamanın amaç ve hedefleri, mücadeleyi geliştirme yöntemlerini etkilediğini, sistem içi arayışlara yönelttiği görülmüştür.

Kadınlık ve erkeklik adlandırmalarının doğru ele alınmaması, sorunlara sığ, dar, tarihi bilinçten kopuk yaklaşımları oluşturmuş ve riskleri arttırmıştır. Kopuş teorisi, özgürlük hareketi olarak savaşta ve yaşamda, aynı zamanda kişiliklerde tekrarın yaşandığı ve reel sosyalizmle benzer hataların yaşanmasıyla yüz yüze kalındığı süreçlerde geliştirilen özgürlük açılımıdır. Kopuş teorisi, sistem karşıtı hareketlerin yaşadığı tekrarların yüzeyde görünen kısmından çok yüzeyin altındaki nedenleri üzerinde durarak ve özgürlükçü,

cinsiyetçi olmayan bir bakış açısı geliştirerek devrimci gelişmenin özgürlüksel dinamiklerini canlandırma arayışlarının göstergesidir. Sorunlar, ataerkil devletçi toplum yapısının da zemini olan erkek egemenlikli zihniyetten ve bu zihniyet halkası etrafında oluşan değer yargılarından oluşmaktadır. Ataerkil zihniyetin ve bu zihniyet etrafında şekillenen değer yargılarının kadın üzerindeki etkileri yeterince tanımlanamamıştır. Bundan dolayı ataerkil zihniyetin etkileri, kadının özgürlük mücadelesinin temel dinamik gücü durumuna gelememesine neden olmaktadır. Bunun çözümü geleneksel egemenlikli yörüngeden kopuş ve sonsuz boşanma anlamına gelen erkekten kopuş olarak tanımlanmaktadır. Öcalan tarafından geliştirilen erkekten kopuş, sosyalizmde yeni açılımlar yapılarak sistem karşıtı mücadeleye kazandırılmıştır ve özgür düşünce dünyasında yeni bir saha açmıştır.

Kopuş teorisyle cinsiyet sorununun yeniden tanımlanması ve yeni özgür düşünüş tarzının güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Kadınlar bu yeni açılımla toplumsal sınırları aşmak için belirlenen mekânların dışına çıkarak düşünce ve davranışlarını sınırlayıcı rollerin çemberlerini kırmanın yollarını inşa etmişlerdir. Aynı durum kadının doğal gelişim seyri için de geçerlidir. Kadının özünde gizli kalan kendini yeniden doğal toplumdaki özüyle yaşama katabilecek potansiyel vardır. Ancak bu potansiyeli açığa çıkaracak koşullara ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu koşullar özgürlük hareketlerine katılımı sağlanacaktır.

Kadınlar sistemden kopmakla, kendi özgür alanlarına, özgür anlamlarına, kendileri olarak boy verecekleri, yeniden filizlenecekleri topraklara ulaşacaklar ve uygun toprakta özgürleşme zemini bulunduktan sonra özgürlük ideolojisiyle yeşereceklerdir. Tohumların gölgede olanları, toprakla bağlarını yeterince kuramayanları ya da güneşten faydalanamayanları cılız gelişecekler belli bir süre sonra ise çürüyeceklerdir. Erkeğin zemininde büyüyen, erkeğin gölgesinde kalan ona sığınarak güçleneceğini düşünen kadın kendini aldattır ve kaybetmeye mahkûmdur. Cılız bir bitki olarak kalmamak, solup gitmemek ve özgürlükle yaşamın yeniden canlandırılması için kadınların yeni yol ve yöntemlerle birlikte özgürlük arayışı içerisine girmesi gerektiği açıktır.

Kadınlar hem baskıcı, bunaltan, geleneksel gerçekliklerden hem kadın doğası üzerine dillendirilen eril söylemlerden kurtulmanın yollarını bulmuşlardır. Özgürlük arayışları kadınların özgürlük saflarına akışının temel nedenidir. Ancak kadınlar, erkek egemen tahakkümcü sisteme karşı mücadelenin yürütülen iç mücadeleyle ilişkili ele alınması gerektiği gerçeğini yaşamsallaştırmakta yetersiz kalmışlardır. Salt özgürlük mücadelesine katılmak kadın ve erkek açısından özgürleşildiği anlamına gelmemektedir. Kadınlık ve erkeklik kalıpları, tutum ve davranışları uzun süreli mücadeleyle aşılabilecek gerçekliklerdir.

Ulaşılmış olan bilinç düzeyine ve özgürleşme istemine rağmen bir bütün olarak tüm kadınların kopuş teorisini anladıkları ve hızla uyguladıkları söylenemez. Kimileri hangi kalıplardan ve yaşam cenderelerinden kopulacağını anlamamışlardır. Kopuş, yaşam

dışlıklardan, özgürlükten alıkoyan her tür anlayış ve davranıştan, çirkinliklerden, etkisizliklerden, yaşamın boğdurulmasından, içindeki düşmandan ve yenilgiden, bitmiş tükenmişlikten kopuştur. Kopuş hem fiziksel hem de ruhsal, düşünsel bağlamda kopuştur. Öncelikli olan pratik adım, fiziksel kopuşun sağlanmasıdır. Fiziksel kopuşla hedeflenen erkeğin dünyasının ve kadına erkekler tarafından belirlenen mekânların dışına çıkılarak erkeksiz de yaşanabileceğinin somutlaşmasıdır. Erkeğin baskıcı tahakkümcü yaklaşımlarından kopuk bir biçimde kadın kadına tartışmak, birbirini anlamak ve kadını özsel gerçekliğiyle buluşturmak hedeflenmektedir. Kadının özgürlükçü esaslarla tahakkümcü yaklaşımları tanıması ve bu yaklaşımlara karşı savaşılmaya, mücadele etmeye cesaret etmesi başarı inancının ve özgürlük bilincinin oluşma sürecidir. Kadın mücadelesinin başarıya ulaşması, kadınların zamanın ruhunu anlamaları, birbirlerinin iç dünyalarına girerek ruhlarını anlamalarına da bağlıdır. Kürdistan toplumsallığında kadının düşürülüşü insan olarak görülmeşi, ataerkil ve dinsel kültürün etkileriyle de çok eşliliğin geliştirilmesiyle birlikte kadının güdülerini tatmin etme ve çocuk doğurma aracı olarak görülmesi, yine kadınlar arasında biraraya gelemezliğin, birbirini sevmemezliğin derinleştirilmesi ataerkil kültürün kadına saldırıları sonucu ulaştığı başarılarıdır. Yine birçok alanda kuma kültürü yaratılarak kadınlarda cins sevgisinin öldürülmesi ve cins nefretinin geliştirilmesi sık yaşanan, hatta olağan karşılanan durumlardır. Her şeye rağmen ‘Ya Star’ sözünde bin yıllardır taşınan bir kültür vardır. Bir tanrıça kültürü vardır ki her şeye rağmen sözcüklerle bugüne kadar kendini ulaştırmayı başarmıştır. Ancak bir yardım çığlığı olmanın ötesine geçememiştir. Bu durum, kadında güçlü bir çözümleme ve derinlikli bir öze dönüş hareketinin olması gerektiğinin ispatıdır. PKK’den önce kadınlar birbirleriyle yaşayabileceklerine, birbirlerine güvenebileceklerine, birbirlerini kıskanmadan sevebileceklerine inanmamışlardır. Özgürlük hareketinin başarısı bunun gerçekleşmesinde aranmalıdır. Kürdistanlılar için iki Kürt’ün bir araya gelebileceği genel görüşü hakim olduğu gibi, iki kadının da bir araya gelebileceğine inanılmamıştır. Kürt kadınlarının eşitlik özgürlük için bir aradalığı, anlamlı özgürlük çabalarının ürünüdür.

Kadının cinsini tanıdıkça kendini tanıması; kendini tanıyıp sevdikçe cinsini tanıyıp sevmesi; güven duyması kolektif olarak harcanan emekle ve paylaşılan yaşamla gerçekleşmiştir. Ortaklaşa yaratılan yaşam, sevgi ve güvenle, köleliğin varlığının kadın için adeta doğallaştırıldığına farkına varılmasına neden olmuştur. Kopuş teorisiyle kadının birbirine emek harcamasına, birbirine güvenmesine ve sevmesine ortam hazırlanmıştır. Kendi cinsini sevmeyen, cinsine güvenmeyen ve inanmayan kadının sığınacağı tek yer erkektir. Yaşamın kadın eksenli örgütlenmesinin daha sade ve doğal bir ortam yaratması erkek eksenli olan ortamlar karşısında kadınların özgün olarak yaşamı kurdukları ortamları daha cazip hale getirmiştir. Tarihte kadın yaşamının kadınca ve kadınlarla birlikte örgütlenmesi arayışı sınırlı da olsa, başka zaman ve mekânlarda da gelişmiştir.

Kadının erkekten kopuşunu ve erkek egemenlikli sistemden sonsuz bir boşanmayı pratikleştirme adımları atıldığında, ilk etapta yürütülen mücadele traji-komik, bugün inanılması imkânsız sahnelerle neden olmuş ve oldukça zorlu, acılı ama bir o kadar da zevkli

bir mücadele yürütülmüştür. Kadın ilk defa kendi adına yaşayacak ve kendisi için savaşıacaktır. Kadın, erkeklerin olmadığı bir ortamda kendi cinsiyle yaşadıkça çelişkileri de açığa çıkmıştır. Kadında erkekleşen yanlar, zihniyet ve yaklaşım, tavır ve davranış biçiminde kendini dışa vurmuş ve bu özelliklerinde görülüp çözümlenmesine neden olmuştur.

Kopuşun olmadığı yerde insanın iradesinin kırıldığı, canlıların sınıflandırıldığı, farklılıkların yok sayıldığı ve gerçeğin parçalanarak kadavralara ayrıldığı mekanik bakış açısının hâkimiyeti vardır. Sistem kadının duygu ve düşünceleriyle kimliğine ve kişiliğine içerilmiştir. Kadın ancak uygarlık sisteminin gölgesinden ve müdahalelerinden kendini, kadınlığını kurtarma savaşımını vererek özgür yaşamın kurucu asil ögesi olabilecektir. Aksi takdirde kadının özgürlük hareketlerine katılımı bu özelliklerle de bizim gibi feodal etkiler altında boğulan ilişkilerde yabancılaşmanın yaşandığı cinsler arası ilişkilerin kördüğüm halini aldığı toplumlarda oldukça zorlayıcıdır.

Kopuş teorisi, erkeğin kadın üzerindeki müdahalelerine karşı geliştirilmiştir. Erkekten ve erkeğin yarattığı egemen erkek sisteminden kopmayan kadın, özgürleşme edimleri içerisinde giremez. Geri geleneksel kadının attığı adımlar onu özgürlükten uzaklaştıran adımlardır. Kopuş teorisi, cinsler açısından kendi gerçekliklerini ve özgüçlerini tanıma zeminini doğurmuştur. Kişilikleri netleştirme, tanıma, özgücü ve iradeyi geliştirme anlamında belirleyici role sahiptir. Kopuş siyasal ve sosyal bir olgu olma özelliğini de içermektedir. Kadınlar ve erkekler açısından yaşam dışı olan, özgürlüğü içermeyen, mücadeleye dayanmayan kölelik, çirkinlik ve geriliklerden kopmak özgür yaşam projesinin hedefi ve temel mücadele gerekçesidir.

Kadın eksenli yaşam etrafında oluşturulan toplumsal ilişki ağı, kadının özsel gerçekliğiyle buluşmasına yol açacaktır. Bu durum erkeğin de özgürlükçü dönüşüm sağlamasına neden olacaktır. Tahakkümcü sistemin etkilerini iliklerine kadar yaşayan köleleştirilen kadınla geleneksel erkeğin birlikte olduğu bir yaşam kötülöklere, düşkünlöklere ve özgürlük karşıtı davranış biçimleriyle gerici tutum ve davranışlara zemin sunan yaşamdır. Bu tür kişilikler ilişki ve yaşam tarzlarıyla devrimci hareketlerin çöküşünü getirebilecek anlayışlara sahiplerdir. Geleneksel ilişki ve yaşam tarzının özgürlükçü hareket içerisinde devamlılığı, yeni insan kişiliğinin ve yaşamın yaratılamaması çözölüşün temel nedenidir. Bu nedenlerle kadının kişilik kazanarak, radikal bağımsız bir durumu sağlaması için öncelikle fiziksel kopuşla birlikte ruhsal ve düşünsel kopuşu sağlayarak özgürlük mücadelesini süreklileştirmesi, bir bütün hareket ve kadın açısından ahlaki bir ilke olduğu kadar başarıyı yakalamada da kilit önemdedir. Kadın, hem yaşanan çelişkilerin aşılmasında öncü güç rolünü oynamazsa hem de kendini özgürleştirme savaşımını vermezse hareketi geriye çeken bir güç olmaktadır.

Kadının kendini sınırlı da olsa bir özgürleşme düzeyine ulaştırması ve özgürlük ilkeleriyle bağlantılı kabul ret ölçülerini oluşturması ve yaşamı özgür kadın kişiliğine göre biçimlendirmesi erkeğin de özgürlük ölçülerine çekilmesini sağlamıştır. Hege-

mon dünya sisteminde belirleyen erkek cinsiyken, özgürlükçü hareket içinde belirleyen kadın cinsidir. Kadın, özgürlükçü duruşuyla yaşamı çekici kılabilmiş ve iç mücadelenin özgürlük çizgisinde yürütülmesini sağlamıştır. Klasik erkeklik ve geleneksel kadınlık özelliklerinin önüne özgürlükçü kadın militan duruşuyla geçilmiştir. Zira kopuş teorisini sahiplenmesi gerekenler, özgürlüğe aşk düzeyinde bağlı olan kadın ve erkeklerdir. Özgürlük potansiyeli, kopuş teorisinin yaşamsallaşmasıyla ve kişiliklerde somutlaşıp davranış ve yaşam biçimine dönüşmesiyle pratikleşir.

Kadın Kurtuluş İdeolojisi ile Özgürlüğün Eylemsel Akışı

Toplumların, zihniyetlerin, fikirlerin ve tüm kültürlerin özgürlük ölçüsü nasıl yaşamalı sorusuna verdikleri cevapta toplanmıştır.

Tarih boyunca toplum açısından bazı kazanımlar ortaya çıkmışsa da, kadının özgürleşmesi ve iradesini ortaya koyması boyutunda çok adaletsiz ve yok sayan-yok eden yaklaşım ortaya çıkmıştır. Tüm emeklerine rağmen kadınlar hep gölgede kalmış, bazen belli bazen belirsiz kadın taleplerini ortaya koymuşlarsa da hakim erkek karakter kadın mücadelesini görmezden gelmiş ve kadın taleplerini hep örtbas etmiştir. Erkek kahramanlar ve erkeklik öylesine parlak kılınmış ki kadınlar ve mücadeleleri birkaç istisna dışında tarihe bir not dâhilinde bile düşülmemiştir.

Kadın Kurtuluş İdeolojisi kavramı, ilk defa 1998 yılında Öcalan tarafından kullanıldığında yaşamın bu en temel sorununa çözüm getirmek ve ezilenlerin sosyalizm mücadelesinin bu en büyük boşluğunu doldurmayı amaçlamıştır. Reel sosyalizm deneyimini çok güçlü bir eleştirel yoruma tabi tutan Öcalan, önceleri genel hareket içerisinde kadın örgütlenmesini ve özgünlüğünü büyük önem vererek geliştirmiştir. Zeynep Kınacı, Sema Yüce arkadaşlar başta olmak üzere kadın şehitlerin eylemlerini, kişiliklerini, özgürlük ütopyalarını ve mücadele biçimlerini kapsamlı değerlendiren Öcalan bu yoğunlaşmanın sonucunu kadın açısından ideolojik bir kapsama evriltmiştir. Mücadele içerisinde ortaya çıkan kadın kahramanlığının derin analizi sonucunda, 8 Mart 1998 günü kadın kurtuluş ideolojisini kamuoyuna ilan etmiştir. Şehitlere verilen anlamın, pratikte mutlaka bir somut adıma, örgütlülüğe, kazanıma dönüştürülmesi geleneği, kadın hareketi açısından da büyük bir kazanıma yol açmıştır.

Kadın kurtuluş ideolojisi, özgürlük perspektifinden yola çıkmış ve ulusal, sınıfsal, cinssel, etnik her türlü tahakküm ve baskıya karşı mücadele yürütmeyi, bu mücadele ile adaleti, barış ve farklılıkların birlikteliğini sağlamayı, ötekilik kavramını zihinlerden silmeyi esas almıştır. Erkek renkli zihniyetin ve onun kurumlarının boğuntusunda ölümle yaşam arasında duran insanlığa, insanlığın ilk ideolojik özüne denk bir yaşam imkânı yaratmanın öğretisidir.

Kadın kurtuluş ideolojisinin temel ilkelerini yurtseverlik, özgür düşünme ve özgür irade, örgütlülük, mücadele bilinci ve estetik bilinç oluşturmaktadır. Kadının kendini bilmesi,

kendi gerçek kimliği ile doğru temelde buluşabilmesi için erkekten, erkek egemenlikli sistemden kopuş da bu ideolojinin hayat bulabilmesi, bilinç ve örgütlülük zeminlerinin yerli yerine oturabilmesi için temel bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Neolitik ana devrinin bitmesi ve erkekçi devirlerin başlamasıyla birlikte kadın ve erkek açısından ortaya çıkan toplum ve kişilik parçalanmasının aşılabilmesi için buna kesinlikle ihtiyaç vardır.

Kadın kurtuluş ideolojisini salt kadın cinsine ait görmek hem cinsiyetçi bir yaklaşımdır hem de sosyalizmin gelişim özünün anlaşılmadığının göstergesidir. Bu ideolojinin Abdullah Öcalan tarafından ilan edilmesi bu perspektifin Mezopotamya'dan çıkışını tüm dünya insanlığına duyururken bir yandan da tüm teknik bilimsel gelişmelere rağmen geline aşamada insanın toplumsal bir olgu olduğu gerçeğinin inkârına varan bir yaşam tarzına, insan ilişkilerinin geldiği mekanik düzeye bir eleştirinin varlığını duyurmuştur. Bu eleştirel anlam itibarıyla, kadın kurtuluş ideolojisinin evrensel bir rolü olduğu da anlaşılmaktadır. Kadın kurtuluş ideolojisinin ilanı 21.yüzyıla sosyalist ideoloji güncelleştirilerek girişi yapılmıştır.

Kadın Partileşmesi, Konfederal Örgütlenme...

Kadının birlik örgütlenmesi, ordulaşması, kopuş teorisini geliştirmesi ve kadın kurtuluş ideolojisi şeklinde somutlaşan Kürdistan kadın özgürlük mücadelesinin deneyimlerinin her biri kendi döneminin acılarını ve bedellerini yaşamış, kendi döneminin mutluluklarını ve sevinçlerini yaratmış, kendi döneminin dilini yakalamış, kendi döneminin bilinçlenmesini ortaya çıkarmış ve kendi döneminin kahramanlarını doğurmuştur. Her kişi nasıl ki kendi çağının çocuğusa, bu devrimsel adımların atıldığı her çağ, kadın özgürlük militanlarının anası, ana-tanrıçası, doğurucusu olmuştur. Özgürlük mücadelesine katılan her bir kadın kendi döneminin ruhunu yansıtmak kadar kendinden önceki dönemlerin ruhunu da kendi mücadelesinde somutlaştırmış ve coşkulu bir özgürlük yürüyüşü yaratmıştır.

Bu süreçlerin ardından da birlik örgütlenmesinin mücadele öz gücünü şekillendirmeye ve dinamizm kazandırmaya yeterli gelmeyişi tespitiyle birlikte kadın partileşmesi geliştirilmiştir. PJKK, PJA ve en son bugün PAJK adıyla somutlaşan kadın partileşmesi, Kadın Kurtuluş İdeolojisinin kendi akışkanlığına bir form kazandırmasının, enerjisini doğru formlaştırarak özgürlük gücüne dönüştürmesinin evrenselleşmiş halidir. Son olarak da demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigmanın ilanı ardından geliştirilen demokratik konfederalizm anlayışıyla birlikte kadının konfederal örgütlenmesi olan KJK (Koma Jinên Kurdistan) adıyla Kürdistan kadın özgürlük konfederalizmi kurulmuştur.

Bugün KJK çatısı altında, PAJK'ın ideolojik öncülüğünde ve YJA-Star (Star özgür kadın birlikleri) özsavunmasındaki kadın özgürlük mücadelesi, kendisini tüm Kürdistan'ın özgür geleceğinin teminatı olarak konumlandırmıştır. Bununla birlikte Kürdistan'ın tüm

parçalarında açığa çıkan örgütlenme düzeyi ile özgür kadın mücadelesi, her parçadaki Kürt kadınında olduğu kadar Ortadoğu'da da büyük bir etki yaratmış, Ortadoğu devriminin kadın devrimi olacağı düşüncesini tüm bölgeye yaymıştır.

Bugünümüz ve Yarınımız...

Önemini ve belirleyiciliğini 20.yüzyılın çelişkileri ve kadınlık olgusunun tarihsel gerçekliğinden alan dünya kadın hareketlerinin dayandığı temel düşünce formları, sosyal ve siyasal ilişkiler düzlemi, ahlak anlayışı ve yaşayış tarzı sarsılınca ister istemez bir daralma ve içe büzülme yaşanmıştır. Kadının cins olarak sömürülmesine ve eril iktidara odaklanmasına dayanan sistemin yaşadığı sarsılma ve çöküş gerçekliğiyle yüz yüze kalındığında, kadın, tarihsel ve toplumsal bir öge olarak hem çöküşün kaynağı hem de bundan kurtulmanın temel belirleyeni olmaktadır. İdeolojik kimliği itibarıyla, içerdiği özgürlükçü özle bağlantılı olarak en dinamik tarihsel ve toplumsal potansiyelin kadın olduğunu belirtmek zor değildir. Bu potansiyele rağmen insanlığın kaosu karşılama düzeyi nihayetinde onun mevcut insan ve çağ gerçekliğini, gelişim seyrini hakikate yakın bir yöntem ve bir bakış açısıyla ele alma, tanıma ve yeniden tanımlayabilme gücüne bağlıdır. Yeniye yönelecek her eğilim, özgürlüğe gelecek her adım, toplumsal cinsiyetçiliği hedeflemek ve onun temelini sarsmak durumundadır. Kadın özgürlüğü, bu anlamda en güçlü potansiyel olarak 21.yüzyılın kapısına dayanan bir konudur ve mevcut olasılıklar içinde sonuca gitmede en avantajlı konumdadır. Yeniçağa kadınla, erkek egemenliğinin ve mevcut erkeklik olgusunun aşılmasıyla yönelmek, kadın yanlı bir alternatif yaratarak yeniçağa yürümek kaostan çıkışın en devrimci ve özgürlükçü yanıdır.

1968 devrim dinamizminin Anadolu'ya yansımaları sonucu 70'lerde Mezopotamya kaynaklı olarak şekillenen ve 80'lerde silahlı mücadeleye geçen Kürdistan özgürlük hareketi, kuruluşundan itibaren özgürlükçü bir yaklaşımı esas almıştır. Yürütülen silahlı mücadelenin sosyal, siyasal, ekonomik mücadele ile birleşmesiyle derinleşen kişilik çözümlemeleri, kadınların çözümlemesiyle zirveleşmiştir. Öcalan'ın, özgür birey yaratarak özgür yaşama ulaşma perspektifi ve bu yönlü yoğun çabaları, militanların eğitimleriyle birebir meşgul olması, Kürdistan özgürlük mücadelesini diğerlerinden ayıran temel bir yandır. Kadın ve erkek çözümlemesinin sürekli ve derin bir tarzda yapılması, özgür kadın ve erkeğin yaratılması, kölece ilişkilenme ve yaşam anlayışından sıyrılma içindir. Bu deneyimlerle 21.yüzyılın eşiğine gelen özgürlük hareketi, özgürlükçü bir hareket olarak reel sosyalizm pratiğinin eleştirisinden önemli sonuçlara ulaşmıştır. Mücadeleyle ulusal, sınıfsal, kültürel yönler yanında kaybedişin özünü kavramayı ve yeniçağa yeni bir donanımla girmeyi hedeflemiştir. Yeni bir yüzyıla kronolojik olarak girmekle birlikte ideolojik doğrultu olarak zamanın ruhuna girmek önemlidir. Yaşanan sorunları salt silahlı savaşla çözme yaklaşımının yeterli olmayacağı Öcalan tarafından öngörülmüştür. Öcalan, bu konuda arayışlarını derinleştirmiş, mücadelenin özünü kadında derinleştirme, ateşkeslerle siyasal sürece yeni bir rota kazandırma

gibi stratejik adımlarla yenilenme ve 21.yüzyıla yeni bir anlayışla girme çabasının sahibi olmuş, bu adımlarla da zamanın ruhuna girmeyi başarmıştır.

Abdullah Öcalan'ın demokratik uygarlık manifestolarıyla geliştirdiği 'özgür eş yaşam kuramı', kadın özgürlük mücadelesinin evrenselleşmesinin ve somutlaşmasının en önemli ve dönem aşaması olduğu kadar nasıl yaşanacağı konusundaki cevapların da sistematize edilisiidir. Bu çerçevede oluşturulacak mücadele ve yaşam, özünde özgür yaşamın yaratıldığı kadın modernitesidir, özgür yaşam modernitesidir ve nihayetinde demokratik moderniteyi oluşturur. Özgür yaşam konusu, salt bireysel ele alınarak liberalizmin tuzağına düşülmeyecek kadar ciddi bir konudur. Ciddiyeti, konunun toplumsal ve tarihsel oluşundan gelir. Bu sebepten konunun incelenişi, ilişki sorunsallığı ekseninde görülse de özünde bir bütün yaşamsaldır. Ne kadar güncel ele alınmaya çalışılırsa çalışılsın, o kadar tarihe gitme zorunluluğu ortaya çıkar. Zira yaşam, yaşanılan andan ibaret değildir. Dahası yaşam, her zaman için yaşanılan andan öncesi ve sonrasıdır. Bizler anlamı kendimizden koparamadığımızı göre ve yaşamın anlamını duyumsadığımızı söylüyorsak doğasında şu anın dışında bir yaşamla kendimiz arasında kurduğumuz bağ var demektir. Bu bağı inkâr etmek kendini inkâr etmektir. Özgür insan ve özgür yaşam, özgürlük mücadelesi açısından tarihsel-toplumsal öneme sahiptir. Bu önemi oluşturan da kadın özgürlük mücadelesinin öncülüğüyle oluşturulacak olan demokratik modernite toplumsallığıdır. Bu durum bizlere demokratik modernite konusunda yeni sorular sormaktadır. Yaşadığımız an aslında geçmişte yaşadıklarımızın anlam zamanıysa, yaşadığımızı söylediğimiz kişiliklerimiz de geçmişte yaşanan toplumsallığın manevi bütünlüğünün bir yansımasıdır. Bu bireyde toplumun, anda tarihin gizli olması gerçeğidir. Ve yaşam her ikisinden de koparıldığında kendisi olmaktan çıkmaktadır.

Kürdistan kadını, yarım asırdır süregelen özgürlük mücadelesiyle tüm dünya kadınları içinde kendini var etmiş ve öncülük rolünü üstlenmiştir. Bu rol, ana tanrıça kültürünün mirasının henüz tükenmediğinin göstergesidir. Bu anlamıyla Kürdistan kadınının mücadelesi, yerel ile evrenselin birleşmesinin en anlamlı ve en umut yaratan örneklerinin arasındadır. Kürdistan kadını, son dört yıldır Rojava somutunda geliştirdiği özgürlük mücadelesiyle tüm dünyaya sesini duyurmuştur. Kürdistan kadını, YPJ direnişiyle bir yandan doğru bir yurtseverlik örneği sergilerken bir yandan da özgürlük mücadelelerini büyüten ve yüceltenin, başarıya götürenin mücadelenin evrenselleşme düzeyi olduğunu göstermiştir. Bugün YPJ saflarında birçok Türkiyeli devrimcinin ve aynı zamanda dünyanın her halkından, ulusundan kadınların yer alması, Sara yoldaşın başlattığı özgürlük yürüyüşünün akışı tüm dünyadan hissedilen gürül gürül bir ırmağa dönüştüğünü göstermektedir. Kadın ve yaşam bilimi jineolojinin ışığında her an yeniden farkına vardığımız bu gerçeklik bizleri ve özgürlük mücadelemizi büyötmektedir.

Demokratik Modernite Kadın Kimlikli Bir Sistemdir

Mizgin Aydın

"Demokratik modernizm", Yunanca demokratia ve İngilizce modernism kelimeleri ile kavramsallaşır. Bu kavramlar, ilk insanın ilk yaratımı, sevinci, hüznü, şiiri, oyunu ve kulübesine kadar gider. Ardından da bazen çatallanarak helezonik uçuşlarla bazen de zamanın hırçın ya da dingin nehirleriyle günümüze varıp, şimdiki suretine varır.¹

Belirtmek gerekir ki; ya monist ya evrenselci tarzda yaklaşılarak hakikati hapseden pozitivist yaklaşımlardan kurtulmadan, tarihin düz-çizgisel yorumu aşılmadan ve tutsak olunan "demirden kafes" kırılmadan paradigmal bir çıkış, Rojava'da yaşamsallaşan "gerçekçi bir hayal" olabilmek mümkün değildir. Bu paradigmal bütünlük, Abdullah Öcalan'ın çalışmalarında vuku bulmuştur, bulmaktadır. Kişisel, tikel, ulusal, toplumsal, evrensel, psikolojik, tarihsel, güncel, politik ve sosyal anlam ve alanlarda yoğunlaştırılmış devrimleri yaşayıp yaşatan, zamanın bilinen üç boyutuyla da ilişkilenerak fiziki esaret ve tecrit altında dahi çığır açtırabilen Öcalan'ın "özgürlükçü, demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigma" mertebesine ulaştırdığı tezleri, onun beş ciltlik savunmalarında a'dan z'ye sistemleştirilmiştir.²

Öte yandan Nietzsche'nin "Pozitivist metafizikçiler, kapitalist modernizmin hadım edilmiş cüceleridir" tespiti; Weber'in "Dünyanın büyüünün bozulması" şeklindeki tārifi; Foucault'nun "Modernite, insanın ölümüyle sonuçlanmıştır" değerlendirmesi;

¹ Kökeni itibarıyla Latince bir sözcük olan moda sözcüğü, modernus'tan gelir; buradan da modernizm kelimesine açılır.

² Öcalan, Abdullah. Demokratik Uygarlık Çözümü (5 Cilt). Amara Yayıncılık. İstanbul: 2015

Wallerstein'in "Hegemonya, kafesten çıkan aslandır" ve "Hepimiz burjuvazinin kutsal mabedinde aynı şerbeti içtik" tespitleri; Andre Gunder Frank'ın "Farklılık içinde birlik" formülü olarak dile gelen hakikat ışıkları ve tarihin adsız ya da adlarına sıkça rastladığımız filozoflarıyla gerçekleştirebildikleri olmasaydı eğer, hakikatin bugünkü rotası bu kadar net, varacağımız ufuklar da bu kadar geniş, yakın ve görkemli olmazdı.

Nitekim Öcalan'ın "halklar zamanı" olarak nitelendirdiği Demokratik Uygarlık çağı gerçekliğinde demokrasi, devletli, devletçi ve sistem-ici olmayıp adına yakışır biçimde³ "devlet dışı kalmış toplumsal kesimlerin kendilerini yönetmesi" olarak ifade kazanıp kapitalist modernitenin en çok dillendirip "harcadığı" demokrasinin komünal/doğal köklerine dönüşü olarak da ele alınabilir.

Demokratik Uygarlık Sistemi

Hakeza ahlaki ve politik toplum perspektifinde "öznesel katılım" esas olduğundan, demokrasi algısında yenilikler yaratmıştır -ki temsili demokrasinin yerini doğrudan demokrasinin alması da başlı başına bir devrimdir. Bu anlamda demokratik uygarlık sistemi de Frankfurt Okulu ya da Annales Okulu gibi bir ekoldür. Nitekim Öcalan'ın nitelendirmesi şöyledir: "[...]Toplumsal doğanın varoluş halinin ve gelişiminin ahlaki ve politik toplum temelinde incelenmesini varsayan sosyal bilim okullarını Demokratik Uygarlık Sistemi olarak tanımlamak mümkündür... Hem bir düşünce birikimi, düşünce sistematigi hem de ahlaki kurallar ve politik organların bütünlüğüdür... Ahlak ve politikanın kendisi tarih olarak da okunabilir."⁴

Çünkü insan ömrünün neredeyse yüzde 98'i, sadece demokratik uygarlık sürecinin yani Demokratik Uygarlık Sistemi'nin temel birimi olan ahlak ve politikanın en yetkin ve sade halinin yaşanmış olduğu doğal toplum sürecidir. Öyle ki bu süreç, eşitlikçi ve komünal realitede olduğundan "kayıp cennet" olarak da tanımlanan uzun bir rüya ve de hakikatin ta kendisi de oluyor. Lakin "cennet", "kayıp" olarak ya da çalınmış, mütecavizlerce kendi olmaktan çıkmış bir mefhum değildir artık. Zira Demokratik Modernite'nin bileşenlerinden olan politik organlarla hiyerarşinin her türlü bireysel, toplumsal ve organsal, öznesel katılımlarla sıfırlanmış olur.

Doğanın özünde öznellik vardır, yani doğanın kendisi de öznedir ve insan toplumu politik gerçekleşme organlarıyla hem bireysel hem de toplumsal, grupsal, cemaatsel anlamdaki öznesel katılımını hayata geçirmenin yolunu bulur ve binlerce yıldır limanda bekleyen paslanıp hurdalaşmış gemimize özgürlüğün büyüyle ufuklara doğru yelken açtırır.

"Bilim, ulus, devlet, modernite, "hatta"demokrasi" konusunun ve sistemlerinin "yaratı-

³ Demos-Kratiya: Halkın yönetimi

⁴ Öcalan, Abdullah. Demokratik Uygarlık Çözümü: Özgürlük Sosyolojisi (3.Cilt). Amara Yayıncılık. İstanbul: 2015

cısı ve sahibi" erk ve erkeklik olduğundan ve bu kavram ve sistemler, kadın, insan, genç, çocuk, yaşlı, özgürlük, ahlak, doğa, birey ve toplumun inkarı ve düşmanı olduğundan dolayı, tüm rezerv ve şanslarını kullanmış ve sürüklenip kendiyile sürüklediği yer, zaman ve mekan, tüketim cehennemi olmuştur faşizmin bin bir surat halleriyle. Bu nedenle demokratik modernite, kadının evren zenginlik ve büyüklüğündeki renklilik, kapsayıcılık, özgürlük ve özgürlüğüyle gerçekleşmektedir. Keza kadının hayat ve zamanın 'sahnesini alması', monist, diktatöryal, cinsiyetçi, ırkçı, tek merkezci, pragmatist, inkârcı, tüketici ve devletçi zaman ve mekânda devrim olup ailede, sokak, mahalle, toplum ve dünyada zincirlerin kırılması anlamına gelmektedir. Kadının devrim olması, erk/erkek silindirisinin ezip geçtiği tüm etnik, bireysel, toplumsal, kültürel, bölgesel ve grupsal realitenin manevi ağaç ve ormanlarının yeniden yeşermesi; uyanış, ayaklanış ve "kendi oluşun" yase-minlerinin açmasıdır ki buna en iyi örnek eş başkanlık sistemidir. Rojava'da başta olmak üzere, demokratik modernite perspektifinin hayat bulduğu tüm Kürdistan köy, mahalle, kent, meclis ve "hendeklerinde" kadınca varoluş, kadınsal katılım, temsiliyet ve gerçekleşme, her türlü erk-ek despotizminin temelini sarsmakta, kadının Tanrıça, cadı, peri ve cin formlarındaki uzun yitme ve yitirmesini sonlandırmaktadır. Bu eksen de demokratik modernitenin erk/kek sisteminin toplumsal mühendislik projeleriyle olan muazzam farkını da açığa çıkarmaktadır. Kısa zamanda "ben varım, tarihi gerçek anlamına kavuşturuyorum" dercesine Kürt, Arap, Ermeni, Süryani, her yaşta kadının şahsında, alternatif bir yaşam, kadın ve erkek hakikatının örülmesi, kadının nasıl da "demokratik modernitedeki" başat misyonunu gerçekleştirmeye hazır olduğunu gösteriyor. Nitekim sadece eşbaşkanlık sistemi bile ulusal, toplumsal, bireysel ve cinsiyetsel anlamda demokratik, öznesel katılım bağlamında çığır açmış; burjuva, feodal, neoliberal, vb. duvar ve kafeslerin yıkılmaz olmadığını görünür kılmıştır.

Öcalan'ın Kürt sorununda Demokratik Ulus Çözümü kitabına göz attığımızda Demokratik Ulusun Boyutları olarak karşımıza çıkan esaslar şunlardır.

- 1) Demokratik ulusta özgür birey-yurttaş ve demokratik komün yaşamı
- 2) Demokratik ulusta politik yaşam ve demokratik özerklik
- 3) Demokratik ulus ve sosyal yaşam
- 4) Demokratik ulusta özgür eş yaşam
- 5) Demokratik ulus ve ekonomik özerklik
- 6) Demokratik ulusun hukuk yapısı
- 7) Demokratik ulus kültürü
- 8) Demokratik ulusun öz savunma sistemi
- 9) Demokratik ulus diplomasisi

Her biri tek başına bir irdeleme/somutlaştırma konusu olan bu esaslardan her birinin, kapitalist-emperyalist sisteme alternatif olduğu, kadın şahsında yitirilen, ezilen ve kaybedilenlerin "geri dönmesi", kendi hakikatını inşa ederek faşizan sistemi dumura uğratması olduğu uzun söze gerek kalmadan anlaşılıyor. Çünkü kadının öz, özgür ve özgün

inşası olmadan, asla ve asla "özgür birey-yurttaş ve Demokratik komün" yaşamı gerçekleşemez. Zira kadının gerçekleşme ve özgürlüğü olmadığı için bu alanlar erk-kekliğin tank paletleri altında kalmış, "birey-yurttaş" etkili yetkili erkekler anlamına gelmiş; "demokratik komün yaşamı" ise esamesi bile okunamayan *altınçağ-yitik cennet* olagelmıştır. Keza "politik yaşam" (ve demokratik özerklik) de kadınsız olageldiği için erkek merkezli, erk-merkezci ve onun dokunulmazlığı olarak inşa edilmiştir. Üçüncü boyut olan "sosyal yaşam" denilenin ne olduğunu ise Öcalan'ın şu tespiti ifade etmektedir. "*Hakim modern yaşam, en eski köle olan kadın etrafında tam bir tuzığa dönüşmüştür. Kapitalizmde kadın öyle hale getirilmiştir ki 'metanın kraliçesi' demek yerinde olacaktır. (...) Sisteme sürekli yeni nesil üreten bir endüstriyel doğurgan makinedir. Reklam endüstrisinin baş aracıdır. Cinsiyetçi iktidarın gerçekleştirilme aracıdır. Küresel imparatorlardan aile içindeki küçük imparatora kadar bütün egemen erkeklerin sınırsız baskı ve iktidar amacıdır. Hiç iktidarı olmayanların iktidarını doğuran nesnedir.*"⁵

Dördüncü boyut olan "özgür eş yaşam" eş başkanlık, eş öz savunma, eş var olma, eş iradeleşme temelinde yaşamın her hücresinin kadın özgürlüğüyle yeniden oluşması, bireysel ve toplumsal dokunun gerçek anlamda hayat bulmasıdır. Nitekim Öcalan'ın şu tespiti de eklemelere yer bırakmayacak niteliktedir: "*Demokratik uluslaşma sürecinde kadın özgürleşmesi büyük önem taşır. Özgürleşen kadın özgürleşen toplumdur. Özgürleşen toplum ise demokratik ulustur.*"

Beşinci boyut olan "Demokratik ulus ve ekonomik özerklik" de kadının başat rolünü olmazsa olmaz kılmaktadır. Çünkü zaten kadın ekonomiden dışalandığı için ekonomi, 'anti-ekonomi' yani azami kar talanı, ulus devlet zulmü ve endüstri faşizminin canavarlaşarak evreni yok etmeye yönelmesi olmuştur. Emeği fiiliyatta sessiz sedasız, kimliksiz ve statüsüz olarak sürdüren kadın buna rağmen ve bu nedenle 'ebedi işsiz' olarak görülmüş, sömürge sistemin işsizler ordusundaki "en" işsiz durumuna mahkûm edilmiştir. Bu nedenle "ekonomik özerklik" perspektifi temelinde şekillenmekte olan kadın öncülüğündeki komünal oluşumların; maddi-manevi yeniden doğuşun emekle buluşma ve yaratmanın adı olduğu gibi "Çağdaş neolitik" in gerçekleşmesi de olmaktadır. "*İstismara yer vermeyen ekonomik faaliyet başta neolitik toplumda başta olmak üzere bütün topluluklarda bayram coşkusuyla kutlanmıştır. Demokratik ulusun ekonomik ekonomik özerkliği bu coşkunun tekrar gerçekleştiği sistemdir.*"⁶

Altıncı ve yedinci boyutlar olan "demokratik ulusun hukuk yapısı ve kültürü de kadının ezilen konumundan çıkmak nasıl yaşamalı ya da özgürleşme temelinde vereceği cevapla mümkündür. Zira hukuk ve kültür alanı da anti kadın, anti toplum, olduğu için sistemin bekçiliğini oluşturmakta karşı devrim olan ulus devleti ayakta tutmak için önce ve en çok kadını vurmaktadırlar.

⁵ Öcalan, age.

⁶ Öcalan, age.

Sekizinci ve dokuzuncu boyut olan Demokratik ulusun "öz savunma ve diplomasi" alanları da en çok erk-kekleştirilmiş, talan, ırkçılık ve tecavüzün hizmetine konulmuş alanlardır. Bu nedenle YPJ Kobani'de dünya kadınlarının yüreği ve onuru oldu ve bu nedenle her halk ve toplumun YPJ'si olmak zorundadır. YPJ tüm dünya kadınları şahsındaki ifadesini bulamazsa, sistem karşıtı duruşlar marjinal kalmaktan, boşa kürek sallamış olmaktan kurtulamazlar. Dünya erk'in ve her türden tecavüzün, mutsuzluk ve köleliğin diyarı olmaya devam eder.

O 'Hayalet', Rojava'da Dolaşıyor

Kapitalist moderniteye karşı yükselen umut, ütopya, hakikat ve iradeleşmenin ta kendisi olan demokratik modernite, Öcalan'ın "Tüm devrimler özünde halkların eseridir, ama başarıya ulaşmış tek devrim yoktur" gerçeğinden hareketle; köylü isyanlarından komünarlara, Ekim Devrimi'nden, Latin Amerika devrimci hareketlerine kadar, tüm insansal, özgürlükçü ve toplumsal çıkış ve sıçrayışların ardılı olarak; devrimlerin karşısını yok ederek yerine geçme, sonrasında celladına benzeme, "çocuklarını yeme" ya da "devrimi çaldırma" tarihinden muazzam dersler alarak; devrimin şimdide ve tüm zamanların "şimdileşen" bilinç ve enerjisinde olduğunu anlamıştır. Devrimin, kadın, erkek, genç, çocuk, Türk, Kürt, Türkmen, Asuri, Arap, Ermeni yani insanlık olarak, yaşamın her alanında mücadele etmek,- "Rojavalaşmak" olduğunun bilinç ve pratiğine varmıştır.

Yanı sıra Nazizmden DAİŞ'e varan ulus-devletin, tekçi, cinsiyetçi, madden ve manen talancı olan sisteminin alternatifi olan "Demokratik Ulus", özerklik ve konfederalizm perspektifiyle özgür kadın, özgür birey, özgür erkek, özgür toplum ve özgür halklar, özgür zaman rüzgârları ve çocuklardır. Birey ve toplumun özerkleşmesi, doğanın, her an başka bir şekilde can veren ormanların, ırmak, dere, göl, yayla, çiçek, kuş, rüzgâr ve kelebeklerin de "özerkleşmesi" gölge etmeden ve gölge edilmeden yaşaması ve yaşatması, endüstriyalizm belasından kurtulmasıdır. Çünkü demokratik modernite, kâr ve pazarın değil; varoluş, doğal üretim ve makrosuyla mikrosunun buluşması, tamamlanması ve tamamlanmasıdır evrenin. Etnik, grupsal, tarihsel ve güncel kimliklerin deli bir bahar misali çiçeklenmesi; devlet, tahakküm, esaret ve itaatin, özgürlük ve adalete "ömür olması"dır. Sümer zigguratlarının günümüzün özerk saraylarındaki, ışık, kadın, çocuk, emek, özgürlük, hayat, sanat, hayal ve doğal akış düşmanlarının, 'taş çocukları'nın elleri, hendeklerdeki genç ve yaşlıların özyönetim, öz savunma asalet ve adaleti ve Rojava'daki demokratik sosyalist çıkışın adı olan YPG-YPJ ve kongreleşmeyle yok olmasıdır.

Marx, "bir hayalet dolaşıyor" demişti devrim ihtimali için. O hayalet, devrimlerle çoğaldı, Rusya'dan Vietnam'a, Küba'ya kadar kanat çırpı, ama bürokrasi ve "kapitalizmin mezhebi" olan devletleşen sosyalizm ile çalınan devrimlerden sonra çöllere çekildi. Lakin şimdi Rojava'da "o hayalet" ve siyasal, sosyal ve askeri anlamdaki ordulaşmayla çoğalarak özgür yarınları şimdide yürek yürek doluyor kelebeklerin mavi kanatlarında.

Özgür Yaşam için Bir Sistem Önermesi: Demokratik Özerklik

Ayşe Gökkan

Dünya, ulus devlet siyasetinin kendi sınırları içinde tıkanmışlığını ve devletsiz kadını, halkları, inançları, doğayı, yeri, göğü devlet iktidarına kurban eden siyasetlerle nasıl yönetildiğini; dünyadaki sivil hareketlerin bu politikaları artık ikna edici bulmamakla birlikte alternatifi olan demokratik özerkliğin yaşama geçirme aşamasına geldiğini anlatmaya çalışacağım. Ulus devlet iflas ederken dünyaya kendi iflasıyla birlikte geri dönüşü olmayan bedeller ödetmektedir. Bu noktadan hareketle devleti ele geçirenlerin kendi ulusundan saydığı insanları da iktidarlarına feda ettiklerini somut örneklerle tartışmaya açacağız. En çıplak haliyle kadın ve erkeğe biçtiği rolü ‘Sen refah içinde yaşayasın diye dünya ile kavga ediyorum. Sen asker ol, sen de millette asker doğur, hesap sorma, hak-hukuktan söz etme, düşmanın ekmeğine yağ sürersin, suçtur’ diye özetleyebileceğimiz devlet; toplumu ruhsuz, cansız bir varlık olarak ele almaktadır. Bu nedenle devleti eleştiren birçok görüş ortaya çıkmıştır. Filozoflara bakıldığında iki ayrı görüş üzerinde tartıştıkları görülüyor. **Birinci görüşün temsilcilerine**¹ göre devlet doğal bir varlıktır. Doğadaki düzenin bir devamı olan devlet tıpkı diğer canlılar gibidir, büyük bir organizmadır. **İkinci görüşün temsilcileri**² ise devletin yapay bir varlık olduğunu savunur. Bu görüşü öne sürenlere göre insanlar kendi aralarında uzlaşarak toplumu ve devleti meydana getirirler.

¹ Platon (MÖ 427-347), Aristoteles (384-322), Farabi(870-950) İbn-i Haldun (1332-1406)

² Thomas Hobbes(1588-1697), John Locke (1632-1704), Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

Belki animizm(canlıcılık) ve neolitik kadın devrimini açmayacağız; ama her iki görüşün de dayanağını bu dönemlerden başlayarak günümüze kadar tartışıldığı bilinmektedir. (Bu aynı zamanda tarihin, egemenlerin yazdığı gibi bıçakla kesilmediğinin de göstergesidir). Sadece birinci ve ikinci görüş tarihleri arasına baktığımızda bile doğal bir varlık, canlı bir organizma olarak ele alınan devletin nasıl cansız, ruhsuz, yapay bir varlığa dönüştürüldüğünü görebiliyoruz. Yine en olumsuz örneğinde devleti yapay bir varlık olarak ele alan filozofların belirttiği ‘insanlar kendi aralarında uzlaşarak devleti meydana getirirler’ görüşüne bile bugün ulus-devlet pratiğinde uyulmadığını görüyoruz. Merkezîyetçi politikalarla oluşturulan yönetim modellerinin ‘ya bununla övün ya da itaat et’³ olarak topluma dayatıldığı ortaya çıkmaktadır. Bunun üzerine tek tanrılı dinler, erkek egemen pozitivist bilimcilik, militarizm, ırkçılık, cinsiyetçilik, işgal ve ambargolarla yapaylığın yükseldiği dönemleri eklenmeyi de göz ardı etmemek felaketin boyutlarını izah etmek için önemlidir.⁴

Tarihte kadını görünmez kılan iktidar sistemi, yine sivil dinamiklerle yıkılan efendi, ağa, kral, paşa, sultan, imparator, sistemlerinin yükselme-duraklama-çöküş döneminin en sonuncusu ulus devlettir. **Ulus devlet, tarihsel olarak kendinden önce yıkılan tüm sistemlerin iktidarcı tecrübelerini görünmez kılarak kendinde toplayan ve uygulayan bir yapılanmadır.** Ruhsuz, cansız kapital finansın taşeronu, erkek egemen emperyal patlaması olan ulus devletin yöneten ve yönetilenler sisteminde iflas ettiği artık toplum dinamiklerince çok ciddi olarak tartışılmaktadır.

Yine bu sistemin militarizmle anti-toplumcu tekelleşimi yaratması da tesadüf değil. Sosyolojinin sermaye iktidarının tekeli ve her koldan düzeni korumak için tez üstüne tez hazırlayıp toplumbilim-cilik yapması da tesadüf değildir. Pozitivist bilimler, ulus devlet kılığında tanrının yeryüzüne inmiş halini yarattı diyen Hegel’in o dönemdeki söylemi de tesadüf değildir. Bununla kalınmadı, İngiliz sosyal bilimci, Fransız sosyal bilimci gibi ulus devlet bilimcileri üretildi. **Felsefe devrimi ve aydınlanma esasta kadından çalınan özgürlüğü 17. ve 18. yüzyılda bilim adı altında egemenlerin ihtiyacını karşılama kurallarına dönüştürüldü.**

Ulus devlette somutlaşan yapay mekanizma, toplumda yükselen itirazlarla iflasın eşiğine gelmiştir. Bu sistem, merkezîyetçi politikalarının iflası karşısında kendini yenilemek için toplumda yükselen itirazları alternatif gibi görünen yönetim sistemleriyle gidermeye çalışmıştır. Bu anlamda pek çok farklı yol yöntem denemiş, tartışmaya açmıştır.⁵ Bunlar, toplumun geliştirdiği itirazlar sonucunda

³ Silvan öz yönetim alanlarında devletin müdahalesi sonrasında görülen duvar yazıları.

<http://www.noktadergisi.info/sokaga-cikma-yasagi-sona-erdi-ablukayi-duvarlar-anlatt.html>

⁴ KJA Kongre Kararları <http://www.kongreyajinenazad.org/tr/>

⁵ Monarşik sistemlerden meşrutî sistemlere geçiş, parlamenter sistem, federatif sistemler gibi...

ortaya konulmuş olmalarına rağmen, toplumlara ilişkin olmaktan çok devletlerin kendisi için kendi içinde geliştirdiği çözümler olmuştur. Yani yapaylığı, mekanikliği aşan sistemler olmamıştır. Aslında denilebilir ki mevcut devlet sisteminin ömrünü uzatmaya dönük geliştirilmiştir. Hatta devrimlerle gelen sosyalist modeller bile son tahlilde aynı noktaya düşmüştür.⁶ Bu sistemlerin nasıl geliştirildiğine, tıkanma noktalarına ilişkin tartışma ayrı bir yazının konusu olabilir. Bu yazıda ele alacağımız demokratik özerklik çözümü, bahsedilen modellerin ötesinde devletin değil toplumun ömrünü uzatan bir alternatif sistem inşası olarak ele alınmaya çalışılacaktır. Demokratik özerkliğin neden bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığını da bu noktadan bakarak anlayabiliriz. Demokratik özerklik, tam da bu yapaylıklara karşı çıkan, mekanik veya tanrısal devlete devredilen yaşamsal sorumlulukların yerellere yani toplumun kendisine devredilmesini inşa etme sistemidir.

Demokratik özerklik bu sisteme alternatif olarak, sorumlulukların ruhlu, canlı yerel dinamiklere ve toplumun yarısı kadınla paylaşılmasını inşa eden bir yaşam sistemidir. Ulus devletin güven yitirdiği bir dönemde bin yılları alan bir sürede inşa olmuş mevcut devlet sistemini, egemenlerin yaptığı üzere bıçakla keser gibi kesip atamayacağını bilerek, kurumsal olarak reddetmeden, toplumları birbirine kırdırtmadan birlikte yaşamı ören kadınların sistemi olarak ele alınmalıdır demokratik özerklik. Bu anlamda sadece bir yönetim modeli değil, tekçi- kutuplaştırıcı homojen ulus anlayışının yerine devletten bağımsız tanımlanan demokratik ulusun inşasıdır. Daha az devlet, daha çok toplum ilkesiyle hareket eden, demokratik ulus birlikteliği ve demokratik konfederal sistemle birlikte yaşadığı doğayı (toprak, su, bitki, hayvan...) talan etmeden, kendini en yerelden ören canlı bir yaşam biçimidir. **Kadınların komşusuyla ve komşunun komşusuyla nasıl yaşayacağına, toplumların özgür iradeleriyle karar verdiği komünal bir sistemdir. Bu komşuluk sadece ev komşuluğu ve mahalle komşuluğu değildir. Ayrıca halkların, inançların, kültürlerin, toplulukların komşulukları, nasıl bir birliktelikle yaşayacaklarına ortak karar verme sistemidir.**⁷

Bu sistem, demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü bir inşada kadının kendi söz ve kararlarını halkların ve inançların yarısı olarak almasını yani bağımsız özgün kadın örgütlenmesini toplumsal sözleşmeyle teyit eden bir sistem olarak ana hatlarıyla ortaya çıkmıştır. Bu sistemin ihtiyaç boyutları da kadının bağımsız örgüt-

⁶ SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) deneyimi, birçok kesim tarafından birçok yönüyle eleştiriye tabi tutulmuştur. Reel sosyalizm olarak adlandırılan bu deneyimin merkeziyetçi politikalarla sosyalizmden nasıl uzaklaştığı üzerinde durulmalı.

⁷ KJA broşürü- diplomasi boyutu <http://www.kongreyajinenazad.org/tr/>

lenmesiyle, ekonomi, siyasi, sosyal, diplomasi, hukuk ve insan hakları, ekoloji, medya, halklar ve inançlar, dil ve eğitim, kültür, yerel yönetimler, şiddetle mücadele ve öz savunma olarak şekillenmiştir.

Ulus devlette somutlaşan sistem yapay bir mekanizma olarak kâğıt üzerinde veya makam odalarında kalmamış, o odalarda yazılıp çizilenler bütün toplumsal yaşamı etkilemiş, şekillendirmiştir. Bu bakımdan kavramsal-kuramsal tartışmayı, kurumsal-örgütsel tartışmadan ayıştırmadan ele almak, bu zihniyetin nasıl işlediğini ve yerleştiğini görmek açısından önemli. Yukarıda da belirtildiği gibi yapay ulus devlet anlayışıyla dünyayı parselleyip babadan oğula geçen bir miras gibi başbakanın başbakana devreden bir yönetim anlayışı ortaya çıktı. Tüm sınırlar mayın, tel örgülerle insanlığa kapatıldı (hatta içte de haritalarla il, ilçe sınırlarını çizerek, kara mayınlarını yaygınlaştırarak sınır olgusunu meşrulaştırıp, normalleştirdiler). Devletler kendi iktidarları için birbirlerine düşmanlık beslerken, sanki halklar, halkların düşmanymış gibi kitle imha silahları üretildi.

Ulus devlete karşı insanlığın ve kadın hareketlerinin ortaklaşa mücadele edip çıkardığı sayılamayacak kadar çok sözleşme ve inisiyatif kabul edildi.⁸ Ancak bu sözleşmelere yol açan tüm ihlalleri yapan ulus devletler, dünyayı ele geçirmiş gibi birbirini destekleyerek kendine göre çekince koyma, kılıfını değiştirme konusunda; yine birbirlerine toplumları, kadınları, göçe zorlananları, toplumsal dinamikleri ikram ettiler, şantaj olarak kullandılar. (2015, G20 Antalya toplantısında mültecilerin açık bir pazarlık unsuru olarak kullanılması bunun bariz göstergesidir).⁹ Ulus devletler bir daha bu ihlalleri yapmayacaklarına dair sözleşmeleri imzalamalarına rağmen bu sözleşmeler binlerce kez ihlal edildiğinde AIHM, BM gibi kuruluşlar aracılığıyla sadece uyarı, kınama cezası gibi yaptırımlar uygulandı, engelleyici hiçbir yaptırım ortaya çıkmadı. Açığa çıkan şudur ki **bu sözleşmeler yereller tarafından uygulanmayıp devletlerarası sözleşmeler olarak kaldığı sürece**

⁸ İnsan hakları bildirgesi (hukuk ve insan hakları boyutu), kadına yönelik şiddetle mücadele sözleşmeleri (CEDAW, İSTANBUL...), kadın hakları sözleşmesi (bağımsız kadının bağımsız örgütlenmesi), çevre için KYOTO sözleşmesi (ekoloji boyutu), sınırların gereksizliği için OTTAWA ve sınırsız dünya hareketi, zorunlu göçü ortadan kaldırması gereken, savaş ve çatışma durumlarında uyulması gereken ilkeleri belirleyen Cenevre sözleşmeleri, yerel yönetimler özerklik şartı, tarihi kültür varlıkları koruma sözleşmesi ve çocuk hakları sözleşmesi ve ana dilde eğitim (asimilasyona karşı dil ve eğitim boyutu), vicdani red, sınır tanımayan inisiyatifleri... vb

⁹ Örneğin Türkiye, Çocuk Hakları bildirgesinde yer alan ana dilde eğitim maddesine, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda yerellere yetki devri maddesine şerh koymuştur. Özelde Türkiye'nin şerh koymadığı iki sözleşme olan CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi ele alınabilir, ancak bu sözleşmeler de gerektiği gibi uygulanmamaktadır.

merkezden yönetme nasıl başarılı değilse bunlar da başarılı olamaz, uygulanamaz, denetlenemez. Tersine bu sözleşmeler, ulus devleti yeniden cesaretlendiren, ömrünü uzatan araçlara dönüşür. Nitekim dönüşmüştür de. Ulus devlet olan Türkiye de tüm bu sözleşmelerin imzacısı olmakla birlikte, bütün yaşam merkezietçi ve tekçi bir sisteme göre kurgulanmıştır.

Erkek egemen sistem nasıl ki aileyi de erkekten erkeğe devreden bir sistemle yönetiyorsa şehirleri de aynı zihniyetle yönetmektedir. Ankara, merkezden atanan kişilerle; **illeri validen valiye, ilçeleri kaymakamdan kaymakama, devreden belde ve köyleri şehirlerin çöplüğü olarak kullanan bir yönetim şeklini ya-sallaştırmıştır.** Yerellerin ekonomisine el koyarak holding, bölge bayiler, şubeler açıp kapital finansın taşeronu olarak tüm yerleşim alanlarını devlet adına kanserleştirerek işgal etti. **Eğitim, sağlık, hukuk, din, kısacası insanın en temel gereksinimleri olan barınma, beslenme, korunma da dahil her şey Ankara merkezden paydaş değil yandaş olarak uygulanmaktadır.** Hangi sivil toplum örgütü mücadele edip devleti zorluyorsa (oda, birlik, sendika, dernek... vb.) aynı şekilde genel merkezi Ankara olacak şekilde il, ilçe olarak örgütlendirilip devlet sistemine dönüştürülüyor, kendisi gibi etkisizleştiriliyor. Sadece kurumsal sisteme müdahale etmekle kalmıyor devlet, her kurumu ve inisiyatifi kendine benzetinceye kadar hain, terörist, bölücü olarak ilan edip; her türlü işkence, zulüm, katliamdan geçiriyor. **Hak isteyen kadınlar, aileyi parçalayan erkek düşmanı, hak isteyen topluluklar da devleti parçalayan devlet düşmanları suçlamasından kurtulamıyor.** Bu anlamda devletin kendini nasıl örgütlediğini yaşamın içinde çözümlenebilmek, erkek egemenliğinin kendini toplum içinde nasıl örgütlediğini çözümlenmek, toplumda yükselen itirazların daha güçlü alternatifler olarak nasıl örgütlenebileceği tartışmasını güçlendirir.

Yukarıda sıralandığı gibi **demokratik özerkliğin boyutları ile uluslararası sözleşme ve inisiyatiflerle hassasiyet gösterilen konular aynıdır.** Dünyadaki yerel dinamikler sözleşmeleri devletlerarası kabul ettiriyor, ancak ihlalleri yine devlet yapıyor. Bu da gösteriyor ki eğer yereller kendi öz savunma ve öz yönetimini gerçekleştirmezse egemenler toplumu yönetirken her hizmeti şantaj olarak kullanacaklar. **Bu gün öz savunma ve öz yönetim alanlarında yereller sistemle özerk, paydaş olarak kabul edilmediğinden, halkın kendi güvenlik, yönetim, eğitim ve sağlık sorunlarını çözmesini illegalleştiren devlet askere emir verir gibi tüm eğitimcileri, sağlıkçıları alanlardan geri çekip, asker ve polisin de halka silah çekmesinin emrini verebiliyor.** 657 sayılı memur yasasıyla sivil hizmet veren tüm kurumları militaristleştirmiştir. Militarizmin adını modern, demokrat, devlet olarak yerellere dayatmaktadır.

Genel olarak farklılıkları paydaş, değil yandaş olarak görmek isteyen sistemler,

Avrupa’da; Avrupalı+anglo sakson+erkek+asker+beyaz+Hıristiyan = Avrupa ulus devletidir. Türkiye’de; Türk+Türkçe+hükümeti destekleyen Müslüman suni+erkek+asker = Türk ulus devletidir. Ortadoğu halkları demokratik mücadeleyi biraz yükseltince egemenler hemen ‘Arap baharı’ dediler ve (Ortadoğu’da erkek+asker+Müslüman+Arap = Arap ulus devleti olarak) iktidarı aynı kimlikteki başka birine devretmeyi çözüm olarak dayattılar. Sanki o mücadelenin içinde kadınlar veya başka hiçbir halk, inanç yokmuş gibi.¹⁰

Kürdistan’da Bakur ve Rojava kadın devrimi, bu denklemi deşifre eden bir mücadeleyi açığa çıkardı. Erkek+asker+oryantalist+pozitivist bilim rönesansı+din+devlet ideolojisinden ibaret olan ulus devleti dünyanın önüne bir nimet olarak yasallaştırılan bu yapı teşhir oldu. Bu devrimle, dünya savaşlarında milyonlarca insanı devlet adına katleden, ölümlere katliamlara kahramanlık ödülleri veren yönetimler tartışılmaya başlandı.¹¹ Kadının neolitik tarım devrimi, tarihin %98’inde var olan toplumsal komünal yaşamın bugüne kadar örgütlendikçe (toplumsallıktan kopmadıkça) devam ettiğini göstermektedir. Kadın devrimi, yine kadına biçilen misyonun, ulus devlete sürekli evlat yetiştiren ve nüfusu arttırarak güç kazandıran nüfus fabrikası olmak olmadığını gösterdi. İlk ve son sömürge olmaktan kurtulmanın ancak mücadele ederek ve örgütlenerek ortaya çıkaracağını gösterdi.¹² Artı ürünle egemen hale gelen erkek ve tek tanrılı dinleri ele geçiren sistem kadına iki cinsel kırılma yaşatmıştır. Üçüncü cinsel kırılma bugün Kürdistan’daki mücadeleyle erkek egemenliğinin kırılmaya doğru evirildiği 40 yıllık mücadelenin toplamı olan KJA¹³’nın bağımsız özerk kadının konfederal örgütlenmesiyle görülmektedir.

Kürdistan mücadele deneyiminden ulus devlet ele alındığında, devletin öncelikle toplumu adaletsiz, disiplinsiz, bilinçsiz, cahil ilan etmesinin tesadüf olmadığı görülüyor. 12 Eylül 1980’den sonra ‘Sen yapamazsın, vergini ver; okul, hastane yol, su, elektriği devlet, sana getirir’ söylemiyle Türkiye bir vergi cenneti oldu. Halk hizmet talebinde bulunduğu anda ise devletin sırtında yükümü gibi en hafifinden ‘Doyumsuz, kadir bilmez’ söylemiyle aşağılanmakta. Halkların, toplulukların hak taleplerine karşı geliştirilen yöntemler de bu zihniyetle paralel geliyor. Örneğin Kürt Özgürlük Hareketi toplumda ciddi bir alternatif haline

¹⁰ DÖKH’ün (Demokratik Özgür Kadın Hareketi) düzenlediği Ortadoğu kadın konferansı, Amed, 2013

¹¹ 1914 Sarıkamış Allahuekber dağlarında 90 bin askerin donarak ölmesi ve bunun kahramanlık öyküsü olarak sunulması örnektir.

¹² Jineoloji Tartışmaları, Aram yay, 2015 ; 2015 jineoloji konferansı.
<http://www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&id=42263>

¹³ KJA: Kongre ya Jinen Azad

geldiğinde oryantalist, pozitivist akıl hocaları ‘Devleti çok kızdırmayın, alttan alın. Yoksa cinnet geçirir. Biliyorsunuz masa kurulur, devrilir.

Daha büyük katliamlar olur, ama sonra daha güçlü masalar kurulur.’ diyebilmekte. Ne tesadüf ki kadınlara söylenen de aynıdır: ‘Erkeği çok kızdırma, alttan al, yoksa cinnet geçirir... Farklı deneyimler olmasına rağmen bunlar dillendirilmez.¹⁴ Yani devletle erkek, hak talepleri karşısında cinnet geçirebileceklerine ve bunun yasal olduğuna dair dayatmalarda bulunurlar. Geçtiğimiz Nisan ayında parlamentodan geçen iç güvenlik paketi tam da bu halin ifadesidir.¹⁵ **Bu devletli bakış açısı bize bir kez daha gösteriyor ki devlet sistemi çözümlenmeden ve bu sistemde kadına biçilen misyon anlaşılmadan alternatiflerin başarılı olma şansı ortaya çıkmayacaktır.**

Kadını işsiz, ücretsiz işçi, asgari ücretli, taşeronun ücretsiz taşeronu olarak kullanan sistem ideolojisi, sadece en ağır krizleri kadınla aşmıyor; kendi varoluşunu da garantiliyor. Sistem iki yolla bunalımlarını aşar: 1-İktidar(sermaye) ve ulus devletin zor aygıtlarıyla. Her türlü savaş hapishane, tımarhane, hastahane, işkencehane, soykırım ve toplum soykırımı, 2-Milliyetçilik, dincilik, bilimcilik, cinsiyetçilik, okul, kışla, ibadethane, medya, üniversite, internet gibi ideolojik kurumsallaşmalarla.¹⁶

Yukarıda da belirtildiği gibi ulus devletin güvensizleşmesi, paydaş değil yandaş olma sistemi olarak yasallaşması, ciddi bir yıkım haline gelmiştir. Bu yıkımlar karşısında kadınların ve halkların çözümü olarak demokratik özerklik şekillenmektedir. **Demokratik Özerklik; Türk devleti döveceğine Kürt devleti dövsün hukukunu inşa eden bir sistem değildir. Ya da beni üvey babam döveceğine, öz babam dövsün sistemi değildir. Sokaktaki erkek döveceğine evdeki erkek dövsün de değildir. Demokratik özerklik, yerellerin devlet yetkilerini devralma inşası da değildir. Yine demokratik özerklik kadının erkek egemen zihniyetinin yetkilerini devralma sistem inşası da değildir.**

Bu nedenle öncelikle kadın konfederal sisteminde demokratik özerklik, kadının kendini, komün ve meclisler üzerinden örgütlemesinin ifadesidir (eş-sözcülük,

¹⁴ Örneğin Çekoslovakya müzakere masasını bir kez kurdu. Çek ve Slavlar savaşmaksızın ayrılma kararı aldı. Yine reel sosyalizmin çözülmesi 1992’den sonraki süreç ele alınabilir..

¹⁵ ‘Polis Vazife Ve Salahiyet Kanunu, Jandarma Teşkilatı Görev Ve Yetkileri Kanunu, Nüfus Hizmetleri Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’ <http://web.tbmm.gov.tr/gelenkagitlar/metinler/354189.pdf>

¹⁶ Abdullah Öcalan,Ortadoğu’da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü, 2009 https://birinsanbirkıtap.files.wordpress.com/2014/08/4-cilt-ortadoc49fu_da-uygarlik-krizi-ve-demokratik-uygarlik-c3a7c3b6zc3bc3bc3bc.pdf

eş-başkanlık, özgür-eş yaşam, eş-temsiliyet).¹⁷ Kadın geliştirdiği bu sistemi ve varlığını korumak ve sürdürmekten sorumludur. **Kadın öz savunmasını da, dar anlamıyla sadece güvenlik boyutuyla ele almaz. Demokratik toplumun her alanda örgütlenmesini, kurumsallaşmasını kendi yaşam hakkı başta olmak üzere, değerlerine dayatılan imha ve inkâra karşı öz sisteme kavuşmasını ifade eder.** Tüm boyutlarda örgütlenerek, taciz ve tecavüzden kendini kapsamlı olarak korumasıdır. Kadın taciz ve tecavüze uğradığında da suçlanmaktan kurtulamaz. Haberler diziler, TV programları, vb. bunu besler. Kadın, ‘Aman kimse gördü mü, duydular mı?’ telaşına kapılırken, her türlü değere ve kadın bedenine saldıranların elini kolunu sallayarak işine devam etmesini sağlayan bu sistemde, kadının iradesi kırılmıştır. **Kadının irade kırılması, utanması gerekenlerin yerine kendisinin utanması; korkması gerekenlerin yerine yine kendisinin korkması biçiminde açığa çıkar. Kadının öz savunması, utanması gerekenlerin yerine utanmaması ve korkması gerekenlerin yerine korkmaması, teşhir etmesi, direnmeyi örgütleyip aralıksız mücadele etmesidir.**

Ortak yaşamda demokratik özerklik, halkların kendi demokrasisini ve kendi toplumsal sistemini kurmasıdır. Var olan ulus devlet sistemini, halkın demokratik öz-yönetim sistemine duyarlı hale getirme mücadelesidir. Demokratik ulus anlayışını esas alır, herhangi bir ulusu esas alma değil, ulus üstü yapılanmayı ifade eder. Toplumun siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, inanç ve mezhepsel, etnik, kadın özgürlüğüne dayalı, ekolojik, komünal alandaki örgütlenmelerinin birliğidir. Örgütlenmiş toplumun kendi kendini yönetme organizasyonudur. Türkiye’nin demokratikleşmesi çerçevesinde farklı kimliklerin kendilerini özgürce ifade etmeleri ve örgütlenebilmeleri demokratik öz yönetimdir. Burada kastedilen özgürlükler yalnız bir bölge ve toplumsal kesim için değil, Türkiye’de yaşayan tüm etnik ve sosyal kesimler için geçerlidir ve özgürlükler coğrafi sınırlarla çerçevelenemez.¹⁸

¹⁷ KJA sistemi: Bu temelde devleti red etmeyen bölge, il, ilçe ve mahallelerde meclis ve komün esasına göre özgün ve özerk örgütlenmedir. Komün, özyönetim ilkesi çerçevesinde yerel birimlerdir. Meclislerde temsil hakkına sahiptirler. Her komün seçimle belirlediği temsilcilerini ilçe, il, bölge meclislerine gönderir. Meclisler, kadının özgür ve eşit yurttaşlık bilinci ve iradesiyle seçtiği üyelerden oluşur. Kendi yönetim mekanizmalarını demokratik seçim ve işleyişle oluştururlar. Aynı paralel de karma demokratik özerklik yapılarında eşit temsiliyet olarak yer alır. Karma örgütlemelerde yer alan kadınlar, kadınlar tarafından kadın bakış açısıyla ve birinci kimlikleri KJA olarak yer yer alırlar. Karma yapılarında disiplinsel yargılarda, kadının beyanı esastır ve KJA (öncesi DÖKH) ilk muhataptır.(KJA Kongresi 31 ocak-1 şubat 2015).

¹⁸ GABB(Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği), yerel yönetimler bürosu toplantı tutanakları, <http://www.gabb.gov.tr/>

Tüm bunları yapabilmek için öncelikle entelektüel olma görevlerini yerine getirmek gerekiyor. Görev hatıra bilimi yapmak değil, ahlaki politik toplumu inşa etmektir. Hem araştırmacı olmak hem de direnişçi olabilmektir. 1.doğa (fizik, astronomi, kimya, biyoloji), 2.doğa (edebiyat, felsefe, sanat, ekonomi) olarak ele alınan her iki alanın sosyal bilimlerle bağını kurarak hakikate yaklaşmaktır. Özne-nesne, biz-öteki, beden-ruh, ölü-canlı ikileminden kurtulmuş ahlaki politik toplum bağını kurmaktır.¹⁹ **5N1K (ne, ne zaman, nasıl, nerede, neden, kim) sorularının erkek egemen devlet aktörleriyle kurgulandığı haberler gibi, bilgi hakikatine ulaşmaya çalışırken önümüze konan kavram ve kuramlar da kurgulanmaktadır.** Bu kurgularla krizli ortamlarda herkes kendine göre bir hakikat yolu açma eksiğine girebilir. Güncel sürece baktığımızda DAİŞ'in bu dönemde etkisi azalan ulus devletin etkisini arttıran aktöre dönüşmesi (hemen ırkçı saldırılar, sınırların yeniden inşası, itilaflar ve ittifaklar kurulması...) tesadüf değildir. Yine AKP döneminde kadın mücadelesi görünürlüğünü arttırıp alternatif olunca, kadına yönelik şiddetin yüzde 1400 artış göstermesi de tesadüf değildir. DAİŞ'e karşı kadın direnişi ve DAİŞ'in saldırı merkezinin Kürdistan ve Ortadoğu olması da bir tesadüf değildir. Kadınların ve karma toplum dinamiklerin taleplerinin netleşmesine karşı hamle olarak bu talepleri ve mücadeleyi manipüle etme, muğlâklaştırma yöntemleri geliştirilmektedir. Bugün entelektüel olma görevlerinin başında bu manipülasyonu görmek, muğlâklaştırılan alanları netleştirmek ve direnişi güçlendirmek geliyor.

¹⁹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurluk Çözümü Seti, Amara yay., 2015

Erkek ve Özgürlük Problemi

Zeynep Yıldırımıcı

Dirhem dirhem özgürlük ile damıtılan zamanda her kavram farklı bir anlamı karşılar. Anlam emeğin, hakikatin, özgürlüğün bileşkesidir an'da. Bilgelik bu bileşkenin adıdır aynı zamanda. Salt biçimsel bir tezahürü yoktur bilgeliliğin. Cevherin biçime yansıdığı, biçimin özü kapsadığı bir yerden bakar dünyaya. Zamanın izini sürer orada. An an zamana özgürlüğü nakşeder. Özgürlüğün nakşedildiği yerden karşılar anlamı. Aşk bilgelik özgürlük artık aynı anlamı karşılar orada.

Henüz çözümlenmemiş erkek ve özgürlük konusuna eğilmek, aşk-bilgelik ve özgürlük üçgeninde çok ince ayarları olduğu için oldukça zordur. Hele hele jineolojik bir bakış açısıyla bunu gerçekleştirmek çok daha zordur. Jineolojik bakış açısı kadının özgürlük tarihi kadar kölelik tarihinin diyalektiğini bilmeyi gerektirir. Henüz yazılmamış olan kadının özgürlük tarihinin de kölelik tarihinin de bugün kendinde devam ettiğinin bilincini şart kılar. Yaşam-toplum ve doğa ile güçlü bir bağın anlamı yarattığını bilir. Yoksa yapılacak her belirlemenin ayakları havada kalır. Özgürlük probleminin çözümünün herşeyden önce bu bilinç ile alakalı olduğunun bilgisi sahiden de çok önemlidir. Kendi özgürlüğünün kodlarını çözümlemeyen bir kadının erkeğin özgürlüğü hakkında konuşması abesle iştir. Aynı şey erkek içinde geçerlidir. Özgürlüğe ihtiyacı olduğunun dahi idrakinde olmayan erkeğin kadın özgürlüğü hakkında konuşmasının hiçbir anlamı yoktur.

Formülasyonumuz bu nedenle "her şeyden önce kendinden başla" ilkesini eksen almaktadır. Bunu söylerken dogmatizmin sularında dolaştığımızın farkındayım. Yani bu ilkeyi dahi dogmatik bir şekilde ele alma riski vardır. Buna karşı tedbirimiz ise mücadele diyalektiğimiz ve yöntemlerimiz olacaktır. "Erkek ve özgürlük konusunu ele alırken kendimizden başlamak ne alaka" şeklinde soru işaretleri doğabilir.

Yine indirgemeci bir yaklaşım olarak da bu değerlendirilebilir. Hem dogmatizmin hem de indirgemeciliğin tuzaklarına düşmeden konuyu sağlıklı ele almak önemli. İşte burada da cins bilinci, cins sevgisi, cins mücadelesi gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramların karşıladıkları anlamların özgürlük ile bağlantısı özgürleşmenin diyalektiğini bize sunacaktır.

Erkek ve özgürlük problemi konusunda yazarken yaşamın bütünlüklü kavranması temel yöntemimiz olacaktır. Parçalı bir ele alış, yani erkek olgusunu kendi başına toplumsal tarihsel dayanaklarından uzak bir şekilde ele almak, onu nesneleştirmek olur ki bu da o sıkça eleştirdiğimiz konuma düşmemizi beraberinde getirir. Nesne olanın öznesi daha önce erkek iken şimdi kadın olur sadece. Erkeğin yerine kadın geçer. Hiçbir farkı kalmaz.

Nitekim yıllardır gündemimizde olan Erkeği Dönüştürme Projesi kapsamında yaşamın birçok alanında farklı birçok tepki ve direniş ile karşılaşyoruz. Bu tepkilerin kimi zaman değişim ve dönüşüme direnme şeklinde karşımıza çıktığını da belirtmek gerekiyor. Mevcut pozitivist anlayış üzerinden bir algılama olduğu için bu sıkıntı yaşanmaktadır. Çünkü bugüne kadar baskın gelen anlayış hep bir tarafın nesne olarak görülmesi üzerindendir. Erkeği bir nesne olarak görüp onu değiştirmek dönüştürmek gibi bir anlayış elbette yanlıştır. Bu eleştirdiğin tuzağa düşmek demektir. Ancak amaç bu olmadığı halde algılama biçiminin bu olması nedeniyle bu anlayışta directmek de bir başka yanlıştır.

Yine salt cins eksenli bir yerden ele almak karşıtlaşma gibi bir riski yaratır ki bu konuda da yüzyıllara varan bir kadın özgürlük deneyimimiz bulunmaktadır. Yani kadın özgürlüğünü salt cins özgürlüğü, kadının özgürlüğü üzerinden ele almak risklidir. Kadın özgürlüğünün toplumun özgürlüğü aynı zamanda erkeğin özgürlüğü olduğu bilinci gereklidir. Mücadele diyalektiğinde bize cesaret ve güç veren temel bir özellik de budur. Bu nedenle erkeğin özgürlük sorunu aynı zamanda kadının da özgürlük sorunu olmaktadır. Kadının özgürlük sorunu da erkeğin...

Toplumsal özgürlüğün temelinde kadın özgürlüğünün yer alıyor olması gerçeği de kadın devriminin özünü ifade etmektedir. Toplumsal özgürlüğü doğru tanımına kavuşturmak aynı zamanda erkeği doğru çözümlemek ve anlamakla bu temelde bir değişim dönüşüm yaratmakla mümkündür. Nihayetinde tarih nasıl ki ikili uygarlık akışına sahipse, kadın-erkek ilişkileri de aynı karakterdedir. Devletli uygarlığın başlangıcından günümüze, karşısında hep demokratik uygarlık yer almıştır. Demokratik uygarlığın hakikati özgürlüğü için direnen kadının hakikatiyle iç içe geçmiştir. Kadın her çağda direnmiştir. Marduk ve Tiamat'ın savaşında birinci cinsel kırılmayı, tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla ikinci cinsel kırılmayı yaşayan kadın ağır darbeler almış olsa da hiçbir zaman tümüyle teslim olmamış, direnişini sürdürmüştür.

Tarihi tekli bir uygarlık akışı şeklinde ele alan yaklaşım, kadını yok saydığı gibi, karşı kutbu oluşturan demokratik uygarlığın direnen erkeğini de kendine benzeştirmek

istemış; ondaki özgürlük potansiyelini de yok saymıştır. Demokratik uygarlık erkeğinin farkını ortaya koymak gerekir. Bu bakış açısına göre, demokratik uygarlığın erkeği de direnen insanlık arasındadır. Demokratik uygarlığın erkeğini tümüyle devletli uygarlığın erkeğiyle aynılaştırmak, direniş gerçeğini inkâr etmek anlamına gelir.

Bu değerlendirme erkekteki dönüşüm potansiyelini anlamak açısından önemlidir. Kapitalist modernitenin erkeği, iflas etmiş düzeyiyle umutsuz bir vaka haline gelmiştir. Dönüşüme en açık olan erkek, demokratik uygarlık çizgisinde direnen erkektir. Bunda kadının binlerce yıllık direnişinin, emeğinin payı vardır. Erkekle anlamlı bir yaşam, demokratik uygarlığın çağımızdaki başarılı uygulanmasıyla mümkündür. Cins ilişkileri ancak demokratik modernite sisteminde özgürlük ahlakıyla gelişme zeminine sahip olabilir. Demokratik moderniteyi geliştirmeden, kapitalist düzen içinde de cins ilişkileri özgürce yaşanabilir demek, liberalizmin tuzağına düşmek olur. Demokratik modernite ne kadar yaşamsallaştırılmış, ahlaki-politik toplum ne kadar özgür yaşam imkanı bulmuşsa, cins ilişkileri de ancak o oranda doğru gelişme zeminine sahip olabilir.

Yöntem olarak yazıda devletli uygarlığın karakterini belirleyen erkek çözümlemesinden ziyade daha çok özgürlük arayışı olan ve mücadele eden erkeği ele almayı ve bu erkeğin cins çelişkisi, cins bilinci ve cins mücadelesi ekseninde özgürleşme sorunlarını işlemeyi hedefliyorum.

Demokratik Uygarlık Erkeğine Bir Örnek: Prometheus

Hakikat yitiminin ilk kaynağı kadın değerlerinin gasp edilmesidir. Toplumda özgürlük sorununun baş göstermesi de bu değer gaspıyla paralel gelişmiştir. Sümer mitoloji ve edebiyatı, kadın özgürlüğünün ve kendi yaratımı olan yaşamsal değerlerinin kurnaz erkek tarafından gasp edilmesinin çarpıcı anlatımlarıyla doludur. Buna karşı kadın mücadele etse, dirense de, toplum üzerinde gelişen sınıfsallık, devlet ve iktidar gücü, başarıya fazla şans tanımaz.

Toplumun gasp edilen hakikatlerine karşı mücadelede kadın direnişinin yanında en anlamlı direnişin sembolü Prometheus'nin direnişidir. Prometheus mitolojide ateşi tanrılardan çalarak insanlara veren bir karakter olarak tanımlanır. Bu anlatıda ateş ışığı anlatan bir boldür. Işık ateşte sembolleşirken kendi içinde bilgiyi, aydınlanmayı, doğruluğu, açıklığı ve yakıcılığı da barındırmaktadır. Bunların hepsi Prometheus'nin tanrılardan çaldığı değerlerdir. Kurnaz tanrının çaldığı kadın değerlerini tanrılardan geri almak ancak Tanrıça anaya en yakın olan erkeğin başarabileceği bir eylemdir. Prometheus aslında ateşi çalmamış, onun yaşamak istediği toplumsallaşmanın elinden alınanları, çalınanları geri almıştır.

Prometheus'nin tanrılar tarafından kayalıklara çivilenerek ciğerinin kartallara

yedirilmesi cezası hâkim eril sistemin Prometheus'nin ateşi çalması eylemine verdikleri karşılıktır. Tanrılarda somutlaşan eril hâkimiyete karşı gelmiştir Prometheus. Tanrısallıkları hiçe sayarak onların varlığına dair bir kuşku oluşturmıştır. Onun cezası uzun süreli bir işkenceye maruz kalmak olurken Prometheus kendi inancını, eyleminin gerekçesini ve anlamını herkese anlatmayana ve belli bir kavrama düzeyi yaratmayana kadar ölümü kabullenmemiştir. Her gün kartalların yediği ciğeri akşamdan sabaha kadar kendini yenilemektedir. Bu, sistemin insan erkeğinde her gün tükettiği özsel yanların ve değerlerin ancak gece gündüz uyumadan, gerekirse yemeden ve içmeden gerçekleştireceği düşünsel, zihinsel eylemle ve bunu insanlara anlatmasıyla, kendini sistem karşısında her an tamamlamasıyla ve özgür düşüncesini dile getirmekten hiçbir surette kaçmamasıyla mümkündür.

Bilginin, bilmenin öneminin çok iyi farkında olan Prometheus, egemenlerden ateşi çalarak insanların aydınlanmasını sağlar. Burada 'ateş' ile sembolize edilen bilgi ve bilmendir. Ateşi alan, diğer anlamda bilgilenen insan toplumunun baştanrı Zeus'un sistemine karşı muhalefete başladığını mitoslarda görürüz. Elindeki bilgi tekeli kaybetmek istemeyen, dahası karşısında bilinçlenmiş, irade sahibi ve özgür bir varlık istemeyen baştanrı Zeus'un öfkesi çok büyük olur. Ayağının altındaki toprağın kaydığını gören Zeus bir taraftan Prometheus'u, diğer taraftan da insan toplumunu cezalandırır. Prometheus Kafkas kayalıklarına çivilenir, ciğeri her gün kartallara yedirilir.

Prometheus, bilgelikle yoğurduğu direnişinden asla vazgeçmez. Prometheus'un ateşi çalmasının ardından Zeus'un ikinci büyük cezası ise insanlara olacaktır. Zeus Prometheus'a uyguladığının aksine, insanlara daha ince yöntemlerle gider. Zeus insanların 'sevmeye ve okşamaya doyamayacakları' bir kötülük olarak formlaştırdığı kadın tiplerini yaratır. Tanrılar tüm maharetlerini sergileyerek o güne değin henüz sadece erkeklerden oluşan insan toplumuna kötülükleri yaymak, aslında toplumu dağıtmak için kadını yaratırlar. "Tüm tanrıların armağanı" anlamına gelen Pandora adlı ilk kadın böylece yaratılmış olur. Prometheus tanrıların bir mahareti ve Afrodit çekiciliğinde olan Pandora'yı kabul etmez. Egemenlikli sistemin çıkarları için tasarlanmış 'kadın' karşısında zaaflarına yenilmez. Prometheus kendini en güzel olarak sunan kadın da dahil hakim tanrılardan gelen her şeyin mutlaka reddedilmesinden yanadır. Bu yönüyle de o gerçekten de bilgeliğin, özgür insan duruşunun somutlaşmasıdır. Esir edildiği halde bile kendisini esir edenleri esaret altına alabilecek denli güçlü bir gerçekleşmedir. O bilgece ve özgürce yaşayan bir erkektir. Ondan özgürlük ve hakikat arayışlarına miras kalan, egemenlikçi sistemin reddi ve kendini sınırsız bir enerji akışkanlığı içinde hep var etmedir.

Prometheus, hakikat olmadan yaşamın olamayacağının farkına varmış, insanlığın karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi ve geleceği ön görmüştür: Yaşam ya özgürce olacak ya da olmayacaktır! Özgür düşüneceksin ve hakim sistemlerin düşündürtmeişlerine karşı en büyük mücadelenin düşünmek olduğu bilinciyle özgür varoluşun zihniyetle başladığını asla aklından çıkarmayacaksın. Seni var eden, yaratan ve yaşatan değerleri hiçbir zaman

unutmayacaksın. Yaşamın en sıcak iklimde de olsa ateşten, ışıktan, bilgiden ve yürek-beyin birlikteliğinden uzak olmayacağını bileceksin.

Prometeleşme olarak sembolleştirilen kimlik, erkek açısından insanca ve özgürce yaşamının ölçüsü olurken, kadın açısından ise kabul edilebilir erkeğin ölçüsü olmaktadır. Kendisi olabilen kadın ve erkek anlayışı, yaşamın anlam gücünü gün gün keşfeden ve inandığı felsefi değerlerde pratikleşmeyi başarabilen; yaşamayı ve yaşatmayı ahlaki-politik temelde gerçekleştiren toplumsallığın temel harcıdır. Tüm çağların hakikat öncüleri, özgür yaşam olması dışındaki tüm seçenekleri red etmiş, paramparça edilmeyi, ateşlerde yakılmayı, işkenceleri, hapisleri, sürgünleri ve yalnızlığı göze alarak insanlığın hakikat bayrağını özgürce taşımışlardır.

Erkeğin ulaşacağı bir karakter olan Prometheus'un ölçülerine ulaşmak için her şeyden önce çelişkinin idrakinde olmak, cins bilinci ve cins mücadelesini vermek gerekmektedir. Cins çelişkisini çözmeyen, gerçeğinin bilincinde olmayan bir erkeğin özgürleşmesi mümkün değildir. Yöntem olarak çelişkiyi doğru çözümlemek kadar bilincini oluşturmak ve mücadelesini vermek belirleyici bir öneme sahiptir.

Cins Çelişkisi...

“Gelecekte erkeklerin erkekliklerini kadınlara karşı takındıkları saldırgan ya da korumacı tavırlarıyla tanımlamaktan vazgeçeceklerine güvenim var” diyen Gianni Vattimo, şeffaf topluma ilişkin önemli bir gerçeğin altını çizmek istemiştir. Özgürlüğe adım atmış her kadın ve erkek kimliğinde açığa çıkan hakikat değeri, yaşamı yeniden anlamlı kılmaya yol açmaktadır. Özgürleşen erkek kadın devriminin de bir ölçüsü olmaktadır. Aşk-bilgelik-özgürlük üçgeninde yaşamın özgür kadın ve özgür erkekle yaratımının mücadelesini veren kadınlar olarak erkeğin özgürleşme sorununun esas sorunlarımızın başında geldiğini bilmek başlangıç için gerekli ve önemlidir.

Nitekim özgürleşme diyalektiğinin bir yüzü kadın ise diğer yüzü erkektir. Erkek üzerindeki yoğunlaşmalar kadın gerçeğinin temel dinamiği ve itici gücü haline gelmesiyle eş zamanlı olarak derinleşecektir. Özellikle 90’lardan sonra özgürlük mücadelelerinin reel sosyalizmden ayrılan yönlerini güçlü izahlarla ideolojik formülasyona kavuşturmak gereklidir. Bu süreçte geliştirilen “Erkeği öldürmek” ve “Kopuş teorisi”ni demokratik sosyalizmin temel ilkeleri olarak tanımlanması da bununla bağlantılıdır.

Bugüne kadar sistem dışı gelişen arayışlar çelişkinin temeline ya Marx gibi sınıf çelişkisini yerleştirmiş ya da Hegel gibi ulus devlet çelişkisi ile bir çözümün sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Ancak çelişkinin bu şekilde ele alınışı toplumsal özgürlüğü sağlanamamıştır. Sınıf çelişkisi üzerinden ele alınan özgürlük problemi reel sosyalizme, ulus-devlet çelişkisi üzerinden ele alınan çelişki ise Hitler faşizmine yol açmıştır.

Oysa ki çelişki, doğal toplumdan devletçi uygarlığa geçişle birlikte eril, hiyerarşik ve devletçi toplumun oluşturulması; bunun için kadından başlatılan ve giderek tüm topluma yayılan köleleştirmedir. Köleleştirme iktidar-mülkiyet ve devletin doğasında vardır. İktidar ve sermaye sahipleri amaçlarını gerçekleştirmek için düşünceden koparmayı, politikadan dışlamayı ve ahlaksızlaştırmayı her zaman esas almışlardır. Köleleştirme bu esaslar üzerinden geliştirilmiştir. Dolayısıyla kadını ve erkeğiyle insanın özgürleşmesi problemi açıktır ki yeni bir yaklaşımı ve paradigmayı gerektirmektedir. Cinsiyetçi, devletçi, mülkiyetçi ve kölecî zihniyet altında şekillenen bir insanın özgürlük problemi çözümlenmeden onun özgür toplumsallığın inşa sürecine katılması mümkün değildir. Katılsa bile bu doğru ve yapıcı bir katılım olamamaktadır. Bu nedenle birinci ilke olarak köle kadınıyla yaşanmayacağı gibi egemen erkeklerle de yaşanmayacağını bilincinde olmak önemlidir.

Devletçi uygarlıkla hesaplaşmanın temel ölçüsü başarıdır. Başarı özgürleşme düzeyi ile bağlantılı ele alınmaktadır. İşte burada özgürleşme en can alıcı ve kapsayıcı çelişki olan cins çelişkisinin doğru çözümlenmesine bağlı olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle özgürlük yolundaki tüm çıkmazları aşma arayışında adres kadına yaklaşım olmaktadır.

Doğal toplumdan sapmayla başlayan ve günümüze kadar uzanan hegemonik, hiyerarşik devletçi sistemin yarattığı iktidarcılığı, hiyerarşiyi, eşitsizliği ve köleleştirmeyi ifade eden erkeği öldürmeden bu sistemin parçaladığı kadın-erkek gerçeğini ve bunların özgür toplumsallığını yeniden oluşturmak mümkün değildir. Hiyerarşiyi değil dayanışmayı, mülkiyetçiliği değil ortaklaşmayı, ayrışmayı değil birliği, tekleşmeyi değil farklılığı esas alan, özne ve nesne ayrımının bulunmadığı kadın eksenli yaşam biçiminin yeniden insanlığın gündemine konulması iktidarcı, mülkiyetçi ve devletçi sisteme yönelik en büyük özgürlüsel çıkıştır.

Yine kadın karşısında sunulan sözde avantajların bedelinin ne kadar ağır olduğunu anlamaksızın erkeğin özgürleşme sorunu çözülemeyecektir. Kadın açısından köleliğini fark etme ve buna karşı mücadele yürütme hiç de zor olmazken, erkekte köleliğini fark etmek, anlamak ve bunu aşma çabası içine girmek çok sancılı olmaktadır. Yaşamdan silinmiş, iradesi varlığı, duygu ve düşünceleri, üretkenlik ve yaratıcılığı dumura uğratılmış kadın karşısındaki erkek konumu, milyonlarca erkek için en vazgeçilmez konum durumundadır. Sokakta, işyerinde, okulda devlet karşısında yaşadığı aşağılanma, horlanma, karışma ne düzeyde olursa olsun kadın karşısında kendini kral gibi hissetmeyi vazgeçilmez görmektedir. Buna dayalı sistemin yıkılmasını kendi erkekliğinin yıkılması olarak görmekte ve ona dört elle sarılmaktadır. En demokrat ve devrimci olanında bile bu erkekliğin en büyük hakaret, onuruna en büyük saldırı, en büyük aşağılama olduğu fazla anlaşılmamaktadır. Yine bu erkek kimliğinin ne kadar incelikli yöntemlerle kendini bir kültür haline getirdiği, bilinçaltına sızdığı, güdü, davranış ve duyguları kodladığı görmezden gelinerek kendini bu kimlik dışında tanımlama gibi kolaycı yaklaşımlar gelişebilmektedir. Dolayısıyla bu

erkeğin öldürülebilmesi için önce tanımlanması ve yakalanması zorunlu olmaktadır. Öncelikle böylesi bir cins çelişkisinin farkındalığı gerekmektedir.

Cins Bilinci...

Cins bilinci çelişki noktasındaki farkındalıkla beraber öncelikle nerede kaybettiğini doğru tahlil etmeyi gerektirir. Özgür olmadığının bilinci cins bilincinin temel koşuludur. Abdullah Öcalan'ın "Özgürlük köle için değil, köleliğe başkaldıran için vardır" sözü bu konuda bize yol göstermektedir. Köleliğinin farkında olan ve bununla bağlantılı mücadele gücü olan kişi özgürlük arayışına girer. Bu belirleme kadın içinde erkek içinde geçerlidir. Ancak kadın özgürlük ile ilgili bütün tanımlamaların içinde kendini bulduğu halde erkek de böylesi bir arayış çok zor gelişmiştir. Var olan sisteme karşı bir mücadelede tereddüt yaşamayan erkek, cins bilinci edinme, kendi geriliklerinin farkındalığını sağlama konusunda oldukça zorlanmıştır.

Her şeyden önce erkeklik olgusunun doğru bir tanıma ihtiyacı vardır. Devletçi uygarlığın kaynağındaki erillik dikkate alındığında, erkekliği salt biyolojik bir olgu olarak tanımlayamayız. Erkekliğe dair tüm analizler bizi iktidarcı, mülkiyetçi ve devletçi sisteme götürür. Bu anlamda erkekliğin tahlili bütün iktidar ve güç ilişkilerinin tahlili demektir. Kadının nesneleştirilmesine dayalı cinsel farklılaşma, toplumsal sistemin örgütlenişinde sınıfsal farklılaşmadan daha etkili olmuştur. Bu da erkekliğin esasında sosyolojik bir olgu olduğunu kanıtlar. Erkek sisteminin çok yüzlülüğü, aldatıcılığı ve zalimliği erkeğin özgürleşme zemininin yeniden oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Üzerinde durduğu sahte zemin özgürlükçü bir zemin değildir. Erkek zemini her türlü özgürlüksüzlüğün, eşitsizliğin, köleliğin üzerinde yükseldiği ve bu nedenle parçalanması gereken bir zemindir. Ancak bu zeminin ve yol açtığı erkek kişiliğinin tahlili ve aşılmasıyla özgürlükçü adımları güçlendirebiliriz.

Bu erkekliği çözümlemek erkeğin kadınla-doğayla uyumlu tanımına ulaşmak ve bunu yaşamsallaştırmak toplumsallığımızın olduğu kadar doğamızın da kurtuluşu için şarttır. Erkeklik olgusu doğal toplumdan sınıflı-kentli-devletli topluma geçtikten sonra ortaya çıkar. Dolayısıyla erkeklik bu kavramlarla eş anlamlı bir karakterde gelişmiştir. Erkeklik kentlilik, sınıfçılıktır, devletçiliktir. Toplumun bir avuç elitin çıkarına hiyerarşiye dayalı, tek cinsin lehine görünmekle birlikte her iki cinsin de aleyhine biçimlendirilmesidir. Abdullah Öcalan bu nedenle; *"Erkeği öldürmek aslında sosyalizmin temel ilkesi. Orda iktidarı öldürmektir. Orda tek taraflı baskıyı, eşitsizliği öldürmektir. Orda boşgörüsüzlüğü öldürmektir. Bu kavram bu kadar genişletilebilir."* demektedir. Bu tespit erkeğin öldürülmesiyle toplumsal özgürleşme önündeki en temel engellerden birinin aşılabacağına işaret etmektedir. "Erkeği öldürme" kavramı bu anlamıyla kapitalist uygarlığın da üzerinde yükseldiği hegemonik, hiyerarşik devletçi sistemin dayanağı olan esas zeminin ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir.

Erkeği öldürmekten kasıt fiziki olarak yok etme veya imha etme değildir. Böyle kaba ele alınamaz ve yorumlanamaz. Kastedilen insanın toplumsal gerçeğine ve doğasına karşıtlık temelinde kurulan egemenlikçi sistemin ürünü erkek kimliğinin reddedilmesi ve özgürlükçü esaslar üzerinde yeniden inşa edilmesidir. Erkeğe özgürlükçü, eşitlikçi, barışçıl, paylaşımcı, demokratik yeni bir kimlik kazandırılmasıdır. Kapsamlı bir zihinsel, ruhsal ve duygusal değişimle erkeğin kadınlara-doğayla-toplumla ve kendiyile yeniden buluşmasıdır.

Elbette ki bu kendiliğinden gerçekleşecek değildir. Ciddi bir zihinsel, ruhsal ve duygusal yoğunlaşma istemektedir. Sadece yoğunlaşma da yetmez sistemin erkek egemen ideolojisi başta olmak üzere kavramsal-kuramsal ve kurumsal gerçekliğine karşı da ciddi bir direniş gerektirir. Özgürlük ve eşitlik ekseninde toplanan sistem karşıtı direnişte yer almayı gerektirir. Zira yeni erkeğin yaratılması bu direniş ve mücadele sürecinden koparılamaz. Bu erkeklik ne laf olsun diye, ne tesadüfen ne de erkek bireyler böyle istiyor diye geliştirilmiştir. Bu, sistemin bir şifresidir. Bu erkeklik bir iktidar ve hegemonya te-sisi için yaratılmıştır. Kadının eşitlikçi ve özgürlükçü düzeninin yıkılması kadar; devletçi-iktidarcı sistemin toplumsal temelini oluşturma da bu erkek kimliğinin yaratılmasıyla sağlanmıştır. Bu kimliği reddetmek bu kimlik üzerinden geliştirilen, meşrulaştırılan, kurumsallaştırılan sistemi reddetmektir.

Erkekliğin öldürülmesi olgusunu bu kapsam ve derinlikte kavramak yine pratik gereklerini yerine getirebilmek ifade edildiği kadar kolay değildir. Bu, beş bin yıllık kodların, zihni örgülerin, duygu ve güdülerin aşılması demektir. Kadın karşısında sağlanan avantajlardan vazgeçme, şahsında bu erkeklik üzerinden hüküm süren sisteme dur deme, bunun gerektirdiği zihni-nefsi-hissi mücadeleyi yürütme büyük bir özgürlük tutkusu ve bilinci gerektirmektedir. Bu ciddi ve derinlikli bir kişilik savaşı olmadan gerçekleştirilemez.

İkincisi kadın kendine biçilen tüm rollerin yanında devletçi sistemin ezdiği, horladığı, sömürdüğü erkeğin tüm öfke ve isyan duygularını emen, rehabilite eden, sistemi koruyan bir rol de oynamaktadır. Kadını en çok kullanan, en çok sömüren, en çok tüketen sistem olduğu halde yarattığı özgürlük yanılsamasıyla kadınları sisteme bağlamaktadır. Devletli uygarlığın kadında yarattığı yanılsama derinliklidir. Kapitalist modernite bunu karadeliğe çevirmiştir. Daha da kötüsü kadını sahte özgürlük hayalleriyle sistemin sürdürülmesi ve korunmasına bekçi haline getirmektedir. Dolayısıyla erkeğin özgürleşebilmesi için sadece kendi egemen erkekliğiyle değil, sistemin dayanağı haline getirilmiş köle kadın gerçeğiyle de savaşması gerekir.

Erkek, özgürlük sorununun çözümünde ancak böyle rol oynayabilir. Bu, erkekliği öldürmeyi yaşamsal bir sorumluluk olarak görmeyi ve bunu süreklileşen bir yaşam biçimine dönüştürmeyi gerekli kılmaktadır. Özgürlük mücadelesinde yer almak, kadın ve erkek için mutlak özgürleşme anlamına gelmemektedir.

Abdullah Öcalan, şimdiye kadar geliştirilen özgürlük teorilerinde sorunun tek yanlı ele alındığını dile getirmekte ve şöyle demektedir; *“Ezilen cins kadın olduğu için, çoğunlukla onlar üzerinde durduk. Fakat erkek kesimi de, en az kadın kadar kurtarılmaya muhtaçtır. Bizim çözümlemelerimizin bu ilişkide önemli oranda erkek çözümlemesini de içerdığını, en az kadın tipini çözümlediğimiz kadar, erkek tipini de sorunun diğer kutbunda çözümlediğimizi biliyorsunuz. Hatta ulusal kölelikte ve toplumsal düşürülmüşlükte, erkeğin payının kadından daha fazla olması gerektiğini, daha fazla suçlu görülüp sorumlu tutulması gerektiğini bu çözümlemelerin bir sonucu olarak söylüyoruz. Kadın sorumluluk duyamayacak kadar işlevsiz ve güçsüz bırakılmıştır, iradesiz bırakılmıştır. Yani bir yerde, tam yenilgi ve teslimiyet konumundadır. Dolayısıyla kölelik söz konusu olduğunda bir tarafa bırakacağız. Daha basat olan, sömürgeci kurumlarla ilişkide bulunan, dolayısıyla köleleşmemizle daha fazla bağlantılı olan erkektir. O ilişki kuruyor, o ajanlaşıyor, o kendini bir hiçe, bir maaşa satıyor, olası gelişmeleri ilk ele alan odur, sömürgeci partilere ve sömürgeci orduya koşan erkektir. Yalan mı? Hayır. Dolayısıyla en çok sorumlu tutulması gereken öge durumundadır.”*

Kadınlar ve erkekler özgürlük hamlesine klasik erkekliğin öldürülmesini ve dönüştürülmesini sağlayan özgürlük çabalarıyla katılabilirler. Özgürlük mücadelesinde özgür yaşam zemini, özgür kadın ve özgür erkek öncülleri oluştuğça, bu doğrultuda inanç, bilinç ve cesaret yükseldikçe erkeğin erkeği öldürme projesini sahiplenme ve kalıcılaştırma düzeyi de gelişecektir.

Cins Mücadelesi...

Cins mücadelesi öncelikle kendi cinsini tanıma ve gerilikleriyle mücadele ederek özgür cins bilincini ortak inşa etmektir. Cins mücadelesine yanılığlı bir yaklaşım da bunu sadece kadınların görevi ve işi olarak ele almaktır, yine cins mücadelesini de sadece kadın ve erkek arasında çıkan geleneksel yaklaşımların önünü almak olarak yorumlamaktır. Erkek cins mücadelesini kendi sorunu olarak görmemektedir. Oysa cins mücadelesi cinsler arasında yaşanan tüm yanlış şekillenmelerin aşılması, tüm çelişkilerin çözümünün aranmasıdır.

Cins mücadelesi kadın özgürlük mücadelesinin temel dinamiği olduğu kadar tüm özgürlük hareketinin temel dinamiğidir. Erkeğin geriliklerine karşı bir duruştur. Erkek kadının duruşuna bakarak kendine biçim vermekte, pratik katılım biçimini de belirlemektedir. Duruşunda ısrar eden erkek gerilikleri karşısında kadın tavrını bulmaktadır. Kadın olmayan ortamda erkekte dağılma, düzensizlik, disiplinsizlik yaşanmaktadır. Kadının yaşama bu yön veriş gücü verilen cins mücadelesinin eseridir. Özgürlük mücadelesinde kadın rastgele, örgütsüz, disiplinsiz, çizgiye ters, yetersiz duruşları kabul etmez, taviz vermez. Erkek bu noktada kadın tarafından belirlenen yaşam ölçülerine göre kendi katılımını geliştirmek durumundadır. Bu kadının oynadığı olumlu bir roldür.

Cins mücadelesi özgür yaşamın kadın ve erkek kişiliklerindeki geleneksel toplum alışkanlıklarının sökülmesi ve özgürlük ölçüleri temelinde cinslerin yeniden inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Cins mücadelesi cinslerin demokratik modernite sistemi ekseninde birbirinde yarattığı değişim dönüşümün adıdır. Bu mücadele kadının erkeğin geri yanlarına karşı mücadele etmesi kadar erkeğinde kadının geri yanlarıyla mücadele etmesi anlamına gelmektedir. Bu mücadele aynı zamanda Öcalan'ın "Üçüncü cinsel kırılmayı da erkek aleyhine gerçekleştireceğiz" formülünün yöntemidir. Cins mücadelesinde birbirini değiştirmek dönüştürmek kadar birbirinde saygı yaratmak önemlidir. Saygı yaratılmadığı müddetçe cinsler arasında gerçekleşecek olan mücadele iktidar ya da yetki mücadelesinden başka bir anlama gelmeyecektir.

Erkek aleyhine üçüncü cinsel kırılmayı gerçekleştirmenin yöntemleri olan cins çelişkisi, cins bilinci ve cins mücadelesi değişim ve dönüşümün yöntemleridir. Bu diyalektiği uygulayan kadın ya da erkek için yaşamı doğru tanımlama ve toplumsal sorunun kolektif olduğu dolayısıyla çözümünün de kolektif olduğu bilinci daha güçlü gelişecektir. Elbette bu yöntemler temel olarak özgürlük arayışı olan, Prometheus'un ölçülerine ulaşmayı hedefleyen ve bunun emeğini veren direnişçi erkekler için geçerlidir.

Kaynakça

- Demokratik Toplum Manifestosu 5. Kitap/ A. Öcalan
- Demokratik Toplum Manifestosu 3. Kitap/ A. Öcalan
- M.Foucault-İktidarın Gözü
- Gianni Vattimo-Şeffaf Toplum
- Sokrates-Aşka Övgü
- A. Badiou-Aşkın Halleri
- Azra Erhat- Mitoloji Sözlüğü

Kendim Olmak İçin Savaşıyorum

Şenel Karataş

Kadının Doğusu

Mesele kadın devrimi ise insanlık, edebiyat ve sanat köprüsünden geçmek zorunda... Murdoch'un bir sözü vardır; “*felsefe bir şey yapar, edebiyat ise çok şey yapar*”, her iktidarın katıldığı bir söz olmalı ki, şiddetten daha çok sözden korkmuşlardır. Ki tarih bugün bunun yüzlerce örneği ile yüklüdür. Sözün ve sözcüklerin sahibi eğer bir kadınsa korku çok daha fazla büyümüş, baskı onlarca kat artmıştır.

Baskının artması büyük ölçüde kadının yok sayılmasına ve içine dönmesine neden olmuşsa da aynı baskı; kadının daha güçlü bir biçimde ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Her devrim aslında kadınla olmuştur ancak tarihi yazanların eril zihniyete sahip olmalarından kaynaklı, kadın birçok devrimde görünmez kılınmış ya da en iyi ihtimalle kadına yardımcı rolü verilmiştir. Oysa yirminci yüzyılın başında Meksika devrimi sırasında Petra, kadın düşmanlığına rağmen devrimin belirleyicisi olur. Ve bu deneyimleri aktarmaya başladığımızda tarihin ve eril anlayışın yeniden değerlendirilmesi, tarihin yeniden yazılması gerekecektir.

Devrim ve savaş zamanları dışında kadını hem toplum hem birey açısından ele almak, toplumsal değişim ve dönüşüme katkılarıyla değerlendirmek kadının yaşama sirayet etmiş tüm renk ve değerini ortaya koymak anlamına gelir.

Doğu ve batı ikileminde kadın ve var olma biçimleri arasındaki farklar başlı başına bir yazının konusu olsa da kadının kendi coğrafyasında, kendi kültürel dokusu içinde direnişi ve başkaldırısı aslında bariz benzerlikler gösterir.

Ortadoğu’da yaşamak her dönemde insanlık için zor olmuştur. Tüm dünyanın gözlerinin olduğu bu kanlı coğrafya, emperyal güçlerin her daim ilgisine mazhar olurken savaşın ve şiddetin değişmez adresi olmayı da bir kader olarak taşımıştır. Ve asıl sorun bu şiddet ve savaş ortamında kadın olmak...

Başka bir deyişle, savaş-siyaset ve din üçgeninde kadın olmak, kadın için başlı başına bir mücadele alanı yaratmaktadır. Özellikle Radikal İslam karşısında “şey”leşmeden kadın olmak konusu öncelikli olarak ele alınması gereken konulardandır.

Devrim-sonrası İran’da yaşayan kadınların hayatları ve radikal İslam’ın, tam bir erkek egemenliği ve zulmünü, kadınlara karşı açtığı savaşı en iyi anlatan “Tahran’da Lolita Okumak” romanı o coğrafyaya ve kadına yakından bakmak açısından önemlidir.

İranlı yazar Azer Nefisi’nin kitabı “Tahran’da Lolita Okumak” da; bir grup İranlı kadın her hafta Nefisi önderliğinde toplanıp yasaklanmış Batı Edebiyatı eserlerini okurlar. Başlığa Lolita’nın taşınmasının iki sebebi vardır. Birincisi İranlı kadının tutsaklığı ile Lolita’nın tutsaklığı arasında psikolojik ve politik bir bağ kurmak ikincisi ise Lolita’nın sadece İran’da değil, batı toplumlarında bile kabul edilmesi zor bir kitap oluşudur.

Azer Nefisi’nin Nabokov’un Lolita’sı üzerine yoğunlaşmasını açmak gerekirse eğer, 12 yaşındaki kimsesiz ve gidecek başka bir yeri olmayan Lolita’yı kendine cinsel obje olarak seçen ve deyim yerindeyse onu “kapatan” Humbert’in Humeyni’yle benzerliği ve ikisinin de birer diktatör oluşudur. Lolita, Humbert’in rüyasıdır. Nefisi’nin deyimıyla İran kadını da bu açıdan Lolita’dan farksızdır. Kendi sesi boğazına tıklanmış temiz, parlak ve mütevazı İran kadını da Humeyni’nin rüyasıdır.

İran’da edebiyat tutkunu bir öğretim üyesi olan Azer Nefisi, İslam Devrimi’nden sonra başörtüsü takmadığı için Tahran Üniversitesi’nin kapıları yüzüne kapanınca; bazısı dindar, bazısı laik ailelerden gelen yedi kız öğrencisiyle kendi evinde gizli bir edebiyat kulübü kurar ve her perşembe günü düzenli olarak bir araya gelmeye başlarlar. Sokakta dini düzenin tüm baskı ve kurallarını yaşarken, hocalarının evine adım atar atmaz çarşafalarını çıkarırlar, aslında Nefisi’nin deyimıyla üzerlerindeki baskıyı çıkarırlar ve özgürlüğü yaşarlar. Bu derslerle aslında kadınlar kendileri için küçük ama özgür bir dünya kurmuşlardır. Ayrıca Nefisi’nin öğrencileri, Lolita’nın gerçeklerinde kendi gerçekliklerini sorgulama fırsatını bulurlar. Vurgulanmak istenen Humbert’in Lolita’ya bakış açısı ile İran İslam Devriminin İranlı kadına bakış açısındaki paralelliktir. Humbert’in sağlıklı iç dünyasından Lolita’ya bakışı ile İran İslam Devriminin kadına bakışı örtüşür. Her ikisi de kadınının geçmişini yok eder ve onu yeniden biçimlendirmeye kendi bakışı içinde yarattığı kadın olmaya zorlar. Her iki durumda da kadın bundan kurtulmaya uğraşır. Her ikisinde de kadın; kadın olduğu için başlı başına bir suç unsurudur ve bu nedenle kendisine yapılanları hak eder. Nasıl totaliter rejimde kadının özgürlükleri elinden alınıyor ve suçlu kabul ediliyorsa Humbert de Lolita’yı okura aynı bakış açısıyla sunar.

Sokakta dini düzenin baskılarına kendileri için bir mabet özelliği taşıyan o oda, onların başkaldırı ve varoluşlarının mekânı olur. Bu da onlara başka bir dünyanın kapılarını açar.

Her ne kadar burada yapılan edebi tartışmaların odağında batı eserleri ve batılı kahramanlar olsa da aslında Lolita'nın bireysel hüsrânı ve yalnızlığının yanına, İranlı kadının toplumsal yalnızlığı ve toplum dışına itilmesi gibi analizler yapılmıştır ki romanın asıl değeri bu sorgulamalar da yatmaktadır. Doğu ve Batı kadınının sorunlarının kaynağı arasındaki farklar, bireysel ve toplumsal çıkış noktaları ve kadının değişmeyen çaresizliği, çözüm bulma iradesi romandan çıkarılan sonuçlar olur.

İslam ülkelerinde yazılan kadın edebiyatı, ev içinde, kapalı perdeler arkasında filizlenen bir edebiyattır. Erkeğin ve eril bir tanrı tasavvurunun egemen olduğu İran'da ve diğer Ortadoğu ülkelerinde kadınlar, Virginia Woolf'un dediği gibi kendilerine ait bir oda yaratmaya çabalamışlardır. Ancak buradaki oda Woolf'un odasından çok başka anlamlar içerir. Anımsamak gerekirse eğer, Woolf'a göre kadınların erkekler kadar iyi yapıt yapabilmemesinin dört koşulu var; "...para kazanma, kendilerine özel bir oda yaratma, boş zaman yaratma ve erkeklerin olası sözlerini düşünmeme..."

Woolf'un argümanının en önemli tarafı kuşkusuz para kazanmak. Özgürlük yolunda para kazanmanın asıl önemli olan şey olduğunu dikkat çeken Woolf, kendisini ataerkil düzenden sıyrılmasının ana sebebinin de paraya ulaşması olduğunu söylüyor. Kadının kendisini erkekten bağımsızlaştırması için maddi açıdan özgürlüğe ulaşmasının önemli bulan Woolf, bu özgürlüğün kadını zihinsel olarak da özgürleştireceğini ve kadının yazmasına olumlu bir etkisi olacağını ifade eder. Bu özgürleşme yoluna giderken de kadının kendine ait bir odasının bulunmasını elzem gören Woolf, kadının ev işlerinden kaçacak bir sığınacağının olması gerektiğini söyler. Boş zaman yaratma koşuluna da olanak sağlayacak olan oda aslında kadının kendisini özgür hissedebileceği tek dört duvar arası olarak tasarlanmış Woolf. Oysa Nazer'in odası dışarıda bekleyen tehdide karşın aslında bir korunak ve kendilerini -kısa süreli de olsa- gerçekleştirecek olan bir sığınak... İki oda arasındaki en önemli fark, odaya neden gereksinim duyulduğunda gizli. Salt yaratım itkiyle yola çıkmış bir Woolf'e karşılık; kendi olabilmek, özgür anı yakalayabilmek için yola çıkmış İranlı kadınlar... Her şeyden önce de korku ikliminin zorunlu kıldığı bir oda var Woolf'un odasına karşılık...

Ortadoğu kadınına dönecek olursak, kadının bu coğrafyada İslam devletine karşı çıkması, Tekbir sesleriyle vahşet yapılmasına karşı durması ve birey olabilmesi hiç de kolay olmamıştır. Kadının tarih içinde var olabilmesi ve tarihi yazabilmesi tek tanrılı dinlerde zor olsa da İslam ülkelerinde neredeyse imkânsız olmuştur. Kadınları yazmayan tarih kısaca kadınların yazmadığı tarih olmuştur.

İslam ülkelerinde erkeğin tarihsel egemenliği, kadının ikinci sınıf insan ya da şeyleşmiş, insanlıktan ayrı bir yaratık olmasını istemiş ve onu kendi doğasından sıyrarak

kurgulanmıştır. Bu kurgulanmış kadın konuşmayan, düşünmeyen dolayısıyla; Furuğ'un, "Ben oyuncak bebekler ülkesinden geliyorum" deyişindeki cansız bir "oyuncak bebek"tir. Kadının, sadece erkek ve kadın arasındaki ortak felsefi ve ruhsal durumlar veya insansal durumlarla ilintili metafizik sorunlar, genel olarak hayal edilebilirler diye araç olarak kullanıldığı kurgularda; kadın yaşamı çağlar boyunca tek başına ele alınmamıştır.

İslam ülkelerinde kadınların durumu yalnızca kadınların ikincil plana itilmesiyle açıklanamaz. Onların da etkileme gücü vardır. Eğitim sistemindeki ayrımcılığa karşı direnişleri çok önemlidir. Kadınların direnişinin diğer bir örneği ise muhtemel cezalandırmalara karşın "İslami başörtüsünü" takmayı kabul etmemeleri ile ilintilidir. 1993'de İran'da, 113000 kadın kıyafet kanununa uymadıkları için tutuklanmıştır. Bütün engellemelere rağmen, büyük kadın yazarlar, gazeteciler ve film yönetmenleri halkın dikkatini kadınların sorunlarına çekmişlerdir. Aşırı tutucu iktidarın bağımsız sanatı, edebiyatı, filmleri sınırlamaya çalışmasına rağmen birçok kadın bu alanlarda Şah'ın iktidarından daha fazla etkin olmuştur. İranlı entelektüellerin, orta sınıfın ve laik kadınların büyük bölümünün idam edilmesine, hapsedilmesine ve İran'dan kaçmaya zorlanmasına rağmen, kadınların kendi haklarını korumak açısından etkin bir grup olduğu ve birçok alanda büyük başarılarla imza attığı açıktır.

Kadının Batısı

Dünyanın doğusunda kadın sessizliği ve ardından çılgınlıkları böyle yükselirken batısında kadın başka boyutta bambaşka var oluş sorunları içindedir. Batı dünyasında kadının ele alınışı ve kadının topluma bakışını, İris Murdoch üzerinden ele almanın iki önemli noktası var; birincisi felsefeci olmanın yanı sıra edebi yönüyle de dünyayı yorumlaması, ikincisi ise tanrı ve sistem sorgulaması...

1938'de Komünist Parti'ye giren Murdoch, Klasik Edebiyat diplomasını aldı. Belçika ve Avusturya mülteci kamplarında görev aldı. Bu görev için Avrupa'da yer aldığı sıralar Sartre ve Simone de Beauvoir ile tanıştı. Bu tanışma genel olarak felsefeye özel olarak da varoluşçuluğa yönelmesini etkiledi. Cambridge'de Wittgenstein'in görev yaptığı Nevnham Üniversitesi'nde dersler alarak felsefe doktorasını aldı. 1948'de Oxford'da St.Anne College'da felsefe profesörü olarak göreve başladı ve 1963'e kadar burada çalıştı. 1954'te ilk romanını (Under the Net) yayınladı. 70'li yıllardan itibaren felsefe yazıları yazmaya da yöneldi. Binlerce okuru ve hayran kitlesi olan yazar Murdoch'un bir felsefeci olarak ele aldığı sorunlarla, bir romancı olarak dile getirdiği dünya birbirinden ayrılmaz.

"Bana göre kadın olmak, İrlandalı olmak gibi bir şey. Herkes ne kadar önemli ve harika olduğunu söyler; ama sen daima hep aynı şekilde ikinci sırada yer alırsın." Sözüyle yazar kadına bakış açısını ortaya koyar ve bütün ömrü boyunca da sözün ardından bu motivasyonla gider sanki...

Onun romanlarını okumak biraz da tehlikelidir; hiç beklemediğiniz bir anda, kendi yalnızlığınız, zaaflarınız ve çürümüş duygularınız sizinle yüzleşmeyi isteyebilir. Siz de bunun sonucunda kendinizi ve çevrenizdekileri yeniden anlamlandırmak zorunda kalabilirsiniz. İris, insanın masumiyetini yitirmiş yanlarına kafayı takmıştır ve masumiyetini yitiren her okur, artık kendi duruşmasının hâkimidir.

Kendi yaşamına baktığımızda yaşamının bir yerinde yitirdiği tarihi ve kaybettiği sözcükleri ile iynin ışığı olmayı ve bu ışıkla aydınlatmayı başaran Murdoch'un romanlarında iki insan arasındaki ilişki hep bir köle-efendi ilişkisi olarak ortaya çıkar. İnsanlar başkalarını zihinlerinde tasarladıkları gibi görür, onların taşıdıkları gizilgücü fark edemezler. Ancak birtakım şaşırtıcı olaylar sonunda yanıldıklarını, hayatın kendilerini aştığını anlarlar. Sevgi ve özgürlük arasındaki ilişki, insanın kendi benliğinden öteye bakmasının gerekliliği onun ele aldığı temaların başında gelir.

Murdoch, ilk romanı "Ağ"da Eros'u Londra sokaklarında yalnız dolaştırmaz. Ona pes etmek nedir bilmeyen bir peygamber eşlik etmektedir: Solcu. Romandaki tüm karakterlerin hayatına bir şekilde değen Solcunun Londra sokaklarındaki varlığı az biraz sarsak, beceriksizdir. Paranın ve seksin peşinden giden insan kalabalığının gündelik ahlakının ne olacağını Solcu söyleyebilir mi? Tanrı ölmüş olabilir ama ya Marksizm? Erosla yıldızı pek de barışmayan, tanrının ölümünden de olsa olsa memnuniyet duyacak olan Marksizm, 20. yy.'ın umarsız peygamberi, oradan oraya koşturup insanları kurtuluşa davet etmektedir. İlk romanında Murdoch'ın evreninde gemi kıyından geri dönüşsüz bir biçimde uzaklaşmamıştır. Kitleleri daha iyi bir dünyaya çağıran insanlar, dinin yerini alacak dünyevi bir ahlak ve sorumlu bir yaşam düşüncesi vardır. Romanın kahramanı ve anlatıcısı James'in ucuz romanlar çevirerek sürdürdüğü asalak yaşamına son verip bir hastanede hademelğe başlaması, dünyanın mucizevi bir yer olduğunu düşünmesi bunun bir göstergesidir. Solcu nihai sözü söylemese de onun da biçimlendirdiği, katkıda bulunduğu bir dünya söz konusudur. Henüz her şey Eros'un kanatları altında değildir. Çalışarak ve paylaşarak tadılacak bir yaşama sevinci vardır. Ve belki de 20. yy.'ın yoldan çıkmışlığına tek çare Marksizm'dir. Bu iyimserlik sonraki romanlarda acının hayatın gerçek özü olduğu düşüncesine bırakır yerini. Cinsel ve ekonomik savaşların kaldırdığı toz dumandan göz gözü görmez olmuştur. Bu kaos içerisinde tanrısız zamanların peygamberi bizim hakkımızda acı dolu bir gerçeği fısıldar kulağımıza: İnsanlar şeytan değildir; çok daha karmaşıktır?

Geçen yüzyılın en zeki kadını olarak adlandırılan Iris Murdoch, geçmişin düşünce sistemleriyle değerler düzeninin büsbütün yıkıldığı, bireyler arası iletişimin koptuğu böyle bir çağda, onun yeniden kurulması, bununla hayata yeni bir anlam kazandırılması için yeni bir felsefeye, bir ahlak felsefesine gereksinim olduğu düşüncesini savunur. Onun bütün yazarlık etkinliği, çağımızda eksikliğini duyduğu ahlak felsefesine bir katkıda bulunma amacına yöneliktir. Ve der ki; *"Sanat insan soyunun gerek kolektif gerek bireysel kurtuluşu için kuşkusuz ki felsefeden önemlidir ve edebiyatsa her şeyden önemlidir. Ama katıksız,*

disiplinli, profesyonel bir düşüncenin yerine konabilecek başka bir şey olamaz ve değerli kavramları yaratmayı ve bilimin giderek artan gücünü yönlendirebilmeyi ve denetleyebilmeyi umut edebileceğimiz yer işte bu iki alan, yani sanat ve etikdir.”

Nefisi ve Murdoch toplumun ve kadının üstündeki örtüyü edebiyat ile kaldıran iki kadın... Sadece iki simge üzerinden elbette kadın mücadelesi anlatılamazdı. Ancak iki umut tüm dünya için...

Kadın Ve Kadın

Kadının artık tüm alanlarda silinmez izleri olduğu gerçeği artık tartışma götürmez. Kadınsız bir devrimin düşünilemeyeceği zamanlardan geçerken asıl devrim kadının içinde gerçekleşmekte. Kumander Liwayway, 1940’larda Japon işgaline karşı savaşımış bir kumandan. “*Ben burada kendim olmak için savaşıyorum*” derken de kadının içindeki devrimi anlatır. Özellikle 20.yy’ın başından itibaren devrim hareketlerinin çoğunda kadınlar tarihe yön verdi. Edebiyat ve sanatta kimliği ile var olan kadın, her türlü baskı ve dışlanmaya karşı direnişin sembol ismi oldu. Kendi deyimiyle Tahta Bacaklı Frida, “*Ben aşkın, acının ve devrimin kadınıyım*” sözüyle bütün kadınları anlattı aslında...

İlk romanlarından itibaren, “*Gerçek umudumu nasıl özgür bırakırım?*” sorusunu sorar Colette, başka kaygılarla ama kadınlar için sormuş bu soruyu... Kadınlar kendi gerçekleri, kendi umutları için savaştıkları zamanlarda dünya çok daha güzel olacak. Gerçek umudu özgür bırakanlar belki de çok yakınımızda ve tüm dünyaya model olacak kadar gerçekler aramızda... Ve belki de ilk defa kadının ne doğusu ne de batısı tartışma konusu olacak. Kadının direnişi tüm dünyayı kucaqlayacak ve dünyanın rotasını savaştan barışa çevirecek. Ve mücadele sürecektir dünya kadın ekseninde dönene kadar... O meşhur slogandan alınan güçle yazmak, üretmek, yaratmak lazım; cezaevlerine, ölümlere, idamlara rağmen...

HEPİMİZİ ÖLDÜREMEZLER YA...

Kaynakça

- Kendine Ait Bir Oda, Virginia Woolf, çev: Suğra Öncü, İletişim Yayınları, 2013,
- Ağ, Iris Murdoch, çev: Nihal Yeğınobalı, Ayrintı Yayınları, 1993
- Tahrân'da Lolita Okumak, Azer Nefisi, çev: Mefkure Beyatlı, Agora Kitaplığı, 2003

Sen Kendini Anlat

Haskar Kırmızıgül

Jineoloji dergisi editörleri bundan böyle her sayısında bir kadın portresine yer verme kararı almış. İyi de etmiş. Temel amaçlarından birinin kadın hakikatini ortaya çıkarmak olduğunu söyleyen jineolojinin bunu düşünememesi düşünülemezdi! Yaşamın yaratıcısı olduğumuz zamanlardan bugüne dek hiç dinmeden akışını sürdüren o nehirdeki damlaların öğreticiliği bir başka olacak.

Feminist tarihçi Gerda Lerner, “*tarihe kadınların gözüyle bakılsaydı, tarih tümüyle farklı bir ıstık altında görülürdü*” derken tam da bunu kastediyor. Kadınların; bilinç, umut, yaratıcılık, zekâ, düş, itiraz ve acılarla yaşamda yer edinme çabalarına yer veren bir tarih yazımı mutlaka olmalı.

Patriyarkalın kendisine çizdiği sınırları aşan, ufkun ötesini merak eden ve bu uğurda yüreği ve beyninin her hücrelerini konuşturan, yaşamını ve çoğu zaman ölümünü buna yatan ne kadar çok kadın var. Peki, biz niye bu kadar az isim biliyoruz ve onlara dair bildiklerimiz ya da bildiğimizi sandıklarımız onların hakikati mi?

Jineoloji bu portrelerle hakikatin örülmesinde pay sahibi olacak. Erkek egemen sistemle uzlaşmayan her kadının başkaldırısı ya da itirazını bir inceleme konusu yapacak. Bireyde toplumu, toplumsallıkta bireyi çözümleyerek; gerçekte hakikat arasındaki mesafeyi kapayacak. Bu mesafeyi kapamak için yapılması gerekene ‘an’a karşılık veren, bu yüzden tarihte olmasa bile toplumsal hafızada canlı kalan kadınların izini sürmek jineolojinin duygular, sezgilerle bağını koparmış bilgiye itirazının da bir biçimi olacak.

Gerda Lerner “*İstedim ki, insanlar kadın taribine ve çalışmalarına tarihçi ya da teoriysen olarak yaptığım katkılarının benim pratik hayat deneyimlerinden doğduğunu bilsinler*” diyor.

Öyleyse kadın hakikatini, tarihini yazarken kişinin kendi deneyiminden başlamamız doğru bir yöntem. Peki, nereden, kimden, hangi zamandan başlamalı? Tabi ki zaman, kişi, mekân önemli... Bunlarla örtüşen en güzel isim de varlık mücadelesini soluksuz sürdüren bir kadın: Saçları kavgasının kızılığına bürünen Sakine Cansız...

Sakine Cansız hakkında çok şey yazıldı, söylendi. PKK'nin ilk kuruluş kongresine katılan iki kadından biri olduğu anlatıldı. Diyarbakır 12 Nolu Askeri Cezaevi'nde 'gestapo' diye adlandırılan Esat Oktay Yıldırım'ın yüzüne tükürecek kadar cesur bir kadın olarak hafızalarda kaldı. PKK'de sadece şehit resimlerinin duvara asılması bir gelenek olduğu halde, cezaevinde iken Kürt halk önderi Öcalan'ın odasının duvarında O'nun resmi olduğu anlatıldı. Sara 55 yıllık ömrünün 38 yılını PKK ile geçirdi. Bu zaman diliminin 11 yılı Elazığ, Amed, Malatya, Amasya ve Çanakkale'de demir parmaklıklar ardında geçti. Destanın giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde hep o vardır. Sara'nın yaşamı kadının 'yazılmayı bekleyen özgürlük tarihini'nin taslağıdır. Kürt kadın hareketinin tarihinin dönüm noktalarına bakarsanız eğer Sara'dan bir iz bulursunuz. Sara devrimin O'nu çağırmasını beklemeden, devrime koşan bir kadındı. Bir yandan ailesinin çevresinin nişanlı bir kızıdan beklentileri, diğer yandan birkaç kez konuşma fırsatı bulduğu devrimcilerin vaad ettikleri özgür yaşam. Bu kaos döneminde o tüm olasılıklar içinden özgürlüğü seçti. Dersim'den yola çıkıp Apocuların izini sürmesi tam da bu nedenledir. Sara'nın kendini yarattığı bu an, Bingöl ve Elazığ'da yürüttüğü grup dönemi faaliyetleri ile başka kadınların yaratılış anlarına dönüştü. Şimdi bir hakikat olan 'kadın devrimi' o zamanlar bir ütopya idi. Sara bu hakikatin ilk yolcusuydu. PKK'nin kuruluş kongresine kadının özgün örgütlenmesi için bir program hazırlama fikriyle gitmişti. 'Düşman kadınlar koğuşundan bir tek itirafçı bile çıkaramayacak' sözünü çiğnetmemek için dervişane bir sabır sergiledi. Sabrının kaynağı aydınlık-karanlık, iyilik -kötülük, esaret- özgürlük ikileminin kıyasıya kavgaya tutuştuğu zindanda aydınlık, iyilik ve özgürlüğe taraf oldu. Kürdün varlık savaşının ilk zorlu sınavı olan Diyarbakır zindanında PKK'nin direnişine halel getirmedi. Kürt kadınlarının ordulaşma deneyimine tanıklık hatta öncülük etti. 1992 yılında kadınlar; askeri bir kampa ilk kez bir kadının koordinatör olarak atanmasını, onu karşılamak için yapılan askeri törende bir erkek gerillanın tek mil vermesinin gururunu Sara sayesinde yaşadı. Kadınların özgün örgütlenmesi YAJK'nın ilk kongresine katılan 300 kadından biriydi Sara. Toplu çekilen resimlerin, kameraya alınmış tarihi anların içinde Sara'yı ışıktan bir nehir yatağı olan gözlerinden tanırınız. Kadının her türlü erke karşı verdiği varlık savaşında tereddütsüz, ama'sız katılan bir sıra neferidir. Kadın partileşmesi ve konfederal sistemi oluşumunda inşa görevlerini aşkla yerine getirendir. Bunun heyecanını hiç kimse ve hiçbir şey Sara'nın öyle anlarda pembeleşen yanaklarından güzel anlatamaz. Sara'nın kadın devrimine inancını bir kadının hakikat yolculuğundan döndüğünü duyduğunda gözlerine dolan yaşlardan daha iyi hiç kimse ve hiçbir şey anlatamaz. Cesaretinin sınanmasına hiç ihtiyacı yoktu Sara'nın. Bunu isteyenler ya gafildir ya da tarihin öğreticiliğinden nasibini almamış cahillerdir. Geçmişten kalan bir efsane değil 'an'ın gereğine cevap veren bir devrimci idi Sara. İşte bu yüzden hep cesurdu. Avrupa'da

PKK yöneticilerine yönelik baskınlar sırasında elinde çantası tek başına gezerken, bulunduğu bir eğitim kampı basıldığında gelen beyefendilere izahat etmeyip hesap sorarken, Almanya'nın tıpkı bugünkü gibi tutukladığı bir PKK kadrosu olarak çıktığında yine işine kaldığı yerden devam ederken...

İnanç, sabır, gözüpeklik, aşk, cesaret, fedakarlık ve öngörü ile oluşan bu ruhsal kimlik dışta Sara'yı bir gerilla komutanı, bir ajitatör, bazen bir diplomat, siyasetçi, gazeteci, toplumsal ve kültürel devrimin öncüsü yaptı. Hangi kimliğine bakarsanız bakın yapıtaşının, biçime form kazandırmanın Sara'nın devrimciliği olduğunu görürsünüz.

'Sara' herkesin kavgasına yüklediği bir anlamın karşılığıdır. Yaşarken de kalleşçe vurulduktan sonra da aurası sizi çeken bir kadındır. Sara'yı anlatmak için ne yazarsanız yazın yine de kelimeleriniz evrende bir toz zerreciğidir. Duygu ve düşünceler ırmağın denize döküldüğü yer gibi birleşiktir. Ama siz hep kuraksınızdır. Böyle hissettirdi hep bana ve herkese... Neden diye sordum, neden yetmiyorum, yetmiyoruz? Sorunun cevabını ondan öğrendim.

"Hep Kavgaydı Yaşamım" adlı üç ciltlik kitabında isyan kokan "Başkaları bende kendisini anlatıyor"¹ sözlerini okuyunca O'nu kendi sözleriyle anlatmanın daha doğru olacağına inandım. Çünkü o artık 'silueti perdeye yansıyan bir 'Sara kadın' değil değil perdesiz ve başkalarının kendini seyredecekleri şekilde tek kişilik bir oyun oynamak niyetindeydi.²

Hep Kavgaydı Yaşamım adlı üç ciltlik kitaba böyle başlıyor: Öcalan'ın önüne koyduğu bu görevi kabullenmesi zor geliyor. Kavganın dışına atılmışlık hissi ağır basıyor. Günlerce süren çelişkilerin sonunda Ocak 1996'da Zap vadisinde aldığı bu kararın anlamı ve kutsallığını zamanın kendisine gizlediği bir bilgelik olduğundan habersiz yazmaya başlıyor. Bu bilgelik bana kişiyi en güzel kendi kelimelerinin anlatacağını söylüyor. Bu yazı olsa olsa onun kelimelerinin gölgesinde alınmış bir derin nefestir. "Zaman çok iyi açığa çıkarıcıdır ve ben zamana hep inandım" diyor.³

Sara'nın erkek zihniyetini, kavgayı, yoldaşlığı, geleneksel kadınlığı, Önderlik gerçeğini, toplumu, düşmanı tanımlama biçimi kendi zamanın ilerisindeydi. Kendi zamanının geleceğine hep inandı, acı çekti, sabırlı davrandı, sorguladı ama kendi zamanının geleceğine inandı. Şimdi Sara'nın zamanındayız. KJB Koordinasyonun 13 Ocak 2013 tarihli genelgesinde şunlar yazılıdır.

"Sakine Cansız-Sara çizgisi direniş ve mücadele çizgisidir. Hiçbir biçimde pes etmeme, boyun eğmeme, inadına direnişi yükseltme çizgisidir.

¹ Sakine Cansız, Hep Kavgaydı Yaşamım, 3.cilt, Aram Yay., 2015, syf.188

² A.g.e, syf 170

³ A.g.e., syf 169

Acıyı güce, acıyı direnişe, acıyı mücadeleye, acıyı zafere dönüştürme çizgisidir. Sara çizgisi direnişle zafere ulaşma çizgisidir. Sara çizgisi ‘direnmek yaşamaktır’ felsefesini yaşam tarzı ve kimlik haline getiren özgürlük çizgisidir.”

Anlatılacak o kadar çok şey var ki ona dair... Yaşamın ikilemli oluşu, çelişkili görünen kavramların bütünü bir parçası olduğunu ve ancak kaos ve kriz dönemlerinden çıkışı gerçekleştirenlerin yaratılış anlarında saklı özgürlüğü elde ettiğini söyleriz. Sara’nın kavga-gaya giriş biçimi bu teorinin şekle şemale bürünmesidir bir bakıma. Dersim’den yola çıkıp Ankara’ya Apocuları aramaya gidişini anlatırken şöyle der.

“Çatışmalar, çelişkiler, imkânsız görülen şeylerin tümü kendi zayıflıklarım, çaresizliğim, korkularım, bilinçsizliğim hepsi, hepsi vardı. Ve ben bunlara ragmen bunların içinde bir güven, bir cesaret, bir umut kıvılcımı yakalamış gidiyordum.”⁴

Sara Kürt özgürlük mücadelesiyle tanıştığı günden bu yana yılmaz bir Apocudur. PKK’yi O’nu yaratan değerlerden soyut ele alanların yaratmak istedikleri zihin bulanıklığı Sara’nın düşünsel akışkanlığını asla durduramamıştır. Yaşamı kadın aklıyla sorguladığı için mümin değil militan olmuştur. PKK’de yaratılan değerleri (şehitler, halk ve Önderlik) birbirinden kopuk ele alanların tavrı eğer gafilikten ibaretse sabırla iknaya koyulmuş, saatlerce konuşmuş, eğer bilinçli ise ‘affetmek’ sözcüğünü lügatından kaldırarak öfkeyle karşı koymuştur. Öcalan’la yoldaşlığının sınırlarını bilmek isteyenler; katliamdan sonra Öcalan’ın ‘ha beni vurmuşlar ha Sara’yı’ sözünün peşine düşsün. O’nun hayatı sorgulama biçimi ve acıyla sınanan hakikatinden kendi zavallılığına paye biçmek isteyenlere biz değil Sara’nın kendisi cevap veriyor.

“İşte Önderlik gerçeğimiz budur. Ve bizde yaşamın anlamı, yaşamın diyalektiği tıpkı böyle gelişti, böyle devam ediyor. Bu yüzdendir ki, her an yaşamın gerçekliği içinde eriyerek bu gerçeğin dili ve eylemi olanlar ne dün kadar geçmişte kalmayı, ne de yarın kadar uzaklığı hissettirdiler. Yaşamın en merkezinde ve zamanın her anına suyun helezonik dalgaları gibi büyüyerek yayılan bir özellikte oldular.”

Sara Kürt kadınlarının ideolojik, düşünsel, örgütsel, askeri ve siyasal alanlarda yürüttüğü varlık mücadelesinin mayasıdır. Ve bu maya tutmuştur. PKK’nin ilk kongresine “kadının özgün örgütlenmesi olabilir mi” fikriyle giden ve ilk grup örgütlenmesinde kadınların bu kadar çok yer almasında Sakine Cansız’ın Dersim ve Elazığ’da yürüttüğü faaliyetlerin önemli bir payı vardır. Başlangıçta tarihin temel sapmasını görebilmek ve bu öngörünün rotasındaki inatçı, tutarlı ilerleyiş sadece Sara’yı bir efsane yapmamış, Kürt kadınlarını küllenen Kürt ateşinin kıvılcımları haline getirmiştir.

⁴ Sakine Cansız, Hep Kavgaydı Yaşamım, 1.cilt, Aram Yay., 2015, syf.162

“Ben boşuna kadın özgürlük yürüyüşünü başlatmadım. Başlangıçta fazla iddialı değildi. Ama Sakine’ nin yazdığı gibi kadın noktasıyla işe başlamak hayli önemli idi. Ama çok çelişkili başlangıcı düşünün bir de bugünü düşünün.”⁵

Sakine Cansız jineolojinin eğildiği alanlardan biri olan etik ve estetiğin somutlaşmasıdır bir bakıma. Önce zindanın, sonrasında dağların çetin koşullarında eğilmezliği, dik duruşuna da yansıyan, her adımından zarafet akan, ruh ve beden bütünlüğünü yitirmeyen, hisleri sözünden önce gözlerine yansıyan bir kadındır. Öz ve biçimin ahengidir. O’nu tanıyan herkes koşullar ne olursa olsun hep spor yaptığını bilir. Karlar altındaki bir vadide günün nöbetçisi, mutfakçısı, subayından başka uyanık olan dördüncü kişi hep odur. Avrupa’da da durum aynıdır. Kaldığı evlerin kapısını usulca çekip dışarı çıkar, ev sahibine ise o dönene kadar yüreği ağzında beklemek düşer. Yediği meyvelerin kabuğunu sürekli yüzüne sürmesine mi, hepimize bıraktırmaya çalıştığı sigaraya öfkesine mi hiç bitmeyen yaşam enerjisine mi borçluyduk bilemeyiz ama yanakları al aldır her zaman. Gözlerindeki ifadenin dalgalı bir denize benzemesinin nedenini ise kendisinden dinleyelim.

“Duyduğum her şey yüz ifademe, gözlerime, sesime yansırı. Beni ele veren belirgin bir yanımdı bu. O yüzden herkes “ne oldu?” sorusunu çok kolay sorardı bana. Ya da tersi olurdu, karşıdaki kendinde olanı, düşüncelerini söylerdi, çünkü ben o an çok hassas olurdum, karşıdakinin yaşadıklarını hissederdim.”⁶

Jineolojinin çıkış gerekçelerinden birinin mülkiyet ilişkilerine indirgenmiş sevgi anlayışını aşabilmek olduğunu söylüyoruz. Sakine Cansız da birer toplumsal inşa olan kadınlık ve erkekliğin sevgiye nasıl nüfuz ettiğini sorguladı. Sevginin mülkiyetle eşdeğer olmadığı öngörüsüne sahip... Bu arayışlar Jineolojinin geliştirmeye çalıştığı özgür eş yaşam felsefesinde bir esin kaynağı olarak önümüzde duruyor.

“Sevgi sözle gelişmez, sevginin kendisi sözdür, sevginin kendisi en güzel karardır. Onu ille de bir şeylerin denetimine koymak ne kadar gerçekçidir? Sevgiyi bazı davranışlara hapsetmek, onu kö- leleştirmektir. Bunu hissettiğim her an, devrimci onurumdan, kadınlığımdan bir şeyler kaybettigim ve acı duyduğum an olmuştu.”⁷

Jineolojinin amaçlarından biri de devletçi sistemin insafına bırakılmış olan politikadır. Yeni bir sosyal bilim olma iddiasını eğildiği tüm alanlarda kadının politikasını geliştirmeye bağlıyor. O zaman nasıl bir politik duruş, sorusu akıllara gelebiliyor. Bu soruyu Sara da kendisine sormuş vaktinde. Jineoloji henüz kendine bir isim bulamamışken, bu yoldaki macerasını yaşıyor iken.

⁵ Abdullah Öcalan / Nisan 1998 Çözümlemeleri

⁶ Sakine Cansız, Hep Kavgaydı Yaşamım, 3.cilt, Aram Yay., 2015, syf.355

⁷ Sakine Cansız, Hep Kavgaydı Yaşamım, 2.cilt, Aram Yay., 2015, syf.344

“İnsanın yaşam, kavga enerjisi politikaya ustaca kilitlenmedi mi o alanda doğru hedeflere yöneltilmedi mi, duygulara kapılma, enerjiyi oraya yöneltme, her şeye biraz o atmosferden bakma durumu gerçekleşir ki bu noktada siyasetin ateş yakar geçer, aman tanımaz. Gücün, enerjin çılınca da aksa; siyasetin, onun örgütlenişinin, savaşının yörüngesinde sağlam bir yer bulmamışsa, oradan oraya dolanır durursun.”⁸

Sara’nın son yıllarını bilenler O’nun bu arı gerçekliğe ulaştığına tanıktır. Ne zaman geldiği, ne yaptığından öte yoldaşlığıyla ilgilenirdi kişinin. Gözlerinden ruhunu çekip çıkarırcasına bakardı. Sana baktığında ruhunu bir elin okşadığını, yaralarına birinin dokunduğunu hissederdin. Saatlerce konuşabilir, anlatabilir ama öğretmenin diğer biçimi olan dinlemeyi unutmazdı. Hoyratlığa varan eleştiriler ve imalara verdiği tek cevap; kendini bilenlerin erdemi olan affetmek idi. Bahsettiği arı gerçekliğin içinde bunlar vardı. Bilgelik ve ondan doğan sabır, sınırsız sevgi...

“Dönüp ‘bir dolu ömür’ olan koca yıllara baktığımda, yeniden yaşanılması ve anılası kadar çok şey var ki! Parça parça kopup en sıradan, en uzak yanlarına kadar inmek, sonra da her kesitinde derin soluklanarak, yalın bir muhasebeyle büyük, arı gerçekliğe ulaşmak çok güzel bir olaydır.”⁹

Sara’nın yaşam grafiğindeki iniş çıkışları inceleyenler göreceklerdir ki onu tanrıçalık mertebesine yükselten ve onun için hayatı katlanılmaz kılan nedenlerin ardında hep aynı kavramlar vardır. Başta geleni O’nun taparcasına sevdiği ve kitabına adını verdiği kavga. Öyle şey olur mu diyenlere; zamana, mekâna ve toplumsal gerçekliğe teslim olmayıp düşlerine sadakatini yitirmeyen Sara’nın 1974 yılından katledildiği 2013 tarihine kadar bu kavganın öndeki neferi olduğunu söylemek yeterli olur sanırsam. Sara’nın biricik aşkı kavga idi. Kavga ‘xwebun’ olma yolunda ilerlerken eğilip su içtiği bir kaniydi. Kitabının sonsözünde şöyle yazılıdır.

“Hiçbir devrim, kendi içinde tek tek insanda bu kadar uzun süreli, sancılı ama başarılı devrimler gerçekleştirmemiştir. İşte zaferin garantisi buradadır. Sosyalizmin insanlaştırılması, her canlı hücrede somutlaştırılması çabası, emegi ve sabrı bu yüce kavgada billurlaşmaktadır. Bu nedenle kavgamız yaman, çekici ve birleştiricidir. Ben bu kavgaya aşığım.”¹⁰

Hikâyesi kavgadan ibaret olan bir kadının ölümü alacakları ve verecekleri konusunda hayatla hesabını kapadıktan sonra, huzurlu yatağında karşılayacağını zaten düşünülemez. Ama kavga yiğitçe olsun istenir. Yiğitçe olsaydı ölümle her yüzyüze

⁸ A.g.e., syf 390

⁹ Sakine Cansız, Hep Kavgaydı Yaşamım, 3.cilt, Aram Yay., 2015, syf. 199

¹⁰ A.g.e., syf 19

gelişinde O'na meydan okuyan Sara kazanırdı yine. Çünkü cesaret, fedakârlık, onur ve direniş gibi erdemleri kuşanıp girdiği her kavgadan yüzünün akıyla çıkan Sara; herkesi ölümsüzlüğüne inandırdı. 24 Haziran 2010'ta günlüğünde “yaşamı iliklerine kadar hissetmektir. Yaşamı çoğaltan bütün duygu ve bilgi güzelliğiyle yaşama emek veren bir sevgi selidir. Sonsuz sınırsız bu akıştan hep soluklanmak yaşam büyüklüğünün kendisidir” diye tanımladığı özgürlüğe inandırdığı, esas ölümün özgürlüksüz yaşamak olduğuna inandırdığı gibi.

Sara “tüm zamanları şimdiden yaşamak, hiçbirşeyi zamanlara bırakmadan özelliği özgünlüğü içinde kucaklamak önemlidir” diyordu. Bu yüzden zamanda, mekânda koca bir boşluk vardır. Özgürlüğün sınırsız akışında bir yavaşlama...

Kadın devrimine inananlar o boşluğu doldurabilir, akışı hızlandırabilir. Artık O'nun devrime katıldığı ilk yıllardaki ütopya artık hakikatin ta kendisi... Sara'nın komuta ettiği kadınlar öyle çoğaldı ki Kürdistan'ın her parçasında kadın taburları halinde örgütlenen öz savunma örgütleri var. İsmi alan binlerce kadın savaşçı... O'nun kurduğu komiteler şimdi kadın konfederalizmi olarak adlandırdığımız der-yada bir su damlası. Artık devrimin adı kadın...

Kaynakça

- Gaile Dergisi, 13 Ekim 2009
- Sakine Cansız, Tanrıça Zilan Dergisi
- Sakine Cansız, Hep Kavgaydı Yaşamım(1,2,3), Aram Yayıncılık, 2015

İLHAM EHMED-NUJİN DERİK İLE SÖYLEŞİ

Nagihan Akarsel

Bir Kadın Devrimi: Rojava

Rojava devrimine özgürlüğü işleyen kadınlar ile görüşme ayarlamak epey zor oldu. Yanlış anlamayın. Öyle bürokratik engellerle önüne zaman, randevu vesaire koymuyorlar. Çok zor çünkü, savaş ve inşa çalışmalarını en çok kadınlar yürütüyor. Yeni olan, kadında saklı. Ve atılan her adım tarihi nitelikte. Bu tarihi adımlara özgür olanı işlemek kolay değil. Her konuda onların görüşleri önemli.

Her devrim aynı zamanda bir karakter yaratır. Hele hele bu kadın devrimi olarak dünyada kabul gören Rojava devrimi ise o karakteri tanımak daha bir elzem olur. Rojava devriminin neden bir kadın devrimi olduğunu anlamak için her şeyden önce bu devrimin içinde yer alan her bir kadının hayalleriyle, duruşuyla, cesaretiyle bir fark yarattığını vurgulayalım. Ve bu kadınların attıkları her adımla tarihi yazdıklarının bilincinde olduklarını...

Önce İlham ile sohbet etmeye başlıyoruz. Nujin'in de olmasını çok istiyoruz ama savaş hali böylesi bir imkanı yaratmamıza fırsat tanımıyor. Bu nedenle sohbetimiz her ikisiyle farklı zaman dilimlerinde oluyor. Nujin Derik, devrimin başından beri YPJ'nin içinde yer alan bir komutan. Halep'ten Derik'e kadar adım adım devrimin inşa sürecinde yer almış. 2012 yılında Selefiler tarafından Türkiye'ye

Toprak,
yaşam,
toplum, beni
bizi sarıyor.
Çünkü bu toprakların
tılsımı kadın bilgeliğinde saklı.
Rojava devrimi de bu köklü kültürün bir damarı.

teslim edilen, orada işkence gören bir devrimci. Onun hikayesini ve YPJ'yi ayrı bir başlık altında ele alacağız. Demokratik Suriye Meclisi Eşbaşkanı İlham Ehmed ile devrimin diyalektiğini, Rojava devriminin neden bir kadın devrimi olduğunu; Nujin Derik ile kadın devriminin temel gücü YPJ'yi, örgütlenme yapısını ve devrim sorunlarını paylaştık.

Bu coğrafyanın dili çok farklı. Epey bir zamandır jineolojî eksenli alan araştırmaları ve kitap çalışmaları yapıyorum. Şengal, Kobanê, Afrin hepsi kendi başına birer kadın kenti. Bu coğrafyanın bir tılsımı var sanki. Kadını içine alan, kucaklayan... Devrime koşullayan...

İ.E : Evet büyüğü bir coğrafya. Çalışmalarla bağlantılı bir kaç ay içinde olsa ayrıldığımda koca bir yalnızlık hissi yaşıyorum. Ama burada ne kadar yalnız da kalsam yalnız değilim biliyorum. Toprak, yaşam, toplum beni bizi sarıyor. Çünkü bu toprakların tılsımı kadın bilgelğinde saklı. Rojava devrimi de bu köklü kültürün bir damarı.

Aynı zamanda kadın olmanın zor olduğu bir coğrafya... Ve siz devrimciliği seçiyorsunuz. Neden? Bir kadın olarak sizi bu arayışa götüren nedir?

İ.E : Ortadoğu toprakları kadınların en fazla baskı gördüğü yerler olarak bilinir. Doğrudur da. Bir boyutu budur. Diğer boyutu ise köklü bir yaşam ve toplum kültürü ile donanmış olmasıdır. O kültürün içinde büyüdüğün zaman çocukluk hayallerin de ona göre oluyor. Toplumu, yaşamı o kültüre ve hayallerine göre değiştirme dönüştürme arayışın geliyor. Hatırlıyorum küçükken hep siyasetçi olmak istediğimi söyledim. Siyasetçinin ne olduğunu bildiğimden değildi. Siyasetin ne kadar kirletildiğini gördüğümde de devrimci siyaset dedim. Esasta siyasetin devrim ile başarılabileceğine inandığımdan. Gerçekten de çok önemli. 72 doğumluyum. Ve bütün hayatım siyasetle geçti. Siyasetin yaşamın ta kendisi olduğunu ve esasta kadının işi olduğunu Rojava devrimi sırasında daha güçlü öğrendim. Rojava devriminde her adımın farklı bir anısı var. Her adımın tarihe vurduğu damga başkadır. Çünkü Rojava devrimi "İkinci Ortadoğu Kadın Devrimi'nin" ilk sayfası, ilk adımlarından biri.

Önemli olan hayal kurmak sahiden de. Ve hayallerinin peşini bırakmamak... Şimdiki gençler öyle değil.

İ.E : Evet, şimdi kimse hayal kurmuyor. İnsanların önüne dünyanın kapılarını açıyoruz ama ben evimin sınırlarının dışına çıkamam diyor. Kapitalist modernite tek bir tip yaratıyor, insanların hayallerini kurutuyor. Bireycilik var ama birey olma yok. Onun için hayal kurmak ve devrimci olmak çok önemli.

Bu kültürü bize biraz anlatır mısınız? Jin'in yani yaşamın Jin ile kadın ile özdeş olduğu bu köklü kültürün izlerini sürüyor jineolojî. Anlamları biriktiriyor. Bu anlamların yorumuna odaklanıyor. Esas bilimin bu olduğuna inandığı için elbette. Sahiden de bu coğrafyadaki hakikat nedir?

İ.E : Hakikat bizim coğrafyamızda özgürlüktür diye düşünüyorum. Öyle soyut bir özgürlük tanımlamasından bahsetmiyorum. Çok somut bir örnek vereyim. 1980'lerde Özgürlük Hareketi Rojava'ya geldiğinde ilk cevap veren, hareketi ilk kabullenenler kadınlar oldu çünkü toplumun inandığı hakikati temsil ediyordu. Ve bununla bağlantılı bir değişim dönüşüm yaşandı. Başta kadında bir devrim yaşandı. Kadının devrime katılması devrimde de bir değişim yarattı. Kadının bu konuda rolü büyüktür. Şimdi ulaşılan düzey oldukça gelişkindir. Hakikati özgürlüğünde kendi olmakta gören kadınlar vardır. Özgürlük hakikatinin izinde, doğru yaşam nasıl olmalı, nasıl yaşamalı sorusuna verdiğimiz cevap oluyor.

Tarihte kadınların sürekli bir devrim arayışı, bir mücadele, bir direnişi var ama. Burada farklı olan nedir?

İ.E : Evet doğru. Tarihte kadınların çok büyük fedakarlıkları var. Özgürlük değerlerini esas alan, topluma ve kadına sahip çıkan ve doğrunun izinde olan kadınlar çok fazla. Kadınlar her dem değişimin öncülüğünü yapıyorlar. Genel devrimlerde en fazla onlar yer alıyorlar. Ama özgün bir örgütlenme, hakikat bilinci, özgüç ve yeteneği ile amaca ulaşma, yeni bir sistem yaratma ve örgütlenme konusunda ciddi bir zorlanma yaşıyorlar. Yine hakikatin peşinde koşan bu kadınların katledildiğini iyi biliyoruz. Kadınların önüne büyük engeller konuluyor. Kimisi katlediliyor, kimisi liberalize ediliyor. Farklı yöntemlerle kadınların yürüyüşü engelleniyor.

Tarih boyunca kadınların yürüyüşünün engellenmesi stratejik bir durum olarak ele alabilir miyiz?

İ.E : Elbette. Sistem "Önce kadını vurarak" toplumu ele geçirmiştir. Bilinçli olarak kadınların yürüyüşü engellenmiştir. Erkek egemenliği kadını her zaman kendisi için tehdit olarak görüyor. İktidarcı sistem en çok kadın üzerinde hakimiyetini kuruyor. Sayılamayacak kadar çok katliam yapmıştır. Buna karşı çıkan kadın hareketleri çok büyük bir emek de veriyorlar. Ancak mücadele yönteminde ve farkındalıkta bazı yetersizlikler de vardır. Devlet eksensiz sistemin içinde bir örgütlenmeyi esas almışlardır. Kimilerinin amacı sistemi temelden değiştirmek değil erkek ile eşit olmak, erkeğin seviyesine ulaşmaktır. Bu kadının özgürleşmesi adına yapılmıştır. Politika da sistemin temsilini yapıyor. Dili erkeğinkinden daha egemenliklidir. Kadın erkekten daha fazla sisteme sahip çıkmaktadır. Hakikati saptırma, gerçeğinden uzaklaşma burada ortaya çıkıyor. Kadının enerjisi yanlış yönde akıyor. Kadın yaşamdan ve toplumdan kopuyor. Kadınların amacı böyle olduğu için erkeklerle eşitlendiği anda erkeğe benzeşme ya da tıkanma yaşıyor. Farkındalık konusunda hakikat ve özgürlük anlayışında ciddi sorunlar çıkıyor.

Aslında tarihte Mary Wolstencraft, Emma Goldman, Roza Lüksemburg, Alexandra Kollantay ve Clara Zetkin başta olmak üzere çok sayıda kadın hem düşünsel hem de örgütsel anlamda önemli adımlar atılar. Kadın özgürlüğü konusunda çok netler ama yöntem sorunları yaşıyorlar.

İ.E : Şimdi kadınların elde ettikleri hakların ve kazanımların çoğu o kadınların emeği-

nin bir sonucudur. Biz bu kazanımlarım çoğunu onlara borçluyuz. Ancak özgürlük olgusu güçlü bir şekilde ele alınmamıştır. Kimisi sorunu erkek ile eşitlenme adına ele aldı. Bizim farkımız burada ortaya çıkıyor. Biz eşitlenmeyi değil, eksenine kadını oturtan bir sistemi hedefliyoruz. Hedefimiz çok büyük. Örneğin hedefte eksiklik varsa örgütlenmede eksik kalır. Amaç küçük olursa örgütlenme küçük olur. Amaç sistemi değiştirmek olursa o zaman toplumun hepsini değiştirmek gerekir ve ona göre örgütlenmek gerekir. O zaman orduda, yaşamın her alanında bir örgütlenme arayışına gidersin. O kadın kendisini bütün kadınlara ulaştırır. Ama erkek ile eşitlenme amacı olursa o zaman dar bir mücadelenin içine girer. Mesela evde olan kadınları örgütlemek çok önemlidir. Aile devletin çekirdek kurumudur. Eğer aile sistemini değiştirmezsen devlet yine aynı kalır. Çekirdekten başlayarak örgütlenmek önemlidir. Ailenin içinden kadını çekip sadece kadını özgürleştirmek değil, kadının attığı her özgürlük adımının o ailenin içindeki tüm bireylerde değişimler yaratması kaçınılmazdır.

O zaman burada kadın özgürlük deneyiminde sıkça tartıştığımız eşitlik kavramını nasıl ele aldığınızı soralım.

İ.E : Biz çok eşitlik kavramını kullanmıyoruz. Adalet kavramını daha doğru buluyoruz. Eşitlik dediğimizde kadın erkek arasında hiç fark yokmuş gibi ele alıyoruz sanki. O zaman erkeğin yaptığı bütün işleri kadın yada erkek yapsın deriz. Halbuki her iki cinsin arasında farklılıklar var. Belki yaşam tarzımızın bir ifadesi olan dilimizde de olmadığı içindir. Yani eşitlik kavramı Kürtçe'ye de sonra eklenmiştir. "Wekhev" yani "aynı" anlamına gelmektedir. Oysa Kürtçe'de daha çok "hewra" kelimesi vardır. Yani birlikte. Bu nedenle toplumsal adalet daha doğrudur. Herkes özelliği gücü oranında katılımını sağlar burada. Kimsenin kimseye hak vermesine yada talep etmesine gerek yoktur. Kadın da erkek gibi yapmak zorunda değildir. Toplum renklilik üzerine yürüyor. Doğa toplum, kadın erkek, yaşlı genç, ekoloji ekonomi ve benzeri her anlamda hepsi birbirini etkilemektedir. Adaleti yaşamda oluşturma daha doğrudur. Özgür eş yaşam bunun temel formülüdür. Siyasette eş başkanlık sistemi bunun ifadesidir.

Özgürlük kavramının tanımı da bununla bağlantılı farklı bir anlamı karşılıyor sanki. Yoksa?

İ.E : Özgürlük farkındalıktır. Yaşamın farkında olmaktır. Bilgeliktir. Yaşadığın yerin rengi nedir? Kendini nasıl ele alıyorsun? Nasıl yaşıyorsun? Ve daha bir çok soruya verdiğin cevaplar ne kadar özgür olduğunu anlatır. Yine özgürlük kendini an'da yaratmaktır. Rojava devriminin kadın devrimi olmasının bir nedeni de budur. An'da katılımını sağlamıştır kadın. An'da devrim demiştir. An yaşamın kendisidir. Özgürlük ve yaşam arasındaki bağlantı çok güçlüdür.

Hem kadınların varolan gücünün toplumsallığa akması hem de kadınların kendini An'da yaratması nasıl oldu, oluyor? Rojava devrimini genel devrimlerden farklı kılan özellikleri nelerdir?

İ.E : Biz kadın devrimini genel devrimin sonrasına bırakmadık, bırakmayacağız. Eğer devrim sonrasına bırakılırsa o zaman kadınların Olimpe De Geuge gibi başı gidiyor. Yine kandırılıyor. Eğer kadın özgür değilse o devrim yoktur. Kadının gelişimini gören sistem bunun karşısında DAİŞ'i kuruyor ve kadınlara saldırıyor. Kadınları korkutarak bunu yapıyor. DAİŞ'in çıkışı bile tamamen bununla bağlantılıdır. Bu nedenle kadına bağlı sorunlar toplumsal sorunlardır ve önemlidir. Toplumsal sorunların hepsi kadınların tutulduğu kölelik statüsüyle bağlantılıdır. Kadın özgür olursa o sorunlarda halledilir. Stratejik ve hayati bir durumdur. Bu nedenle an'da katılım ve değişim çok önemli. Bu çok zor. Çünkü görmemiştik. Mesela öz yönetime gelen kadınlar ilk defa geliyorlar bir kaç söz söylemek istiyorlar ama zorlanıyorlar. Kanunların değişimi en zahmetli konulardan biriydi. Kader diye inanılan bir duruma müdahale ediyorsun. Öyle bu yasaları değiştirmek Kuran'ın kelimasını değiştirmek gibi algılanıyordu. "Kızım bir yaşa gelmiş evlenecek neden karşı çıkıyorsun" diyor. Biri "Kuran da dört kadınla evlenebilirsin" diyor neden karşı çıkıyorsun. "Çocuğu olmayan bir kadının boşanması meşrudur ya da o kadının üzerine kuma getirilmesi doğaldır" diye ifadeye kavuşan zihniyetlerle çok karşılaşıyoruz. Kadın devrimi karşısında direniyor. Onun için kadının ciddi bir birikim ve tecrübesinin olması gerekiyor. Bu konuda olabildiğince incelikli yaklaşmak istiyoruz ama kimi zaman bir özeleştirici olarak da yetersizliklerimiz açığa çıkabiliyor. Toplumla birlikte bu yasaları değiştirdiğimiz zorlanıyoruz. Zihniyet değişimi ile somut değişimi bir arada yürütmek zorundayız. Rojava'da bütün çalışmalarda kadınlar belirleyici. Bizden önce böylesi bir tecrübe yok. Bazı şeyleri yaparken öğreniyoruz. Fikri açıdan yetmek çok önemli. İyi analiz etmek gerekiyor.

Sahiden de Rojava'da kavramların kuramların kurumlaştığına tanık oluyoruz. Geçiş aşaması, inşa, savaş ve benzeri bir çok şey bir arada yapılmaya çalışılıyor. Rojava devriminin temeli nedir? Neden bir kadın devrimidir Rojava devrimi?

İ.E : İnsanlığın gelişimi ilk fikir ilk eylem ilk yaratıcılık bu topraklarda kadın ile başlamıştır. Bu önemli sonuçlar yaratmıştır. Küçük küçük planlar ile başlamış hayat burada. Ve bu topraklar tarım köy devrimine tanıklık etmiş. Kadının bu topraklar üzerinde oynadığı rol bütün insanlık için önemlidir. Ana eksenli kültür bütün yaşamı etkilemiştir. Bunu Rêber Abdullah Öcalan, birinci kadın devrimi olarak tanımlıyor. Buna bağlılık yaratıcılık önemlidir. Ondan sonra yaşanan kırılmalara rağmen kadın kültürü yok olmamıştır. Her toplumda bu kültür bu değerler saklıdır. Kadın emeğinin sonucu olan köklü kültür ahlak ile kendini sürdürüyor. Yurtseverlik kadında daha güçlüdür. Toplumsallığı koruyan kadındır. Erkek sınıflı toplumun, kadın ise ana eksenli toplumsallığın adıdır.

Kürdistan'daki kırımlara karşı en güçlü savunmada kadınlar her zaman belirleyici olmuştur. Kürt kadınları üremeyi bile katliamlara kırımlara karşı bir öz savunma olarak ele almıştır. Mesela Rêber Abdullah Öcalan bilinçle çoğalma konusunda Yahudileri, nesillerin çoğalması konusunda da Kürt kadınlarını örnek vermektedir. Yine farklı etnik

kesimlerle komşuluğu koruyanda kadınlardır. Bütün serhildanlarda kadınların kahramanlığı esastır. Benzersizdir. Kadın kültürünün direnişi vardır. Kadın saldırılara karşı kültür ile kendini korumuştur. Kürtlerin kültürünün korunmasında kadının rolü belirleyicidir. Rêber Öcalan mücadeleye başladığında esas eleştiri ile başladı. Dini, toplumu varolan kadının durumunu eleştirdi. Değişmesi gerekenleri suç düzeyinde gördü. Hakiki birinci kadın devriminin değerlerini takip etti. Kız kardeşinin satılmasına karşı öfkelenildi. Buna karşı binlerce kadın devrime katıldı. Kadınların evin içine hapsedilmesi karşısında tepki gösterdi. Çocukluk arkadaşının artık kendisiyle oynamamasına tepki gösterdi. Bunları bütün toplumun özgürlüğü ile bağlantılı ele aldı. Toprağı özgür olmayan bir toplumun özgür olmadığını, toplumu özgür olmayan bir kadınında özgür olmadığını ortaya koydu. Birinci adımları da kadının devrimde yer alması yönünde olmuştur. Bu temel üzerinde hareket başlamış ve bu fikrin yayılması esas alınmıştır. Bu bütün toplumu etkilemiştir.

Mücadele içinde çalışıyorsun aktıfsın aynı zamanda değişim yaşıyorsun. Her şey bir değişim dönüşüm içindedir. Akış varsa orada ölüm yoktur yaşam vardır. Kadın kendi farkına vardıkça o zaman yaşadığını hissetmektedir. Tereddütsüz ölümün üzerine gitmektedir. Hakikatin peşinde bilinçle koşmaktadır. Analardan genç kadınlara kadar herkes bunun için özgürlük mücadelesine aktı. Anneler onu hissetmiştir. Anneler bir iki cümle ile özgürlüğün aşkın yolunu açtılar. Mesela gerillaların, kadroların davranış, duruş ve sözleri çok dikkat çekiyor, herkes merak ediyor. Kadın ve erkek birlikte dolaştıklarında düşünmeye ve sorgulamaya başladılar. Çelişki yaşadılar. Partinin gelişmemesi için başka partiler, bir karalama kampanyası da başlatırlar. Ama toplum var olan ahlaki hemen anladı. Ve arkadaşlara melek dedi. Gerçekten de bugüne kadar toplum içinde bu kavram yerini tutmuştur. PKK'nin söylemlerini ilk defa topluma getiren elçiler olarak ele alındılar. Daha çok kadınlar aileleri örgütlüyor. Anaların yüreğine dokunuyor ve her gün onların gelmesini istiyorlar. Rojava da ilk PKK'yi kabul edenler kadınlardı. Neden çünkü kadınlarda var olan yurtseverlik, yurtseverliğe olan susuzluk açlık, Kürtlük aşkı kadınlarda çok güçlüydü, saklıydı ve saftı. Bu fikir halka ulaştığında kadınlar hemen buna sahip çıktılar.

Bal arısı gibi çalıştılar. En küçük hücreye kadar herkese dokundular. Kimsenin örgütlenmenin dışında kalmasına izin vermediler. Kadınlar bu açıdan çok güçlü bir çaba sarf ettiler. Kadınların katılımı konusunda Rêber Abdullah Öcalan özellikle çalıştı. Her katılım bir yenilenme bir örgütlenme getirdi. Mesela bir örnekle anlatayım: Bazı halk toplantılarında kadınlar Önderliğe erkeklerin şikayetlerini yapıyorlardı. "Başkanım biz çalışmak istiyoruz ama erkekler bırakmıyor" diyordu. O zaman Önderlik, "Tabii biz olmasaydık bu erkekler sizi boğardı" dedi gülerek. Her hücreye dokunuyor fikrini anlatıyordu. Bu nedenle kadınlar Önderlikten bahsedince gönülden bahsederler. Çok felsefi bir ilişkilene yaratıldılar. Kadın öncülüğünde örgütlenme başladı. Kadın artık kendi örgütlenmesini özgünlüğünü sağlamaya başladı. TAJK'tan PAJK'a kadar örgütlendi. Önderlik her bölgeye bir kadının yöneteceğini söyledi. Birinci derece sorumlu kadınlar

oldu. Kadınların kendine öz güvensizliği birçok sorumluluktan kaçmasına neden oluyordu. Ancak Önderlik her zaman ön açıcı oluyordu. Günlük o arkadaşları arıyor soruyordu. O arkadaşlar her zaman dimdik yürüyordu. Bunların hepsi Rojava da bir miras yarattı. Bir devrim bir örgütlenme zemini yarattı.

Önderliğin tutuklanmasından sonra Suriye rejimi en büyük baskıyı kadınlar üzerinde yaptı. Kadınları tehdit etti. Erkekler bu mücadeleyi bırakmaları için kadınları tehdit etti. Kadınların önüne "ya ben ya mücadele" tercihini koydu. Bazı kadınlar boşanmayı tercih etti. "Ben bu hareketten bu mücadeleden vazgeçmiyorum" dedi. Bazıları hapsedildi eve. Bazı kadınlarda evlenmemeyi tercih etti. Önderliğin esaretinden sonra hala siyah giyen kadınlar var coğrafyamızda. Bu da Önderliğin kadınla olan bağı anlamında ayrıca konuşulacak incelenecek bir konu. Fakat bu kadınların çalışmayı yürütme aşkları hiç bitmedi. Rejim bazı kadınları tutuklayıp işkence etti. Ondan sonra en zor koşullarda kapılarını harekete açanlar yine kadınlar oldu. Bunların hepsi örgütlenme ve fikri anlamda güçlü bir miras bir tecrübedir. 2011 de Suriye de başlayan hareketlilik hemen burada da karşılığını buldu. Rejimin baskısı yine sürüyordu. Kadınlar bu korkuyu kırdı. Kadınlar yeniden örgütlenmenin olduğunu gördü ve hemen katıldı. Kadın rengi ile bu devrimin olmasının zemini budur.

Kadınlar Rojava devriminde nasıl bir rol oynadı?

İ.E : Devrimin her adımında tarihin yazıldığını hissediyorduk. Her an her gün tarih yaratılıyordu. Her karar çok stratejikti. Bizde bu devrim ile büyüdük. Her anının farklı bir yeri var duygularımızda, düşüncelerimizde. Devrimin rengini gösteren esas olarak YPJ'nin kurulması oldu. Kadının silaha yaklaşmaması gerekir, kadın barışseverdir şeklinde edilgen bir duruş sergilemesi için her şey söyleniyordu. Kadın devrime katıldığında kendi özgün örgütlenmesini yarattı. Kadının bu gücünün nereden geldiğine dair sorular gelmeye başladı. Kadın örgütlenmesi tarihi bir adımdır. Kadın devriminin özü bu olarak görülmektedir. Arin Mirkan arkadaşın şahadeti bende bir çok yarattı mesela. Aslında bu tarihimizde ilk defa yaşanmıyordu. Ama yine de çok sarsıldım. DAİŞ karşısında büyük bir duruş ile büyük bir grubun içine girerek eylem yapıyor. Kadının hakikat ile bir olma, kendini ikna etme, normal olmayan bir güç olarak en büyük kararı verme gücünü ortaya koyuyor. (Burada duygusal anlar yaşandı)

Bununla beraber kadınlar olarak her şeyden önce kendi özgün kurumlarımızı kurduk. Güçlü bir irade ancak değişim dönüşüm yaratabilir. Bunun içinde öz gücünü oluşturması gerekir. Özgün örgütlenme bizim için xwebun olma sürecidir aynı zamanda. Kendi sorunlarımıza kendimiz cevap olacaktık. İlk başta Mala Jin'ı kurduk. Kadınların kendi problemlerini çözmesini esas alan bir kurumdur. 2011 yılının sonunda Yekitiye Star kongresini yaptı. Önemli kararlar aldı. Kadın komünleri, kadın konseyleri, kadın meclisleri kurduk. Özgün basınımızı örgütledik. Akademi de çalışmalar yaptık. Hemen hemen her kurumun bir akademisi var şimdi. Yine asayişte kadınların yer alması ve on-

ların özgün örgütlenmesi, ekonomi alanında kooperatif kurma ve kadınların kendilerini örgütlemeleri önemli kararlardı. Ve bunlar adım adım gerçekleştirildi. Bunun dışında siyasi alanda diploması alanında bir çalışma oldu. Mesela diploması Rojava'da kadınlar tarafından yürütülüyor. Eşbaşkanlık sistemi bütün alanlarda esas alındı.

Eş yaşamlara ilişkin nasıl bir değişim yaşandı?

İ.E : Sistemde kadın erkek ilişkileri sadece aile ilişkileri etrafında ele alınıyor. Oysa biz 40 yıllık devrim tecrübemiz ve Rêber Abdullah Öcalan'ın perspektifleriyle erkek ile nasıl arkadaş yoldaş olabileceğimizi öğrendik. Esas alternatifimiz özgür eş yaşamlardır. Erkek ile bilgelğe felsefeye dayalı bir yoldaşlığı kurabilmektir. Ancak bu kadın ve erkeğin bilinçlenmesiyle bağlantılı uzun vadeli bir amaçtır. Bu geçiş aşamasında öncelikle aile kurumunun demoktikleştirilmesi yada değiştirilmesi önemli. Küçük yaşta evliliklerin kaldırılması ile alternatif adaletli ve ortak bir yaşamın yaratılması üzerinden ele alındı. Aile kurumunun özgür iradeler üzerinden kurulduğu bir ölçü olarak belirlendi. Bir mücadele verildi. Kadının ölçüsü "ne olursa olsun sadece evleneyim" anlayışı üzerinden olmamalıydı. En azından evleniyorsa da bu konuda bazı ölçüleri olmalıydı. Yine evlenmek, aile kurmak değil özgür eş yaşamlar kurmak önemliydi. Erkeklerle evlilik üzerinden gelişen bir ilişki değil bilgece felsefik bir ilişkilene yaratma hedefi önemlidir. Kadınlara ve erkeklerin özgün eğitimlerinin önemini bildiğimizden bu yönlü dersler akademilerde verildi. Kadın nedir erkek nedir denge nasıl olur. Bu konular jineoloji dersleri başta olmak üzere birçok ders de veriliyor. Yaşamın her alanında bir akademi var. Her şehirde her kurumun bir akademisi var. Ve bütün dersler bu akademilerde veriliyor. Şimdi Arap halkının içinde de bu dersler verilmektedir.

Ne kadar sürdü örgütlenme süreci? Ne tür zorlanmalar yaşadınız?

İ.E : Örgütlenme süreci iki yıl sürdü. O dönemde yeniden serhıldanlar başladı. Örgütlenme içinde bazı alanların gelişmesi kararları alındı. Hukuk daha doğrusu adalet bölümünün geliştirilmesi gerektiği belirtildi. Kadın katliamları oluyordu. Fuhuş meseleleri ve benzeri çok sorun oldu. Bu problemleri çözmek için kurumlar oluşturuldu. Kadına yönelik şiddete karşı örgütlenme yaratacak bir kurum, kadın vakfı, eğitim ve çocukların eğitimi konusu ele alındı. Yine özel olarak kadınların davalarına bakacak bir mahkeme kuruldu. Toplumsal anlamda özerklik içinde de özerk kadın kurumları oluşturuldu.

Toplumsal alanda en çok hangi konularda zorlanmalar yaşadınız?

İ.E : Mesela ilk Mala Jin ile başladık. Çok fazla tepki ile karşılaştık. Anlam veremediler. Yer vermediler. Başlangıçta bir dükkanda yer açarak yaptık. Ondan sonra bize güvendiklerinde gittik bir kurum oluşturduk. Burada her adım büyük zahmetlerle yaratılmıştır. Devrim içinde atılan her adım büyük bir düşünce beraberinde getirdi. Yasaları çıkardığımızda toplumun gösterdiği tepki bizi bir daha şok etti. Toplumdan çok uzağız demek ki. Bu toplumu nasıl değiştireceğiz o zaman inceliklerini bilmemiz gerekiyordu.

Kadın yasalarının değiştirilmesi sırasında ciddi bir muhalefet ile karşılaştık. Meclisi topladığında oyladığında mesela erkeklerin direnişi bazı sözcüklere kadar çok fazlaydı. Kadınlar demokratik celselere katılabilir dedüğümüzde erkekler rest çekti. Biz erkeğin oylamasına bırakmayacağız deyip kadınların kotasını mecliste çoğalttıktan sonra kadınlar olarak bu kanunları geçirttik.

Toplumsal anlamda devrimin rengini gösteren durumlardan biri de kanunların değiştirilmesidir. Bu çok büyük bir cesaretti. Binlerce yıllık yasalara karşı bir cesaret bir değişim gücü yarattı. Kadınlar açısından çok ciddi bir değişim yarattı. Berdellik, çok eşlilik, kadın ölümleri, satılık gelin, çocuk gelinler ile medeni evlilik ve benzeri üzerinde değişimler yapıldı. Bu büyük bir etki yarattı.

Çok teşekkür ederiz. Son olarak dünyada Rojava devrimini umut olarak ele alan kadınlara iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

İ.E : Daha yolumuz çok uzun. Rojava devriminin dünya kadın devrimine çok önemli katkı sunacak bir deneyim olarak görülmesi gerekiyor. Bunu sadece Kürt kadınlarının ve Ortadoğu kadınlarının değil dünya kadınlarının bir kazanımı olarak görüyoruz. Dayanışma ve ilişkilerimizi de o temelde geliştirmek istiyoruz. Fransız devriminde kadın mücadelesi nasıl feminizmin doğuşuna vesile olduysa Rojava Kadın Devrimi de 21. yüzyılın kadın devrimi yüzyılı olmasına vesile olabilecek potansiyeldedir.

Rojava Devrimi ile Kadın Kendi Tarzını Ortaya Koydu

Öncelikle Mınbiç hamlesinin ve bununla bağlantılı yoğunluğun olduğu bir dönemde bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

N.D : Nujin Derik: Rica ederim. Ben teşekkür ederim. Şu an askeri güçlerimizin içinde en fazla merak edilen konulardan biri de jineoloji. Biliyorsunuz bulunduğumuz her yerde özgün akademilerimiz var. Ve akademilerimizde kadın yaşam ve toplum bilimi olan jineoloji dersleri de görülüyor. Çok ciddi bir ilgi var.

Aslında bu belirttiğiniz husus öz savunma gücünüzün ideolojik, tarihsel, bilimsel dayanakları olduğunu gösteriyor. Yani salt öz savunma ile sınırlı kalan bir durum değil, aynı zamanda felsefesini esas alıyorsunuz.

N.D : Evet kesinlikle. Sadece düşmana karşı savaşılan bir güç olsaydık bugün dünya kadınlarına umut olmazdı. Yine devrimimizin ismi kadın devrimi olmazdı. Biz sosyal, siyasal, bilimsel ve askeri dayanakları çok köklü olan bir gelenekten geliyoruz.

Dünyada
umudun
peşine düşen,
kadın eksenli
bir yaşamın
olabileceğine
inanan ve
kadınlara dair
bir hayali olan
herkesin
kendini ait
hissedeabileceği
bir örgütlenme
olmasını
istedik. Bu
nedenle ismi-
miz YPJ oldu.

Nedir bu gelenek? Şu an dünyada en fazla merak edilen konulardan biri YPJ. Dünya kadınlarının, devrim güçlerinin, kadın devrimi arayışlarının umudu haline gelen YPJ'nin tarihsel dayanakları nelerdir acaba?

N.D : Kürt kadınlarının köklü bir direniş geleneği var. Altın Hilal kadının ilk üretimlerine, ilk tekniklerine ev sahipliği yapan bir yer. Yani Dicle ile Fırat arası toplumsallığın ilk geliştiği alanlar. Bunu öyle ezbere söylemiyoruz. Mesela şimdi gidin bakın Rojava'nın her bir köyünde teşi (öke), tevn (dokuma tezgahı), mirkut ve benzeri ilk teknikler vardır. Bu devrimin izleri şimdi bizim toplumumuzda hala capcanlıdır. Kadın eksenli yaşam, kadının kurduğu yaşam evin idaresinde söz sahibi olan saygınlığı olan bir statü olarak devam etmektedir. Sadece sosyal alanda değil, askeri alanda da devletli uygarlığa karşı çok güçlü bir duruşu olan Kürt kadınları bütün isyanlarda en önde yer almışlardır. Beselerin Zarifelerin, direnişi, Zilan, Şilan, Sema arkadaşların direnişi önemlidir. Tarihimizden güç alıyoruz. Aşiretleri yöneten, kefiyesi ile savaşı sonlandıran, toplumda kritik kararlarda belirgin olan bir kadın gerçeğinden bahsediyoruz. YPJ bu kahraman direnişçi geleneğin bir devamıdır.

Neden Rojava sorusunu soralım o zaman. Dediğiniz gibi kadının saygın bir statüsü var. Ancak burada kadınların özgün anlamda yaşadıkları çelişkiler o kadar belirgin değil.

N.D : 2011 yılında Ortadoğu'da yaşanan kaos ve kriz durumu halklar arasında hareketlilik yaşanmasına neden oldu. Suriye sistemi de bu kaostan etkilendi. Suriye'de yaşayan halklar Kuzey Suriye halkları özellikle bugüne kadar birçok defa isyanlara öncülük ettiler. Suriye rejimine karşı direndiler. Amude Sineması katliamı, Qamışlo katliamı, PYD'nin kurulma aşamasında yine katliamlar oldu. 1960'lardan bu yana böyle bir denge durumu yaratıldı. Kürt halkı üzerinde özellikle böyle

bir politika yürüttü. Devrim başladıktan sonra Rojava halklarına bir kapı açıldı. Bir sistem oluşturulmaya başlanmıştı. Ama bu Kürt halkının direniş geleneğiyle bağlantılı bir durumdur. Rojava Kürdistan'ın en küçük parçasıdır. Diğer parçalara göre daha küçüktür. Bütün devrimsel süreçlere katılımı oldu. Belki bulunduğu coğrafya da isyan yapamıyordu. Ama bütün devrimsel hamlelerde de yer almıştır.

Doğrusunu isterseniz Baas rejimi ile olan denge durumu yaşamın her alanına yansıyor. Vatandaş değildik. Yani Kürt olarak bizim kimliğimiz yoktu ama kimliğimiz olsun diye bir mücadelemizde olmamıştı. Askere gitmemek için çok da bunu takmadı halkımız. Kadınlar büyük oranda okuma yazma bilmiyordu ama bu önemli bir çelişki değildi. Dinin belli bir etkisi vardı belki ama esas olan örf ve adetlerdi. Yani böyle sürekli bir denge durumunun içinde kendini koruyan bir gerçeklikten bahsedebiliriz. Yine 80'lerden sonra sistemin kurumlarında yer alma, askeri siyasi faaliyetlerde yer alma noktasında rejim bazı olanaklar sundu ancak Kürt kadınları buna hiçbir zaman tenezzül etmediler. Çünkü o zaman Baas rejiminin desteklediği Yekitiye Jine ya da Şebibe gibi örgütlere katılmak demek rejimi tamamen kabul etmek demektir. Kısaca kadın bizde daha çok yurtseverliği temsil etmiştir. Belki dinin feodalizmin yarattığı olumsuz etkilenmeler, bastırılmışlıklar vardı. Ancak belirleyici olan özdü. Bu öz, Özgürlük Hareketi'ne katılım şeklinde ifadesine kavuşurken en son 2004 yılında Qamişlo katliamından sonra güçlü bir çıkış olarak gerçekleşti. Kadınlar serhıldanların en ön saflarında yer almaya başladı.

Rojava Devrimi'ni diğer dünya devrimlerinden farklı kılan yön nedir?

N.D : Kobanê direnişi kadınların direnişi oldu. Şehit Şilan Kobanê arkadaş, ilk Önderlik Sahası'na gittiğinde Önderlik ona neden geldiğini amacının ne olduğunu soruyor. O, "Bir Kobanêli kadının da özgürleşebileceğini göstermek istiyorum başkanım" diyor. Şimdi Rojava da Kobanê'de Kürt kadınları tüm dünyaya özgürleşmenin yolunu gösterdiler. Bunlar dayandığımız temel değerlerimizdir.

Kürdistan Özgürlük Hareketi başından beri kadının özgün örgütlenmesini, ordulaşmasını esas alıyor. Biz bu geleneği kendimize esas alıyoruz. Bu geleneğe göre artık her an her gün devrim zamanıdır. Belki bize dair çok karalamalarda yapıldı. Ama biz pes etmedik. Her gün serhıldanlar yapıyorduk. Gerçeğimizi serhıldanlarla, tartışmalarla, kadınların nasıl silah kaldırayabileceğine dair görüşlerle anlatmaya çalışıyorduk. 4 Nisan 2013'te Yekiniyin Parastina Jın ismi ile YPJ'yi ilan ettik. İsim olarak Kürdistan ismini de verebilirdik. Ancak biz tüm dünya kadınlarını kapsayacak bir isim olması gerektiğini düşündük. Dünyada umudun peşine düşen, kadın eksenli bir yaşamın olabileceğine inanan ve kadınlara dair bir hayali olan herkesin kendini ait hissedebileceği bir örgütlenme olmasını istedik. Bu nedenle ismimiz YPJ oldu. Nitekim bugün bu kanıtlanmıştır.

Aslında biz kadınlar olarak YPJ başta olmak üzere kendi örgütlenme ve mücadele tarzımızla devrim içinde devrimi yaptık. Dünyanın dikkatini çeken budur. Kadınlar olarak güç olduğumuzu ortaya koyduk. Kendi sistemimizi Rojava'da kurduk. Demokratik ulus

sisteminin inşası için tek bir hücrenin dahi örgütsüz, komünsüz kalmaması gerektiğini anlattık. Yaşamı uğrunda ölecek kadar seven yoldaşlarımızın direniş çizgisini esas alan Şehit Slav, Rusem, Berivan, Jinda, Gulan, Viyan sayesinde bunu yaptık. Bu fedai çizgi farklı coğrafyalardan kadınlara da güç verdi. YPJ'ye katılımlar arttı. Şehit Aşin, Sarya, İvana... YPJ'nin isminin yerinde olduğunu gösteren bir gerçeklik YPJ'nin ordu olarak kabul edilmesinin zemini oldu. Yüzlerce YPJ şehidi ile bu başarıldı.

Dünyaya korku salan bir örgütlenme DAİŞ. Böylesi bir düşman karşısında savaşmak herkesin harcı değil. Tüm dünyayı şoke eden biraz da buna karşı gösterdiğiniz cesarettir. Gözü kara bir şekilde tilili çekerek DAİŞ'in üstüne yürüyen genç savaşçılar var YPJ'de. Anlaşılmak istenen biraz da budur.

N.D : DAİŞ'in çok iyi çözümlenmesi gerekiyor. DAİŞ sıradan bir örgüt değildir. Kapitalist modernitenin yıkılan ulus-devlet yapısına nefes aldirmek için kurulan bir örgüttür. Ve ulus devlet hafızası çok güçlü olan, devletli uygarlığın hafızasını sahiplenen bir örgüttür. Mesela DAİŞ, kendilerini Bedeviler'in en eski aşireti olan Şua'lara dayandırıyorlar. Bu aşiretin erkekleri zifaf gecesinde kadının gözleri önünde önce kedinin başını kesip ondan sonra zifafa giren bir gerçeğe sahipler. Yani önce korku salıyor, ondan sonra istediklerini yapıyorlar. Bu gelenek bugün Rojava'da Kobanê'de bize karşı yapıldı. İnsanların kafası kesilerek korku yaymaya çalıştılar. Biz buna aldanmadık. Tilili'lerimizle onların üzerine yürüdük. Kadın eliyle ölmek onların inancında cehenneme gitme sebebi olduğu için bunu daha çok yaptık. Bilgisayarın başında savaş oyunu oynayan ruhsuzlaştırılmış, vicdanı kalmamış bir erkek egemen gerçeğe karşı köklü kadın eksenli demokratik uygarlık geleneğinden güç alıyoruz. Kapitalist modernitenin dışında kalan, banliyölerde bu sisteme tepki ile büyüyen bir kuşak şimdi yine aynı sistem tarafından kullanılmaktadır. DAİŞ'in gerçeğini çözümlediğimiz için korkmuyoruz. Kendi köklü geleceğimizi bildiğimiz için cesaretliyiz. Bu düşmanın ahlakı, toplumu yok. Sisteminde kadın siyah bir perdedir ve sadece bir metadır. Kadınlar günlük olarak bir cümleyle erkeklere satılmaktadır. Şengal'de, Musul'da, Şedade'de, Tıl Ebyad'da katledilen, satılan, kırma uğratılan kadınların intikamını onlardan aldık alıyoruz.

Birazda örgütlenme tarzınızdan bahsedelim. Nasıl bir örgütlenmeyi esas alıyor YPJ?

N.D : Örgütlenmemizle, tarzımızla Rojava'da bir kadın devrimini gerçekleştiriyoruz. Rojava devrimi ile kadın kendi tarzını ortaya koydu. Mesela sadece eleştirmiyoruz, özelleştirmizi de veriyoruz. Açık bir örgütlenmemiz ve yaklaşım tarzımız var. Bu, kadının bir tarzı: Açık, hiyerarşik olmayan, demokratik bir devrim. Yok etmiyor. Kendisiyle bir kültür yaratıyor. Bir toplum, bir yaşam, uluslararası anlamda bir umut yaratıyor. Rojava devriminde 70 yaşındaki kadından 14 yaşındaki gence kadar herkes silah kaldırdı mesela. Hep birlikte savaştık. Bu kadının kapsayıcı tarzıyla bağlantılı bir durumdur. Doğrudan cephede yer alamayan analar raxtı ile silahı ile yol kontrolü yaptı. Öz savunma güçleri

olan Hezen Parastına Cevheri'yi HPC'yi kurdular mesela. HPC şimdi her alanda kendini savunuyor. Dünyanın en güvenli yeri şimdi Rojava'dır aslında. Çünkü herkes örgütlü ve bilinçli. Kendisini nasıl savunacağını biliyor. Rahat uyuyor artık. Bunlar tarihi durumlardır. Onun için dünyada tek örnektir. Kürt kadınları tüm dünyada bir umut yarattı.

Örgütlenme anlamında ilk olarak timler şeklinde küçük gruplar halinde örgütlendik. Adım adım takımlarımızı sonra taburlarımızı oluşturduk. Böylece kendi özgün örgütlenmemizi yarattık Halep'ten Derik'e kadar Rojava'nın her yerinde örgütlenmeyi esas aldık. Önce kendi özgün örgütlenmemizi yarattık. Bunun içinde özgün eğitimlerimizi yapmayı ihmal etmedik. Her bulunduğumuz yeri bir akademi haline getirdik.

Peki bu özgün örgütlenme ve eğitimleriniz erkeklere nasıl yansıyor. Etkiniz neydi? YPG içindeki dönüşüm nasıl oldu?

N.D : Devrimimizin en temel amaçlarından biri de erkek arkadaşlar içinde değişim dönüşüm yaratabilmektir. Öncelikle YPG içinde özgün eğitimlerin olduğunu erkeğin kendini sorgulama gücünün geliştiğini belirtebilirim. Ama sistemin etkilerini aşma yönünde daha güçlü bir yoğunlaşma şart. Erkek arkadaşların genel olarak kadın komuta yapısını tercih etmesi ve onları dinlemesi erkek arkadaşların komutası içinde bir rahatsızlık konusu olsa da bu erkeğin değişim dönüşümünün kadınların görevi olduğu konusunda bizi daha çok netleştirmiştir. Bu konuda hem eğitimlerinde yer alma hem de ilgilenme boyutuyla bir çabamız bulunmaktadır.

En çok hangi konularda bir zorlanma yaşıyorsunuz? Değişim dönüşüm nasıl oluyor. Yöntemleriniz nelerdir?

N.D : Kadının içinde olmadığı bir sistemin acıması yoktur. Vicdanı yoktur. Ulus devlet kadının olmadığı bir sistemdir. Bu sistemin içinde yetişen gençler de her anlamda ciddi bir parçalılık yaşıyorlar. Gençleri anlamak için önce sistemin onlara yönelimini iyi bilmek gerekiyor. Nitekim alternatif olarak çıkan reel sosyalizm de kadını yok saydı. Bu nedenle bazı kavramlar önemlidir. Mesela özgürlük kavramını çok kullanıyorlar. Ve öyle olduklarını iddia ediyorlar. Ancak biçimsel bir özgürlük anlayışı vardır. Biçimsel olarak okuma, iş sahibi olma, istediği gibi giyinme özgürlük olarak algılandı. Ama sistem kurmada kadın nasıl yapacak bunlar yoktu. 1990'lardan sonra sistemin etkisi daha fazla oldu. Yanılgılı bir özgürlük anlayışı oldu. Bu anlayışı değiştirmek ve xwebun olma sürecinin yani özgürleşmenin zor olduğunu anlatmak oldukça zahmetli oldu, oluyor.

Zorlandığımız bir diğer yönde cins mücadelesi noktasındadır. Cins çelişisini anlamsız bulabiliyor. Kopuş'un neden gerekli olduğuna anlam vermeyebiliyor. Ruhsal ve düşünsel kopuş için fiziksel kopuşun gerekli olduğunu bunun bilgeliğe, felsefeye, özgürlüğe dayalı daha güçlü bir yoldaşlık, arkadaşlık için gerekli olduğunu anlamakta zorlanabiliyor.

Yine fedakarlık yönünde müthiş bir durum var. Ama kurmada yaratma da zorlanıyor. Sistemin eritmesi çok ciddi boyutlardadır. Tekniğin etkisi, kopuş gerçekleştirmemesi ve

xwebun olmama çok ciddidir. Çelişki yaşamıyor fazla. Her şeyi normal görüyor. Artık kendine ait olmadığı için onda bir irade oluşmuyor. Bunun içinde daha fazla akademi açılması ve eğitim önemli. Akademiler ile bir zihniyet bir toplumsallık yaratıyorsun. Şimdi eskiye göre çok değişim yaratılmıştır. Tüm gençler "iyi ki geldiniz, iyi ki devrim oldu, kendimizi tanıyoruz" diyorlar. Kendilerini dönüştürmek istiyorlar. Artık bir iradesi, öz savunması, bakış açısı var. Kadına toplum içinde 'dara şikesti'(kıvrılmış ağaç) deniliyordu. Ama şimdi öyle değil. Kadın artık kendini yaratabilir. Yaşama verdiği anlamı şimdi daha iyi tanımlayabiliyor. Bunlar gelişimin sancılarıdır. Çok normaldir.

Rojava devrimi neden bir kadın devrimidir?

N.D : Kadın devrimidir çünkü yeni olanı, toplum, yaşam, özgür eş yaşamlar için yeni olanı kadın yaratmaktadır. Kadınlar demokratik ulusun inşasında birinci derece sorumluluk ile hareket etmekte ve güçlü bir mücadeleyi her alanda vermektedirler. Yaşadığımız zorlu süreçler de neden Rojava devriminin kadın devrimi olduğu gerçeğini anlatmaktadır. Bizim açımızdan öncelikle xwebun olmanın sancılı olduğu bilinci yerleşti. Kadının savaşması, sistem kurması, demokratik kurumlarda yer alması konusunda ciddi bir arayış oldu. Ondan sonra toplumun içinde kendini yaratmanın önemi ortaya çıktı. Mesela ilk olarak 2011 yılında Mala Jin'lar kuruldu. Kadın merkezleri, kadın meclisleri, kadın konseyleri oluşturuldu. Eş başkanlık oldu. Bütün bunlar Rojava devriminin kadın devrimi olmasını sağladı. Bin yıllardır bir çerçevede kalan kadın kendi iradesiyle, gücüyle, zihniyetiyle sistem kuruyordu. Genel bir güç oldu. Uluslararası bir güç kaynağı haline geldi. Bütün alanlarda kadınların öne çıkması çok önemlidir. Önderliğin belirttiği felsefe bu mücadelenin temelidir. Ortadoğu devrimini yapacak olan kadındır. Her anlamda irade olduğumuzu ortaya koyduk. Pes etmedik. Mesela Yemen'de basında devrimi anlatan kadınlar oldu. Ama sistemlerini kurduklarında kadınlar içinde yoktu. Neden çünkü askeri ve siyasi anlamda bir alternatifi yoktu. Dünyada da birçok yerde kadınlar devrim içinde yer almışlar. İdari, lojistik ve fedakarlık anlamında yer almış. Ama devrim sonrasına bırakılmıştı. Biz şimdi de hem savaşın hem inşanın içinde yer alarak devrimimizi gerçekleştiriyoruz.

Dünya sizi hayranlıkla izlerken ne hissediyordunuz? Savaşın içinde en zorlu koşullarda umudu, özgürlüğü müjdeleyen kadınlar olarak neler yaşıyordunuz?

N.D : Dünya bizi hayranlıkla izlerken biz en çok yanımızda olmayan, bu uğurda yaşamını yitiren arkadaşlarımızı düşünüyorduk. Onlarla adım adım Rojava'nın her karış toprağında bir anım, anılarımız var. Gittiğimiz her yerde birçok heyecan, bir o kadar zahmet yaşadık. Hepsi çok etkileyicidir. Derik'ten Halep'e kadar anısız tek bir anım yoktur. Onlarla hep yaşıyor, hissediyorum. Bu mücadele içinde şehit düşen her arkadaşın anısına bağlılık en büyük güç kaynağımdır. Kahramanlıkları ne kadar anlatılsa azdır. 2014 yılında Jiyan Rojhilat vardı. Bölük komutanıydı. Onların bölüğünden 700-800 metre uzakta idim. Çemberin içindeydi ve sabaha kadar beni çağırıyor. Aslında çemberden

çıkabilirdi ama yaralı arkadaşlar yanında olduğu için onları bırakıp gelmedi. Ya çemberi kırıp gelirsiniz ya da ben gelemem dedi. Jiyan heval bende canlıdır. Onunla yaşıyorum. Ne yaparsam yapayım hem bir yetersizlik duygusu yaşıyorum. Yine Şehit Azad vardı. Mevziye göndermemiştik. Küsmüştü. Sonra o mevziye gitti. Orada arkadaşlara melemen yapmıştı. Her mevzi için bir tabak ayarlamıştı. Arkadaşlar bir araya gelip hedef haline gelmesin diye. Ben tam onun yanından kalktığımda suikast oldu. Şehit Rubar ve daha çok şehadet. Dılşer, tabur komutanı bir arkadaştı. Kimse ondan önce gitmesin diye mevziye ilk o giderdi. Yade Gule(Gule ana) vardı. Bizi çocuğu olarak görüyordu. Bayramını biz kutlardık. Bizim ilk şehidimizdir. İlk onun için savaştık. Böylesi nice şehadet bizim devrimimizin temel değerleridir. Onların anısına bağlılık başarılı olmakla mümkündür. Bu nedenle ne kadar anlatsam da azdır.

Sizi ayrıca Cephete El Nusra ve Selefiler tarafından Türkiye'nin eline esir düşen, bu yönüyle gündem olan, ondan sonra halk tarafından kurtarılan biri olarak biliyoruz. Bize bu anınızı anlatır mısınız?

N.D : Bu anıya geçmeden önce Halep halkının fedakarlıklarından, müthiş iradesinden bahsetmek istiyorum. Her zaman bizimle olan, bizi sahiplenen, bizde devrimi devrimde kendilerini gören Halep halkının Rojava devrimindeki yeri farklıdır. Unutmayalım bizim savaşımız 2012'de Halep'te başladı, 19 Temmuz 2014'de Kobanê'de zafere ulaştı. Başlangıcı Halep halkı ile birlikte yapmak sonucu da belirledi. İşte o zaman Halep'te devrimin başlangıç sürecinde DAİŞ değil, Cephete El Nusra ve Selefiler vardı. Biz Halep'te yeni yeni örgütlenmeye başlamıştık. Çok fazla kuvvetimiz yoktu. Bu örgütler bizim yerimizi tutmak istediler. Bizim her alanda bir örgütlenmemiz vardı ancak onların örgütlenmesi sadece savaş üzerinden idi. Kısmi anlamda ilişkilerimiz de vardı. Onlarla ilişkileri sağlayan bendim. Sokağı tutmak istediler. Çıkarmak istedik çıkmadılar. Sonra onları halkımızla birlikte çıkarmaya çalıştık. Hemen halka saldırmaya başladılar. O zaman bir çatışma başladı. Halkı korumaya çalıştık. Onlardan çok kişi öldü. Cenazelerini ve esirlerini almak istediklerini belirttiler. Ancak ne cenazelerini aldılar ne de esirlerini. Onun yerine beni aldılar. Selefiler. Türkiye devletiyle bir ilişkileri vardı. Benim üzerimden pazarlık yaptılar. Beni Türkiye devletine teslim ettiler. Gözlerim kapalıydı. Ben onlar konuşunca anladım. Arkadaşların haberi yoktu. Türkiye devleti hem şiddet, elektrik hem de psikolojik şiddet uyguladı. 8. gün yeniden çetelere teslim edildim. Arkadaşların benim çetelere tekrar teslim edildiğimden hiç haberi yoktu. O yanında olduğum kişiler Araplaşmış Kürtlerdi. Ben onların yanındayken arkadaşların yanına kaçtım. Sonra halkın içine gittim. Halkımızın içinde ne kadar değerli olduğumu bir kez daha hissettim. Halkın içinde yaşadığım o inanılmaz değerli olma durumunu dünyanın hiçbir şeyine değişmem. Artık kuvvetimin de üstünde çalışmam gerekiyor diyor ve durmadan çalışıyorum. Hep de öyle olacak...

Çok teşekkür ederiz.

Rica ederim. Ben teşekkür ederim.

JİNEOLOJİ**ABONELİK BİLGİ FORMU**

Adı Soyadı:

Adresi:

E-mail:

Tel:

Teslim Adresi:

Abone Olacak Dergi: **JİNEOLOJİ****Abonelik Koşulları:**

Yıllık Abonelik Bedeli: 50 TL / Yurtdışı Abonelik Bedeli: 60 Euro

Türkiye Ziraat Bankası Diclekent Şubesi

Rojda Yıldız

Hesap No: 74457524-5002

IBAN: TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02